



T. C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**DİL DEVRİMİ'NİN BASINA YANSIMALARI (RESİMLİ UYANIŞ
DERGİSİ İNCELEMESİ 1928-1935)**

Sibel SURA
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Himmet BÜKE

Burdur, 2023

T. C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**DİL DEVRİMİ'NİN BASINA YANSIMALARI (RESİMLİ UYANIŞ
DERGİSİ İNCELEMESİ 1928-1935)**

Sibel SURA
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Himmet BÜKE

Burdur, 2023



MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M. A. K. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 10.08.2023 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Sibel SURA' nın "DİL DEVRİMİ'NİN BASINA YANSIMALARI (RESİMLİ UYANIŞ DERGİSİ İNCELEMESİ 1928-1935)" konulu tez çalışması Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Himmet BÜKE
ÜYE :
ÜYE :
ÜYE :

ONAY

M. A. K. Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA / MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

[] Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[] Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Sibel SURA

.../08/2023

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden bugüne kadar her konuda destek ve yardımlarını gördüğüm danışmanım Doç. Dr. Himmet BÜKE' ye ilgisi ve desteği ile manevi destekçim Sezin TÜFEKÇİ' ye teşekkür ederim.

Ayrıca hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz sevgi ve teşekkürler. . .

Sibel SURA
Ağustos, 2023

Dil Devrimi'nin Basına Yansımaları (Resimli Uyanış Dergisi İncelemesi 1928-1935)

(Yüksek Lisans Tezi)

Sibel SURA

ÖZ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan çok yönlü bir araç olmakla birlikte toplumu oluşturan bireylerin ortak kültürünü ve birikimini gelecek nesillere aktarmaktadır. Dünya üzerinde yer alan her dil, gelişim ve değişim sürecinden geçmektedir. Türk dili de yüzyıllardır bu değişimi yaşamaktadır. Dilde değişime ve gelişime yönelik çalışmalar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılıklar, Arapça ve Farsçanın Türkçe üzerindeki yoğun etkisi, dilin yapısında oluşan bozulmaların önüne geçmek için Milli Edebiyat akımıyla dilde sadeleştirme çalışmaları başlamıştır. Cumhuriyetin ilanıyla bu süreç hız kazanmıştır. Dil çalışmalarının kabul görmesi ve kullanım alanı bulması için halkla işbirliği içinde olmak gerekmektedir. Dil Devrimi, Türk dilinin var olduğu günden bu yana yaşamış olduğu en köklü toplumsal değişim süreçlerinden biridir. Bu sürecin yönlendirilmesi, kontrol edilmesi ve çalışmaların izlenmesi devlet politikası halinde yürütülmüştür. Dil Devrimiyle birlikte basın yayın organlarına büyük sorumluluk düşerken çalışmaların halka duyurulması, sürecin takibi, dergiler ve gazeteler üzerinden yapılmıştır. Basın yayın organlarının hem yayınlarında kullandıkları dilde hem de içerikte yenilik yaşadıkları görülmüştür. Cumhuriyetten önce yayın hayatına başlayan Servet-i Fünun dergisinin 1928 yılında “*Uyanış*” adını alması buna örnektir. Dergiler Türk dili ve edebiyatının gelişimine katkı sağlamakla birlikte yayınladıkları dönemin sosyokültürel yapısına yönelik haberleri de yansıtmaktadır. Dolayısıyla dergiler Dil Devrimi sürecinin ilerleyişine büyük oranda etki etmiştir. Servet-i Fünun (Resimli Uyanış) dergisi, 1928-1935 yılları arasında yayınlanan 416 sayıdaki dönem basınının Dil Devrimi sürecine ne düzeyde katkı sunduğuna dair bir örneklem ortaya konulmuştur. Derginin Dil Devrimini bilimsel ve teknik açıdan desteklediği görülürken analiz edilen yayınlar kronolojik olarak çalışmada yer bulmuştur. Dergide kullanılan sözcüklerin öz Türkçe karşılıklarına sıkça yer verildiği görülmüştür. Çalışmada Dil Devrimine yönelik aydınların görüş ve eleştirileri geniş ölçüde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Dil Devrimi, Resimli Uyanış Dergisi

Sayfa Adedi: 215

Danışman: Doç. Dr. Himmet BÜKE

**Reflections Of The Language Revolution To The Press (Resimli Uyanış Journal
Review 1928-1935)
(Master Thesis)**

Sibel SURA

ABSTRACT

Language is a remarkably versatile tool, facilitating communication among individuals and serving as a vessel for conveying culture and knowledge from one generation to the next. Throughout the world, languages undergo a continuous process of development and change, and the Turkish language is no exception. Over the course of centuries, Turkish has undergone significant transformations. The evolution and transformation of the language were evident even during the final stages of the Ottoman Empire, characterized by notable disparities between written and spoken forms, the considerable influence of Arabic and Persian, and concerted efforts to simplify the language through the National Literature movement, aimed at preserving its structural integrity. However, it was with the advent of the Republic that this process gained substantial momentum. To ensure the widespread acceptance and effective implementation of language-related initiatives, active collaboration with the general public becomes indispensable. The Language Revolution emerges as a momentous and all-encompassing social transformation, representing one of the most profound changes that the Turkish language has ever undergone. The management, control, and monitoring of the language revolution were implemented as a state policy, with significant involvement from press organizations. Magazines and newspapers played a pivotal role in publicizing the language revolution and overseeing its progress. These press organs demonstrated innovation in both their linguistic choices and content. An illustrative example is the journal *Servet-i Fünun*, which existed prior to the Republic and underwent a name change to "*Uyanış*" in 1928. These publications not only contributed to the advancement of Turkish language and literature but also served as a reflection of the socio-cultural landscape of the time. As a result, journals wielded substantial influence in driving the language revolution forward. In a comprehensive analysis of 416 issues of the journal *Servet-i Fünun* (*Resimli Uyanış*) published from 1928 to 1935, the extent of the press's contribution to the language revolution is examined. The study reveals that the journal actively supported the language revolution both in terms of scientific and technical aspects. The analyzed publications were systematically included in the study, providing a chronological perspective. Notably, Turkish equivalents of words were commonly employed throughout the journal. Additionally, the study extensively incorporates the opinions and criticisms of intellectuals regarding the language revolution, shedding light on their perspectives.

Key Words : Language Revolution, Press, *Resimli Uyanış Journal*

Page Number : 217

Supervisor: Doç. Dr. Himmet BÜKE

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.2.1. Alt Problemler.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Dil.....	6
2.1.1.1. Dilin Doğuşu ile İlgili Varsayımlar.	8
2.1.1.2. Dilin Tasarım Özellikleri.	10
2.1.1.3. Dil Aileleri.	12
2.1.1.4. Türkçenin Yapısı ve Sistemi.	13
2.1.1.5. Osmanlı Devleti ve Dil.....	18
2.1.2. Dil Politikaları.....	21
2.1.2.1. Dil Devrimi.	21
2.1.2.1.1. Dünyada Dil Devrimleri.....	23
2.1.2.2. Yeni Harflerin Kabulü.....	24
2.1.2.3. Millet Mektepleri.	25

2.1.2.4. Türkiyat Enstitülerinin Kurulması.	26
2.1.2.5. Türk Dil Kurumunun Kurulması.....	27
2.1.2.6. Güneş Dil Teorisi.	29
2.1.3. Atatürk ve Dil.....	31
2.1.4. Dil Devrimine Yönelik Aydınların Görüşleri.	32
2.1.5. Basın ve Dil.....	54
2.1.5.1. Osmanlı’da Basın ve Dil.	56
2.1.5.2. Dil Devrimi Sonrası Dil.	58
BÖLÜM III	63
YÖNTEM.....	63
3.1. Araştırma Modeli	63
3.2. Evren ve Örneklem	63
3.3. Verilerin Toplanması	63
3.4. Verilerin Analizi.....	63
BÖLÜM IV	65
BULGULAR VE YORUM.....	65
4.1. Servet-i Fünun (Resimli Uyanış) Dergisi.....	65
4.1.1. “Resimli Uyanış Dergisi Verilen Yıllarda Yaptığı Yayınlar Dil Devrimi Üzerinde Ne Derece Durmuş ve Dönemin Dil Üzerinde Şekillenen Konularını Nasıl Ele Almıştır?” Sorusu ile İlgili Bulgular.	65
4.1.2. “Dil Devrimi ve Dil Üzerine Yapılan Tüm Çalışmalar Resimli Uyanış Dergisinde Nasıl Yer Aldı?” Sorusu ile İlgili Bulgular.	66
4.1.3. “Resimli Uyanış Dergisinde Yeni Türetilen ve Derlenen Sözcükler Kullanım Alanı Buldu Mu?” Sorusu ile İlgili Bulgular.	73
BÖLÜM V	188
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	188
KAYNAKLAR	194

KISALTMALAR

Akt: Aktaran

Bkz: Bakınız

No: Numara

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

RAM: Rasgele Erişim Bellek

Syf: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

Vd: Ve diğerleri

Yy: Yüzyıl

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Dil Tanımları.....	7
Tablo 2. Hockett Dil Tasarım Özellikleri	10
Tablo 3. Dil Aileleri	12
Tablo 4. Talat Tekin Tarafından Yapılan Türk Dili ve Sınıflandırılması	15
Tablo 5. TDK Kronolojik Gelişmeler	29
Tablo 6. Kamus-ı Türki ve Türkçe Sözlük, Söz Varlığı Karşılaştırılması.....	33
Tablo 7. Tartışılan Sözcükler	38
Tablo 8. Dil Devrimi'nin Basına Yansımaları	65
Tablo 9. Resimli Uyanış Dergisi 416 Sayı İncelemesi	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sekiller

Sayfa

Şekil 1. Dil Kurumu Örgütleri (Aksoy, 1968)	28
Şekil 2. Resimli Uyanış Dergisi 1929/04 Syf. 489	73
Şekil 3. Resimli Uyanış Dergisi 1929/25 Syf. 540	74
Şekil 4. Resimli Uyanış Dergisi 1931/12 Syf. 230-231	75
Şekil 5. Resimli Uyanış Dergisi 1931/21 Syf. 397	76
Şekil 6. Resimli Uyanış Dergisi 1932/14 Syf. 314-315	77
Şekil 7. Resimli Uyanış Dergisi 1932/05 Syf. 362-363	78
Şekil 8. Resimli Uyanış Dergisi 1932/09 Syf. 22-23	79
Şekil 9. Resimli Uyanış Dergisi 1932/23 Syf. 54-55	80
Şekil 10. Resimli Uyanış Dergisi 1932/30 Syf. 70	81
Şekil 11. Resimli Uyanış Dergisi 1932/07 Syf. 85	82
Şekil 12. Resimli Uyanış Dergisi 1932/07 Syf. 86	83
Şekil 13. Resimli Uyanış Dergisi 1932/21 Syf. 118	84
Şekil 14. Resimli Uyanış Dergisi 1932/21 Syf. 119	85
Şekil 15. Resimli Uyanış Dergisi 1932/28 Syf. 133	86
Şekil 16. Resimli Uyanış Dergisi 1932/28 Syf. 134	87
Şekil 17. Resimli Uyanış Dergisi 1932/04 Syf. 150	88
Şekil 18. Resimli Uyanış Dergisi 1932/04 Syf. 151	89
Şekil 19. Resimli Uyanış Dergisi 1932/15 Syf. 243	90
Şekil 20. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 274	91
Şekil 21. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 275	92
Şekil 22. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 278	93
Şekil 23. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 279	94
Şekil 24. Resimli Uyanış Dergisi 1932/06 Syf. 292	95
Şekil 25. Resimli Uyanış Dergisi 1932/06 Syf. 303	96
Şekil 26. Resimli Uyanış Dergisi 1932/13 Syf. 306	97
Şekil 27. Resimli Uyanış Dergisi 1932/13 Syf. 307	98
Şekil 28. Resimli Uyanış Dergisi 1932/13 Syf. 310	99
Şekil 29. Resimli Uyanış Dergisi 1932/10 Syf. 370	100
Şekil 30. Resimli Uyanış Dergisi 1932/24 Syf. 407	101

Şekil 31. Resimli Uyanış Dergisi 1932/24 Syf. 413	102
Şekil 32. Resimli Uyanış Dergisi 1932/24 Syf. 416	103
Şekil 33. Resimli Uyanış Dergisi 1933/12 Syf. 1	104
Şekil 34. Resimli Uyanış Dergisi 1933/23 Syf. 266	105
Şekil 35. Resimli Uyanış Dergisi 1933/20 Syf. 332	106
Şekil 36. Resimli Uyanış Dergisi 1933/11 Syf. 388	107
Şekil 37. Resimli Uyanış Dergisi 1933/18 Syf. 394	108
Şekil 38. Resimli Uyanış Dergisi 1933/18 Syf. 403	109
Şekil 39. Resimli Uyanış Dergisi 1933/25 Syf. 420	110
Şekil 40. Resimli Uyanış Dergisi 1933/01 Syf. 12	111
Şekil 41. Resimli Uyanış Dergisi 1933/08 Syf. 27	112
Şekil 42. Resimli Uyanış Dergisi 1933/15 Syf. 44	113
Şekil 43. Resimli Uyanış Dergisi 1933/22 Syf. 55	114
Şekil 44. Resimli Uyanış Dergisi 1933/29 Syf. 78	115
Şekil 45. Resimli Uyanış Dergisi 1933/06 Syf. 82-83	116
Şekil 46. Resimli Uyanış Dergisi 1933/06 Syf. 92	117
Şekil 47. Resimli Uyanış Dergisi 1933/13 Syf. 102	118
Şekil 48. Resimli Uyanış Dergisi 1933/20 Syf. 127	119
Şekil 49. Resimli Uyanış Dergisi 1933/27 Syf. 139	120
Şekil 50. Resimli Uyanış Dergisi 1933/03 Syf. 156	121
Şekil 51. Resimli Uyanış Dergisi 1933/10 Syf. 174	122
Şekil 52. Resimli Uyanış Dergisi 1933/17 Syf. 191	123
Şekil 53. Resimli Uyanış Dergisi 1933/24 Syf. 198	124
Şekil 54. Resimli Uyanış Dergisi 1933/31 Syf. 220	125
Şekil 55. Resimli Uyanış Dergisi 1933/07 Syf. 237	126
Şekil 56. Resimli Uyanış Dergisi 1933/14 Syf. 253	127
Şekil 57. Resimli Uyanış Dergisi 1933/21 Syf. 262	128
Şekil 58. Resimli Uyanış Dergisi 1933/27 Syf. 284	129
Şekil 59. Resimli Uyanış Dergisi 1933/05 Syf. 293	130
Şekil 60. Resimli Uyanış Dergisi 1933/05 Syf. 302	131
Şekil 61. Resimli Uyanış Dergisi 1933/12 Syf. 314	132
Şekil 62. Resimli Uyanış Dergisi 1933/19 Syf. 333	133
Şekil 63. Resimli Uyanış Dergisi 1933/09 Syf. 382	134

Şekil 64. Resimli Uyanış Dergisi 1933/16 Syf. 398	135
Şekil 65. Resimli Uyanış Dergisi 1933/23 Syf. 414	136
Şekil 66. Resimli Uyanış Dergisi 1933/30 Syf. 14	137
Şekil 67. Resimli Uyanış Dergisi 1933/07 Syf. 31	138
Şekil 68. Resimli Uyanış Dergisi 1933/14 Syf. 46	139
Şekil 69. Resimli Uyanış Dergisi 1933/21 Syf. 62	140
Şekil 70. Resimli Uyanış Dergisi 1933/28 Syf. 78	141
Şekil 71. Resimli Uyanış Dergisi 1934/07 Syf. 29	142
Şekil 72. Resimli Uyanış Dergisi 1934/28 Syf. 71	143
Şekil 73. Resimli Uyanış Dergisi 1934/05 Syf. 83	144
Şekil 74. Resimli Uyanış Dergisi 1934/12 Syf. 102	145
Şekil 75. Resimli Uyanış Dergisi 1934/26 Syf. 135	146
Şekil 76. Resimli Uyanış Dergisi 1934/02 Syf. 135	147
Şekil 77. Resimli Uyanış Dergisi 1934/23 Syf. 194	148
Şekil 78. Resimli Uyanış Dergisi 1934/30 Syf. 209	149
Şekil 79. Resimli Uyanış Dergisi 1934/30 Syf. 214	150
Şekil 80. Resimli Uyanış Dergisi 1934/13 Syf. 243	151
Şekil 81. Resimli Uyanış Dergisi 1934/04 Syf. 296	152
Şekil 82. Resimli Uyanış Dergisi 1934/04 Syf. 297	153
Şekil 83. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 355	154
Şekil 84. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 358	155
Şekil 85. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 359	156
Şekil 86. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 362	157
Şekil 87. Resimli Uyanış Dergisi 1934/29 Syf. 3	158
Şekil 88. Resimli Uyanış Dergisi 1934/29 Syf. 13	159
Şekil 89. Resimli Uyanış Dergisi 1934/06 Syf. 18	160
Şekil 90. Resimli Uyanış Dergisi 1934/13 Syf. 35	161
Şekil 91. Resimli Uyanış Dergisi 1934/27 Syf. 66	162
Şekil 92. Resimli Uyanış Dergisi 1934/27 Syf. 71	163
Şekil 93. Resimli Uyanış Dergisi 1935/10 Syf. 103	164
Şekil 94. Resimli Uyanış Dergisi 1935/17 Syf. 114	165
Şekil 95. Resimli Uyanış Dergisi 1935/07 Syf. 163	166
Şekil 96. Resimli Uyanış Dergisi 1935/07 Syf. 226	167

Şekil 97. Resimli Uyanış Dergisi 1935/21 Syf. 258	168
Şekil 98. Resimli Uyanış Dergisi 1935/04 Syf. 290	169
Şekil 99. Resimli Uyanış Dergisi 1935/04 Syf. 291	170
Şekil 100. Resimli Uyanış Dergisi 1935/02 Syf. 354	171
Şekil 101. Resimli Uyanış Dergisi 1935/16 Syf. 388	172
Şekil 102. Resimli Uyanış Dergisi 1935/23 Syf. 406	173
Şekil 103. Resimli Uyanış Dergisi 1935/30 Syf. 7	174
Şekil 104. Resimli Uyanış Dergisi 1935/06 Syf. 26	175
Şekil 105. Resimli Uyanış Dergisi 1935/06 Syf. 27	176
Şekil 106. Resimli Uyanış Dergisi 1935/13 Syf. 35	177
Şekil 107. Resimli Uyanış Dergisi 1935/20 Syf. 51	178
Şekil 108. Resimli Uyanış Dergisi 1935/27 Syf. 77	179
Şekil 109. Resimli Uyanış Dergisi 1935/04 Syf. 87	180
Şekil 110. Resimli Uyanış Dergisi 1935/18 Syf. 126	181
Şekil 111. Resimli Uyanış Dergisi 1935/18 Syf. 127	182
Şekil 112. Resimli Uyanış Dergisi 1935/18 Syf. 128	183
Şekil 113. Resimli Uyanış Dergisi 1935/01 Syf. 146-147	184
Şekil 114. Resimli Uyanış Dergisi 1935/03 Syf. 295	185
Şekil 115. Resimli Uyanış Dergisi 1935/10 Syf. 315	186
Şekil 116. Resimli Uyanış Dergisi 1935/24 Syf. 347	187

BÖLÜM I

GİRİŞ

“*Dil Devrimi’nin Basına Yansımaları*” adlı çalışmanın giriş bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, tüm toplumlarda var olan ve kendi içlerinde paylaştığı gömüye denilmektedir. Her toplum kendi dilinden ayrı düşünülemediği gibi dilde toplumdan ayrı düşünülemez. Yaşanan coğrafya, kültür, inanç gibi birçok etmen özdeş sözcüklerle ortak sözlükten gereksinimlerine göre yararlanmayı sağlamaktadır. Yeni doğanın ağlaması ve süreçte diğer dilsel becerileri kazanması onun yavaş yavaş topluma kazandırıldığını göstermektedir. Dil sadece iletişim sağlamakla kalmaz aynı zamanda yaşantı zenginliği oluşturma noktasında bireye deneyim sunmaktadır.

Dünyada ilk yapısını tamamen koruyan dilin varlığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü diller sadece yabancı dillerin etkisi ile değişim göstermezler aynı zamanda kendi yapısı içinde de değişim gösterebilmektedir. Dilin kendi içinde yaşadığı bu değişim özellikle ses ve dilbilgisi kurallarında ortaya çıkmaktadır. Örneğin; karındaş-kardeş, karanuluk-karanlık, bigi-gibidir (Demirci, 2008).

Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da siyasi veya politik alanda yapılan değişiklikler toplumun tüm alanlarını etkilemektedir. Türkçe, tarihsel süreçte Ana Türkçe, Eski Türkçe, Kuzey ve Doğu Türkçesi, Batı Türkçesi olmak üzere birçok döneme ayrılmış olup her dönem kendi arasında farklı lehçeleri de oluşturmuştur. Dil canlı ve etkileşimli yapısıyla süreçte birçok kez evrilmiş ve evrilmeye de devam edecektir. Bu bağlamda Tanzimat Fermanı Türk dilinde yeni bir süreç başlatan gelişmelerden biridir. Bu dönemde Türkçenin yazı dili ile konuşma dili arasındaki ayrımı dikkat çekmiştir. Yazı dilinde Arapça ve Farsça kullanılması inancı zedelenmiş ve yerine sade, herkes tarafından anlaşılan bir dil olması gerektiği düşüncesi ortaya koyulup özellikle de edebiyat alanında hareketlilikler görülmüştür.

1911 yılında ortaya atılan dil görüşü ile yazı dilinde sadeleşmeler yavaş yavaş başlamıştır. Bu görüş “*Yeni Lisan*” olarak adlandırılmıştır.

Dil alanında yapılan çalışmalar belli bir ölçüde ilerlemektedir. Cumhuriyet sonrası dönemde ise Atatürk, Dil Devrimi’ ne yönelik planlı etkinliklerde bulunmuştur. Ziya Gökalp’ten etkilenen Atatürk, Türkiye’yi bağımsızlık ve halka doğru felsefeleri üzerine kurmuştur. Dil çalışmalarında Atatürk, Türkçenin zengin söz varlığını ortaya çıkarmaya yönelik araştırmalarda bulunmayı ve dilimizi ulusal güç doğrultusunda geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu etkinliklerin ilki bilimsel yönü ikincisi ise devrim yönünü vurgulamaktadır (Aksoy, 1968).

Dil Devrimine yönelik şu çalışmalar yapılmıştır;

- Yeni Harflerin Kabulü
- Millet Mektepleri
- Türk Dil Kurumunun Kurulması
- Türkiyat Enstitülerinin kurulması
- Güneş Dil Teorisidir.

Kitle iletişim araçları ve dil ilişkisine bakmadan önce bu araçların toplum üzerindeki etkisini ve politik olarak varlığının önemine değinmek gerekir. Basın yayın organları diğer bir deyişle kitle iletişim araçları toplumu yönlendirme, sosyal kabul oluşturma, doğru ya da yanlış algı oluşturma, ideoloji - fikir yayma ve siyaset yapma gibi birçok konuda kullanılmaktadır. Topluma gündemi ve gelişmeleri aktardığı gibi yine aynı şekilde gündem de oluşturabilmektedir. Doğru ve etkin kullanılan bu araçlar toplum üzerinde birçok etki oluşturacaktır. Türk tarihinde gazeteler, dergiler ve diğer basın araçları başta devlet eliyle ve kontrolüyle faaliyet göstermiştir. Yapılan yenilikler, gelişmeler ve yapılması hedeflenenler basın aracılığıyla halka duyurulmuştur (Güngörmez, 2002).

Dil ve basın ilişkisine baktığımızda ise dil çalışmaları ve buna yönelik görüşler, uygulamalar ve daha birçok faaliyet bu sayede halka aktarılmıştır. Dergiler ve gazeteler yazı dilindeki yabancılaşmanın fazlalığını halka göstermiş olup dil ile ilgili tartışmaların yer aldığı organlar haline gelmiştir. Dergi ve gazetelerde özleştirmeyi destekleyen yazılar, derlemeler, Türkçe sözcük karşılıkları, sözlükler ve daha birçok dilsel çalışmalar yer almıştır.

Yazarlardan bazıları çalışmalarının önsözünde “*Herkes tarafından anlaşılabilir bir dille yazılmıştır.*” ibaresini kullanmaya özen göstermiş ve sade Türkçeyle yazmışlardır. Basın araçlarından olan dergiler bu çalışmada daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Dergiler, haberden sanata, şiirden siyasete oldukça geniş bir tür ve konu içeriği sunmaktadır. Aylık ya da haftalık olarak çıkan dergiler, farklı temalarda kültür aktarımı sağlarken okuyucusunu belirleyip, derinlemesine düşünme imkânı da sunmaktadır.

Çalışmamızda incelediğimiz Resimli Uyanış Dergisi 1828-1944 yılları arasında yayınlanmıştır. Dergide ekonomi, siyaset, bilim, kültür gibi birçok disiplin yer alırken ilanlar, haberler, köşe yazıları ve fıkralara da yer verilmiştir.

Toplumların yeniliklere ve değişimlere ayak uydurabilmesi için başta bilim ve teknoloji olmak üzere birçok alanı takip etmesi gerekmektedir. Sosyal ve toplumsal değişim araçlarından biri de dildir. Dil, dünyadaki tüm insanların kullandığı, duygu düşüncelerini, kültürünü, gelenek-göreneklerini paylaştığı araçtır. Her millet kendi dilini kullanır bundan dolayı dil bir kimlik olmakla birlikte uzlaşma ve anlaşma aracıdır. Her millet sahip olduğu dili koruması, önemsemesi ile politik sahada da söz hakkı elde etmektedir. Tarihte yaşanan devrimler, inkılâplar günümüzü belirleyen olaylardır. Türk dili, Harf Devrimi’nden başlayarak Dil Devrimi’nde birçok gelişim, değişim yaşamış ve yaşamaya da devam etmektedir. Tüm bu süreci halka açıklayan, halkın aydınlanmasını ve kavramasını, dönemin basını olan gazeteler ve dergiler sağlamaktadır. Aylık ya da haftalık olarak yayınlanan dergiler, yayımlandığı zamanın gelişmelerini, yeniliklerini canlı canlı aktaran tarihi bir belge niteliğindedir. Geçmişten bilgi almak ve yayım yaptığı dönemin güncel durumlarını anlayabilmek için kaynaklık eder. Bu bağlamda hem günümüzde yapılan dil çalışmaları hem de geçmişte yaşanan sürecin aktarımı ve anlaşılabilmesi için bu çalışma alanda geniş bir bakış açısı sunacaktır.

1.2. Problem Cümlesi

“Dil Devriminin basına yansımaları nasıldır? Resimli Uyanış Dergisi (1928-1935) dil üzerine yapılan çalışmaları nasıl aktarmıştır?”

1.2.1. Alt problemler. Bu çalışmada 1928 ve 1935 yılları arasında yayımlanan Servet-i Fünun (Resimli Uyanış) dergisinde aşağıda verilen sorulara cevap aranmıştır.

- Dil Devrimi ve dil üzerine yapılan tüm çalışmalar Resimli Uyanış dergisinde nasıl yer aldı?
- Resimli Uyanış dergisinde yeni türetilen ve derlenen sözcükler kullanım alanı buldu mu?
- Resimli Uyanış Dergisi verilen yıllarda yaptığı yayınlarda Dil Devrimi üzerinde ne derece durmuş ve dönemin dil üzerinde şekillenen konularını nasıl ele almıştır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Kültürel ve sosyal olarak çok çeşitli yapısı olan ve uluslu bir devlet olan Türk milleti için dil birliği aşılması zor bir engel olarak görülmüştür. Atatürk’ün başlattığı ve Harf Devrimi temelinde gelişen bu süreç oluşturulan kuram ve teorilerle desteklenmiştir. Devrim ve yeniliklerin halk tarafından benimsenmesi ve kullanım alanı bulması noktasında basın araçlarının önemi büyüktür. Dil üzerine yapılan çalışmalar, tartışmalar, dilin gelişimini ve ilerleyişini etkilemektedir.

Çalışmaların yoğunlaştığı süreçte toplumun ve aydınların konuya bakış açısı gazete ve dergilerde günü gününe verilmiştir. Süreli ve planlı olarak yayımlanan Resimli Uyanış dergisinde bu konunun ele alınışı çalışmaya kaynaklık etmektedir. Çalışmanın amacı 1928-1935 yılları arasında yayımlanmış Resimli Uyanış Dergisi sayılarının Dil Devrimini nasıl yansıttığını, nasıl değerlendirdiğini, yeni türetilen ve derlenen sözcüklere nasıl yaklaştığını ortaya koymaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Dil Devrimi ve basının tutumu genel başlığında yer alan bu çalışma, halkı fikir ve ideolojilerini etkileyebilecek güçte olup tüm toplumlarda önemli iletişim aracı olarak görülen gazete ve dergileri esas almaktadır. Çalışmada seçilen dergi Türkiye’ de az çalışılmış olması ve Servet-i Fünun adıyla birçok edebi topluluk ve fikir akımının yayın aracı olmasıyla birçok kesime hitap etmesinden dolayı seçilmiştir. Geniş bakış açısı sunan bu dergi, 1928-1935 yılları arasında Dil Devrimi çalışmalarının halka yansıtılma biçimi, halkın sürece tepkisi ortaya konulmuştur. Ayrıca çalışmanın kuramsal çerçeve kısmında Dil Devrimine yönelik birçok aydının görüşü sunularak geniş bir çerçeve oluşturulmuştur.

Çalışmada elde edilen birçok bulgu dil çalışmalarına konu olabilecek başka fikirler sunmakla birlikte günümüzdeki dilin durumu ile ilgili de bilinç uyandırması noktasında önemlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma Resimli Uyanış dergisiyle ve bu derginin 1928-1935 yılları arasında yayınlanan 416 sayısı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Basın: Dergi, gazete vb. belli zaman ve belli sürelerde çıkan yazılı kaynaklar bütünüdür (TDK, 2023).

Dil: İnsanlar arasında etkileşim ve gelişimi destekleyen ses temelli ifadelerdir (Aksan 1995).

Dil Devrimi: Devlete dayalı öz ifadelerin hâkim olduğu kültür dili yapısını oluşturmak için ulusal düzeyde dil geliştirme etkinliklerine denir (Menges, 1968).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma konusuna yönelik kuramsal açıklamalara ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Dil. İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan temel kurucu öge dildir. Yeni doğan bir birey kendi dilinin içine doğmuş demektir. Bu doğrultuda ilerleme ve gelişme sağlayacak olup söz konusu gelişme yazı, beden dili ve ses olarak gerçekleşecektir. Kimlik kazanma sürecinde milletin kültürü ve dili ana etkindir. Kültür aktarımı, her türlü mirasın korunumu, fiziksel ve psikolojik toplumun varlığı ve devamı dil ile sağlanır (Şahin, 2014: 828).

İletişim; gönderici, alıcı, mesaj ve kanal aracılığıyla gerçekleşen sistemdir. Burada aktarımda en çok kullanılan ve etkili sonuç sağlayan olgu ses dizgesidir. Sesler ve dizgeler dilin kullanıcıları tarafından anlam kazanır. Dil, insanlığın gelişimi ve değişimindeki en önemli etkenlerden biridir. Bundan dolayı araştırmacılar ve dil bilimciler dilin doğuşu ve temellerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Birçok varsayım ortaya atılmıştır. Yansıma sesler, ünlemler ya da işbirlikli hareketlilik sonucunda dilin ortaya çıktığı bazı dil bilimciler tarafından savunulmuştur (Aksan 1995: 94-99).

Dilin varlık göstermesine yönelik kuramların dışında günümüzde nesnelere verdiğimiz adların neden buralarda kullanıldığı ve farklı dillerin oluşumu da araştırma konusu olmuştur. Dil bilimi alanında çalışmalar yapan Sauussure, konuyla ilgili gösterge nedensizliği terimini ortaya koyup isimler ve nesneler arasındaki ilişkinin nedensiz olduğunu vurgulamıştır (Vardar, 1999: 32)

Dilde sözcük türetme ve yeni ifadelerin doğmasını Porzig (1995) “*Dil Denen Mucize*” adlı çalışmasında geniş ölçekte açıklarken, dilin doğuşunda en önemli faktörlerden birini yansıma sözcükler olarak ele almıştır. Ses yapısı ve diğer

etmenlerden etkilenme sonucu doğan yansıma sözcükler olduğu gibi türetmeyle de yeni sözcük doğabilir.

Örneğin: tuz sözcüğüne “+luk” eki getirilerek tuz konulan araç anlamında “tuzluk” sözcüğü doğmuştur. Yeni doğan sözcükler ve türetmeler dilin söz varlığını geliştirir (Porzig, 1995: 14-28).

Dilin doğal bir varlık olması nedeniyle tanımlamada tam anlamıyla bir birlik sağlanması da olanaklı değildir. Dil bilimciler ve bu alanda çalışmalar yapanlar dil konusuna farklı açılardan yaklaşmışlardır. Bundan dolayı Tablo 1’de birçok dil tanımına yer verilmiştir.

Tablo 1.

Dil Tanımları

Tanım Sahibi	Tanım
Zeynep Korkmaz (2007)	“Dil, bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından ortak öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir.”
Muharrem Ergin (1985)	“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.”
Doğan Aksan (1995)	“Düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülmüş bir varlıktır. Dil dediğimiz düzen insanın gözüdür, beynidir; düşüncesi, ruhudur.”
Mehmet Kaplan (2001)	“Dil tıpkı bir ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barındığı, korunağıdır... Dilin bütünü milletin evidir. Bin bir odalı bir ev! Buna şehir, ülke demek daha doğru olur. Milletler dillerini tıpkı medeniyetleri gibi korurlar.”
Fuat Bozkurt (1995)	“Dil, evrenini algılayış ve yansıtanın ses, sözle göstergesidir. Evren sonsuz ve devingendir. Kişioğlu evreni bilinci ile algılar, dili ile yansıtır. Kişioğlunun evreni algılama ve yansıtmayı ölçüsünde dili güçlüdür. Bu bakımdan dil, kişinin evrene açılan aydınlığıdır.”
Saussure (1980)	“Dil bir kâğıda benzetilebilir: Düşünce kâğıdın ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Kâğıdın ön yüzünü kestiniz mi, ister istemez arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dilde de bu durum aynıdır. Ne ses düşünceden ayrılabilir, ne de düşünce sestendir.”
Berke Vardar (1998)	“Belli bir insan topluluğuna özgü, çift eklemli sesli göstergeler dizgesidir. F. de Saussure’un yaptığı ve birçok dilbilimcinin benimsediği ayrıma göre, dilyetisinin toplumsal ürünü olan dil, bu yetinin bireylerce kullanılabilmesini (bak. söz) sağlayan ve toplumca benimsenmiş olan uzlaşım bir düzendir. Hem gösterenlerle gösterilenlerin birleşmesiyle oluşan bir dizge, hem de bu birleşimin ürünü olan göstergelerle bunları oluşturan ve bunların oluşturduğu öğelerin işleyiş kurallarını içeren düzenektir.”
Tahir Nejat Gencan (1966)	“Duygu, düşünce ve dileklerimiz anlatmaya yarayan işaretlerin daha çok, ses işaretlerinin hepsine birden dil denir. . . Dil, düşüncenin, daha geniş anlamıyla iç benliğimizin aynasıdır.”
Tahsin Banguoğlu (1990)	“Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle, başla, gözle, kâğıtla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimiz anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma vasıtamız dildir. Konuşma kişioğluna vergi olan ve insanı hayvandan ayıran bir yüksek işleyiştir. İnsan konuşma yeteneği ile doğar. Fakat dil doğuştan bilinmez. Çocuk içinde yaşadığı topluluğun dilini, anadilini uzun bir çiraklık devresi süresince öğrenir. Aslında her dil bir insanlar topluluğu arasında binyıllar boyunca gelişerek meydana gelmiş bir sosyal kurumdur.”
Noam Chomsky (1957)	“Bir dil, her biri sonlu uzunlukta ve sonlu bir üyeler kümesinde oluşturulan (sonlu ya da sonsuz) cümleler kümesidir.” “Dil yetisi insanlara özgü bir yetidir. Tüm insanlarda var olan ve başkalarında var olmayan, benzersiz, basit girdilerle zengin ve karmaşık dilleri ortaya çıkartabilen bir yeti. Bu şekilde gelişen dil, bizim ortak biyolojik doğamız doğrultusunda belirlenmiştir, düşünce ve kavrayışa derin bir biçimde nüfuz eder ve doğamızın temel bir bölümünü oluşturur.”
Edward Sapir (1939)	“Dil, yalnızca insana özgü olan; düşüncelerin, duyguların ve isteklerin, istençle (irade göstererek) üretilmiş semboller kullanarak iletilmesini sağlayan ve içgüdüsel olmayan bir yöntemdir.” “Dil, öncelikle kültürel ya da sosyal bir üründür ve öyle anlaşılmalıdır.”
Otto Jespersen (1992)	“Dilin özü, insan etkinliğidir – bir kişinin kendisini başka biri tarafından anlaşılmasına yönelik etkinlik, diğerinin zihninde olanı anlamak için diğerinin etkinliği ...”

G. Trager (1949)	"Bir dil, bir toplum üyelerinin toplam kültüre göre etkileşime giren nedensiz ses sembolleri dizgesidir."
André Martinet (1960)	"Bir dil, insan deneyiminin her toplulukta değişik biçimde, anlamsal bir içerik ve sesli bir anlatımla donanmış birimler, yani anlambirimler biçiminde ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır; bu sesli anlatım da, öz niteliği ve karşılıklı bağıntıları bir dilden öbürüne değişiklik gösteren, her dilde belli sayıda olan ayırıcı ve ardışık birimler, yani sesbirimler biçiminde eklenir. . . "
Michael Halliday (1973)	"Dil, bir ihtimaller dizisidir. . . "
R. A. Hall (1964)	"Dil, insanların alışılmış sözlü-işitsel nedensiz semboller aracılığıyla birbirleriyle iletişim ve etkileşim kurdukları kurumdur. "

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Dilin düşünce aynası olması ile bireylerin ifade edici bir tutum sergilediklerini görmek mümkündür. Bireyler ve toplumlar arasında süreklilik kazanan bu iletişim süreci devinimsel olarak o toplumun varlığını ve devamlılığını da sağlamaktadır. Dile sahip çıkmak ve özünü korumak bu bağlamda oldukça önemlidir. Dilin biçimbilimsel yapısı, sesbilimsel yapısı, uyumu ve diğer özellikleri toplumlar tarafından korunmalı ve sahip çıkılmalıdır. Bireylerin düşüncelerini ve duygularını diğer bireylere aktarmak için kullandığı doğal anlaşma aracı dildir. Dil tanımında yer alan gizli anlaşmalar bütünüdür ibaresinde toplumun kendi arasında yazılı olmayan bir biçimde hemfikir olma halinden bahsedilmektedir. Sosyal ve kültürel yapının ana malzemesi dildir. Anlaşmayı sağlayan dil öğelerinden kanal durumundadır. Milli ve ulusallığın göstergelerinden biride toplumun resmi dilidir.

Bir toplumun birleştiricisi ana dilidir. Uluslarda etnik yapı olarak farklılıklar olsa da resmi dil ortak zemin oluşturmaktadır. Bu durum ana dil temelini oluşturan felsefedir (Ergin, 1977: 1).

2.1.1.1. Dilin doğuşu ile ilgili varsayımlar. Dünyanın oluşumuna yönelik birçok teori ortaya atılmış ve araştırmacılar birçok fikir beyan etmiştir. Bu fikirlerin kabul edilmesi ya da araştırılmaya değer bulunması için belli bir matematiği ya da gerçekliği olması gerekir. Teori ya da varsayım yapısı dilin doğuşu için de bu şekilde işlemiştir. Dilin kaynağının dünyada tek bir noktadan yayıldığını savunanlar, dilin doğadaki seslerin taklit edilmesi ile ortaya çıktığını savunanlar gibi birçok varsayım bulunmaktadır.

Dilin 150.000 yıllık bir geçmişi varken dil araştırmalarına kaynaklık edecek olan yazının yalnızca 6000 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Bundan dolayı teorilerin tam anlamda onaylanması ya da kabul edilmesi olanaksızlaşmaktadır. Bu bölümde dilin

doğuşuna yönelik oluşturulan teoriler detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Merritt, 2012).

a) Yansıma Teorisi

Yeni doğan bir bebek dil öğrenim sürecinde ses taklitlerinden yararlanarak dil edinimi sağlamaktadır. Bu teorinin temel çıkış noktası da insanların ilk dil faaliyetlerinin çevresindeki sesleri taklit etmesiyle ortaya çıktığını savunmaktadır. Yansıma sözcüklerin bütün dillerde olması bu teoriyi desteklerken somut olmayan olguların ortaya çıkışı konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Türkçede fısıltı, horlama, vızıltı, gürültü bu teoriye örnek verilebilir.

b) Birlikte İş Teorisi

İnsanlar faaliyetleri sürecinde düşünme ve konuşma yetisine ihtiyaç duymuştur. Bu teori ilk insanların ortak ve belli bir ritimde çalışırken sözcük ürettiklerini savunmaktadır. Çalışmak ve kazmak teorinin temelinde yer almaktadır. Teori, adların oluşumunu açıklayamadığı için varsayım olmaktan öteye gidememiştir.

c) Ünlem Teorisi

Dil ve bireyin duyuşal yapısı bağlantılıdır. Demokritos tarafından ortaya atılan bu teori insanların durumlar karşısında ortaya koydukları fiziksel ve psikolojik tepkilerden sözcüklerin doğduğu varsayılmaktadır. Üzüntüler, sevinçler ve korkular gibi birçok durumda birey, ünlemler ortaya koymaktadır. Böylece taklitlerden sesler oluşmuştur. Teorinin eksik yanı ise dilde ünlemlerin az bir alan kaplaması ve diğer sözcüklerin oluşumunu açıklayamamasıdır.

d) Psikolojik Teori

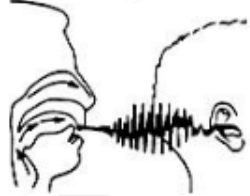
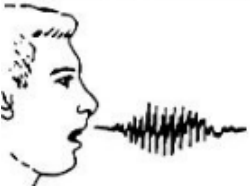
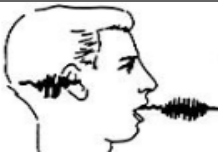
İnsanların sesleri başta içgüdüsel bir davranış olarak görülürken ilerleyen zamanda bilinçli ve istendik olarak tercih edilen araç olarak kabul edilmiştir. Bu teoriyi ortaya atan Wundt, dayanak olarak çocukların agulama ve çağıldama dönemlerinde çıkardıkları bilinçsiz sesleri göstermektedir. Bu seslerin daha sonra bilinçli ses perdelerine dönüştüğünü belirtmiştir. Dil oluşumunda öncelikle somut adların daha sonra soyut yapıların varlık gösterdiği savunulur.

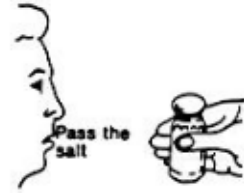
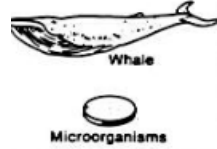
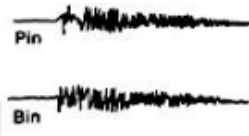
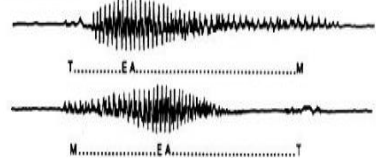
2.1.1.2. Dilin tasarım özellikleri. Dil, birçok canlı grubunda farklı şekillerde yer alan bir edimdir. Bilimsel araştırma sürecinde karşılaştırma yapmak, durumu analitik yönden genişletme imkânı sunmaktadır. Dil bilimi alanında çalışmalar yapan Hockett, insan ve hayvan iletişimini maddeler halinde karşılaştırmıştır.

Aşağıda yer alan Tablo 2’de dilin tasarım özellikleri araştırmacı tarafından yorumlanmış ve detaylandırılmıştır.

Tablo 2.

Hockett Dil Tasarım Özellikleri

ÖZELLİKLER	AÇIKLAMA	ŞEKİL
Sessel-İşitsel Oluk	Sesin ağızdan çıktıktan sonra hava boşluğundaki hareketleri sonucunda işitme organına ulaşması sürecidir. Dilde yer alan bu durum konuşma yitimi olan insanların dilsiz olduğunu göstermemektedir.	
Yayın Gönderimi/ Yönlendirici İşitim	Ses iletimi aşamasında sesin kaynağına yönelmedir. Kaynak ve dinleyici arasında mesafenin uzaklığı işitme kapasitesinin gücünü belirlemektedir. İletişim sürecinin yüz yüze olması kapasite gücünü arttırmaktadır.	
Hızlı Yitim	İletişim sürecinde yer alan işaretler kalıcılık göstermez. Bu durum dinleyicinin dışında genel bir durumdur. Yeni teknolojik araçlar sayesinde kalıcılık artırılabilir. İletimin tekrar dinlenilebiliyor olması burada önemlidir.	
Değiş-Tokuş Edilebilirlik	İletişim sürecinde dinleyici ve konuşma yer değiştirebilir. Tekrarlamalar yapabilir.	
Tam Geri Bildirim	İletişim sürecinin hatasız olarak ilerlemesinde önlem niteliğindedir. Konuşmacı kendi sesi ve iletimini duyar. Böylece aktarmadan önce düzeltmeler yapabilir.	
Özelleştirebilirlik	Gösterge ve anlam arasındaki işlevselliktir. Ses dalgaları anlamları ortaya koymaktadır.	

Anlamsallık	Göstergenin anlam oluşturma süreci iletişimdekilerin kültürel, fiziksel ve sosyal çevrelerindeki ilişkileriyle sağlanır. Okul sözcüğü, öğrenci, veli ya da öğretmen için aynı anlamlara geldiği gibi farklı anlamlara da gelebilir.	
Nedensizlik	Göstergeler ve anlam arasındaki ilişki doğal ve zorunlu değildir. Sosyal uzlaşmada dil önemli parçadır. Yansıma sözcükler hariç diğer tüm sözcükler bu sistemde yer almaktadır.	
Ayrıklık	Konuşma sürecinin sonlandırılması için ses öğelerinin kesilmesi gerekir. Sözcükler ya da sesler arasında bilinçli duraklar yapılabilir. Bilinçli ve ayırık yapısı dil sisteminde hayvanlardan ayıran özelliklerden biri olmasını sağlamaktadır.	
Yer Değiştirebilme	Konuşma sürecinde hem dinleyici hem de konuşucu zamandan ve mekândan bağımsız durumlar hakkında konuşabilir. Bu duruma evreni içselleştirme denir.	
Açıklık/Üretilirlik	Dilde yeni sözcükler türetme ile sonu olmayan anlamlandırma ve açıklama imkânı oluşur.	
Geleneksel Aktarım	Dilin aktarımında eğitim önemli bir araçtır. İçgüdüsel bir davranış değildir. Fakat bu konuda dil bilimciler farklı görüşleri savunmaktadır.	
Örüntüde İkilik	Sesler tek başlarına bir anlam ifade etmezken farklı biçimlerde bir araya gelerek anlam kurarlar. Alofon türetmede olduğu gibi ara, r sesi yerine n sesi gelirse ana, t sesi gelirse ata bu yapıda birçok sözcük türetebiliriz.	
Açık Uçluluk	Dilsel süreçlerin keskin sınırları ya da tek boyutu yoktur. Bir ifade yanlış olabilir fakat çıkarsama ve tahminlerle düzelebilir. Kullanılan dil üslup ile birleşince kusurlu ya da hatalı bir durum doğru ve gerçek gibi de aktarılabilir.	
Dönüşlülük	Dil hem durum ve olayları hem de kendi yapısını ifade edebilen bir sistemdir. Üst dil işlevi dil kural ve sistemini açıklamaktadır.	
Öğrenirlik	Ana dili dışında kullanılan ve öğrenilen diller ikinci dil olarak tanımlanır. Bu diller öğrenme ortamı ve kullanım sıklığı nedeniyle ana dile göre daha uzun bir süreçtir.	

Ek: [Hockett'in Dil Tasarım Özellikleri ve İletişim Sistemleri Karşılaştırması](#) (pdf)

2.1.1.3. Dil aileleri. Dünya dilleri, köken bakımından beş başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar aşağıda yer alan Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Dil Aileleri

Köken Bakımından Dil Aileleri	
Hint-Avrupa Dil Ailesi	
Asya Dilleri	Avrupa Dilleri
Hint – İran Dilleri	-Latin Dilleri (Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Romence)
-Hint Kolu (Hintçe, Urduca)	-Germen Dilleri (Almanca, İngilizce)
-İran Kolu (Farsça, Tacikçe)	-İslav Dilleri (Rusça, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça, Çekçe, Lehçe)
Hami-Sami Dil Ailesi	
Arapça, İbranice, Habeşçe, Akadça, Eski Mısır Dilleri	
Çin-Tibet Dil Ailesi	
Çince, Tibetçe, Vietnamca, Baskça	
Bantu Dil Ailesi	
Afrika Dilleri	
Ural-Altay Dil Ailesi	
Ural Dilleri	Altay Dilleri
-Macarca	-Türkçe
-Fince	-Moğolca
-Estonca	-Mançuca
-Somoyetçe	-Tunguzca
	-Japonca
	-Korece

Kaynak: (Akar, 2005: 15).

Türk dilinin sınıflandırmadaki yerine yönelik pek çok çalışma yapılmıştır. Türkçenin hiçbir dil ailesine ait olmadığı söyleyenler olduğu gibi birçok alanda yer alması gerektiğini düşünenlerde yer almaktadır. Ayrıca bir teoriye göre de bütün diller Türkçeden türetildiği savunulmuştur.

Dünyada dil sınıflandırılması genelde yapı ve köken kıssası göz önüne alınarak yapılmaktadır. Dillerin sınıflandırılmasını geniş ölçüde ele alan araştırmacılar 19. yüzyılda oldukça rağbet görmüştür. Fakat süreçte bazı etkenlerden dolayı bu sınıflandırma temelinden uzak durulmuştur. Bunun sebeplerinden biri de “*Paris Dil Bilimi Cemiyeti*” olmuştur. 20. yüzyılın başlarında ise sınıflandırmalarda karşıt görüşlerde ortaya çıkmıştır (Ercilasun, 2013: 18).

Dünya dilleri yapısı bakımından üç başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar;

“Tek Heceli Diller”

Tek heceli dil yapısında vurgu ve hecenin önemi oldukça büyüktür. Ekler kullanılmaz. Çin-Tibet dilleri bu grupta yer almaktadır.

“Bükümlü Diller”

Bükümlü dil yapısında hece ve vurguya önceki yapıda olduğu kadar önem verilmemektedir. Kökte yer alan ünsüzlerin yeri değişmeden sözcük türetimi yapılmaktadır. Fakat kök sabit değildir. Hami-sami dilleri (kök bükümlü), Hint-Avrupa dilleri (gövde bükümlü) bu grupta yer almaktadır.

“Eklemeli Diller”

Eklemeli dil yapısında kök sabittir. Yeni sözcük türetimi ekler aracılığıyla yapılmaktadır. Ural- Altay dilleri, Sümerce, Amerika Yerli Dilleri, Eskimo dilleri bu grupta yer almaktadır. Dil, temelinde ulusların konumu belli başlı ölçütlerle yapılır. Bunlar (Dilaçar, 1962);

- Dünyada yaygınlık düzeyi
- Diplomasi dili
- Uygarlık dili
- Resmi dil
- Ulusal dil
- Geçer bölge dili
- Yazı dilidir.

Dil için yapılan bu sınıflama, dilin etkileşim ve varlık düzeyini ortaya koymaktadır. Uygarlık dili, yüksek kültür seviyesine ulaşmış topluluklar tarafından kullanılan çevresinde yer alan dilleri etkileyen yaygın ve güçlü bir dildir. Türkçe 15. yy. da uygarlık dili seviyesine yükselmiştir.

2.1.1.4. Türkçenin yapısı ve sistemi. Kültürel değerlerin ilk ögesi dildir. Türk milleti için ana dil ve milli varlık “*Türkçe*” ile sağlanmaktadır. Türkçenin tarihsel süreçteki evrimine ve gelişimine yönelik değerlendirme aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Kaplan, 1982: 44).

Ana Türkçe ve Eski Türkçe

Ana Türkçe dönemi, Türkçe’nin Göktürk Yazıtlarında yani yazı dili öncesinde üstü kapalı bir bakıma karanlık dönem olarak adlandırılmıştır. Hakaniye Türkçesi,

Uygurca ve Göktürkçe, Eski Türkçe olarak ifade edilmektedir. 12 ve 13 yy. da Türk boylarının Hazar'ın doğu ve batısına yönelmelerine bağlı olarak Kuzey Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi olmak üzere iki yazı dili meydana gelmiştir.

Kuzey ve Doğu Türkçesi

Eski Türkçe geçiş devresi olarak adlandırılmıştır. 13-16. yy. arasında yer alır. 14. yüzyılın sonlarında Çağatayca ve Kıpçakça olarak yazı diline ayrılmıştır.

Batı Türkçesi (Oğuzca)

Oğuzca, 12 ve 13. yüzyıllarda oluşmaya başlamış olup aralıksız devam etmiştir. Batı Türkçesinin temelini oluşturan yazı dilidir. İlerleyen süreçte Batı Türkçesi; Anadolu Türkçesi, Azeri Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Türkmen Türkçesi olarak dört ana kola ayrılmıştır. Azeri Türkçesi; Oğuz boylarının İlhanlılar ve Kıpçaklardan etkilenecek Batı Türkçesinde farklılıklar görülmeye başlamasıyla oluşmuştur. Güney ve Kuzey Azerbaycan bölgesinde konuşulmaktadır. Gagavuz Türkçesi; Ukrayna, Romanya, Bulgaristan ve Moldova'nın Gagavuz bölgesinde kullanılan Türkçedir. Günümüzde de varlık göstermektedir. Türkmen Türkçesi; Oğuzca dil özelliklerinin yanında coğrafi konum itibarıyla Kıpçak ve Çağatay topluluklarının da dil özellikleri görülmektedir.

Türkmen Türkçesi yedi ağza ayrılmıştır. Bunlar; Teke, Yomut, Salur, Göklen, Çavdur, Esrarı ve Sarıktır. Anadolu Türkçesi; “*Karanlık Dönemi*” saf dışı bırakılırsa 13. yüzyıldan günümüze kadar gelen Türkçedir (Korkmaz, 1977).

Anadolu Türkçesi ilk dönemlerde yabancı etkilerden uzak bir durumdayken 15. yüzyıla gelindiğinde ise konuşma dili ile Türkçe arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı Anadolu Türkçesi; Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi olarak ikiye ayrılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi

13-15. yüzyılları arasında kullanılan ve Batı Türkçesinin en yalın koludur. Bu dönemde yazı dili ve konuşma dili arasında çok büyük farklılıklar yoktur.

15. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise yabancı etkilerin yanında dilbilgisi yapılarının da Türkçe üzerinde varlık göstermesi Eski Anadolu Türkçesini sadelikten uzaklaştırır. Türkçe cümle yapısı Eski Anadolu Türkçesinde korunmuştur.

Osmanlı Türkçesi

16. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın ilk yarısına kadar kullanılmıştır. Bu dönemde Farsça ve Arapça etkisi artmıştır. Türkçe yapısını büyük ölçüde kaybetmiş ve ulusallıktan da uzaklaşmıştır. Osmanlı Türkçesi dönemi Milli Edebiyat akımı (1911) başlamasıyla sona ermiştir.

Türkiye Türkçesi

Batı Türkçesinin bu döneminde dilin söz varlığını zenginleştirme ve yabancı dillerin etkisinden kurtarma çalışmaları ön plandadır. Özleştirme ve Arapça-Farsça dil kurallarından arındırma süreci başlamıştır. Dil canlı ve dinamik yapıda olmasından dolayı günümüzde de yabancı dillerin etkisi görülmektedir. Bu durumla ilgili yeterli çalışmaların yapılmaması halinde konuşma dili ve yazı dili arasında farklılıklar oluşacaktır.

Türkçe, jenealojik(soy bilimi) sınıflamada Ural-Altay dil ailesinin Altay dil grubunda yer almaktadır (Caferoğlu, 1970: 10).

Türk dilinin sınıflandırılması noktasında çalışmalara baktığımızda ise Türk dilinde ilk sınıflandırma Türkolog Kaşgarlı Mahmut tarafından yapılmıştır. Türk lehçelerini doğu-batı olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Bu sınıflandırmadan sonra birçok Türkolog çalışmalar yapmıştır. Bunlar arasında en çok rağbet gören Talat Tekin tarafından yapılan sınıflandırmadır. Türk lehçelerini on iki başlık altında incelemiştir. Bunlar Tablo 4'te belirtilmiştir. Talat Tekin, o güne kadar modern Türk dili ve lehçelerinin sınıflandırılma denemeleri ile ilgili bilgi verip bunları çeşitli yönlerden eleştirmiş, ardından belirlediği ölçütlere göre Türk dili ve diyalektlerini 12 gruba ayırmıştır:

Tablo 4.

Talat Tekin Tarafından Yapılan Türk Dili ve Sınıflandırılması

Türk Dili ve Sınıflandırılması
I. r-l grubu: Çuvaşça
II. hadaq grubu: Halaçça
III. atah grubu: Yakutça
IV. adaq grubu: Tuvaca (Karagas diyalekti ile birlikte)
V. azaq grubu: Hakasça, Orta Çulım, Mrass, Taştıp, Matur ve Yukarı Tom diyalektleri; Sarı Uygurca
VI. tağlıq grubu: Kuzey Altay diyalektleri (Tuba, Kumandu, Çalkandu, Aşağı Çulım, Kondon, Aşağı Tom)

VII. tulu grubu: Altayca (Güney diyalektleri: Asıl Altay, Telengit, Teleüt)
VIII. tölü grubu: Kırgızca
IX. tağlıq grubu: Özbekçe, Yeni Uygurca
X. tawlı grubu: Tatarca, Başkurtça, Kazakça (Karakalpakça ile birlikte), Nogayca, Kumukça, Karaçayca-Balkarca, Karayca, Baraba Tatarcası, Kırım Tatarcası
XI. tağlı grubu: Salarca
XII. dağlı grubu: Türkmence, Horosani, Özbekçenin Harezmi-Oğuz diyalektleri Azeri (KaşkayAynallu, Kerkük, Erbil diyalektleri ile birlikte), Türkçe (Gagauzca ile birlikte)

Kaynak: (Tekin, 1989: 162-163)

Türkçe, dizim matematiği ve kuralları olan bir dildir. Bunlardan bazıları ise şöyle sıralanabilir (Ergin, 1958);

“Kalınlık-incelik uyumu”

Türkçenin ilk dönemlerinden itibaren neredeyse her dönem hâkimiyet sürmüş bir kuraldır. Yabancı dillerden Türkçeye giren sözcükler de bile bu kural büyük ölçüde uygulanmaktadır.

İstisnai durum oldukça azdır. Bu durumların görülmesi sebebi ise genellikle öz sözcüğün bozulmasına bağlıdır. Örneğin; anne-ana, kardeş-karındaş verilebilir. Bu kurala ek olarak dudak- damak uyumu ifadesine de yer verilebilir.

“İlk heceden sonra o-ö sesleri bulunmaz. ”

Türkçe kaynaklı sözcüklerde damak ve dudak uyumları genellikle öncelik verilen kurallar olsa da bu kural temel yapı doğrultusunda sözcüğün kökeni ile ilgili değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır. Bu kuralın istisnası ise şimdiki zaman anlamında kullanılan “-yor eki” bu durumun dışında tutulmaktadır.

“Uzun ünlü kullanımı”

Orhun Türkçesi döneminde hem yazıda hem de konuşma dilinde uzun ünlüler kullanılmıştır. Fakat günümüz Türkçesinde uzun ünlüler kısaltılmıştır. Bu kısaltma özellikle yazı dilinde yapılmıştır. Konuşma dili noktasında ise ağızlarda uzun ünlü kullanımının hala görüldüğü bilinmektedir.

“İnce a ve o kullanımı”

Türkçe kaynaklı sözcüklerde ince harf kullanımı söz konusu değildir. Bu ifadeler sözcüğe getirilen ekler ile anlaşılmaktadır.

“Yan yana ünlü kullanımı”

Türkçe kaynaklı sözcüklerde yan yana ünlü harfler getirilmez. Örneğin; aile, faaliyet verilebilir.

“Aynı ünsüz kullanımı”

Türkçe kaynaklı sözcüklerde aynı ünsüzler art arda kullanılmaz. Bu kuralın istisnaları ise şunlardır; Anne, ıssız, elli ve ninnidir.

“Has ünlü kullanımı”

Türkçe kökeninde yer alan “ı, ü ve ö” sesleri has ünlüler olarak nitelendirilmektedir. İçerisinde bu ünlülerin bulunduğu sözcükler fonetik yapıda değişiklik göstermemeleri halinde Türk dili kaynaklı sözcükler olarak nitelendirilebilmektedir. (kuy >köy).

“Hece yapısı”

Türk dili kaynaklı sözcüklerde hece yapısı oldukça önemlidir. Türkçede altı tip hece yapısı bulunmaktadır. Bunlar; (V=Sesli, K=Sessiz)

- V
- KV
- VK
- KVK
- VKK
- KVKK

Türkçenin hece yapısındaki bir diğer özellik ise heceler tek dorukludur.

Seslerin açıklık dereceleri sıralandığında ve bir Türkçe sözcük bu bağlamda incelendiğinde tek doruk grafiğinin olduğu görülmektedir. Türkçede ünlü türetme faaliyetlerinin sebebi bu durumdur. Sözcüğün hecelerinin tek doruklu hale getirilebilmesi için yabancı sözcüğe ünlü türetmesi yapılmaktadır. Örneğin, şekl ifadesi çift doruklu bir yapıdayken şekil sözcüğüne yapılan ünlü türetmesi ile her hece tek doruklu hale getirilmiştir.

Türkçede hece sayısı ile ünlü sayısı her zaman eşittir bu durumun temel sebebi ise Türkçenin temeli ünlüler üzerinden kurulmaktadır. Türkçe sözcüklerin kökleri ise genellikle tek hecelidir. Türk dili kaynaklı sözcüklerin köklerinde üç ünsüz sesin yan yana olması söz konusu değildir (Ergin, 1958).

“c, ğ, l, m, n, r, v, z ünsüzleri”

Türkçe kaynaklı sözcüklere baktığımızda genellikle “c, ğ, l, m, n, r, v, z” ünsüzlerle başlamadığı görülmektedir. Fakat bazı fonetik değişiklikler bu duruma istisnai sözcükleri ortaya çıkarmıştır. Örneğin; civciv, mama, mırıltı, zeybek verilebilir.

Yansıma sözcüklerde ise sözcüğün hangi ses ile başladığına bakılmaksızın Türkçe kabul edilmektedir. Türk dili kural ve matematiksel yapısıyla yüzyıllardır varlık göstermektedir. Vurgu, tonlama ve durak gibi birçok ses temelleri Türkçede kural olarak yer almaktadır.

Bu bağlamda dilin canlı ve dinamik bir yapıda olmasına bağlı yaşanan dil sorunlarında dilin temel kanunlarından yararlanmak oldukça faydalı olacaktır. Ayrıca Türk dili adına yapılan çalışmalara baktığımızda her geçen dönem daha kapsamlı ve geçerli dil çalışmaları ile ilerlenmiştir.

2.1.1.5. Osmanlı devleti ve dil. Osmanlı coğrafyasında yer alan Türkçeye “*Osmanlı Türkçesi*” denilmektedir. Dönemin siyasi politikaları, coğrafyası, dini ve kültürel eğilimleri sonucu ortaya çıkan etkileşimler Osmanlı Türkçesinde Arapça ve Farsça etkilerin görülmesine neden olmaktadır. Osmanlı Türkçesi, 13. ve 20. yüzyılları arasında kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesinin klasik evresi olarak nitelendirilen 15. ve 19. yüzyılları Türkçe, Arapça ve Farsçadan oluşan bir dil olarak adlandırılırdı. Bu durum Osmanlı Türkçesinin özgünlüğünü sorgulatmaktadır. Batı Türkçesinin kollarından biri olan Osmanlı Türkçesi, devletin yapısıyla benzerlik göstermektedir. Osmanlı Türkçesi kendisine özgü eritme potasında yabancı dil etkilerini eriterek karakter oluşturmuştur. Araplar ve Farisiler tarafından da anlaşılmamaktadır. Osmanlı Devleti’nin topraklarında Müslüman ve gayrimüslim kesimin bulunması nedeniyle halkın Türk dili konusunda yaklaşımları ve benimseme dereceleri de farklılaşmıştır (Ak, 2017).

Osmanlı Türkçesinin kullanıldığı dönemde eserleri yorumlamak ve anlamlandırmak için Batı Türkçesinin ilk kolundan olan Eski Anadolu Türkçesinin biçim ve ses özelliklerinin yanında dilin etkilendiği yabancı dil olan Arapça ve Farsçanın temel düzeyde kurallarına da hâkim olmak gerekir (Timurtaş, 1999: 2).

Anadolu Selçukluları’nda Farsça edebiyat ve ilim dili olmuştur. Dönemde görülen haçlı saldırıları ve Moğol işgali, Oğuz lehçesine bağlı Türk yazı dilinin oluşum

sürecini geciktirmiştir. Anadolu beylikler döneminde resmi dil Türkçe olup eserler bu doğrultuda meydana getirilmiştir. Beylik savaşlarını kazanan kayı boyu devlet kurmuştur. Bu devlet Balkanlar ve Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlamış olup Türkçeyi yazı dili ve resmi dil haline getirmiştir.

Osmanlı Türkçesi, söz varlığı ve dil bilgisi yapısı olarak dönem boyunca farklı aşamalardan geçmiştir. Bunlar aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

a) Başlangıç Dönemi

Osmanlı Türkçesinin başlangıç dönemi söz varlığı ve dil bilgisi yapısı sade bir Türkçe olarak varlık göstermiştir. Bu döneme Eski Osmanlıca, Eski Oğuz Türkçesi ve Eski Türkiye Türkçesi de denilmektedir. Selçuklularda konuşma dili Türkçe, edebiyat dili Farsça, resmi dil ise Arapçadır.

Türkçe olarak yazılmış eserlerin sayısı oldukça azdır. Beylikler dönemine gelindiğinde ise bu sayı belli oranda artmıştır. Türk beyliklerinin Anadolu'ya gelmesiyle Türkçe eserler ön plana çıkmış ve yabancı dille yazılan eserlerin çevirileri yapılmıştır. Eserlerde de görüldüğü gibi dil, anlam ve dil bilgisi kuralları olarak sade bir yapıdadır (Tulum, 1999: 423).

Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişletmesiyle yazı dilinde birlik sağlanmıştır. Türkçe bu dönemde yazı dili, sanat dili ve bilim dili olma özelliği göstermektedir. Nesir dilinde olgun eserler ortaya çıkmıştır.

Sarayda yabancı şair ve yazarlara daha fazla önem verilmesi Türkçenin yazı dili olarak kullanılmasında bazı değişikliklere neden olmuştur. Arapça ve Farsça olarak yazılan eserlere rağbetin artması ile Türk şairler yabancı şairlerin yazdığı eserlere öykünmeye başlamıştır. İran edebiyatında önemli yer edinen mazmunlar Türk edebiyatında da yer edinmiştir. Yazı dilindeki bu değişiklik Fars edebiyatındaki bazı dil kurallarının ve deyimlerin Türkçeye geçmesine neden olmuştur. Bu dönem Batı Türkçesinin kolu olan Osmanlı Türkçesinin en sade halidir (Ak, 2017).

b) Klasik Dönem

Osmanlı Devletinin büyümesi ve kültür merkezi haline gelmesiyle birlikte diğer uluslarla etkileşimi artmıştır. İstanbul, medeniyetlerin ortak noktası konumundadır. Ülkede şairler, tarihçiler, tezkire yazarları ve mütercimler yetişmiş ve eserler vermişlerdir. Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsçayla rekabet edebilecek düzeye

gelmiştir. Osmanlı Türkçesinin klasik döneminde söz varlığı oldukça zenginleşmiş ve faydayı amaçlayan bir yazı dili haline gelmiştir. Osmanlı Türkçesi yazı dili olarak hem araç hem de sanatsal veri oluşturma amacı taşımıştır. 16. yy. yazarlarından olan Fuzuli, Nedim, Baki, Evliya Çelebi, Hayali eserlerini klasik dönem Osmanlı Türkçesiyle yazmışlardır. Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça söz varlığından ve dil kurallarından etkilenmiş olup bünyesine aktarmıştır (Tulum, 1999).

Türkçe içeriklerde Arapça; istikak kalıpları, sıfat tamlamaları, isim tamlamaları, çoğul yapısı ve edatların yanında Farsça; birleşik isimler, sıfatlar ve tamlamalar yoğun olarak kullanılmaya başlamıştır. Dil araç olmaktan çıkarak amaç haline gelmiştir. Türkçe yazı dili temellerinden uzaklaşarak yeni bir yazı dili inşa edilmeye başlanmıştır. Oluşturulan bu yazı dilinde hedef kitle halktan ziyade üst toplum olmuştur. Bu yazı dilinde eser verenlere örnek olarak Nergisi, Naima ve Veysi müellifler verilebilir.

Dilde zenginlik ve söz varlığının gelişmesi düşüncesi yerini özentiliğe bırakmıştır. Yabancı dil etkisinin fazla olması Türkçe dil yapısını da bozmuş olup eserlerde Türkçe dil sisteminde yer alan kurallarının elle sayılır hale gelmesine neden olmuştur. Eserler, yazılmadan önce nazım şekli ve türü belirlenmesi yazı dilinin seçilmesi anlamına gelmektedir. Örneğin; Mesnevi türü, gazel türüne göre daha sade bir dille yazılmaktadır.

Osmanlı Türkçesinde görülen bu aşırılık ve yapaylaşma bazı şairler tarafından desteklendiği gibi bazıları tarafından da eleştirilmektedir. Necati Bey, şiirlerinde atasözlerine, halk ağzına ve Türkçe yapıları kafiyelelere yer vermiştir. Osmanlı Türkçesinin gidişatını eleştirenler tarafından oluşturulan Türk-i basit akımı bu dönemde rağbet görmemiştir.

c) Yenileşme Dönemi

Osmanlı Türkçesinde yenileşme dönemi 19. yüzyılın ortaları ve 20. yüzyılın başlarında görülmektedir. İslam kültürünün etkisiyle Arapça ve Farsça etkilerin artmasının ardından Tanzimat dönemiyle birlikte Batı kültürünün de etkileri görülmeye başlamıştır. Bu dönemde klasik Osmanlı Türkçesi döneminde görülen etkiler azalmış olup Batı kaynaklı sözcükler ve karakterler yer almıştır. Yazı alanında Batıdan birçok tür alınmıştır. Düşünce ve fikirlerin halka en hızlı aktarılmasını

sağlayan araçlar olan dergiler ve gazeteler çıkartılmıştır. Fakat ağır ve zincirleme şeklinde yabancı dillerin etkisiyle oluşturulan tamlamalar bu dönemde dili engelleyen ögeler olarak ele alınmış olup konuşma dili ve yazı dili arasındaki ayrımın azaltılmasına yönelik hareketler başlamıştır. Edebi eserlerde, fen ve bilim eserlerinde sade dil öncelikli hale gelmiştir. Batı kaynaklı eserlerin tercüme edilmesiyle birlikte Osmanlı Türkçesinde de sadeleşmeler görülmeye başlanmıştır. Yeni terimlere ve kavramlara Türkçe karşılık bulmak gerekmiştir (Timurtaş, 1999).

Medrese eğitiminde yalnızca Arapça ve Farsça kullanılırken 20. yüzyılın başlarında Türkçe derslerine de yer verilmiştir. Dil canlı ve etkileşim halinde olması itibariyle bir dönemde birçok farklı değişimler yaşanabilmektedir (Tulum, 1999).

Tanzimatçılar dili sadeleştirmeyi hedeflerken Servet-i Fünûncular yabancı dil etkisinden ayrılmadan derin anlamlı bir dil kullanımını savunmuşlardır. Arapça ve Farsça tamlamaların yanında nadir kullanılan sözcüklere de yer verirken Fransızca dil ve cümle yapısını Türkçeye aktarmasına da neden olmuştur. Tüm bu dilsel değişiklikler dilde yeni bir ıslahatın yapılmasına neden olmuştur. Osmanlı Türkçesi bu dönemde katı ve karışık yapısından kurtulmuştur. Yeni Lisan Hareketi (1911) ile dilde sadeleşme noktasında Osmanlı Türkçesinin klasik dönemi sona ermiştir. Modern Türkiye Türkçesi dönemine geçiş süreci başlamıştır.

2.1.2. Dil politikaları

2.1.2.1. Dil devrimi. Dil çevresi ile etkileşim halinde olan bir yapıya sahiptir. Dünya üzerinde tamamen arı, kendi kaynağı dışında sözcük kullanmayan ve temiz dil varlığı söz konusu değildir. Ulusların etkileşimi ve iletişimi ile dillere yeni sözcükler girmekte ya da var olan sözcüğün türetiminde farklı bir dilden etkilenilebilmektedir.

Yabancı ögelerin dilde çoğalması ve kültürel düzeyde anlam farklılıkları oluşturması halinde bu duruma tepkiler ortaya çıkmaktadır. Dil devrimi; devlet desteği ile yerli ögelerin hâkim olduğu kültür dili oluşturmak için ulusal düzeyde dil geliştirme eylemlerine denir (Menges, 1968).

Söz varlığında gelişme ile Dil Devrimi hedeflerine ulaşabilecektir. Buradaki etkinliklerin temelinde ise özleştirme ve adlandırma vardır. Ulusçuluk bu gelişim sürecinde yer alan temel felsefedir. Dil Devrimi çalışmalarını kişisel bir mesele olmaktan çıkarmanın yolu devlet desteği ile ilerlemektir. Topluma mal olan bir eylem devamlılık ve varlık gösterebilir. Dil çalışmalarına yönelik Meşrutiyet döneminde iki farklı konu ele alınmıştır. Bunlar; sade Türkçecilik ve tasfiyeciliktir. Türk dilinde yer alan bütün yabancı sözcüklerin dilden atılması ve herkes tarafından anlaşılan ortak dil oluşturulması fikri tasfiyecilere aittir. Fakat bu fikrin uygulanması mümkün olmadığı için yapılan çalışmalar olumsuz sonuçlanmıştır.

Dilin sadece Türkçe sözcüklerden oluşturulması yapay bir dil meydana getirmekle neredeyse eş değerdedir. Bunun sebebi dilin canlı ve etkileşim içinde olmasındandır. Dilin halk tarafından kullanılması ve benimsenmesi burada belirleyici etken olmuştur. Sade Türkçecilik bu konuya daha ılımlı yaklaşarak mevcut durum üzerinden neler yapılabileceğine bakmıştır. Türkçeyi zenginleştirmek ve geliştirmeyi hedeflemiştir. Tekin, bu durumu şu sözlerle açıklamıştır; “*Türkçe gece kelimesi varken Arapça leyl ve Farsça şeb kelimelerine ne lüzum vardı?*” (Tekin, 1977).

Türk dili adına bu yönde birçok çalışma yapılmıştır. 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti bu alanda yapılan eylemleri ulusal hale getirmiştir. Dil Devriminde sözcüklerin özleştirilmesinde birçok farklı yola başvurulmuştur. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir; Türetme, birleştirme, anlamdan hareketle türetim, eskiden varlık gösteren sözcüğü yeniden kullanma, halk ağzında etkin olan sözcüklere halka mal etme, yabancı sözcüklere Türkçe dil matematiğine yaklaştırmadır (Karaağaç, 2012).

Türetme: Dilde yer alan ekler ve kökler ile kavramı karşılamadır. Dil Devrimi sürecinde en çok tercih edilen yöntemdir. Yeni sözcük türetmede köklere getirilen eklerin yapısına baktığımızda etkin olarak kullanılan eklerin yanında çok sık rastlanılmayan eklere de yer verilmiştir (Tesir-etki, Hasret-özlem).

Birleştirme ile yeni sözcük ortaya koyma: Birden fazla sözcüğün tek bir sözcük biçiminde kullanılması ile yapılır (Qolnoa-Qol ‘ses’ Noa ‘hareket’: sinema).

Yabancı sözcüğün anlamının dile çevrilmesi ile sözcük ortaya koyma: Anlamdan hareketle dil yapısına uygun sözcük türetme eylemidir (Meddü cezir-gelgit).

Eskiden varlık gösteren öğelerin yeniden kullanılması: Sözcükler her dönem farklı düzeylerde varlık gösterebilmektedir. Bu bağlamda bir sözcük eskiden kullanım alanı bulduğu haliyle ya da daralma veya genişleme geçirerek tekrar kullanılmasıdır (beyin, kafatası).

Halk ağızlarında kullanılan sözcüklerin ulusal dile mal olması: Dil ulusal düzeyde kullanılan biçimi her yörede farklılık gösterebilir. Türkçenin yapısına uygun ve anlamsal kapsamı yeterli olan ağızlarda kullanılan sözcüklerin genel dil düzeyine çıkarılmasıdır (Ayraç-parantez/Kastamonu, İvedi-acele/Isparta).

Yabancı sözcükleri Türkçenin ses sistemine yaklaşturma: Sözcüklerin telaffuzu ve vurgusu her dilde farklılık göstermekle birlikte dilin ses sistemine göre şekillenmektedir. Yabancı sözcükleri Türkçe ses sistemine uygun hale getirerek yapılan türetmedir (Banquier-Banka).

Dil Devriminde tercih edilen bu yöntemlerin dışında kökle ilgili değişiklikler, dilin farklı lehçelerinden yararlanma gibi yollar da denenmiştir.

2.1.2.1.1. *Dünyada dil devrimleri.* Dil Devrimi ulusal biçimlenme ve bağımsızlık göstergesi olarak dünyada birçok ulusta meydana gelmiştir. Bu devrim bazen var olan dildeki yabancı sözcükleri dilden atmakla yapılırken bazen de en baştan bir dil ortaya koymakla mümkün olabilir. Tarihe baktığımızda en eski dil devrimi çalışmaları “*Macar Dil Devrimi*” ile meydana gelmiştir. 1536 yılında Macar dilbilimci Sylvester János, dilde yer alan dilbilgisi ve ay adlarını özleştirmiştir. Macar dilinde yer alan Almanca ve Latince ifadeler yerine Macarca sözcüklere bırakmıştır. 1862-1874 yılları arasında Macar Dili Sözlüğü yayınlanmıştır (İmer, 1990).

İsveç Dil Devrimi oldukça hareketli bir süreçten geçmiştir. Bu durumun temel nedeni savaşlar ve işgaller ile uluslar kendi bünyelerine yeni bir topluluk eklediği gibi başka ulusların boyunduruğu altına da girebilmektedir. Böylece hem kültürel hem de etnik yapıda etkileşim meydana gelirken dil de bundan etkilenmiştir. İsveç, Finleri dil konusunda etkilemiş olsa da Finler ilerleyen süreçte ulusal bilinç oluşturup Finlandiya’nın ulusal dilini “*Fince*” yapmışlardır. Bu felsefe bir toplumu içten yıkmayı engelleyecek en önemli kale olarak görülmektedir. İsveç ise Danimarka’nın

boyunduruğu altına girdiğinde Danca, İsveç ses yapısını büyük oranda etkilemiştir. Yaşanan “*Otuz Yıl Savaşları*” İsveç’in bağımsızlığını tekrar kazanmasını sağlamıştır. İsveç dilinin özleşmesi ve diğer yabancı dillerin etkisinden kurtulması için İsveç Akademisi açılmıştır. Akademi yaptığı çalışmalarla “*İsveç Dili Sözlüğünü*” çıkarmıştır. İsveç ile birlikte Danimarka’nın etkisi altına giren bir diğer ulus ise Norveç’tir. Dilde derleme çalışmaları yapmışlardır. Fakat dil bilimciler bu süreçte farklı yöntemler önermişler ve net bir çizgi belirlenemediği için çalışmalar belli başlı kıpırdama olarak görülmüştür. Dilde uzmanlaşma alanı oluşturulmuş ama etkin savaş dönemi olduğu için süreç yavaş ilerlemiştir.

Geniş coğrafyalara yayıldığı halde tek bir dil çatısı altında toplanan devletlerde görülmektedir. Endonezya bu duruma verilen örneklerden biridir. 1928 yılında Endonezya da yaşanan ulusal devrim ile tek bir dil kullanılmıştır. Kamusal, ulusal ve halk konuşma dili diye bir ayrım olmaksızın herkes “*Bahasa Endonezya Dili*” kullanmaktadır. Bu durumun aksi olan birçok ulusta dil bütünlüğü sağlanamamıştır (İmer, 1990).

2.1.2.2. Yeni harflerin kabulü. Dil Devrimi ve eğitim için atılan en önemli adımlardan biri olan Harf Devrimi 1 Kasım 1928 yılında kabul edilmiştir. Arap alfabesi yerini Latin harflerine bırakmıştır. Atatürk, Harf Devrimine yönelik şu açıklamayı yapmıştır:

Vatandaşımız yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu bir yurtseverlik ve milliyetçilik görevi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanların utanması lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizim değildir. Türk’ün seciyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlarındır (Turan, 2018: 380-397).

Yeni harflerin kabul edilmesi harf ve imla sorununu da çözmüş olup Türk dil ses yapısına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu devrimler sadece değişiklik yapılan alanı değil toplumun birçok dinamiğini de etkilemektedir. Harf Devrimi de sosyal ve kültürel alanlar başta olmak üzere birçok alanda etkili olmuştur.

Milli dil oluşturmak için çalışmanın belli bir grup ya da kitleden çok tüm halka benimsetilmesi ve kullanım alanı oluşturulması gerekmektedir. Harf Devrimi ile yaşanan değişiklikler şu şekilde sıralanabilir (Aktaş, 1999);

- Türk dil fonetiğine uygun bir dil sistemi getirilmiştir.
- Okuma ve yazmada kolaylık sağlanmış ve okur-yazar oranı yükseltilmiştir.
- Eğitimde ve alanlarında birlik sağlanmıştır.
- Arap alfabesi ve Arapça-Farsça sözcüklerin Türkçeden çıkartılmasıyla milli dil benliği oluşturma sürecine girilmiştir.
- Batılaşma ve ağdaşlaşma adıyla kastedilen gelişim hareketleri başlamıştır.

İşlamiyet ncesi Türk ve kültür tarihinin aktarılması için “Umumi Türk Medeniyeti” araştırmaları başlamıştır.

- Dil Devrimi sürecine geçilmiş ve süreç için gerekli ön hazırlıklar başlatılmıştır.

Arap alfabesi, Türk tarihinde en uzun süre kullanım alanı bulmuş alfbedir. Din ile yakından ilişkili olması yerini korumasında önemli bir etkindir. Latin harflerine geçme düşüncesi ilk olarak 1868 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nda görülmüştür. Fakat durum ve ortam Harf Devrimine hazır olmadığını göstermiştir. Bak Türkoloji Kongresi, bütün Türklerin Latin alfabesine geçmesi kararıyla sonuçlanmıştır. Dil Encümeni komisyonu alfabe belirleme çalışmalarında 20 farklı alfbedi incelemiştir. Komisyon inceleme sonucunda şu temelleri oluşturmuştur (User, 2006).

- Ulusal Türk alfabesi olacaktır.
- Çift harfler bu alfabede yer almayacaktır.
- İşaretli harfler olabildiğince az olacaktır.
- Seslerin uluslararası düzeyde değerleri aynı kalacaktır.

2.1.2.3. Millet mektepleri. Harf Devrimi ile halkın okur-yazar olabilmesi için eğitimde seferberlik ilan edilmiş olup 1 Ocak 1929’ da Millet Mektepleri adında halk eğitim kurumları açılmıştır. Millet Mektepleri oluşum yapısı ve özellikleri noktasında üç farklı şekilde sıralanmıştır. Bunlar;

- Sabit Millet Mektepleri

- Gezici Millet Mektepleri
- Özel Millet Mektepleridir.

Sabit Millet Mektepleri, dört aylık eğitim süresi olan okulun bulunduğu alanda yer alan kadın, erkek ve karma şeklinde A ve B şubesinde eğitim gördükleri yerdir. Gezici Millet Mektepleri, okulun bulunmadığı yerlerde dönemlik eğitim vermektedir. Özel Millet Mektepleri, hizmet içi eğitim felsefesinde olduğu gibi halkın çalıştığı alanlarda derslik açılması ile kurulmuştur.

Okuma ve yazmaya yönelik faaliyetlerin hızlandırılması ve doğru bir şekilde ilerleyebilmesi için okulların ve halk eğitim alanlarının yanı sıra günlük alanlarda sıkça rastlanılan yerler olan pazarlar, sergiler, kahveler, tiyatrolar ve sinemalarda da bu süreci destekleyen etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Dergi ve gazeteler ile halkın aydınlanması için çalışmalara geçilmiştir. Bu dönemde Atatürk, Millet Mektebi başöğretmeni olmuştur.

Harf öğretim sürecinde il, il dolaşarak katkı sağlamıştır. Atatürk bir toplantı açılış konuşmasında şu sözleri söylemiştir; “*Millet Mektepleri normal tedrisat haricinde kadın ve erkek, yüz binlerce vatandaşın nurlanmasına hizmet etti. ...bu mekteplerin daha fazla gayret ve şevkle idamesi lazımdır.*” (İnan, 1981: 79-83).

2.1.2.4. Türkiyat enstitülerinin kurulması. 12 Kasım 1924 tarihinde İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesine bağlı enstitüde kurulmuştur. Müdürü M. Fuat Köprülü'dür. Köprülü'ye göre;

Türkiyat, Türklük'ün bütün şubelerine ait her nevi marifet şubelerini ihtiva etmek itibariyle, çok geniş, çok şümüllüdür. Tarihin bilumûm şubeleri, lisan ve edebiyat, arkeoloji, etnografi, hulâsa Türk milletinin maddî ve manevî hayatından bahs etmek, yani Türklere ait olmak şartıyla muhtelif marifet şubeleri, bu “Türkiyat” tabiri altında toplanabilir (Köprüzade, 1927: 2).

Türkiyat Enstitülerinin kuruluş amaçları ise şunlardır (Özkan, 1997);

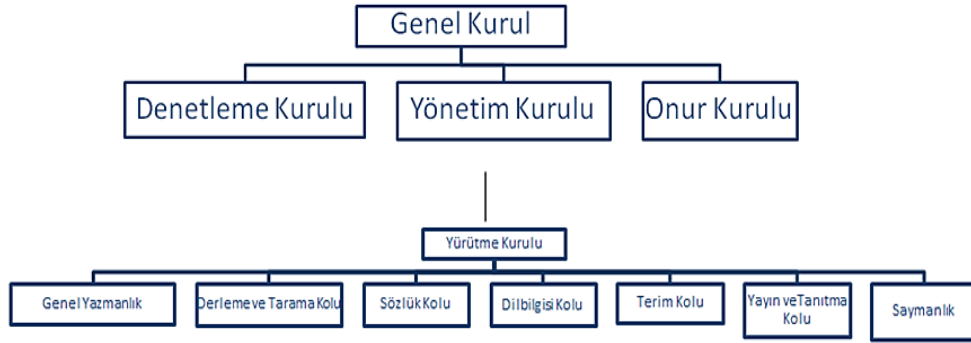
- Türk Halk Edebiyatı ürünlerinin derlenmesi,
- Türk dili ve kaynaklarının filolojik olarak yayımlanması,
- Türk dili gramer ve sözlüğünü oluşturma,
- Türk kültürüne yönelik tüm alanlarda araştırmalar yapma,

- Türk diline yönelik araştırmalar yapılan yabancı kaynakların tercüme edilmesi,
- Yabancı kaynaklarda Türk kültürüne yönelik yapılan çalışmaların bibliyografyasını oluşturma,
- Türkoloji Kütüphanesi ve arşiv oluşturma,
- Enstitü tarafından yapılan çalışmaları düzenli olarak yayınlama,
- Yabancılarla Türk kültürünü tanıtmak için Türkiyat Mecmuası çıkarma,
- Türk kültürüne yönelik çalışmalar yapan Yurt içi ve yurt dışı bilim insanları ve kuruluşlarla ortak seminerler ve kongreler düzenlemedir.

2.1.2.5. Türk Dil Kurumunun kurulması. Dil alanında yapılan çalışmaları bireysel bir hareket olmaktan çıkarmak ve halka mal edebilmek için devlet desteği gerekli olup sadece manevi düzeyde kalması da yeterli değildir. Bu bağlamda çalışmaların bilimsel olarak yürütüldüğü bir heyet oluşturma çalışmalarına başlanmıştır. 1932 yılına gelindiğinde ise Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Burada sözcükleri Türkçeleştirme ve öz Türkçe karşılık bulmaya yönelik çalışmalar yapılırken söz derleme seferberliği ile de dil çalışmaları bireysel bir etkinlik olmaktan çıktığının ilk göstergesi olmuştur (Oral, 2008).

Türk Dil Kurumunun amacı şu şekilde özetlenebilir; *“Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik, sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim metodlarına uygun olarak sağlamaya çalışmaktır.”* (Aksoy, 1968: 16). Türk dilinin özleşmesi ve gelişmesi için bilimsel metodlar ve devrimci anlayış önemli araçlardır. Devrimci yapıda olma hızlı ve güçlü olmayı gerektirirken bilimsel olma ise kurallara uygun ve doğru ilerlemeyi sağlar. Dilde ulusal gücü ortaya koyarak sözcük türetimi yapmak hedeflenmiştir. Atatürk’ün yönlendirmesiyle kurulan TDK, ilk başlarda *“Türk Dili Tetkik Cemiyeti”* adıyla kurulmuştur. Atatürk, kurucu ve koruyucu genel başkan olarak yer alırken Ruşen Eşref Ünaydın, Samih Rıfat Horozcu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Celâl Sahir Erozan cemiyetin diğer kurucularıdır.

Dil Kurumunun örgütleri ve çalışma kollarına baktığımızda ise Cemiyetler Kanununa uygun olarak kurulmuş bir dernektir. Aktif faaliyet gösteren örgütler aşağıda yer alan şemada verilmiştir.



Şekil 1. *Dil Kurumu Örgütleri* (Aksoy, 1968)

TDK çalışmaları iki temelle yürütölmüştür. Bunlar;

- Türk dilinin araştırılması ve bu alanda çalışmalar yapma,
- Türk dilinin dönemine uygun sorunlarıyla başa çıkmak için çözüm önerilerinde bulunmaktır.

Atatürk, döneminin yerli ve yabancı çalışmalarında Türk diline yönelik araştırmaları incelemiştir. Türklere yönelik ilk kaynaklar Çin’e ait belgelerde göröldüğü gibi Türk diline yönelik en eski kaynak olan Orhun kitabeleri incelenmiştir. Türk dili için önemli kaynaklık oluşturan birçok belge ve yazıt incelenmiş ve yayınlanmıştır.

1935 yılından şüana kadar çağdaş Türkçede birçok gelişme görölmüştür. Türk dili için 1932 yılında birinci, 1934 yılında ikinci ve 1936 yılında üçüncü dil kurultayı yapılmıştır. Bu kurultaylarda varlık gösteren dil sorunları, yapılacak çalışmalar, yönetim organları gibi birçok konuya değinilmiştir. Birinci Dil Kurultayında çalışma kolları belirlenmiştir. Bunlar; Gramer-Sentaks, Lügat-Istılah, Lenguistik-Filoloji, Derleme, Yayın ve Etimolojidir. Diğer kurultaylarda ise bu kolların çalışma alanları ve faaliyetleri doğrultusunda yenilikler yapılmıştır. Kurumun adı 1934 yılında “*Türk Dili Araştırma Kurumu*” 1936 yılında ise “*Türk Dil Kurumu*” adını almıştır.

Tablo 5.

TDK Kronolojik Gelişmeler

Türk Dil Kurumu Kronolojisi	
12 Temmuz 1932	Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.
26 Eylül 1932	Dil Bayramı olarak kutlanmaya başlamıştır.
1934	Türk Dili Araştırma Kurumu olarak ad değiştirmiştir.
1936	Türk Dil Kurumu adını aldı.
1940	Türk dili çalışmaları için Kutadgu Bilig ve Divânu Lügati't-Türk yayımlanmıştır. TDK, kamu yararına çalışan dernekler arasında yer almıştır.
1982	Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu “ <i>Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu</i> ” bünyesinde devletleştirilmiştir.

Kaynak: (TDK, 2023)

Türk Dil Kurumu, dil çalışmaları ve sürecin ilerleyişine yönelik hedefler ve amaçlar belirlemiştir. Sözlükler, yayınlar ve derlemeler başta olmak üzere kaynaklık oluşturma noktasında birçok çalışma yapılmıştır. TDK, Araştırma kütüphaneleri, gezici kütüphaneler ve e-mağaza, kaynaklara erişimi kolaylaştıran alanlardır.

Toplumsal her kesiminde ve her alanında Türkçenin doğru kullanılması noktasında öncülük etme, yabancı sözcüklere yönelik dil bilinci oluşturma, Türk dili çalışmalarını desteklemek, veri tabanları oluşturma, Türkçe'nin söz varlığını koruma ve zenginleştirme, sözlükler ve yazım kılavuzu hazırlama, dil bilgisine yönelik araştırmalar yapma, Türkçeyi uluslararası düzeyde tanıtmak ve bunu destekleyen etkinliklerde bulunma, yabancılara Türkçe öğretimini destekleme ve kolaylaştırıcı çalışmalar yapma TDK'nin hedefleridir. TDK'nin günümüzde 1514 yayını bulunmaktadır (TDK, 2023).

2.1.2.6. Güneş dil teorisi. Dil Devrimi sürecinde özleştirme çalışmaları yapılmış ve halk tarafından tam manasıyla benimsenememiştir. 1936 yılında Atatürk, özleştirme çalışmalarının bir çözüm değil dil için bir çıkmaz oluşturduğunu ifade etmiştir. Dil felsefesinin ele alındığı “*Güneş-Dil Teorisi*” Türk dilinin yapısı, yabancı dillere kaynaklık etmesi, eksikliklerini ve ses yapısını açıklamaktadır. Köken bilgisine yönelik yapılan bu inceleme dil konusunda yaşanan çatışmalara son verilmesi ve dilin ilerlemesini engelleyen oluşumların önüne geçilmesini de hedeflemektedir. Güneş-Dil Teorisi'ni Atatürk geliştirirken Kvergíe tarafından

kaleme alınan “*Türk Dillerindeki Bazı Unsurların Psikolojisi*” adlı çalışmadan esinlenmiştir.

Teorinin asıl amacı birçok dilde yer alan sözcüklerin Türkçeden türetildiği, kökenlerinin Türkçe olduğu ve bu sebeple Türkçenin içerisinde yer alan yabancı sözcük niteliğindeki ifadelerin de Türkçe olarak kabul edilmesi gerektiğidir. Burada yapılacak olan çalışmalar yabancı olduğu söylenen sözcüklerin kökeninde Türkçe olduğunu ispat etmeye yönelik olmuştur.

Dil Devrimi sürecinde dile zarar veren özleştirmecilik hareketin önüne geçilmesi açısından bu teori önemli bir yer edinmiştir (Özyetgin, 2006: 107-109).

Korkmaz’a göre “*Atatürk bu teoriye Türk dilindeki eklerin gösterici anlamlarını aramak dolayısıyla girmiştir. Kendi teorisi de insana benliğini güneşin tanıtmış olması temel düşüncesine dayanır*” bu durum teorinin neden benimsendiğini ortaya koymaktadır (Korkmaz, 1985).

Türk dilinin eski ve köklü bir dil olduğunu ortaya koymak millet için gurur verici bir durum olarak nitelendirilirken kuramın oluşturulmasında etkenlerden biri de bu duyuşsal niteliklerdir.

Dil Devrimi’ni benimsetmek adına bilimden ve nesnellikten uzak çalışmalar hedefleri ulaşmayı engellemektedir. Bu bağlamda çalışmaların yetersiz görülmesi ve amaçtan uzaklaşmasını nesnel ve bilimsel bir yapıda teori durdurabilecektir. Tüm bu etkenlerden dolayı Güneş-Dil teorisine yönelik çalışmalara başlanmıştır. 1935 yılında hazırlıklara başlayan Atatürk, “*Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımdan Türk Dili*” adlı çalışmasını yayınlamış olup teorinin açıklanmasına yönelik çalışmayı ise dil alanında birçok çalışma yapan Necmi Dilmen yapmıştır. 1935 yılında Dilmen, “*Güneş Dil Teorisinin Ana Hatları*” adlı çalışmasını yayınlamıştır (Özyetgin, 2006: 107-109).

Güneş-Dil Teorisi, isim olarak neolitik dönemlerde ana totemin güneş olması ve Proto Türklerinin ana toteme dayanarak isimlendirme sürecine girildiğini belirtmektedir. Türk dilinin geçmişini ortaya koymak ve Türk kimliğini yeniden belirtme amaçlanır. “*Türkçenin tüm dillerin kaynağı olduğu iddiası, Türk dili ve ırkının devamlılığını kanıtlama, güneş-dil bağlantısı ise, güneşin ilkel toplumlarda*

tanrıtanıamaz gücünü esas alarak dil sorununu laik temelde çözümleme amacına yöneliktir” (Komisyon, 2010: 29).

Üçüncü Türk Dil Kurultayında “*Güneş-Dil Teorisi ve dil karşılaştırmaları Komisyonu*” kurulmuştur (TDK, 2023). Komisyonunda teorinin felsefesini incelemiş ve tartışılmıştır. Türkçede ispat ve denklik çalışmaları hız kazanmıştır (Tekin, 1975).

2.1.3. Atatürk ve dil. Atatürk, Türk dili ve tarihini toplumlara tanıtmak ve bu alanda araştırmalar yapma noktasında öncü olmakla birlikte Cumhuriyetin ilanından sonra toplumun çağdaşlaşması için köklü değişiklikler yapmıştır.

Miladi takvim, yeni rakamların kabulü, harf devrimi, dil devrimi gibi birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların sırası ve doğru bir planlama ile yapılmasına önem verilmiştir. Milli varlığı desteklenmesi ve güçlendirilmesi için Türk dili önemli bir unsurdur. Atatürk, okuma, araştırma ve yazma çalışmalarıyla bilinmektedir. Yapmış olduğu birçok tarihsel araştırmada tarih sayfasından silinen toplulukların dillerini ve milli benliklerini kaybettiklerini fark etmiştir. Etiler ve Sümerlerle yakından ilgilenmiştir. Yerli ve yabancı kaynaklardan edindiği bilgiler doğrultusunda Türkçenin güçlü bir dil sistemine ve geçmişine sahip olduğunu tespit etmiştir.

Türk diline yönelik yaptığı çalışmaların bireysel bir çizgide kalması Atatürk için daha çok araştırma ve halka açıklama noktasında yakın çevresinin görüşlerine önem vermesine neden olmuştur (Tekin, 1997).

Atatürk, Türk diline yönelik düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır;

Milli his dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindendir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ayrıca ülkesinin yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır (Sakaoğlu, 1991: 19-29).

Atatürk, vasiyetinde de açıkça dil üzerine düşüncelerini ve yapılması gereken çalışmalar noktasında ise şu sözlere yer vermiştir;

Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam. Fakat siz ölene dek Türk gençliğini yetiştirecek ve Türkçe’ nin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız. Çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilecektir (Sinanoğlu, 1972).

Ayrıca dil çalışmalarının gevşetilmeden belli bir sistemde devam ettirilmesi noktasında da birçok nutukta bulunmuştur.

2.1.4. Dil Devrimine yönelik aydınların görüşleri. Türk dili, ilk gününden itibaren bazen hızlı bazen durağan olmak üzere birçok değişim evresinden geçmiştir. Dil adına yapılan çalışmaları her dönem destekleyenler olduğu gibi değişime ayak uydurmakta zorlanan kesimde olmuştur.

Türk dili çalışmalarını ve Türk Dil Kurumunu desteklemeyenler etkinlikleri kötülemeye yönelik birçok faaliyette bulunmuşlardır. Direnenlerin savunduğu görüşler şöyledir (Aksoy, 1968);

- Dil müdahaleden çok kendi yolunu bulan bir yapıdır.
- Yavaşça gelişim olmalı devrim kabul edilemez.
- Devlet zoruyla dilde değişim kabul edilemez.
- Türk Dil Kurumu bilimsellikten uzaktır.
- Dil ile ilgili çalışmalara sadece dil aydınları karışmalıdır.
- Dilde tasfiyecilik çalışmaları ırkçılığa neden olmaktadır.
- Yabancı sözcüklerin dilden ayrılması ile mana düzeyinde eksiklikler ortaya çıktı.
- Türkçe aktif olmayan eklerle yeni sözcük türetilemez.
- Yapılan sözcük türetim çalışmaları çirkin olmuştur.
- Söz varlığı daralmıştır.
- Atatürk'ten sonra devrime verilen önem azalmıştır.
- Baba ve evlat dil düzeyinde anlaşamaz hale gelmiştir.

Eleştiren grubun savlarından çoğu öznel yargılardan öteye gidemezken bazılarını açıklık getirmek gerekmektedir. Gelişen ve değişen dünyada her zaman yeni sözcüklere ihtiyaç vardır.

Her dil kendi yapısı ve kuralları dâhilinde söz varlığını geliştirmektedir. Bu sözcüklere uydurma demek yapılan çalışmaları ve dilsel düzenlemeleri yok saymaktır. Dilde yapılan bu devrim aile arasında iletişim problemine neden olduğunu

belirten savda ise değişim ve gelişim görmezden gelinmektedir. Osmanlı Türkçesi anlama ve anlaşmanın en zor olduğu Türkçe dönemiye yabancı sözcüklerden belli ölçüde arınmış dilin kavranması çok daha kolay bir hal almıştır. Kuşaklar arası kültür, ekonomi ve sosyal olmak üzere her zaman bir farklılık olmuştur.

Dil devrimine direnenler dışında başka bilişsel ve sosyal engelleyicilerde vardır. Alışkanlıklar, bireylerin yetkin olmadıkları alanlarda söz sahibi olmaya çalışması, dil ile ilgili yapılan çalışmalara ilgi göstermeyenler, etkileşimler ile batıdan yabancı sözcüklerin gelmeye devam etmesi, sürekliliğe yönelik baltalamalar ve istikrarsız tutumlardır. Tüm bunlar Dil Devrimi sürecini olumsuz etkilemiştir.

- ÖMER ASIM AKSOY

Aksoy, dil çalışmalarında hem bilimsel hem de kurumda yönetsel alanda etkin rol almış ve dil çalışmalarına yönelik 66 eser vermiştir.

Dil Devrimi sürecinin dilimize kazandırdıkları göz ardı edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu çalışmalardan en büyük kazanım ulusal dil bilincinin topluma yayılması ve güçlendirilmesidir (Aksoy, 1973: 32). Dil sorununa yönelik eş zamanlı iki akım hareketi söz konusudur. Bunlardan ilki ulusal dil akımı ikincisi ise tutuculuk akımıdır. Dil Devrimi ve çalışmaları ulusal dili geliştirici yönde hareket etmektedir (Aksoy, 1973: 129).

Eski dil ve yeni dil arasında dil bilgisi, sesler, anlamlar, öğrenme kolaylığı ve söz varlığı noktasında birçok farklılık görülmektedir. Dil, söz varlığındaki değişimi göstermek için 65 yıllık bir süreç ölçüt olarak dikkate alınmıştır. Şemseddin Sami tarafından kaleme alınan Kamus-ı Türki(1901) ve Türkçe sözlük(1966) karşılaştırılmalı olarak aşağıda yer alan tablo 6’ da sunulmuştur.

Tablo 6.

Kamus-ı Türki ve Türkçe Sözlük, Söz Varlığı Karşılaştırılması

Diller	Kamus-ı Türki (1901)		Türkçe Sözlük (1966)		Farklar	
	Sözcük Sayısı	%	Sözcük Sayısı	%	Sözcük Sayısı	%
Türkçe	11. 000	38	14. 500	54	+3. 500	+16
Arapça	13. 000	45	7. 000	26	-6. 000	-19
Farsça	3. 700	13	1. 500	5	-2. 200	-8
Batı Dilleri	1. 300	4	4. 000	15	+2. 700	+11
TOPLAM	29. 000		27. 000			

Kaynak: (Aksoy, 1968)

Yeni sözcüklerin sayısı öncekinde az olduğu görülmektedir. Bu durum, dil çok değişti savını savunanların görüşünü boşa çıkarmaktadır. Türkçe sözcükleri kullanma çabasındaki artış ise yadsınmayacak oranda kadar büyüktür.

- ŞEMSEDDİN SAMİ

Sami, Türk dili ve Dil Devrimi'yle ilgili düşünceleri aşağıda yer alan paragrafta özetlenmiştir. Türk dili ifadesi yine aynı dilin lehçeleri için de kullanılan ve kullanılması gereken genel bir başlıktır. Küçük kavimler tarafından kullanılan bir lehçeyi yeni bir dil gibi göstermek yanlıştır. Türkçeye Osmanlıca denilmemesi gerektiği gibi Çağatay-i de denilemez. Batı Türkçesi ve Doğu Türkçesi ibarelerinin kullanılması çok daha doğrudur. Dil, kimliğini koruyabilmesi için yabancı sözcüklerden arındırılması gerekir.

Osmanlıca üç farklı dilin karması halinde oluşturulmuştur. *“Dünyada konuşma dili başka yazı dili başka bir kavim varsa o da Türk dilidir.”* Herhangi bir sözcüğün Türkçesi varken Farsça ya da Arapçasını kullanmamak gerekir (Doğramacıoğlu, 2010).

- ZİYA GÖKALP

Gökalp' e göre yeni Türkçe için yabancı sözcüklerden ve bu dillerin deyimlerinden kurtulmak gerekir. Yazı dilimizde ulusal deyimler, İstanbul-Anadolu deyimleri, tamlamalar, yaygın yanlışlara yer verilmemektedir. Ayrıca yazı dilimizde eksik olan diğer bir bölüm ise uluslararası sözcüklerdir. Avrupalı kullanımların Türkçede yer alması için Türkçeleştirme ya da yeni sözcük türetme gerekir.

Burada bahsedilen genel durum yazı dili ile konuşma dili arasındaki ikiliği ortadan kaldırmaktır (Başaran, 2001: 119-122).

- FALİH RIFKI ATAY

Türk dilinin gerilemesi mümkün değildir. Bir ulus gerileyebilir fakat dil her zaman ilerlemelidir. *“Nasıl kuru bir ağaçta yaprak açmazsa dilde değişime direndiği sürece ölür.”* Dil Devrimi sürecinin hızlı ve derin olması fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Fakat bilinmesi gereken her dönem dil derdimiz olmalıdır ve üzerinde çalışılmalıdır (Özdemir ve Sügümlü, 2013).

- AGAH SIRRI LEVEND

“Dil meselesinde önemli olan yabancı dillerin etkisinden kurtulmuş ulusal düzeyde ana dili bilinci oluşturmaktır. Bu bilinç milliyetçiliğin temelini oluşturmazdır. ” (Levend, 1972). Dil Devrimi, Türk diline yönelik yüzyıllardır yapılan haksızlıkların, suikastların yarattığı etkilerden dolayı meydana gelmiştir. *“Dil Devrimine yönelik karşı safta yer alanlar, amaçlarını ve tepkilerinin nedenlerini açıklamaktan kaçmaktadır. Atatürk ve devrim düşmanlığından dolayı dile yönelik çalışmalara ve dil kurumuna saldırmaktadırlar.”* (Levend, 1972).

Sözcükler bir dil için tepeden inme yargılar olamaz. Özellikle Osmanlı Türkçesi sonradan oluşturulan, uydurulan sözcüklerle doludur. Türk dilinin bugünde tehlike altında olması dilin canlılık ve etkileşim özelliğindendir. Türk diline yönelik bilinçli çalışmalar yapmak kültür, sanat ve sosyal dili yükseltmektir. İletişim araçlarından olan televizyon ve radyolarda Türklere seslenildiği unutulmamalı ve tüm alanlarda olduğu gibi burada da ana dili bilinci öncelikli olmalıdır.

- HASAN ALİ YÜCEL

“Türkçe, Türk milleti ve Türk devleti kadar bağımsız bir dildir. Durmayan yürüyen ve yürüyüşüne yetişemeyenleri temizleyen bir dil...” (Başaran, 2001: 128).

Türkçe sözcükler oluşturma karşılık bulma aydınların sorumluluğundadır. Önce Türkçe düşünmeli sonra Türkçe yazmak gerekmektedir. *“Türkçe düşünmek demek besin olarak aldığımız maddeleri vücudumuzda kan yapar gibi kelime olarak nerden ne alırsak alalım onu kendi dilimizin dehasıyla yoğurmak demektir. ”* (Başaran, 2001: 130). Bugün olduğu gibi gelecekte de Türkçe, Türkçe düşünenlerin dili olacaktır (Baydar, 2015).

- A. DİLAÇAR

Dil genel anlamda sağlıklı ise yabancı dil etkenlerinden kurtulduğundan ya da bu doğrultuda çalışmalar yapıldığından (Başaran, 2001: 132).

Dil Devrimi, dile yönelik tüm durumların ortadan kaldırılması değildir. Türkçedeki yabancı dil etkisini belli oranda ortadan kaldırma, özgür ve geliştirilebilir bir dil konumuna getirebilme amacıdır. Dili özleştirme çalışmaları Türkiye’de olduğu gibi tüm dillerde belli başlı düzeyde görülen kültür akımıdır (İmer, 1965).

- DOĞAN AKSAN

Aksan tarafından kaleme alınan “*Tartışılan Sözcükler*” adlı eseri Dil Devrimine yönelik yapılan eleştirilere cevap niteliğindedir.

Dil Devrimi sürecinde yapılan öz Türkçeleştirme çalışmaları bazı basın yayın organları aracılığıyla eleştirilmekte ve yerilmektedir. Öz Türkçe üzerine çalışmalar yapanları ve Türk Dil Kurumunu değişime direnenler, hedef almaktadır. Bilimsellikten uzak ve uydurma bir dil inşası olduğu iddia edilmektedir.

Bilimsel olarak Türkçenin hali hazırda var olan dil matematiğinin dikkate alınması ve buna aykırı olarak yerleşen sözcüklere yenilerinin türetilmesi son derece doğaldır. Sözcük türetme sürecinde gözden kaçan ya da tam olarak amacına uymayan bazı etkinlikler olabilmektedir. Fakat bu durum tüm Dil Devrimi çalışmalarına yansıtılmak ve kötülemek süreci yanlış takip etmek demektir. Dil meselesi siyasetten, yabancı fikir akımlarından oldukça uzak bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Bir ulusun kendi dili üzerinde faaliyetlerde bulunması eğitim ve kültür alanıyla ilgilidir (Aksan, 1976).

Türkçeleştirme adına yapılan çalışmalarda tartışılan ve eleştirilen sözcüklere aşağıda yer verilmiştir. Özleştirme adına yapılan çalışmaların Türkçe matematiği ekseninde ilerlediği bilimsel bir gerçektir. Uluslar kendi varlıklarını korumak ve etkinlik gösterebilmek için diline sahip çıkması gerekmektedir. Aksi takdirde pek çok dönemde karşılaştığımız kültür savaşları ortaya çıkmaktadır.

Türk Dil Devrimi bu savaşın önüne geçen ve 40 yıl gibi kısa bir sürede büyük alanda etkisini gösteren bir çalışmadır. Dergiler, kitaplar ve gazeteler bu yeniliğe hızla ayak uydurmuş ve Türkçeleştirmeye katkıda bulunmuştur. Eğitim alanında özellikle de bilimde özleştirmeyi bekleyen çok fazla sözcük bulunmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi haber dili bu etkinliği hızla kavramış ve uygulamaya koymuştur. Örneğin Dil Devrimi’nden yaklaşık 2 yıl önce çıkan gazetelerin içerikleri şu şekildedir;

“Meb’us intihabı hazırlıkları faal bir safhaya dahil olmuştur. Mahallatta erke nüfusun kaydına devam edilmektedir. ” (Cumhuriyet, 1931).

“Dördüncü Büyük Millet Meclisinin ilk içtima celsesi ruznamesi hazırlamıştır. Ruzname şöyledir;

- 1) Azanın tahlifi
- 2) Riyaset divanı intihabı,
- 3) Reisicumhur intihabı,

Reisicumhur Hz. 'nin tahlifi. ”(Cumhuriyet, 1931a).

Türkçeleştirme adına yapılan çalışmalar 5-6 yıl gibi kısa bir sürede sonuç vermeye başlamıştır. Bu dönemde edebiyat ve sanat alanında varlık gösteren aydınların eserlerinde de zaman geçtikçe Türkçeleşme oranında büyük artışlar gözlenmiştir. Bu durumu rasyonel olarak ortaya koyan İmer, bazı yazarların eserlerinde Türkçe sözcük yüzdelelerini ortaya koymuştur. Elde edile sonuç şu şekildedir (İmer, 1973);

- Peyami Safa, Matmazel Noralya'nın Koltuğu - % 71 (1949)
- Sait Faik, Semamer - % 75 (1936)
- Sait Faik, Lüzumsuz Adam - %82, 5 (1948) Türkçe sözcük kullanmıştır.

Özleşme hızına yönelik çalışmaları birçok aydın sürdürmüştür. Günümüze geldiğinde dil adına yapılan bu faaliyetleri desteklemeyenlerde yeni türetilmiş sözcükleri fark etmeden de olsa kullanmaktadır. Bu durum dilin canlı bir yapı olduğunun ve kullanım alanı buldukça geliştiğinin birebir dayanağıdır.

Dilde türetme çalışmaları tüm dünya dilleri için gereksinimdir. Dünyada sürekli gelişmeler ve yeni keşifler ortaya çıkmaktadır. Bunların küresel alanda yer edinmesi ve kullanım alanı bulması yeni sözcüklere ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi türetme tam anlamıyla bir gereksinim konumundadır. Türkçenin genel tarihine baktığımızda her dönem farklı süreçlerden geçmiş ve farklı durumlara uygun türetmeler yapmıştır. Dil sadece insanlar arası yaşamı idam ettirmekten ziyade bir iletişim ve öğrenme aracı haline gelmesinden bu yana türetmeler söz konusu olmuştur. Ayrıca bir sözcük için birden fazla türetmenin de söz konusu olduğu görülmektedir.

Bu duruma örnek verilecek olursa “görmek *fiili için körmek, körümçi, körüm, körünç, körünlemek, körügsemek*” gibi pek çok sözcük türetimi yapılmıştır. Türkçede İslamiyet etkisinin görülmeye başladığı dönemlerde yeni giren dini ifadeler için yeni sözcük türetimi çalışmaları yapılmıştır. Arap alfabesiyle yazılan “*halik*” sözcüğü

yerine “*yaratgan-yaratan*” türetimi yapılmıştır. Diğer diller tarafından dilimize ve kültür çevremize giren birçok sözcük için türetme çalışmaları yapılmıştır.

Türkçede varlık gösteren birçok sözcük yerine dil matematiğine uygun olmayan ifadeler boy göstermesinde edebiyat ve sanat alanında benimsenen görüşlerin etkisi apaçık ortadadır. Bu durum sembolik ve soyut kavramlarda daha sık yaşanmaktadır (Aksan, 1976).

Örneğin; “*abartmak*” yerini “*mübalağaya*” bırakmıştır. Bu duruma birçok örnek verilebilir. Dil Devrimi sonrasında ise bu sözcükler tekrar etkinlik kazanmıştır. Türkçede dil matematiğine uygun doğru türetmelerin yapılması oldukça önemlidir. Süreçte türetilen ifadeler genel yapıya uygun olmakla birlikte bazı sözcüklerde alışılmışın dışında durumlarla türetilen sözcüklerde görülmektedir. Özellikle Türk Dil Kurumu (TDK) dışından aydınlar ve yazarlar tarafından sözcük önerileri gelmiştir. Buradaki önerilerden bazıları kabul görürken bazıları ise reddedilmiştir.

Türkçe dil bilgisine uygun olmadığı halde galat olarak ifade edilen sözcükler (yaygın yanlışlar) bulunmaktadır. Bu ifadeler için TDK’ yi sorumlu tutmak oldukça yersiz bir tutumdur. Aşağıda yer alan bölümde türetilen sözcükler içinde tartışılan sözcüklere yer verilmiştir.

Tablo 7.

Tartışılan Sözcükler

Sözcükler	Eleştiri	Durum	Genel
Amaç (Hedef, Gaye, Maksat)	Köken olarak Farsça olması	Türkologlar bu sözcükte kesin bir yargıya varmamışlardır. 900 yıl gibi uzun bir süredir kullanılıyor olması ve amaç-amaçlık gibi türevlerinin olmasına bağlı olarak Türkçe olduğu varsayılabilir.	Amaç sözcüğü hem Türkçe hem de Farsça ses anlam bakımından uymaktadır. Buna bağlı olarak geçiş sürecini hangi dilin başlattığı kaynaklardan kestirilememektedir.
Bağımsızlık (İstiklal)	Bağ+m(lm) yapısı halinde türetilmiş olmasıdır. Addan ad türemesi eleştirilen noktadır. Bu sözcük gibi bağımlı, bağımlılık ifadeleri de türemiştir.	-m eki Türkçe yapısında eylemden ad yapmaktadır. Fakat burada farklı bir şekilde yer almış ve genel kabul görülüp benimsenmiştir.	Bağ sözcüğü ve türetimi genel kavramı iyi yansıtmaktadır. İstiklal sözcüğü ise Türkçe kalınlık-incelik uyumuna uymamaktadır.
Belleten (Dergi Adı)	Fransızca kökenli bülten ifadesinin bozulmuş biçimi	Türkçenin genel kurallarına uymaktadır. (Belle, bellet, bellet-en) Yeni bir sözcük kazanımı sağlanmıştır.	Bülten ifadesini Türkçeleştirmek için yapılan bir türetmedir. Fransızcada bu sözcüğün anlamı ise farklı bir anlamda kullanılmaktadır.
Boyut (Buut)	-t eki Türkçe de genellikle eylem köklere gelir. Burada ise ad köke gelmiştir.	Türkçe de bazı eklerin genel kullanım alanları ve kökleri bellidir. Fakat burada görülen farklı kullanım kabul görmüş ve	Boyut sözcüğünü Atatürk Türkçeye eklemiştir. Türetme boy+ şeklinde yapılmıştır.

		anıt, taşıt gibi birçok türetmeye de olanak sağlamıştır.	
Doğa (Tabiat)	Eylem köküne gelen (a-e), Türkçe de farklı sıfat ve ad türetilmiştir. Bu yapıya örnek olarak öte, sapa, yara sözcükleri de verilebilir.	Türetim yapısına örnek olarak öte, sapa, yara sözcükleri de verilebilir. Tabiat sözcüğü Türkçe kalınlık-incelik uyumuna aykırı olmasına bağlı olarak doğa sözcüğü türetilmiştir.	Doğmak, doğa çağrışımı tabiat kavramını anımsatmasına bağlı olarak bu sözcük tutunmuş ve benimsenmiştir.
Doğal (Tabii)	Türetme sürecinde kök, ek yapısı	-l eki hem addan ad hem de eylemden ad türetme örneklerine rastlamak mümkündür.	Tabii sözcüğü Türkçenin birçok dil kuralına uymamaktadır. Bu bağlamda türetilen doğal sözcüğü bu uyumu sağlamaktadır. Kavram yapısı olarak da benimsenmiştir.
Düşün (Fikir)	İkili ortak kök yapısında olması	Düşün-mastar şeklinde iken düşün+ü biçiminde olması beklenirdi. Fakat bu kök Türkçede birçok kelimede olduğu gibi hem eylem hem de ad kök olma özelliği görülmektedir.	İkili ortak kök yapısına örnek olarak dik, göç, uç gibi birçok sözcük verilebilir. Ayrıca bu yapı Türkçe kurallarına engel değildir. Düşün sözcüğünden düşünsel, düşünür gibi türetmelerde söz konusu olmuştur.
Egemen (Hâkim)	-mAn ekinin adlara eklenmesi ve sözcüğün kavramı tam anlamda niteleyememesi	Cep Kılavuzu tarafından önerilen bu sözcük; Uygur metinlerinde sahip (iga) Divan Edebiyatında benimsemek (ige) olarak yer almıştır. Bu türetmede ise ege şeklinde türetilmiştir.	Ege+men türetimi Türkmen, közmen biçimde de kullanılmıştır. Türkçenin ses uyumuna da oldukça uygun bir haldedir.
Egemenlik (Hâkimiyet)	Egemen(bkz.)	1935 yılında Cep Kılavuzunda önerilmiştir.	Ad+Ilk yapısıyla soyut ad türetilmiştir.
Eleştirmek (Tenkit)	Tenkit sözcüğü yerine türetilen bu sözcük Türkçenin temel dil matematiğine uygun olmasına rağmen çok anlamlı olması yönüyle eleştirilmiştir.	Edebiyat-ı Cedide döneminde türetilen tenkit sözcüğü köke gelen eklerle yeni anlamlar kazanmış fakat Türkçe olmaktan çok uzak kalmıştır.	Ele-ş yapısı işteş çatısı oluşturmaktadır. Sözcüğe eklenen -tir eki ise ettirgen anlam oluşturmaktadır.
Eleştiri (Tenkit, Kritik)	Eleştir-i yapısıyla türetilmesi yani eylem kökten ad türetilmiştir.	Eleştirmek (bkz.)	Eleştirmek eyleminin genel adı olarak türetilmiştir.
Eşit (Müsavi)	Eylem kök-t eki ile ad kök türetilmiştir.	Eşit sözcüğü hem soyut hem de somut anlamda varlık gösteren sözcüklerdendir. Eş+t yapısından türemiştir.	Atatürk tarafından türetilen sözcüklerden biridir. Geometri kitabında buna yer vermiştir.
Evren (Kâinat)	Eskiden varlık gösteren bu sözcüğün kâinat yerine kullanımı	11. yüzyılda karşılaşılan sözcüklerden biridir. Kutadgu Bilig’de evren kâinat anlamında kullanılmıştır.	Dil Devrimi sonrasında ise evren sözcüğü yeniden canlandırılmış ve kullanım alanı bulmuştur. Bu sözcükle ilgili birçok dil bilimci çalışmalarda bulunmuştur.
Ezgi (Nağme, Melodi)	Uygurcada var olan egzig sözcüğünden fonem türetmesi	Uygur metinlerinde sıkça rastlanan ve melodi anlamında kullanılan bu sözcük yeniden kullanım alanı bulmuştur.	Eski Anadolu Türkçesinde sıklıkla kullanılan bu sözcüğün Türkçe matematiğine de uygun olmasıyla birlikte tekrar kullanılması ve anlamsal bütünlüğü sağlaması oldukça olağandır.
Genel (Umumi)	Türkçe matematiğine uygun olsa bile türetim sürecinde yabancı dil etkisi (General)	Ken\gen kökü Uygur metinlerinde de sıkça rastlanılan bir ifadedir. Anlamı geniş ve uzak olarak kullanılmıştır. Gen-genel türetimi göz-güzel gibi birçok türetimden biridir.	En eski Türkçelerde bile faaliyet gösteren bu yapının batı dillerinden türetilmiş olması söz konusu değildir.
Gereksinme (İhtiyaç)	Biçim ve anlam bakımından eleştirilmiştir.	Gerek sözcüğü anlam bakımından lüzum sözcüğünü karşıladığı savunulmaktadır. Fakat bu sözcük çokanlamlıdır. Hem ihtiyaç hem e lüzumu karşılamaktadır. İhtiyaç ve lüzum/lazım yakın anlamlıdır. Biçim bakımından yapılan eleştiri ise gerek+sin yapısının var olmamasıdır. Addan eylem	Gerek\kerek yapısı çokanlamlılık özelliği göstermektedir.

		türetiminde sin eki gibi bir durum olmadığı savunulur. Birçok yerde bu kullanıma rastlamak mümkündür.	
İçerik (Muhteva)	İç+Er-lk yapısıyla türeme Addan eylem türetilmiştir.	Türkçe dil matematiğine uygun bir biçimde türetilmiştir.	İçermek, içine almak anlamında kullanılmaktadır.
İlginç (Enteresan)	İlgi+nç yapısı ile köke ek getirilmesi eleştirilmektedir.	Fransızca kökenli bir sözcüktür. Enteresan yerine kullanılan ilginç alaka, ilgi gibi anlamlarda kullanılmıştır.	En az çaba yasasının sunduğu kolaylık bu sözcüğün tutmasını sağlamıştır. İl kökünden birçok sözcük türetilmiştir. İlinti, ilgilendirmek, ilgili. . . Ayrıca korkunç ve gülünç sözcüklerinde varlık göstermesi türetmeyi olağan hale getirmiştir.
İmge (Hayal)	İm+gA yapısı şeklinde türetilmiş olduğu için eleştirilmiştir. Genel olarak eylemden ad oluşturulmaktadır. Fakat burada farklı bir yapı söz konusudur.	İmge türetimi işaret etmek, göstermek anlamında yer alarak hayal sözcüğü yerine getirilmiştir. Anlam olarak kabul görmüş fakat Türkçe matematiğine uygun olmadığı fikri ortaya atılmıştır.	(İm) kökü Türkçenin birçok lehçesinde görülmektedir. -gA eki yalnızca eylemden ad yapmak için değil addan da türeme yapıldığı görülmektedir. Örneğin, genelge, özge.
Kapsamak (İhtiva etmek)	İhtiva (İçerik) bkz.	Dil Devrimi sürecinin başlarında türetilen sözcüklerdendir. Anlam ve Türkçe kurallarına uygunluk bakımından tutunmuş sözcük haline gelmiştir.	Kapsamak türetimi sesteş bir kök olması itibarıyla burada addan eyleme dönüşüm söz konusudur. Kap+sa biçiminde oluşmuştur.
Karşı (Zıt)	-t eki genel olarak eylem köküne gelmektedir. Fakat burada ad köke gelmiştir.	Divan edebiyatında kullanılan bu sözcük tekrar canlandırılmıştır. Türkçe matematiğine de uygundur.	Karşı +t biçiminde türemeye birçok örnek verilebilmektedir. Somut, eşit, yaşıtlı. . .
Koşul (Şart)	Eylem kökten -l ekiyle ad türetimi yapılmakla birlikte anlam bakımından da eleştirilebilir. Karşılaşmak mümkündür. Şart koşturmak, koşul koşturmak yerine kullanıldığında aynı kökün tekrar edilmesi de eleştirilen noktalardandır. Fakat bu yapı yemek yemekte, ekin ekmek ve dikmek gibi birçok alanda da kullanılmaktadır.	Koş -l biçiminde görülen bu türetme önceki dönemlerde de rastlanılmaktadır. Kutadgu Bilig' de geçen (gafil) usal, kızmak-kızıl biçiminde de yer almaktadır.	Türkçenin dil matematiğine uygun olarak yapılan bu türetme dilde tutunmuş ve birçok yeni sözcük türetmesine de kaynaklık etmiştir.
Neden (Sebebi)	Sözcüğün türetilme biçiminde yalnız bir ek yerine hal ekinin kullanımı olmuştur. Ne+den	Durum ekleriyle sözcük türetimi pek yaygın bir durum değildir. Fakat kalıplaşmış ya da eksiltili biçimde yer alan sözcüklerde Türkçe kullanımlarda ad durum eki şeklinde nitelendirilmez.	Türkçede bu sözcük iyi bir yer edinmiş ve tutunmuştur. Bazı yazarlar tarafından kök yenilemesine sebep olduğu ifade edilse de bu durum zaten birçok sözcükte karşılaşılmaktadır. Nedeni nedir? Biçiminde oluşum yemek yemek, boya boyamak gibi yapılarda da kullanılmaktadır. Bunların yerine hangi nedenle, nedenini belirtir misiniz? Gibi farklı soru tamlamaları ya da kalıpları oluşturulabilir.
Nesnel (Objektif)	Ad soylu köke gelen -l eki ile addan ad türetimi yapılmıştır.	Nesne dilde kullanılan Fransızca kökenli objektif sözcüğü yerine türetilmiştir. Türkçe dil matematiğine de uygun bir sözcüktür.	Sözcüklere gelen -l eki eylemden ad yapabildiği gibi ad soylu sözcüklerden de ad yapabilmektedir. Buna örnek olarak göz-güzel, yaş-yeşil, özel, genel gibi sözcükler verilebilir.
Okul (Mektep)	Okul-l biçiminde yapılan bu türemede eylem kökün ad oluşumunda -l eki kullanımı eleştirilmiştir.	Dil Devrimi sürecinde en çok benimsenen sözcüklerden biridir. Okumaktan okul biçiminde yapılan bu türemeye birçok örnek verilebilir.	Mektep anlam olarak eğitim verilen yer anlamı dışında birçok kullanım alanını da kapsamaktadır. Fakat okul hem Türkçe matematiğin uygun hem de direk eğitim verilen-alınan yer anlamını içermektedir.
Olanak (İmkân)	Ol-anak yapısıyla oluşmuştur. Ayrıca kullanım alanı olarak imkân sözcüğünün gerisinde kalması noktasında eleştirilmiştir.	Türetimde kullanılan ek hem eylem hem de az da olsa ad köklere gelmektedir. Bu yapı seçenek, ödenek ve tutanakta da karşımıza çıkmaktadır.	Anadolu'da kullanılan ağızlarda bu eke rastlamak mümkündür. Ayrıca türetimi dil kurallarına uygundur.

Olasılık (İhtimal)	Ol-ası+hık türetilmesi	biçiminde	İhtimal yerine türetilen bu sözcük anlam olarak bu ifadeyi yansıtmaktadır. Ayrıca eylem köke gelen ortaç Türkçe' de sıkça kullanılan bir ektir.	Türetme işlemi Türkçenin dil kurallarına uygun bir şekilde yapılmıştır. -İlk eki Türkçe' de sıkça kullanılmaktadır.
Onur (Şeref, Haysiyet, İzzetinefis')	Şeref yerine türetilen bu sözcüğün Fransızca kökenli(honneur) olduğu ileri sürülmüştür.		Onur sözcüğü Dil Devrimi öncesi de varlık göstermektedir. Kullanım olarak ise Türkçe' de tutunmuş sözcüklerdendir.	19. yüzyıl ortalarına doğru belki de daha önceden ortaya çıkmış olan bu onur sözcüğü hem Türkçe dil kurallarına ve anlam yapısına uygundur.
Ortam (Vasat)	Eylem köke gelen -m eki ile ad kökten ad yapı oluşturduğu eleştirilmiştir.		Dil Devrimi sonrasında -Im ad köktüne de getirilmiştir.	Orta ad soydan orta+m anlam gücüyle durumu desteklemiştir.
Önerge (Taktır)	Türkçede oluşumu ön+Ar-ge biçiminde yapısı		Önermek eylemine -ge eki getirilmiştir. Bu yapıdaki türetmelere örnek olarak kavurga ve süpürge verilebilir.	Türkçede belli bir alanda sıkça kullanılan sözcüklerden biridir.
Örnek (Misal, Nümune)	Örnek sözcüğünün köken bakımından Ermenice olduğu savı vardır. Dil Devrimi sürecinde en çok tartışılan ve eleştirilen sözcüktür.		Örnek sözcüğü ile ilgili birçok araştırmacı açıklamalar yapmıştır. Bunlardan bazılarında ve temellendirdikleri görüşlere aşağıda yer verilmiştir. Vambery, örnek-körnek(Çağatayca), örnek (Osmanlı) Hasan Eren, Türk lehçelerinde kullanımı, Kırg- örmök, Nog-örnek, Kaz-örnek. . .)	İlaydın, 15. ve 16. yy. arasında bazı şairler tarafından örnek sözcüğünün kullanıldığını ortaya koymuştur. Türkçe yazım kurallarına ve dil matematiğine uygun bir biçimde bu sözcük kurulmuş ve dilde tutunmuştur.
Örneğin (Mesela)	Sözcüğün kökeni noktasında tıpkı örnekte olduğu gibi eleştirilerle karşılaşılmaktadır.		Örneğin sözcüğü hem konuşma dilinde hem de yazı dilinde tutunmuş bir ifadedir.	İlk sözcüğü -n türetimiyle ilkin olarak kurulabildiği gibi örnek sözcüğüne -In eki getirilerek örneğin biçiminde oluşturulmuştur.
Özel (Hususi)	-l eki genellikle eylem köküne gelirken burada ad köke gelmiştir.		Öz+l biçiminde yapılan bu addan ad türemesi Türkçe de görülen bir durumdur. Bu durum Türkçe matematiğine ve kurallarına aykırı değildir.	Hususi-Özel türetmesinde Türkçenin yapısına uymayan durum ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca özel sözcüğünden özellik gibi bazı sözcüklerinde türetildiği görülmüştür. Bu durum sözcüğün dilde benimsendiğini göstermektedir.
Özgür (Hür)	Eleştirilme noktası her öneri sürecinde farklı boyutlarda ele alınmıştır.		Sözcük birleştirme biçiminde oluşturulan bir yapısı vardır. Öz+gür	Dil Devriminin ilerleyen süreçlerinde önerilen sözcüklerden biridir. Hür sözcüğü yerine 1935 yılında özgen önerisi sunulurken 1945 yılında ise erkin önerisi ile karşılaşılmıştır. 1950 yılında ise özgür önerisi sunulmuştur.
Özgürlük (Hürriyet)	Özgür(bkz.)		Özgürlük sözcüğünün türetilmesi özgür ifadesinden öncedir. Öz+gür+lük biçiminde oluşturulmuştur.	Türkçeye uygunluk ve kullanım kolaylığı itibariyle sıklıkla kullanılan bir yapıdır.
Saptamak (Tespit etmek)	Türetilen sözcüğün onu kapsayacak sözcükler yerine baştan oluşturulmasıdır. Saptamak yerine saptamak denseydi çok daha az eleştiri geleceği bilinmektedir.		1935 yılında tespit etmek yerine saptamak sözcüğü önerilmiştir.	Türkçede saptamak sözcüğüne yeni bir anlam yüklenmiş ve saptamaktan öte bir durumu belirleme ve ortaya koyma anlamı taşımıştır.
Simge (Remiz, Timsal, Sembol)	Simge sözcüğü köksüz ve temelsiz olması yanı sıra -gA ekinin genelde eylem köke gelmesi noktasında eleştirilmiştir.		Dil Devrimi sürecinin başlarında sim sözcüğü kullanım alanı bulmuştur. Sim+ge yapısı ad köke gelme durumu bazı sözcüklerde de karşımıza çıkan bir durumdur.	Sözcük türetmesi ya da seçiminde kısalık ve yapısal benzerlik olduğu da açık ortadadır.
Somut (Müşahhas)	-t ekinin genellikle eylem köke gelmesi durumunun burada göz ardı edilmesidir.		Genellikle eylem köklere gelen -t eki az da olsa ad köklere gelmektedir.	Türkçe dil matematiğine ve kurallarına uygun olarak türetilen bu sözcük som kökünün önceden bilinmesi itibariyle de hızla tutunmuş ve kullanım alanı bulmuştur.
Soyut (Mücerret)	Anlam bakımından tam karşılama yapılmamasıdır.		Mücerret yerine türetilen soyut sözcüğü soy-ut yapısıyla türetilmiştir.	Sözcük kolay ve net yapısıyla anlamı daha kolay yansıtmaktadır. Ayrıca Türkçe dil kurallarına da uygundur.
Sorum (Mesele,	Türetme sürecinde farklı öneriler (sorum) ve -n ekinin		Türkçe dil matematiğine ve kurallarına uygun bir türetmedir.	Sor-Un yapısıyla oluşturulmuştur. Bu yapıya benzer olarak ekin, esin, gelin

Problem)	eylemden ad oluşturma noktaları eleştirilmektedir.		gibi sözcükler verilebilir.
Sözcük (Kelime)	Söz+cük yapısında kullanılan küçültme eki anlam olarak yanlış bir izlenim oluşturduğu konusu üzerinde durulmuştur.	Sözcük temel anlamda sözün küçüğü değildir. Burada ilk olarak akla bu anlam gelebilir fakat ilerleyen süreçte yeni anlamlar kazanabilmekle birlikte yeni türetmelerde eklenebilir.	Sözcük türetmesine örnek olarak sığırıcık (kuş türü), elmacık, bademcik, tatarcık verilebilir. Bu sözcüklerde akla ilk gelen anlamdan ayrı olarak yeni anlamlar oluşturmuş ve kullanım alanı bulmuştur.
Toplum (Cemiyet)	Genel kullanım alanı dışında kurulum biçimi en çok eleştirilen noktalardan biri olmuştur. -m eki genel olarak eylemden ad türetirken burada addan ad türetmiştir.	Cemiyet yerine türetilen toplum sözcüğü sınıksı tutunmuş ve geniş bir kullanım alanı bulmuştur.	Toplu+m yapısında yani toplamak kökünden ele alınmıştır. Bu sözcükten toplumsal, toplumbilim, toplumcu gibi birçok sözcük türetilmiştir.
Umut	Sözcük kurulum açısından sorun olmasa da türetim noktasında yabancı dillerden etkilenildiği öne sürülmüştür.	Farsçada yer alan ümit sözcüğünün bozulması ve yeniden yapılandırılması ile oluşturulduğu kanısı doğru değildir. Eski Türkçe metinlerde bu anlamda umug-umunç kullanılmıştır.	Um-ut yapıyla oluşturulan bu sözcük Türkçe dil matematiğine ve kurallarına uygundur.
Uzman (Mütehassıs)	Eskiden var olan bir sözcüğün yan anlamda tekrar gün yüzüne çıkartılmasıdır.	Anadolu ağzlarında uz sözcüğü mahir, zeki gibi anlamlarda kullanılmıştır. Uz+man yapıyla kurulmuştur.	Mütehassıs yerine türetilen uzman sözcüğü hem kullanım kolaylığı hem de dil yapısına uygunluğu itibarıyla tutunmuş ve kalıcılık kazanmıştır.
Yanıt (Cevap)	Yanıt sözcüğü kurulum noktasında doğru olmasına rağmen eskiden kullanılan bir sözcüktür.	Kutadgu Bilig’ de yanıt biçiminde cevap anlamında kullanılmıştır.	Yanıt türetimi yanmak kökünden oluşturulmuştur.
Yapıt (Eser)	Yapıt sözcüğü türetim ve dil kuralları noktasında uygun olsa da anlam noktasında kapsamı dar ve yeterli bulunmamıştır.	Yap-ıt biçiminde oluşturulmuştur.	Yapıt sözcüğünde yer alan yapmak bir eser meydana getirmek şeklinde ele alınmıştır.
Yeğlemek (Tercih etmek)	Sözcük temelsiz ve yersiz olmakla eleştirilmiştir.	Yeğ Anadolu’da daha iyi ve üstün olmak gibi anlamlarda kullanılır.	Sözcüğün eskiden beri kullanımının olması ve yeniden canlandırılması söz konusudur.
Yinelemek (Tekrar etmek, tekrarlamak)	Sözcüğün türetilmesinde kullanılan kökün bir ilgeç olması ve -le ekiyle birleştirilmesi eleştirilmiştir. Bu yapıda kurulum alışılmışın dışında bir durumdur.	Türkçe’ de -la eki oldukça sık kullanılan alanı bulmaktadır.	Yinelemek sözcüğü kurulum noktasında farklı olsa da dil kurallarına uygun ve anlam olarak sözcüğü kapsamaktadır.
Yönerge (Direktif, talimat)	Önerge (bkz.)	İlerlenecek yol ve yapılacak iş anlamında Fransızca kökenli direktif ya da Arapça kökenli talimat sözcükleri yerine yönerge sözcüğü türetilmiştir.	Yön+er-ge biçiminde kurulmuştur. Yönermek köküne getirilen -ge eki önerge ve imge sözcüklerinde olduğu gibi kullanım alanı bulmuştur.

Kaynak: (Aksan, 1976 “*Tartışılan Sözcükler*” adlı kitabı incelenerek araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.)

Tartışılan sözcüklere yönelik yapılan bu çalışmada elde edilen verilere göre türetilen sözcüklerin Türkçe dil matematiğine ve kurallarına uygun olduğu görülmektedir. Sözcük türetme kuralları noktasında bazı farklı durumlarda ise sözcüklerin benimsenme durumları göz önüne alınmaktadır. Dil Devrimi sürecinin başından itibaren bu sözcüklerin sayısının oldukça az olduğunu bilinmesi gerekmektedir. Türetme sürecinde elde edilen yargılar, sonuçlar ve tartışılan sözcüklere baktığımızda genel eleştiriler şunlardır (Aksan, 1976);

1. Sözcük türetmede yanlış yol izlendiği ve eklere farklı görevler verildiği,
2. Kullanım sürecinde işlev olmayan eklerin yeğlenmesi,
3. Türkçe olmadığı ve anlam olarak kavramı karşılayamadığı üzerinde durulmuştur.

Sözcüklerin türetme sürecinde yanlış ilerlendiğine yönelik yapılan eleştiri incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktadır;

- -t eki genellikle eylem köke gelirken türetme sürecinde ad köke de gelmiştir. Fakat bu durum seyrek rastlanılan bir durumdur. Bu durum eke yeni bir görev kazandırmaktadır. Ayrıca -t eki 11. yüzyılda ad soylu sözcüklerle türetme yapmıştır. Eşit, boyut, karşıt, yanıt tutunmuş ve kullanım alanı bulmuş benzer yapıdaki türetmelerdir.
- Cemiyet yerine toplamaktan toplam değil de toplum sözcüğünün türetilmesi yadsınsa da (o-u) ünlü nitelikleri bu sözcüğün benimsenmesini kolaylaştırmıştır.

Bu duruma “*tespit etmek*” yerine saplamak kullanılmayarak “*saptamak*” kullanımı da örnek verilebilir. Örnekler türetme sürecinde çok ender rastlanan birkaç örnekten öteye gitmemiştir.

- -l eki ile türetme de ise Türkçe dil kurallarına aykırı bir durum söz konusu değildir. Fakat alışılmamış biçimde ek kullanımı söz konusudur. Okul, genel, koşul, ortam ve bağımsızlıkta buna benzer durumdur.

Sözcüklerin türetme sürecinde işlevi olmayan eklerin yeğlenmesi eleştiri incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktadır (Aksan, 1976);

- Eklerin gündelik hayatta kullanım durumunun azlık-çokluk oranının dikkate alınarak türetme yapılmasını yavaşlatmaktadır. Fakat kullanım durumundan çok, elde edilen sonucun dil kuralları ve anlam yönünden başarılı olması Dil Devriminin amaçlarındandır.
- -Anak eki işlev olmasa da yerel ağızlarda kullanılması nedeniyle seçenek ve olanak gibi bazı sözcükler hemen benimsenmiş ve tutunmuştur.

- Ad soylu sözcük türetiminde -A eki pek işlek değildir. Fakat türetimde anlamlı oluşum ve yapı tutunmayı kolaylaştırmıştır. Örneğin; doğmaktan doğa çabucak kabul edilmiştir. Bu durumlar söz varlığını zenginleştirmektedir. Dilde türetme her dönem de olduğu gibi gelecekte de olacaktır. Bu durum dilin doğasında vardır.

Sözcüklerin türetme sürecinde anlamı kapsayamaması ve Türkçe olmayan türetme eleştirisi incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktadır(Aksan, 1976);

Türkçenin belli dönemlerinde var olan sözcükler olduğu ve bazı türetmelerde yaptıkları birçok sözcükte belirtilmiştir. Türkçenin lehçelerinden gelen eklerin ve türetmelerinde Türkçe olarak adlandırılması son derece doğaldır. Ayrıca tüm dillerde “*galat*” olarak nitelendirilen sözcükler vardır. Eşya-eşyalar, tüccar-tüccarlar gibi kullanımlar çoğulu çoğul yapmadır fakat benimsenmiş ve yanlış olduğunu bilen bilmeyen herkes kullanmaktadır. Osmanlı Türkçesinde bu duruma yüzlerce örnek verilebilir. Türkçe, türetme noktasında yapılan bu eleştiri Osmanlı Türkçesinde yapılmış olsaydı kullanılan sözcüklerin birçoğunun zamanında değiştiği görülürdü.

- Türetimde anlamı kapsamamaya yönelik eleştirilere bakılacak olursa hayat yerine yaşam kullanımı yeğlenir. Burada olması beklenen yaşantı ise erlebnis kullanımı için türetilmiştir. Yeni bir sözcük öğreniminde Türkçenin ses dizgesi, ek ve kök ve kurallara uygunluğu son derece önemlidir. Türetmenin bu noktalardaki başarısı sözcüğün kabul edilmesini ve tutunmasını kolaylaştırır. Alternatif yerine seçenek türetimi bu duruma oldukça güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu yapılar dikkate alındığında türetilen sözcüklerin uydurma olması söz konusu değildir. Kökler dilin bir taşı olduğu gibi eklerde öyledir. Ses dorukları kullanım kolaylığı ve tutunma noktasında oldukça önemlidir. Bu bağlamda sözcüklerin doruk sayısı ve yapısı önemlidir. Türkçede yabancı dillerden gelen sözcüklerden türetme yapmak olanaksızken Türkçe dil matematiğinde oluşturulan bir sözcükten birçok türetme yapılabilir. Anlamsal ve kapsam olarak oldukça genel ve mantıklı bir hale gelir. Dil öğrenimi anne karnında başlar ve çocuk 5 yaşına gelene kadar neredeyse tamamlanır. 5 yaşındaki bir birey yetişkin seviyesinde konuşma becerisine sahip olur. Söz varlığı ise çevresine göre yapılandırılır. Anadili ezberlenmez matematiğini anlar ve yeni bir sözcük duyduğunda bir fikri olur. Türkçe bu noktada oldukça başarılıdır. Bir ulus için son derece önemli olan dil, üzerinde düşünülecek ve çalışmalar yapılacak bir konudur.

Dil Devrimi sürecinde benimsenen sözcükler olduğu gibi yadırganan ve tutmayan sözcüklerde olmuştur. Bu durumun sebebi ise kavrama uzak kök seçimidir. Örneğin; “*belediye-umay*” türetimi çağrışım noktasında geri kalmış ve tutunamamıştır. Dil Devrimi sürecine karşı gelen aydınların kaygısı da budur. Fakat Türkçe dil kurallarına uygun ve benimsenmişse bu kaygıda ısrarcı olmak öznel ifadeden öteye gidemez. Dil Devrimi sürecinde Türk Dil Kurumu, Türkçenin bir bilim ve kültür dili olması noktasında katkılarda bulunmuştur. Sözcük derleme sürecinde birçok öneri alınmış ve yanlış olduğu halde benimsenmiş olduğunu gösteren sözcüklerin TDK’ ye yöneltilmesi doğru değildir. Bu sözcüklerin oranı oldukça azdır. Türkçe tüm toplumun sorumluluğundayken yapılacak olan çalışmaların düzenlenmesi ise aydınların elindedir. Bu bağlamda bazı benimsenmiş sözcükler için tüm çalışmayı kötülemek ve yok saymak yerine geleceğe yönelik çalışmalarda bulunmak gerekmektedir.

- ALİ FUAD BAŞGİL

Başgil, “*Türkçe Meselesi*” adlı eserinde Dil Devrimi sürecine karşı olduğunu net bir şekilde belirtmiştir. Türkçe Meselesi adlı çalışmasının önsözünde şu sözlere yer vermiştir;

Biliyorsunuz ki son zamanlarda milli dilimizde yok yere ihdas edilen buhran devam etmekte ve gittikçe daha keşif bir hal almaktadır. Mektep, kanun mahkeme ve her çeşit resmîyet yoluyla zorla tutturulmaya çalışılan uydurma dil daha şimdiden nesiller arasında korkunç bir ayrılık yaratmış ve milletin manevî bünyesinde iyileşmesi güç yaralar açmıştır (Başgil, 2007: 12).

Osmanlıca, Kızıl Türkçe, öz Türkçe ve Beyaz Türkçe gibi ifadeler kullanmak bu dillerin varlığını kabul etmektir. Fakat bu topraklarda öz Türkler, Osmanlılar gibi farklı millet bulunmamakta ve yer almamaktadır. Bu topraklarda yalnızca Türk milleti yer almış, tek bir dili var olmuş ve bu dil Türk milletine miras kalmıştır. Bir dil farklı etkileşimler ve gelişmeler sonucunda pişer bu bağlamda dil üzerine yapılan çalışmalarda dikkatli olunmalıdır. Nitekim bir milletin en önemli unsurlarından biri budur. Türkçe üzerine yapılan bu çalışma en önemli memleket sorunu haline gelmiştir. Çünkü “*Memleket dili, tarihinin ve psiko-sosyolojik varlığının mahsulü ve asırlar içinde nesillerin birbirine devredip emanet ettiği bir ocak mirası ve bir ecdad mülküdür.*” (Başgil, 2007: 17)

Dil hafızasının temelinde alışkanlık yatmaktadır. Bir dil üç beş yılda oluşmadığı gibi bu kadar kısa sürede köklü değişikliğe gidilmesi hem nedenler ekseriyetinde hem de uygulama noktasında büyük hatalara ve yanlışlıklara neden olacaktır. Hangi bilim kendi temellerini oluşturmuştur? Tarihçi tarihi icat etmez. Dil bilimci ve gramerciler ana dil üzerinde müdahale çalışmasında bulunamaz. Fakat yeni sözcükler üretmek yapay bir dil oluşturmaktan farksızdır.

Bu devrim halkın yararına ve gelişimine yönelik vurgusu herhangi bir temele ve kurama dayandırılmadan kanun zoruyla dayatılması oldukça şüpheli bir durumdur.

“Millet dilini değiştiremez, memlekette konuşulmayan ve kelimeleri ancak resmi bir “sözlük” aracılığıyla anlaşılabilen bir dille kanun yazamaz. Memleket kanununun anlamak için yalnız halkı değil, münevver okuryazarları bile cepte bir “sözlük” taşımaya mecbur edemez. Ezberleme yapma noktasında zorlayamaz.” (Başgil, 2007: 23). Bu bağlamda dile yönelik faaliyetlerin kanun ya da hükümet işi olarak görülmesi mevzu bahis olamaz. Çünkü saltanat siyasi bir kadro iken dil milli ve içtimai bir müessesedir. Saltanat gidince cumhuriyet pek tabi gelebilir fakat dili yıkmak fikir ve ilim hayatını da yıkmaktır. Bu konuda Fransızların şu sözü *“Mükemmel bir ilim, mükemmel bir lisandır.”* oldukça önemlidir. Dilde yapılan bu yenilik insanları birleştirmek ve daha anlaşılabilir hale getirmekten çok kesin çizgilerle ikiye bölmüştür. İlim yetiştirme yerlerinde öğrenciler hocalarını anlayamaz hale gelmiştir. Böyle bir ortamda ilim insanının yetişmesi ve gelişmesi oldukça zordur. Türkiye’de oluşan bu zümre ayrımı devlet dairelerinde başka halk dilinde başka bir dil görülmektedir.

Dil Devrimi üzerinde yapılan çalışmaları yakından takip eden Atatürk durumun gidişatı konusunda endişelere kapılmış olsa gerek 1935 yılında *“Güneş-dil teorisi”* bir çalışmayı ortaya koymuştur. Bu teoriye göre yeryüzündeki tüm hareketlilik güneşe bağlanmış ve tüm dillerin Türkçeden türetildiği kanısına varılmıştır. Böylece Türkçede yer alan Farsça ve Arapça gibi görünen sözcüklerin aslında Türkçe temelli olduğu savunulmuştur. Bu teori çalışmasıyla uydurmacılığın bir nebze de olsa önüne geçilmiştir. Atatürk’ ten sonra dil meselesini ele alan diğer yönetici ise İsmet İnönü olmuştur. *“Atatürk’ün bu iş üzerinde başarı elde edemediğini sanarak Türkçeyi perişan ve harap bir hale getirdi.”* (Başgil, 2007). Bu süreçte en sık başvurduğu

kurum eğitim alanları olmuştur. Öz Türkçe’ ye yönelik dil değiştirme çalışmaları öncelikle edebiyat ve fen alanlarında yapılmaya başlanmıştır. Sıra hukuk alanına geldiğinde ise bir anlaşmazlık yaşanmaya başlanmıştır. Bunun temel sebebi ise hukuk dilinin millet ve kanun diliyle eş olduğu ve değişikliğe öncelikle dönemin anayasası olan “*Teşkilatı Esasiye*” ile başlanması gerektiği üzerinde durulurken yapılan çalışmalar toplantılarda aydınların ikiye bölünmesine neden olmuştur.

Süreci desteklemeyenler için bu faaliyetler Türkçeye yazık etmekten öteye gidemez. Çünkü ortada ne anlaşılacak ne de anlaşma sağlayacak bir dil yapısı kalmamaktadır.

Dilin doğal ve canlı bir oluşum olduğunu herkes bilmektedir. Eskiyen ve kullanılmayan sözcükler yerini başka sözcüklere bırakmaktadır. Fakat burada apaçık politika ve hükümet baskısı söz konusudur. Halktan ayrı bir dil oluşturmak halk ve aydın arasındaki dil farkını azaltmaktan çok çıkmaz bir uçuruma sürüklemektedir. Dil maddi yapıda gözüксе de his, düşünce ve mana anlamında manevi bir olgudur.

“*Dilin her sözcüğü ve tabiri ardında tarih bulunmaktadır. Milletse tarih tarafından yapılan ve yögrulan bir birliktir. “Büyük Millet Meclisi” yerine “Kamutay” ifadesinin kullanılması milli mücadele ruhunu, vatan sevgisini ve millet birliğini yansıtmayan tabir oluşturmaktır.*” (Başgil, 2007: 40). Bu durum İsmet İnönü tarafından da kabul edilmemiş ve farklı düzenlemelere gidilmiştir. Eğitim Bakanlığında öz Türkçe bürosu oluşturulmuştur. Anayasadan sonra hukuk alanında farklı düzenlemeler ve yeni zümre dili oluşturma çalışmaları yapılmaktadır. Bu süreçte Başgil, sessiz kalmamış buna yönelik yazılar yazmış ve yayımlamıştır. Bunlar dönemde oldukça ses getirmiştir.

Hasan Ali Yücel, Maarif vekili olarak atandığında Başgil, dil sorunlarının geleceği ile ilgili fikirlerini sormuştur. Yücel, durumu şu sözleriyle açıklamıştır; “*Türkçe içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu hareketten dönmek gerekmektedir.*” (Başgil, 2007: 42). Bu sürecin gidişatıyla ilgili Yücel başlangıç noktasına geri dönmeyi önerirken Başgil ise ilerlemeyelim fakat geriye de dönmek durumu daha da kötü bir hale sokacaktır düşüncesini savunmuştur. 1938’ den sonra bu süreç farklı boyutlar almıştır. Dil sadece hükümet ve yönetici kesimin oluşturduğu ve kullandığı bir yapı olmadığı gibi devamını ve sürekliliğini de sağlayamaz. Bu dönemde halk uydurma sözcüklere karşı alay ve küçümseyici tavır sergilemiştir. Eğlenme ve kahkahalar

durumu eleştirmek ve yargılamak için halkın elinde bulundurduğu tek silahtır. Bu süreçte en büyük zorlama ise mektep hocalarına yönelik yapılmıştır. Fakat süreçte yapılan dil kongreleri Türkçe'nin çok daha fazla yıpranmasına engel olmuştur. “*Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti*” süreçte oldukça önemli çalışmalar yapmıştır. Başgil konuyla ilgili şu sözleri dile getirmiştir; “*Türkçeyi iktidarın tahakkümünden kurtarmak ve onu tabii mecrasında yolunca inkişaf ve tekamül etme imkanını vermek için elimizden geleni yaptığımızda bahtiyar olacağız. Herkes üstüne düşeni yapması gerekmektedir.*” (Başgil, 2007: 53).

“*Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti*” tarafından yapılan anketler ve görüşmeler 1949 yılında bir beyanname olarak yayınlanmıştır. Başgil, bu çalışmada dil meselesi hakkında görüşlerini belirttiği yazıyı paylaşmıştır. Cemiyet dil meselesine yönelik durumu şu maddelerle açıklamıştır;

1. Hükümet ve kanun zoruyla dilde müdahalelerin yapılması doğru değildir. Uydurma dil milli birlikten ve öz benlikten yoksundur. Dil çalışmaları politikanın elinden alınıp alanında ihtisas ve ilim sahibi insanlara bırakılmalıdır.
2. Öz Türkçe oluşturma adı altında yapılan bu uydurma dil çalışmaları kitle iletişim araçlarıyla halka benimsetilmeye çalışılmaktadır. Dil, hükümetin malı değil tam tersine halkın bir ürünüdür. Bu alanda yapılan dil çalışmalarının amacı saf ve faydalı ise bu zorlama ve baskıdan uzak yürütülmelidir.
3. Dil canlı bir olgudur ve kullanım şekline göre süreklilik arz etmektedir. Bu bağlamda halkın benimsemediği ve kullanmak istemediği sözcükler noktasında dayatmaların yapılması kabul edilemez. Buna bağlı olarak hem kanun hem halk dilinin farklı olması istenmeyen bir durumdur.

Mekteplerde okutulan kitapların “*Tek Kitap*” malumatıyla sınırlandırılması doğru değildir. Buradaki amaç politik ve siyasi benimsetme çalışmaları olduğu fikrini oluşturmaktadır. Yeni sözcükler ve ifadeler ihtiyaçlar doğrultusunda pek tabi oluşturulmalıdır. Fakat halihazırda var olan sözcüğün değişimi dilimizin gelişimi açısından ket oluşturmaktadır.

Dil meselesi olarak yürütülen bu çalışmada “*öz Türkçe*” ibaresinin kullanılması doğru değildir. İletişim ve anlaşma için halihazırda var olan sözcüklerin yerlerine uydurma ve garplı ifadelerin kullanılması burada tam bir demagoji oluşturmaktadır.

4. Dil çalışmalarını yürütmesi adına Dil Kurumu yerine Akademisi olması gerektiği kanısında olunmaktadır. Akademinin dil çalışmaları için yapmasını beklenen faaliyetleri ise şunlardır;

Türkçeye son dönemde sokulmuş uydurma sözcüklerden arındırmak, Aktif Türkçede karşılığı olduğu halde yerine garptan alınan sözcüklerin iadesinin yapılması, yerleşmiş sözcüklerin ise kökenlerini incelemekten Türkçe olarak kabul etmek, dil üzerinde yapılan bu çalışmaların ardından büyük sözlük oluşturularak, temellendirme ve anlam kurma etkinlikleri düzenlemek ve son olarak dili keyfi ve resmi müdahalelerden korumaktır (Başgil, 2007: 62).

Başgil, dil meselesi üzerinde yapılan çalışmaların daha da kötüye gitmemesi için vatandaşların yapması gereken bazı vazifelerden bahsetmiştir. Bunlar;

- a. Dil üzerinde yapılan bu müdahale çalışması ve zorlamalarına karşı direnmek,
- b. Benimseme ve öğretme adına çıkarılan gazete, mecmua ve dergileri okumamak,
- c. Kitle iletişim araçlarıyla sunulan faaliyetleri dinlememek,
- d. Mümkün olduğunca okula giden çocukların kitaplarında yer alan uydurma sözcüklerin yerine Türkçede yer alan karşılıklarını öğretmek,
- e. Dil benliğin bir parçası olduğunu ve buna saygı gösterilmesi noktasında cesaretle durmak gerektiğini bilmektir.

- NURULLAH ATAÇ

Ulusal dil bir kurum ya da kuruluş tarafından yapılmaz. Aksine dili kullanan, yeni sözcüklere ihtiyaç duyan ayınlar, yazarlar, işçiler yapar. Bir dilde tek anlamı kapsayan birçok sözcük bulunması zenginlik değildir. Asıl zenginlik her söz için bir anlam olmasıdır. Türkçede konuşma dilinden çok yazı dilinde değişiklikler söz konusudur. “*Dil bir medeniyet olayıdır. Bir medeniyet tarafından kurulan dil, başka bir medeniyetin düşündüklerini söyleyemez. Bir ulus medeniyeti değişti mi dilini de değiştirmek zorundadır. Bunun içindir ki biz Türkler, yüz elli yıldır bir dil sıkıntısı içindeyiz.*” (Başaran, 2001: 155).

- OKTAY SİNANOĞLU

“*Bir New-York Rüyası Bye-Bye Türkçe*” adlı eserinde Sinanoğlu, Dil Devrimi süreci ve günümüzde Türkçenin durumuna yönelik görüşlerine yer vermiştir. Bilimde ve

teknik alanlarda yaşanan ilerlemeler ve gelişmeler yeni sözcük ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yeni sözcüğü belirleme işi, dil bilimcilerden çok yeni sözcüğün doğuşunu sağlayan bilim alanında oluşturulmalıdır. Bunun temel sebebi ortaya koyduğu ürünü tanımlaması ve açıklaması gerekliliğidir. Çalışmalarda önemli olan alanında faaliyet gösteren bilim insanının dile verdiği değer ve özendir. Bir ulusun bağımsızlığı sadece özgür olması değil aynı zamanda dilde de bağımsız olmasıyla sağlanır.

Tarihte sıkça örneklerine rastladığımız gibi bir ulusu yok etmek için katliam, istila gibi yöntemlerden çok milli varlığını ortaya koyan diline yönelik saldırılar söz konusu olmuştur (Sinanoğlu, 2002).

Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelere maruz kalsa da rastgele bir sisteme bağlı olmadığı ve matematiksel yapısının sağlamlığına bağlı olarak tüm bunlardan çok daha başarılı bir şekilde kurtulabilmiştir. Yaklaşık olarak beş farklı dilin karışımıyla oluşan İngilizcede sözcük üretme mantığı ve yapısı bulunmamaktadır. Fakat sömürü ve politik faaliyetlerde varlık göstermiştir.

Dil mantık ve felsefe işidir. Ana bellek terimi “RAM” olarak ifade edilmiştir. Bu sözcük “Random Access Memory” kalıbının baş harflerinden oluşmaktadır. Şimdi bu alanda hiçbir bilgisi olmayan bir İngiliz’e “RAM” dediğimizde “erkek koyun” anlamaktadır. Bu ifadeyi Türkçe de türettiğimizde ve konuda hiçbir bilgisi olmayan birine “bellek” dediğimizde ise bellemekten hafıza olduğunu anlamaktadır.

Burada kastedilen dilin herkes için mantıklı ve anlamlı olması gerektiğidir. Türkçe bu konuda oldukça başarılı bir dildir.

“Düpedüz Dil İstilas” adlı makalede dilin canlı ve dinamik yapısına değinilmiştir. 1930 yıllarda dil sadeleştirme çalışmaları başlatılmış ve 1980’ li yıllara kadar bu değişim halk dili hedef alınarak sürdürülmüştür. Fakat bu dönemden sonra yaşanan değişikliklerde ise “Anglomanca” sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlara aşağıda yer alan örneklere verilebilmektedir (Sinanoğlu, 2002);

“Seçenek-alternatif”

“Karmaşa-kaos”

“Teşkilat-örgüt-organizasyon”

Dil alanında değişiklik için öncelikle eğitim ortamlarında yeniliklere gidildiği görölmektedir. Bu bağlamda Dil Devriminde hedeflenen Türkçe günümüzden çok uzakta durmaktadır. Yeniden kurtuluşu sağlama adına halka örnek olacak kimselerin Türkçe üzerinde durması ve özverili kullanması oldukça önemlidir. Yabancı dilde eğitim programı desteklenmemeli fakat eğitim dili tamamen Türkçe olmalıdır. Bu alanda özel ve yabancı okulların karşı tutum sergilemesi onlar hakkında şüpheli bir durum oluşturacağı belirtilmelidir. Misyon ve vizyonlarında eksiklik ve hata oluşturabilmektedir. Dil adına yapılan çalışmalara siyaset karıştırılmamalıdır.

Hangi dil konuşuluyor ise o dillin dışında sözcükleri bir arada kullanmak dilin devamlılığını bozmaktadır. Bu bağlamda Türkçe konuşurken sadece bu dile ait sözcüklerin kullanımına ve işyeri ve diğer sosyal alanlarda Türkçe isimlerin tercih edilmesi gerekmektedir. Türk dilinin bağımsızlığı sadece Dil Devrimi sürecinde değil günümüzde de önemli bir konudur.

Yukarıda adı geçen makalede de belirtildiği gibi dil meselesi politik ve siyasi ellere bırakıldığında dış tehlikeler görölmemektedir. Günümüz Türkçesinde karşılaşılan bu “*Anglolaştırma*” etkinlikleri “*İngiliz atını alan sessizce Üsküdar’ı geçiyor.*” olarak nitelendirilmektedir. Atatürk ve bilim dili üzerine yapılan çalışmalar ve makalelere bakıldığında ölüm döşeginde dahi dilden bahsettiği ve Türk demek dil demek olduğuna vurgu yapmıştır. Türk milletin tüm durum ve olaylardan önce Türkçe konuşması gerektiğini savunmaktadır.

Bu durumu aşağıda yer alan sözcüklerle açıklamaktadır;

Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli hissin gelişmesinde başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkelerini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk Milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır (Sayılı, 1994).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde bağımsızlık ve varlık tartışmalarının yanında dili de inkâr edilmiş ve diğer uluslar tarafından yok sayılmıştır. Türklüğün tüm alanlarda varlık göstermesi ve bir daha böyle bir durumla karşılaşılmaması adına bu etkinliklerde bulunulmuştur. Osmanlı sonrası yeniden oluşum ve kurulumda kalkınma, eğitim ve dil en önemli konulardır. 1920’li yıllarda ilk alfabe çalışmalarında Arap harflerine yer verilmiştir. Bunun sebebi ise İslam dinine duyulan saygı ve iyi niyet göstergesidir. Fakat Türkçenin yapısında bulunan mantığa bu durum terstir. Arapça sessiz harfler temelinde iken Türkçe tam tersi sesli harfleri

temel almaktadır. Ayrıca İslam'ın yapısında manayı kolaylaştırmak vardır. Amaç Frenkçe ifadeleri arttırmak değil Türk ruhunu oluşturmaktır. Dile yönelik çalışmalar başlamış olup yazı dili ve konuşma dili birleştirilmiştir. 1932 yılında “*Batı dillerinin hiçbirinden aşağı olmamak şartıyla bu kavramları net ve açık haiz Türk bilim dili terimlerinin tespiti yapılacaktır*” Açıklamasına bağlı çalışmalar başlatılmıştır (Sinanoğlu, 2002).

Türkçe matematiksel bir yapıda düzenlenmiş ve yeni eklemeler ve işlemlerle birlikte zenginleşen bir dildir. Fakat bilinmesi gereken bir diğer husus ise dil ile milli kültür bir bütündür. Bu temele bağlı olarak dilin hiçbir alanı yabancı boyunduruğunda kalmaması ilk hedeflerden biridir. Böylece Türkçe “*Anglomanca*” olmayacaktır. Disiplinler arası bir çalışma sürecine başlanmıştır. Atatürk, geometri, edebiyat, fen dersleri ve Türkçe alanlarında da Türkçe çalışmalar yapmıştır. Ayrıca yabancı dil öğrenme ve bilim alanlarında faydalanma için Atatürk 1929 yılında “*Türk Eğitim Derneğini*” kurmuştur. Kurulan derneğin temel hedefi ise Türk okulları açmaktır. Bu sayede Türk kültürü içinde yabancı dil öğrenimi çalışmaları yapılacaktır. Bu dernek çalışmalarını 1953 yılına kadar sürdürmüştür.

Türk dili ve eğitim üzerine yapılan çalışmalar iki kategoride ilerletilmiştir. Bunlar (Sinanoğlu, 2002);

- Her alanda Türkçe etkinliklerin yapılması ve söz dağarcığından faydalanarak alanlar için Türkçe terim tespit çalışmalarının yapılması,
- Türkçenin bu alanlarda benimsenmesi ve kullanılmasıdır.

Türk dili üzerine yapılan bu çalışmalar eğitim Türk dili ile tamamen milli olmasıdır. Diğer ayrı ilkelere ve ülkelere milli eğitimde yer verilmeyecektir. Türk gençliğinin meslek farkı gözetilmeksizin Türkçeyi temiz ve kuvvetli olarak kullanabilmesi gerekmektedir. 50. yılda “*Dil Devrimi*” başlıklı makalede dünden bugüne dil üzerinde durulmuştur. Türk dili matematiksel yapısı ile sözcük türetmeye oldukça elverişli bir dildir. Fakat dilde düne bakıldığında 1876 sonrası sözcük türetmede Farsça ve Arapça terimler türetilmiştir. Bu durum farklı dil ailelerinden olan Türkçe ve Arapça-Farsça arasında çatallaşmaya neden olmuştur.

Dil Devrimi temeli de bu ayrımı ortadan kaldırmaya yöneliktir. Günümüzde Osmanlı Türkçesi ve Türkçe diye ayrım söz konusu değildir. İkinci Dil Devrimi olarak nitelendirilen döneme geçilmiştir. Burada Arapça ve Farsça yerine İngilizce ve Fransızca sözcükler Türkçeyi bilim ve teknik adı altında etkilemektedir. İstanbul tarih ve sanat şehri olarak Türkçe'yi yansıtmamakta dükkânlar, etkinlik alanları İngilizce ve Fransızca isimlerle dolmaktadır. Dünden bugüne dile baktığımızda dün yapılan dil devrimi ikinci kez bugünde varlık göstermektedir.

Türk dili bir bütün halinde ve parçalanamaz bir yapıdadır. Dünde olduğu gibi sanat, edebiyat, bilim gibi farklı kategorilerde dil sınıflaması yapılamaz. Burada temel sorumluluk dil bilimcilere düşmektedir. Bu alanda çalışmalar siyaset ya da diğer politik yapılarla ilişkilendirilmemelidir. Türk aydınları bu süreçte birlik içinde çalışmalı ve faaliyetlerde bulunmalıdır. 1953 yılından sonra ise eğitim dili İngilizce olan okullar açılmıştır. Bu durum yabancı dili araç olmaktan çıkararak ön amaç haline getirmiştir. Anayasa da resmi dil Türkçe olduğu gibi eğitim dili de Türkçe olarak ifade edilmiştir.

Eğitim alanlarında öğrenciler fen, matematik gibi dersleri ana dilinde öğrenmesi kolay ve anlaşılır olmaktadır. Fakat bu alanlarda kullanılan yabancı kelimeler öğrenciyi konudan uzaklaştırmakta ve dili araç olmaktan çıkarmaktadır. Eğitim düzeninde yabancı sözcük hayranlığına ve benimsenmesine son verilmeli ve Türkçe feda edilmemelidir. Yabancı dil öğrenmek ve dil bilgisi yapısıyla uğraşmak asıl amaç olan eğitim ve öğretimi belli oranda aksatmaktadır.

Kısacası Türkçe tüm eğitim alanlarında ana dil olmalı ve yabancı dil ayrı olarak öğretilmeli fakat ana dili olumsuz etkilememelidir. Ne yazık ki dil meselesi siyaset ve politika alanlarının konusu olmaktan kaçamamıştır. Durumu kabullendirmek için Japonya'nın eğitimdeki başarısı ve tüm dersleri İngilizce olarak alması öne sürülmüştür. Fakat yapılan araştırmalar bu tezi çürütmüş ve eğitim dilinin ana dilleri olduğunu ortaya koymuştur. Öncelikle birey ana dil dışında ikinci bir dil öğrenebilmesi için kendi dilini bütünüyle ve doğru bir şekilde öğrenmeli ve kullanmalıdır. Dil, sözcükleri öğrenmekten çok daha fazlası olmakla birlikte anlamlandırma ve özümseme gerektirir. Eğitimde tüm derslerin yabancı dilde verilmesi eğitimin kalitesini oldukça düşürmektedir. Bu hem bireyin gelişimi hem de

kariyerini olumsuz etkilemektedir. Süreç doğru ve etkili planlanmalıdır. Dil bağımsızlık simgesidir. Bir ülkenin varlığı ve özgürlüğü birçok durumdan önce gelmektedir. Buna bağlı olarak Türkçenin eğitim dili olması önce bağımsızlık adınadır. Bilim uluslararasıdır. Uluslararası bilim dili ise İngilizcedir. Buna bağlı eğitim dilinin İngilizce olması düşüncesini savunanlar yanılığdadır. Bu fikri destekleyenler genellikle “*Çocuğumuz yabancı dil öğrensin, onun için yabancı okula gitsin.* “ düşüncesinde olanlardır. Keza ana dilin kullanılması ve geliştirilmesi şövenlik olarak İngilizce eğitim ise ilericilik ve insancılık olarak nitelendirilmesi söz konusu dahi olmaz. Dil bir kültürdür. Türk kültürünün de kendine yaraşır şekilde yaşamasını desteklemek tam anlamıyla insancılıktır. “*Türk aydını, kendi eğitimi başta olmak üzere dili, kültürü ve onuruna sahip çıkmayı bilecektir.* ” (Sinanoğlu, 2002).

Oktay Sinanoğlu kitabında yer verdiği makalelerde Dil Devrimi sonrası Türkiye’ye değinmiştir. Özellikle TÜBİTAK gibi danışma kurumları üzerinde durmuş ve Türk vatandaşının bilime katkısı ve başarısının ödülünü yurt dışında almasına bağlı olarak yaşadığı kültür ve kimlik problemlerine değinmiştir.

Eğitim kurumlarında ve üniversitelerde yaklaşımlar ve ilişkiler üzerinde durulmuştur. Düşünce özgürlüğünün sağlanmadığı bir yerde bilim olmadığı gibi ilericilikte olamaz. Bu ifade bu süreçte bağımsızlığı koruyarak eğitim dili üzerinde yapılan çalışmaların geliş aşamasını açıklamaktadır. Teknoloji ve bilgisayar devamında gelişen internet çağı sadece toplumsal hayatı değil birçok kültür etkenini de etkilemiş ve değiştirmiştir. Bu durumdan etkilenenlerden biri de dildir.

2.1.5. Basın ve dil. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en temel kaynak konumundayken basın ise bu iletişimi hızlı ve geniş kitleye ulaştıran bir araçtır. İletişim sürecinde yer alan kaynak işlemini oluşturmaktadır. Basın ve yayın organları diğer bir deyişle kitle iletişim araçları, dergi, gazete, televizyon, radyo gibi yazılı ya da sözlü kuruluşları ifade etmede kullanılan geniş bir terimdir. Tarihsel süreçte bu araçların varlık durumu ve öneminde değişiklikler yaşanmıştır. Görsel araçlar işitsel göre daha fazla tercih edilirken işitsel araçlarda yazılı araçlara göre daha fazla tercih edilmektedir. Günümüzde sosyal medya olarak tanımlanan görsel-

işitsel-yazınsal kaynakların bir arada sunulabilmesi bu basın yayın organının tercih edilmesi ve takip edilmesini arttırmaktadır. Ayrıca dünyanın bir ucundaki gelişme dakikalar içinde küresel düzeyde bilinir hale gelebilmektedir. Gündem yine toplumun ve yönetimin aktif yaşantısı doğrultusunda hızla şekillenebilmektedir.

Gündelik hayatta insanların birçoğu basın yayın organlarıyla ilgilenmekte ya da etkilerine maruz kalmaktadır. Bireylerin hayatlarında aldıkları birçok siyasi, sosyal ve ekonomik kararda bilinçli ya da bilinçsiz olarak varlık göstermektedir.

Bu durumu bireyden ziyade bir topluma yönlendirilmesi kimlik karmaşası yaşamaya kadar gidebilecek büyük bir manipölasyon sahası oluşturabilecektir. Bu ifadeler durumun önemini göstermek için kullanılmaktadır. Yazınsal yayınların günümüzde çok tercih edilmediğini belirtmiştik bu durum halkı eleştirel düşünmeye daha fazla itmektedir (Güngörmez, 2002).

Basın ve dil ilişkisine gelindiğinde ise konuşmak, okumak ve yazmak tüm bunlar dilsel öğelerin kullanılması ve anlamlandırılmasıyla gerçekleşmektedir. Basın organlarında etkin ve doğru dil kullanımı bireylerin söz varlığını geliştirmesi ve dilin milli kimliğini korumasını sağlamaktadır. Fakat bu araçlarda Türkçe sözcükler varken yerine yabancı anlamlarını kullanmak, dilin matematiğine uygun olmayan kullanımlar ve aktif sözcük dağarcığının azaltılması bir dilin hızla değer kaybetmesine neden olacaktır. Bu bağlamda toplumun büyük bir kesimini etkileyen bu araçların önemi büyüktür. Tanıtım ve reklam dili olarak adlandırılan yanlış sözcük kullanımı, cümle bozukluğu, anlatım bozukluğu, yabancı sözcük ve deyim kullanımı, yarı çeviri yarı Türkçe kullanımı günlük konuşma dilinde yer bulması dil için büyük bir sorundur (Sis, 2006: 210-221).

Dil, canlı ve dinamik bir yapıda olmasına bağlı olarak her dönemde farklı durumlardan etkilenmektedir. Basın dili yukarıda bahsedildiği gibi halka en yakın dil kullanım örneği sunmaktadır. Bu bağlamda dergiler de yabancı dil özentiliğinden kurtularak konuşma dilinde bahsedilen sade ve yalın Türkçe yapısının uygulama alanını oluşturacaktır. Aksi takdirde medya adları, dergi adları kanal adları ve daha birçok kitle iletişim aracının yabancı sözcüklerin etkisinde olduğu gibi dilde bu durumdan zarar görecektir.

2.1.5.1. Osmanlı'da basın ve dil. Osmanlı Devleti, halka, siyasi kesime ve yabancılara yaşanan gelişmeleri açıklamak ve kavratmak için diğer devletler gibi kitle iletişim araçlarına yani basına ihtiyaç duymuştur. Gazeteler, yakın zamanda durumların toplanarak halka ulaştırılması, iletişim sürecini gerçekleştirmesi ve kamuoyu oluşturması noktasında oldukça önemli bir araçtır. Gazeteler göze hitap etmesinden dolayı belli oranda okur-yazarlık becerisi istemektedir. Dil gelişimi ve etkili dil kullanımı gazetelerden istenilen düzeyde verim alınmasını sağlayacaktır (Özdemir, 1995).

1830'lu yıllara gelindiğinde Türk gazeteciliği başlamıştır. Batıdaki devletlerde gazetecilik süreci çok daha erken başlamıştır. Bunun temel nedeni ise yeniliklere açık olmamak ve imparatorluk olan Osmanlı Devleti'nin hem iç hem de dış meselelerinin düzenlenmesinde etkisinin olabileceğidir. Batı Devletleri'nde ilk gazeteler özel kaynaklar tarafından çıkartılırken Osmanlı Devleti'nde ilk gazeteler devlet tarafından çıkartılmıştır. Bu durum kapalı politikaya bağlı olmak ve sivil toplum faaliyetlerinin henüz görülmediğini göstermektedir (Çakır, 1997).

Yenilikler ve değişimler halkın etkisiyle veya devletler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Osmanlı Devleti'nde gazetecilik alanındaki yenilik devlet aracılığıyla olmuştur. II. Mahmut, döneminde birçok ıslahata ve yeniliğe yer vermiş ve süreçte batıdaki gelişmeleri dikkate almış olup yaptıklarını ve yapmak istediklerini halka duyurma ihtiyacından dolayı gazetecilik faaliyetlerini başlatmıştır. Osmanlı Devletindeki bu değişiklikler halkın devlete devletinde halka bakış açısının farklılaşmasına neden olmuştur. 19. yüzyılın başlarında sivil toplum oluşturmaya ve yönetilen kesimi bilgilendirmeye yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Bu dönemde istenilen dinamik ilerleme aktif olan hükümet yapasını destekleyen ve siyasetini benimseyen tek yönlü kamuoyu oluşturmaktır (Deliorman, 1964).

II. Mahmud döneminde “*Takvim-i Vekayi*” resmi haberleri ve tebliğleri, iç ve dış gelişmeleri konu almıştır. Gazetede altı bölüm bulunmaktadır. Bunlar; askeri, bilim, ticaret, iç gelişmeler, dış gelişmeler, atamalara yönelik haberlerdir.

Günümüzdeki gazeteciliğe baktığımızda bu başlıklar remi gazete ve haber gazetelerinde belli oranlarda yer almaktadır. Osmanlı Devletindeki belli başlı gazeteler şöyle sıralanabilir (Koloğlu, 1985);

- (1831) Takvim-i Vekayi - İlk resmi gazete,
- (1840) Ceride-i Havadis - İlk yarı resmi gazete,
- (1860) Tercüman-ı Ahval – İlk özel gazete,
- (1862) Tasvir-i Efkar
- (1867) Muhbir
- (1871) İbret
- (1878) Tercüman-ı Hakikattir.

Dergiler, belli aralıklarla hizmet sunan kitle iletişim araçlarından biridir. Gazetelerden ayrılan yönü, süresi ve belli dallara ayrılarak bilginin sunulmasıdır. Dergiler, ilgi duyulan alanlardan hazırlanması ile özel kitle oluşumu imkânı sunmaktadır. Dergiler, bilim, ekonomi, moda, dekorasyon, meslek, spor ve sağlık gibi birçok alana ayrıldığı gibi hedef kitleyi belirten çocuk dergileri de vardır. Günümüzde dergiler bireylerin sosyal ve ekonomik hayatlarına yön vermektedir. Çocuk gelişimi, güzellik, moda, yemek pişirmede püf noktalar, zaman planlaması gibi birçok kişisel gelişim için yardımcı kaynaklardır. Osmanlı Devleti döneminde kontrollü ve belli denetimlerle yayınlansa bile halk tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Osmanlı Devletindeki belli başlı dergiler şöyle sıralanabilir (Koloğlu, 1993: 153);

- (1849) Vekay-i Tıbbiye - Osmanlı Devleti'nde çıkarılan ilk dergi,
- (1860) Mecmua-i Fünun - Aylık ilim, fen ve kültür dergisi,
- (1862) Mirat - İlk resimli Türk dergisi,
- (1864) Mecmua-i Askeriye,
- (1870) Diyojen - İlk mizah dergisidir.

Osmanlı Devleti'nde gazeteler ve dergiler başta olmak üzere kitle iletişim araçlarına verilen önemin temelinde toplumun nabzını ölçmek, yapılan değişikliklerin haber vermek ve tepkileri anlamak vardır. Basın araçlarında kullanılan dil halkın anlayacağı biçimde olmalıdır. Dil Devrimi süreci, bir ulusta olabilecek sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerden biridir. Halka sunumu noktasında ve yapılan yeniliklerin kullanım alanı bulması için basın organları etkin olarak faaliyet göstermektedir. “*Dil Devrimi sürecinde basının tutumu*” adlı çalışmada hem gazete hem de dergilerin nabzı tutulmuştur. Dönemin ilk zamanlarında yayınlarda belli

oranda sansür olduğu ilerleyen süreçte yazılan köşe yazıları ve aydınların sohbetlerinden ortaya çıkmaktadır. Halkın sürece dâhil edilmesi ve dil-basın ilişkisi yapılan devrimin desteklenmesi ve devamlılığı için oldukça önemlidir (Sura ve Büke, 2022).

2.1.5.2. Dil devrimi sonrası dil. Dünya sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Bu hareketlilik içinde uluslar kendilerine yer ve durum edinmektedir. Bu durum dilin canlılığı ve dinamik yapısıyla benzerlik göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan doğu ve batı bloku yönetsel süreçlerde oldukça aktif bir hal almaya ve birçok devlet üzerinde söz sahibi olduğu görülmektedir. Bir ülkenin varlığını yok etmek ve benlik bilincini ortadan kaldırmak için yapılacak olan ilk faaliyetler kültür emperyalizmi ve dil asimilasyon çalışmalarıdır. Dünyada bu alanda yapılan çalışmaların bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Fakat süreç bu şekilde ilerlememiştir. Ülkelerin ekonomik ve fiziksel dayanaklığı düşmüş bir hal almaya başlayınca yeniden yapılandırma çalışmalarına geçilmiştir.

Ülkeler, resmi dilleri olmasına rağmen eğitim dili başta olmak üzere birçok alanda İngilizce konuşmaya başlamıştır. Bu süreçten Türkiye’de nasibini almış ve fikirsel ayrılmalar yaşanmaya başlanmıştır. Bu süreci durdurması gereken kurumlar ve derneklerin yayınlarını İngilizce yapmaya başlaması, bazı aydınların konferanslarını İngilizce olarak sunması durumu net bir şekilde özetlemektedir. Ülkelerin gelecekleri ve refah seviyeleri yalnızca maddi varlıklarla ölçülmez, manevi ve kültürel varlıkları da bu refahı sağlayan unsurlardandır.

Eğitim sürecinde Türk genci için hem eski hem de yeni Türkçeyi bilmesi gerekmektedir. Bu sadece dil için değil aynı zamanda kültür devamlılığı içinde önemlidir.

Descartes’i bilen ama Gazali’yi hiç duymamış bir Türk genci düşünülmez. Türkiye’nin resmi dili çoğunluğun ana dili olan Türkçedir. Türkiye’nin bölünmezliğinin, ilelebet varlığının harcı Türkçedir. Yabancı dili gerekene öğretmek yerine eğitim dilini İngilizce kılmak Türkçeyi yok etmek, Türkiye’yi parçalamak, Türk Dünyası’nda dil ve kültür birliğini yeniden gelişmesini önlemek, Türk adını tarihten silmek, Türk gençlerini cahil, ezberci, acenta ve kalıp kafalı sömürge ruhlu etmek içindir. Tarihin en korkunç ve haince oyunlarından bu oyuna alet olanlar iyi düşünmeleri gerekmektedir. Bu yalnızca bir dil meselesinden çok daha fazlasıdır (Sinanoğlu, 2002).

Türk Dünyası ve Türkiye'nin Türkçe geleceğine bakıldığında ise Türk dil birliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Aksi halde pantürkizm sonrası Türkçeye yönelik faaliyetler her zaman varlık göstermektedir. Bu durum Türkçe için tehlike oluşturmaktadır. Sürece Türkiye açısından baktığımızda ayrılmışlık ve bölünmüşlük görmekteyiz. Çağatay Türkçesi de Osmanlı Türkçesi de Batı Türkçesi içerisinde yer almaktadır. Eski ya da uydurukça diye ithamlarda bulunmak son derece yanlıştır. Önemli olan Türkçenin doğal matematiği içinde üretilmiş bir yapı oluşturma durumudur.

Ayrıca günümüzde kullanılan Türkçe en eski yapıdan bile çok uzakta bir hal almaya başlamıştır. Örneğin “*Mebus*” ifadesi Türkçe olma adına “*Milletvekili*” olmuşken birden “*Parlamentar*” halini almıştır.

İngilizce ifadeler Türkçe de hızla yer edinmiş aynı zamanda moda haline gelmektedir. İfadeler oluştukları ve varlık gösterdikleri yerlerin kültür ve yapısını temsil etmektedir. Burada yer alan parlamenter ifadesi laf yapan ve üreten anlamında kullanılmaktadır. Bu ifadenin içi boş ve yetersiz kalmaktadır. Birçok örnek verilebilir fakat burada asıl konu dil ve kültür birliğinden yoksun bir Türkçe geleceğinin önüne geçilmesidir. Hem geçmişte hem de gelecekte yaşayan bir yapı olan dil önemli bir sorundur.

Dil bir milletin özelliklerinin sadık aynasıdır. Milli benliğini, ulusal özelliklerini bilinçle kavrayabilecek düzeye erişemedikçe hiçbir millet siyasi ya da manevi yönden kendisinden üstün olan yabancı milletlerin kültürel etkisine ve bu kültürün taşıyıcı olan yabancı sözcüklerin anadiline girmesine engel olmak gerektiğini tam olarak kavrayamaz (Brockelmann, akt. Maksudi, 1930).

Ülkeler, dil konusunda bir nevi kültürel kurtuluş savaşı vermek durumundadır. Türkiye vermesi gereken bu savaşta başarılı olması halinde kendi yüzyılını ilan etmiş olacaktır. Bu süreçte dilcilere büyük iş düşmektedir. Çalışmalarını aksatmaları söz konusu dahi olamaz. Bilim alanında ve diğer alanlarda tercih edilen terimlerde İngilizce ifadeler kullanmak yerine Türkçelerini tercih etmek ve bu süreçte yeni kelimeler türetmek oldukça kıymetlidir.

Atatürk, geometri alanında bizzat kelimeler türetmiş ve yabancı kelime kullanımı engellemek ve yerine nasıl bir süreç izleneceğini bizzat kendisi göstermiştir. Bu türetmelere örnek olarak günümüzde sıkça kullandığımız bilgisayar, üçgen, gökbilim de verilebilir. Birçok dil bilimci alanında yeni kelimeler türetmiş ve bunu Türkçe

matematiği içerisinde gerçekleştirmiştir. Fakat bu süreç yeni türetilen kelimelerin kitaplardan ezberlenmesi ile devam edecek ve ilerleyecek bir dinamikte olması imkânsızdır.

Dil canlı ve kullanım alanı buldukça varlık gösterecek bir yapıya sahiptir. Bu çalışmalar devamlı ve planlı bir şekilde sürdürülmeli ve dayanaklandırılmalıdır. Burada dil bilimciler kadar öğretmenlere de büyük sorumluluk düşmektedir. Yabancı kelimelerin kullanımı konusunda endişe taşımayanlar ise birçok sözcüğün Türkçesi yerine yabancı şeklini kullanmada ısrarcı olabilmektedir.

Bu mücadele çalışmanın birçok yerinde de değinildiği gibi yalnızca bir dil meselesi değil aynı zamanda bir millet meselesidir. Çalışmalara engel teşkil eden tüm durumlar süreci yavaşlatmakla kalmayacak aynı zamanda uygulanabilirliğini de etkileyecektir.

Cumhuriyet döneminde Türkçe dönemler halinde ele alınmaktadır. Bunlar (Sinanoğlu, 2002);

1. *Dönem (1923-1938)*
2. *Dönem (1939-1950)*
3. *Dönem (1951-1980)*
4. *Dönem (1981- Günümüz)*

Atatürk Dönemi olarak da adlandırılan birinci dönemde Türkçe felsefesi Türkçülüğün esasları ve Türk kalarak çağdaşlaşma üzerine kurulmuştur. Türk milleti geniş bir kıta alanında varlık göstermesine bağlı olarak dilde birçok dönem dalgalanmalar ile karşılaşmıştır. “*Türk kimdir?*” sorusu zaman zaman halk tarafından kendine sorulan bir soru haline gelmiştir. Burada cevap birçok kişi için farklılık arz edebilir fakat temelde dili Türkçe olandır.

Atatürk’ün “*Ne mutlu Türküm diyene*” sözünü herkes bilir fakat bu ifadenin başını birçok kişi bilmez. İfadenin tamamı ise şu şekildedir; “*Türk demek Türkçe demektir; ne mutlu Türküm diyene.*” Cumhuriyet birinci döneminde kurulan TDK, eğitimin tüm alanlarının Türkçe olmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu süreç 2. , 3. ve 4. dönemlerde devam etmiştir.

Bu dönemlerde Türkçe adına yapılan faaliyetlere baktığımızda dilin matematiksel ve çağrışımlar boyutu üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi dil bir ulusun tarihinin, anılarının ve kültürünün bir birikimidir. Buna bağlı olarak ortak duygu ve hissiyatla oluşmuştur. Dil olmadan kültür olmadığı gibi kültürün aktarımı içinde dil oldukça önemli bir unsurdur. Dönemlerde yapılan çalışmalardan önce 1954 yılına kadar eğitim dilinin İngilizce olduğu hiçbir kurum yokken Türk okullarında eğitim dilinde İngilizce ile karşılaşılımaya başlanmıştır.

Türkçe adına yapılan tartışmalara baktığımızda çerçevenin neresinden bakılacağı ve neyin üzerinde durulacağı tam anlamda kavranmış gözükmemektedir. Hala sözcük-kelime kullanım atışmalarının yaşanması buna örnek oluşturmaktadır.

Türkçenin kimlik durumu sadece bu dile özgü bir özellik değildir. Bütün diller bu durumla karşılaşmaktadır. Burada ayırım noktası ise ulusların coğrafi konumu, göç ve etkileşim durumudur. Etkileşim ve iletişim halinde olan uluslar canlı bir yapıda olan dilini ve kültürünü aktarma ve diğer dillerin etkisinden korumak zorundadır.

Örneğin; İngilizce kendi öz yapısının yalnızca %15'ini koruyabilmiştir. Türkçe “*Osmanlılık-öz Türkçe*” çekişmesi halinde yapısını korumaya çalışırken birçok sözcük kaybettiği gibi yenilerini de kazanmıştır. Bu durum dilde yıpranmalara ve karmaşalara neden olsa da ayırım yapmak yersiz olacaktır. Konuşulması ve eğitim dilinin kesinlikle Türkçe olması önem arz etmekteyken tersini savlayanlar ise Türkçeyi olumsuz etkilemek isteyenler olarak görülmektedir. 2000 yılı sonrası Türkçe için yeni bir dönem olarak ifade edilmektedir. 1. dönemde Türkçe adına önemli faaliyetler yapılırken 2. ve 3. dönemde dilde tasfiyecilik çalışmalarının arttığı görülmektedir. Bölünmeler ve tartışmalar bu süreçte oldukça fark edilir bir hale gelmiştir. Türkçeye yönelik yaşanan bu tartışmaların açtıkları boşlukları İngilizce ve diğer yabancı diller tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. 4. döneme gelindiğinde ise dil meselesinin bir memleket meselesi haline geldiği ve dış düşmanların açık bir şekilde faaliyetlerde bulundukları görülmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi dil her zaman dalgalanmalar yaşar fakat her seferinde en az hasarla ayrılması gerekir. Bu yeni dönemde Türkçe başta olmak üzere Türk adına birçok unsur tehlike altındadır. Kültür savaşı, başta ulus olmak üzere aydınlar ile kazanılacak bir harp haline gelmiştir.

Türkiye'nin gözde bir ülke ve Türk milletinin her zaman ön planda olması iç ve dış birçok düşmanla iç içe olmayı gerektirmektedir. Yabancı okullar her dönem sorun olduğu gibi dil konusunda da bir sorun teşkil etmektedir.

Özellikle eğitim fonunu Türkiye'nin sağladığı yabancı okullar eğitim dilini İngilizce yapmak konusunda misyon edinmişlerdir. Adından da açıkça belirtildiği gibi kolej *“Türk yurdunda kendi amaçları için kendilerinin yaptırmış olduğu misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü okul”* anlamına gelmektedir. Buradan mezun olan çocuklar üniversite için yine aynı yapıda bir okul yeğlemek istemektedir. Bunun içinde ODTÜ gibi eğitim dili İngilizce olan üniversiteler varlık göstermeye başlamıştır.

Fen ve matematik bilimlerinde olduğu gibi dilde de alıştırmak yapmak oldukça önemlidir. Bu egzersizler yalnızca dil kurallarını akılda tutmak için değildir. Aynı zamanda kültür ve manevi unsurlarını da akılda tutmak için yapılmaktadır. Türkçe konusunda yapılan siyaset ve planlar birçok ülkenin yaşadığı ve kültür savaşı sırasında kullandığı taktiklerden bazılarıdır (Sinanoğlu, 2002).

Günümüzde ise dil üzerinde özellikle yabancı dilde yapılan çalışmalarda İngilizcenin araç olduğunu unutmamak gerekmektedir. Üniversitelerde hazırlık olarak verilen bu süreç farklı proje ve planlarla zaman kaybı oluşturulmadan sunulurken yabancı ülkelerin Türkiye içi sosyolojik, politik varlıkları ve bazı araştırma adı altında yaptıkları çalışmalar iç işlere müdahale durumu engellenebilecektir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde yapılan araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

“*Dil Devrimi’nin Basına Yansımaları*” adlı bu çalışmada nitel araştırma modellerinden olan durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırmalardaki olayı detaylı tanımlamak ve görmek, olaya yönelik olası açıklamalar geliştirme ve değerlendirmek için kullanılır (Gall, Borg ve Gall, 1996).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 1928-1935 yılları arasında yayın yapan Resimli Uyanış dergisinin 416 sayısı oluşturmaktadır. Çalışmada amaçsal örnekleme dikkate alınarak Dil Devrimi sürecinin somut başlangıcı olan 1928 -1935 yıllarında yayınlanan sayılar seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada ele alınan Resimli Uyanış Dergisi 1928-1935 yılları arasında çıkan 416 sayı, belge tarama yöntemiyle Millet Kütüphanesinin arşivinden toplanmıştır. Çalışma içerisinde yer alan her yıl kendi içerisinde ulamlara ayrılarak dosyalanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

İçerik çözümleme, sosyal bilimlerde en çok tercih edilen tekniklerden biridir. Analiz yaparken belli başlı kurallar dikkate alınarak metinde yer alan bazı sözcükler küçük içerik kategorileri olarak özetlenir. Analiz sonucunda metinde mesaja yönelik çıkarımlarda bulunulur (Büyüköztürk vd. , 2020). “*Dil Devrimi’nin Basına*

Yansımaları” adlı bu çalışmada dergide içerik çözümleme çalışması yapılmıştır. Çalışmada yapılan analiz aşamaları şu şekilde sıralanabilir;

- Araştırmaya yönelik veriler toplanır.
- Kodlamalar ve buna bağlı kategoriler oluşturulur.
- Tarama sonucu elde edilen kodlar programa yüklenir.
- Elde edilen birimler sayılarak tablolştırılır ve sonuç yazılır.



BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında elde edilen veriler alt problemlere göre analiz edilerek sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

4.1. Servet-i Fünun (Resimli Uyanış) Dergisi

27 Mart 1891-25 Mayıs 1944 tarihleri arasında 53 yıl boyunca dergi yayınlanmıştır. Türk edebiyatında yayınlanan uzun soluklu dergilerden biri olmakla birlikte haftalık olarak yayın yapmıştır. Ahmet İhsan Tokgöz derginin kurucusu ve ilk çıkarılan nüshanın da sahibidir. Edebiyat, siyaset ve ilim başta olmak üzere sosyal konulara yer vermiştir. Servet-i Fünun (Resimli Uyanış) dergisi, Uyanış adını 1928 yılında almıştır. Dergi toplamda 2464 sayı yayınlamıştır. Araştırmada belge tarama yöntemi kullanılarak süreli yayın incelemesi yapılmıştır. Çalışma Resimli Uyanış Dergisi 1928-1935 yılları arasında yayımlanan 416 sayıyı kapsamaktadır. Betimsel analiz ile dergide dil bahisleri ve Dil Devrimine yönelik haber, olay ve tartışmaların tespit edilmesi kısaca Dil Devrimi'nin yansımalarını ortaya koyulmuştur. 1928 ve 1935 yılları arasında yayınlanan dergi sayılarında yer alan dil bahisleri ve Dil Devrimi ile ilgili konular tarihsel sıralama dikkate alınarak verilmiştir.

4.1.1. “Resimli uyanış dergisi verilen yıllarda yaptığı yayınlarda dil devrimi üzerinde ne derece durmuş ve dönemin dil üzerinde şekillenen konularını nasıl ele almıştır?” sorusu ile ilgili bulgular. Dergide yer alan Dil Devrimine yönelik ifadeler içerik analizi ile tespit edilmiş ve sayısal olarak aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8.

Dil Devrimi'nin Basına Yansımaları

TEMA	KATEGORİ	KOD	VERİ SAYISI
Dil Devrimi	Dil Devrimine Yönelik Olumlu Tutum	Yeterli	62
		Kabul edilebilirlik	80
		Destekleme	79

Dil Devrimine Yönelik Olumsuz Tutum	Yetersiz	5
	Kabul edilemezlik	3
	Reddetme	4
Dil Devrimi Süreci	Planlama	29
	Araştırma	37
	Yayınlama	34
	Yabancı dil etkisi	52
Dil Çalışmaları	Öz Türkçe	79
	Sadeleştirme	82
	Dil Kurultayı	17
	TDK	60
	Kuram	26
	Özleştirme	96
	Türetim	76
	Dil bilgisi	42
	Karşılaştırma	36

Kaynak: Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Dil Devriminin basına yansımalarına yönelik değerlendirmede 1928-1935 yıllarında yayınlanan 416 sayıda Dil Devrimine yönelik olumsuz tutum 12 iken olumlu tutum 221 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler, dergide çıkan yayınlarda Dil Devrimi sürecinin desteklendiği ve büyük oranda kabul edildiği göstermektedir. Dil Devrimi sürecinin planlanması, araştırılması ve yayınlanmasına yönelikte dikkate değer veriye ulaşılmıştır.

4.1.2. “Dil devrimi ve dil üzerine yapılan tüm çalışmalar resimli uyanış dergisinde nasıl yer aldı?” sorusu ile ilgili bulgular. Çalışmada bu soruya yönelik elde edilen bulgular tespit edilip her dergi künyesi ve açıklamasıyla aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 9.

Resimli Uyanış Dergisi 416 Sayı İncelemesi

Künye	Açıklamalar
Yayın Tarihi: 4 Temmuz 1929 Sayı No: 1716-31 Sayfa No: 489 Başlık: Bir Lisan Meselesi	Konu: Dil Devrimi sürecine yönelik Spencer tarafından hazırlanan İngilizce ve Fransızca karşılaştırma çalışması çevrilmiştir. Burada Arapça ve Acemce dil yapısında sıfatın yeri Türkçe dil yapısının tam tersi durumundadır.
Yayın Tarihi: 25 Temmuz 1929 Sayı No: 1719-34 Sayfa No: 540 Başlık: Genç Kalemler	Konu: Genç Kalemler çalışmaları için konuşulan Türkçe araştırmaları yapılmıştır. Lisan meselesi “Yeni Lisan” hareketinin temeli olmuştur.
Yayın Tarihi: 12 Mart 1931	Konu: “Lisanımız” adlı çalışmada avamdan havasa dil çalışmaları ile ilgili

Sayı No: 1804-119 Sayfa No: 230-231 Başlık: Lisanımız	gelişmelere yer verilmiştir. Ahmet Cevat Bey tarafından ortada konan dil ile ilgili üç hüküm incelenmiştir.
Yayın Tarihi: 21 Mayıs 1931 Sayı No: 1814-129 Sayfa No: 397 Başlık: Lisan ve Medeniyet	Konu: Lisan âlimi Meillet'nin konferansına yer verilmiştir. Türklerin Latin alfabesini kabul etmelerini hayal edilemeyecek kadar büyük bir gelişme olarak değerlendirmiştir.
Yayın Tarihi: 14 Nisan 1932 Sayı No: 1861-176 Sayfa No: 314-315 Başlık: Genç Nesil ile Başbaşa (Yaşar Nabi)	Konu: Yaşar Nabi'nin Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Nabi, sürecin yazı dilinde oldukça başarılı olduğu fakat bu durumun halkın konuştuğu dilde yapılmaması gerektiğini belirtmiştir. Aksi halde yazı alanında elde edilen başarının olumsuz etkileyeceğini söylemiştir. Dilde milliyetçiliği savunmak yersiz olmakla birlikte yabancı dil etkisinde olmayan dil varlığından söz edilemeyeceğini ifade etmiştir.
Yayın Tarihi: 5 Mayıs 1932 Sayı No: 1864-179 Sayfa No: 362-363 Başlık: Genç Nesil ile Başbaşa (Muhlis Ferid)	Konu: Muhlis Ferid'in Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Ferid, dil çalışmalarının başarıyla sonuçlandığını yabancı dillerin etkisinden büyük oranda kurtuluş güzel bir vasıta aracı olduğunu belirtmiştir. Fakat gramer noktasında aynı başarıdan söz etmenin mümkün olmadığını söylemiştir.
Yayın Tarihi: 9 Haziran 1932 Sayı No: 1869-184 Sayfa No: 22-23 Başlık: Ne dediler?	Konu: Halide Nusret'in Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Türkçenin güzel bir yapıya sahip olduğunu ve öz Türkçe örnekleri veren ilk şair ve yazarlara da değinmiştir.
Yayın Tarihi: 23 Haziran 1932 Sayı No: 1871-186 Sayfa No: 54-55 Başlık: Sadri Etem Diyor ki...	Konu: Sadri Etem'in Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Dil her dönem yenilecek ve kendine gelecektir. Bu dönemde kullanılan dil cemiyetin ürünüdür. Yabancı sözcüklerden ve Osmanlı Türkçesinden belli ölçüde ayrıldığından da söz etmek mümkündür.
Yayın Tarihi: 30 Haziran 1932 Sayı No: 1872-187 Sayfa No: 70 Başlık: Etem İzzet Diyor ki...	Konu: Ertan İzzet'in Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Bugünün lisanı yarınların klasik lisanı olacaktır. Türkçe önceki dönemlerinde yaşadığı sorunlarla karşılaşmayacak 5000 sene sonrada aynı şekilde devam edeceğini belirtmiştir.
Yayın Tarihi: 7 Temmuz 1932 Sayı No: 1873-188 Sayfa No: 85-86 Başlık: Orhan Seyfi Diyor ki...	Konu: Orhan Seyfi'nin Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Türkçeyi yabancı dil etkilerinden kurtarmak ve terkipleri atmanın önemine değinmiş ve kendi de bu doğrultuda çalışmalar yapmıştır. Şiirlerinde öz Türkçe, samimiyet ve hece veznine dikkat ettiğini belirtmiştir.
Yayın Tarihi: 21 Temmuz 1932 Sayı No: 1875-190 Sayfa No: 118-119 Başlık: Vala Nurettin Diyor ki...	Konu: Vala Nurettin'in Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Bugünkü Türkçenin eski Türkçeden olgun olduğunu fakat özellikle tercüme yaparken sözcük eksikliğine de değinmiştir.
Yayın Tarihi: 28 Temmuz 1932 Sayı No: 1876-191 Sayfa No: 133-134 Başlık: Refik Ahmet Diyor ki...	Konu: Refik Ahmet'in Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Yazı dilinin sadeleşmesi edebiyatta halkçılık fikrinin zaferi olarak görülmelidir. Bugünkü lisan yarın daha da sadeleşecek, temizlenecek ve olgunlaşacaktır.
Yayın Tarihi: 4 Ağustos 1932 Sayı No: 1877-192 Sayfa No: 150-151 Başlık: Halit Fahri Diyor ki...	Konu: Halit Fahri'nin Dil Devrimi sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Bugünkü dilin yaklaşık kırk yıldır milliyetçilik hareketine yönelik çalışmalar yapanların ürünü olduğuna değinmiştir.
Yayın Tarihi: 15 Eylül 1932 Sayı No: 1883-198 Sayfa No: 243 Başlık: Kalemin Ucundan Dil	Konu: "Kalemin Ucundan Dil" başlıklı yazıda dil kurultayının toplantı zamanı ve ağır bir görev yüklediğini belirtmiştir. Burada bahsettiği ağırlık yabancı dillerin etkisinde olan Türkçenin sadeleştirilmesidir. Kurultaya destek olmak vatan borcu gibi bilinmelidir. Böylece edebiyatta da bu dil geriliği ortadan kalkacağını belirtmiştir.
Yayın Tarihi: 29 Eylül 1932 Sayı No: 1885-200 Sayfa No: 274-275 Başlık: Dil Kurultayı	Konu: Dil kurultayının Atatürk'ün himayesinde çalışmalar yapan büyük bir tarihi olay olarak ele alınmıştır. Türk dili, Cumhuriyetin ilanına kadar gerektiği değeri görmediğini ve yayın aracı olan gazetelerde de sade dil kullanmak isteyenler ve tam tersini isteyenlerin çekişmesi olarak devam etmiştir. Kurum ve kuruluş adları başta Türkçe olup ilerleyene süreçte yabancı dil etkisiyle adlar almıştır. (Basmahane-Matbaa amire) Dilimizin büyüklüğünü dünyaya göstermeye çalışan bir grup bu kurultayı yapmış ve Türklüğün geleceğini parlatmış olduğuna değinmiştir.
Yayın Tarihi: 29 Eylül 1932 Sayı No: 1885-200 Sayfa No: 278-279 Başlık: Güzel Türkçe Seferberliği	Konu: Genç Kalemler'le başlayan temiz ve arı Türkçe çalışmaları yabancı dil etkilerinden belli oranda kurtarıldığını fakat bunun istenilen seviyede olmadığını belirtmiştir. İstanbul Türkçesindeki sözcükler tam manada kullanılmadığı ve yeterince yer bulamadığı için zamanla söz varlığı noktasında gelişmemiştir. Bundan dolayı yapılan yenilik tartışmaların dilinden düşürmediği sözcük sayısının ve anlam oluşturma noktasında yetersizliği meydana gelmiştir. Dil kurultayının toplanma amacı da bu süreçte köylerde ve İstanbul'da kullanılan sözcüklerin gözden geçirilmesi ve söz varlığı oluşturulmasıdır. Sözcüklerin Türk lehçelerinde varlığı ve sözcüğün Türkçe olup olma durumları tespit edilmekle birlikte tüm bu çalışmaların ürünü olacak bir sözlük çalışmasından da bahsedilmiştir.
Yayın Tarihi: 6 Ekim 1932 Sayı No: 1886-201	Konu: Dolmabahçe sarayında açılan "Büyük Dil Kurultayı" dil için büyük bir gelişme olarak görülmüştür. Encümen üyeleri seçilmiş ve Saim Rifat "Türk dili

Sayfa No: 292/303 Başlık: Büyük Dil Kurultayı	ve Hint-Avrupa dillerinin karşılaştırılması”, Ahmet Cevat ise “Türk dili ve Sümerce ilişkisi” üzerine konferans vermiştir. Toplantıda tamamlanamayan konular belirlenen başka tarihte devam edileceği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 13 Ekim 1932 Sayı No: 1887-202 Sayfa No: 306 Başlık: Dil Kurultayında Ahmet İhsan Bey’in 14 Birinci Teşrinde Kürsüde Söyledikleri	Konu: Dil kurultayında Ahmet İhsan Bey’in yapmış olduğu konferansa yer verilmiştir. İhsan, Türkçeye yönelik yapılan bu çalışmaların tarihi bir olay olduğuna değinmiştir. Saray kaynaklarında Türkçe sözcük bulmak oldukça zorlaşmış olup dil ve edebiyata yönelik çalışmaların desteklenmesi gerektiğine değinmiştir.
Yayın Tarihi: 13 Ekim 1932 Sayı No: 1887-202 Sayfa No: 310 Başlık: Türk Dili Kurultayı Destanı	Konu: Türk Dili Kurultayı Destanı adlı şiire yer verilmiştir. Şiirin konusu Dil Devrimine yönelik çalışmaların desteklenmesi ve başarılmasıdır.
Yayın Tarihi: 10 Kasım 1932 Sayı No: 1891-206 Sayfa No: 370 Başlık: Dil Yolculuğu Kurultay Gençlik ve Dönüş	Konu: Dil Devrim’i süreci betimsel bir dille aktarılmıştır. Süreç manevi kapitülasyonların kaldırılması olarak görülmüştür. Kurultayın çalışmalarını tüm yurttan ses getirecek ve sadeleşme noktasında büyük başarılar elde edileceği belirtilmiştir. Türkün öz benliğini bulmaya yönelik attığı bu adım başta gençler olmak üzere tüm halk tarafından desteklenmeli ve bu inkılabın hedefine ulaşması yarınlarda görüleceği ifade edilmiştir.
Yayın Tarihi: 24 Kasım 1932 Sayı No: 1893-208 Sayfa No: 407/ 413 /416 Başlık: Dil Düzeninin Temelleri	Konu: Türk dili meselesi oldukça önemli bir konudur. Dilde yer alan aksaklıklar giderilmelidir. Herhangi bir dil değişime ihtiyaç duymasının üç temel sebebi vardır. Bunlar: Milli ruh ve kültürde kayıpların yaşanmaya başlaması, Dilin temel matematiği ve yapısında meydana gelen köklü bozulmalar, Konuşulan dilin tüm halk tarafından dönemler boyunca anlaşılmasında sorunların çıkmasıdır. Dil Devrim’i oldukça zor ve kapsamlı bir çalışmadır bu bağlamda verilmesi gereken önemde artmaktadır. Sözcüklerin halk dili ve tarihinden almak hem kalıcılık hem de hedefe ulaşmada önemli bir etken olacağı belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 12 Ocak 1933 Sayı No: 1900-215 Sayfa No: 1 Başlık: Reisicumhur Hz. Türk Dili Tetkik Cemiyetinde	Konu: Türk Dil Tetkik Cemiyeti toplantısı ve orada çekilen bir fotoğrafa yer verilmiştir.
Yayın Tarihi: 23 Mart 1933 Sayı No: 1910-225 Sayfa No: 266 Başlık: Şişli Türkçesi	Konu: Türk dili noktasında yabancı sözcüklerden arınmış, yazarken ve konuşurken öz dilimizi kullanmak istediğimiz belirtilmiştir. Fakat ulus olarak ele alınması gereken bu konu bölgesel noktada çok daha farklı boyutlarda olduğu görülmektedir. Dil temelinde lehçe, ağız ve şive bulunur fakat bir dili kısaltma ve bozma ile yeni bir ağız oluşturulmaz. Şişli Türkçesi ibaresi de böyledir. Tüm halk öz Türkçe çalışmalarına destek vermesi gerektiğine değinilmiştir.
Yayın Tarihi: 20 Nisan 1933 Sayı No: 1914-229 Sayfa No: 332-342 Başlık: Anlatmak	Konu: Türk dili çalışmaları noktasında yapılan zenginleştirme ve düzeltme etkinliklerine yer verilmiştir. Yapılan çalışmalarda izahın önemi, karakteri ve aşamalarına değinilmiştir.
Yayın Tarihi: 11 Mayıs 1933 Sayı No: 1917-232 Sayfa No: 388 Başlık: Dil Kılavuzu Gramer/1 (Biraz Konuşmak)	Konu: Türk dilinin tüm dillere kaynaklık oluşturma noktasında yapılan çalışmalarda doğrulandığı görülmektedir. Türkçeyi tanınmaz hale getiren bu yabancı dil kılıfından kurtarmak ve halkın bu düzensizliği benimsemesinin önüne geçmek gerektiğinden söz edilmiştir.
Yayın Tarihi: 18 Mayıs 1933 Sayı No: 1918-233 Sayfa No: 394 Başlık: Dil İnkılabının Mana ve Mahiyeti	Konu: Dil Devriminin anlamı ve önemi üzerinde durulmuştur. Türkçeyi kültür ve milli bir bilinç haline getirileceğinden söz edilmiştir.
Yayın Tarihi: 18 Mayıs 1933 Sayı No: 1918-233 Sayfa No: 403 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/2	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde adlar, çoğul eki ve küçültme ekleri hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 25 Mayıs 1933 Sayı No: 1919-234 Sayfa No: 420 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/3	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde bağlaçlar, bağlayan ve bağlanan ekler hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 1 Haziran 1933 Sayı No: 1920-235 Sayfa No: 12 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/4	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde sıfatlar ve birleşik sözcükler hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 8 Haziran 1933 Sayı No: 1921-236 Sayfa No: 27 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/5	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde sıfat türleri ve zamirler hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 15 Haziran 1933	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için

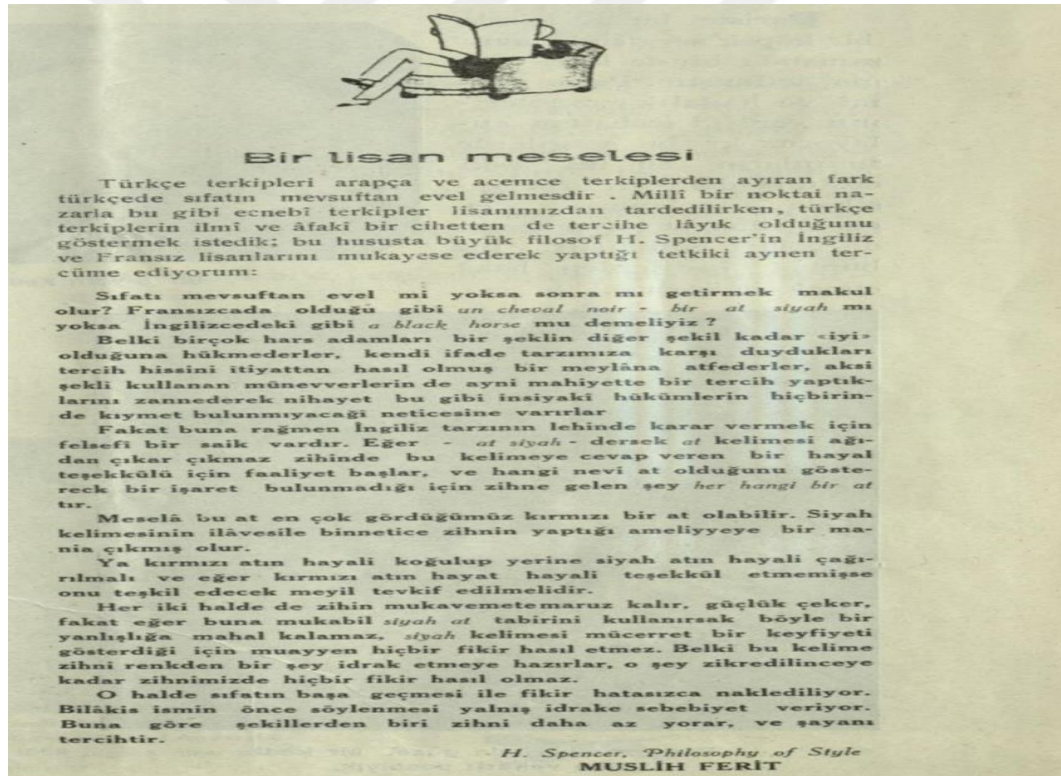
Sayı No: 1922-237 Sayfa No: 44 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/6	hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde kişi zamirleri ve hal durum ekleri hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 22 Haziran 1933 Sayı No: 1923-238 Sayfa No: 55 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/7	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde kişi zamirleri, hal durum ekleri ve mastar hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 29 Haziran 1933 Sayı No: 1924-239 Sayfa No: 78 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/8	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde mastarlara getirilen ekler hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 6 Temmuz 1933 Sayı No: 1925-240 Sayfa No: 82-83 Başlık: Anadolu’nun Doğusunda Dil Meselesi	Konu: Ankara Halkevleri tarafından çıkarılan “Ülkü” nüshasına yer verilmiştir. Bu bölümde Anadolu’nun kendi içerisinde yaşadığı dil ikiliklerinden bahsedilmiştir. Öz Türkçe kullanan doğu ve güney doğuda bu konuşma farklılıklarına yönelik öz dil yitim süreçleri belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 6 Temmuz 1933 Sayı No: 1925-240 Sayfa No: 92 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/9	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde mastarlar ve isim fiiller hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 13 Temmuz 1933 Sayı No: 1926-241 Sayfa No: 102 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/10	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde isim fiil ve sıfat fiiller hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 20 Temmuz 1933 Sayı No: 1927-242 Sayfa No: 127 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/11	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde haber kipleri hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 27 Temmuz 1933 Sayı No: 1928-243 Sayfa No: 139 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/12	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde haber kipleri ve zamanlar hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 3 Ağustos 1933 Sayı No: 1929-244 Sayfa No: 156 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/13	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde haber kipleri ve zamanlar hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Sayı No: 1930-245 Yayın Tarihi: 10 Ağustos 1933 Sayfa No: 174 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/14	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde haber kipleri ve zamanlar hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 17 Ağustos 1933 Sayı No: 1931-246 Sayfa No: 191 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /15	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde haber kipleri ve zamanlar hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 24 Ağustos 1933 Sayı No: 1932-247 Sayfa No: 198 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/16	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde haber kipleri ve zamanlar hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 31 Ağustos 1933 Sayı No: 1933-248 Sayfa No: 220 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/17	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde müspet ve menfi ekler (olumlu-olumsuz) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 7 Eylül 1933 Sayı No: 1934-249 Sayfa No: 237 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/18	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde fiil çekimleri (istek) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 14 Eylül 1933 Sayı No: 1935-250 Sayfa No: 253 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/19	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde fiil çekimleri (gereklilik) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 21 Eylül 1933 Sayı No: 1936-251 Sayfa No: 262 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/20	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde fiil çekimleri ve yardımcı fiiller hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 27 Eylül 1933 Sayı No: 1937-252 Sayfa No: 284 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /21	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde fiil çekimleri (şart) ve ek fiil hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 5 Birinciteşrin (Ekim) 1933 Sayı No: 1938-253 Sayfa No: 293 Başlık: Türkçe Birinci Dil Bayramı	Konu: Ankara Dil Cemiyeti Merkez Binasında Birinci Dil Bayramı kutlanmıştır.

kutlandı.	
Yayın Tarihi: 5 Birinciteşrin (Ekim) 1933 Sayı No: 1938-253 Sayfa No: 302 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/22	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde ek fiil (birleşik zamanlı fiiller) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 12 Birinciteşrin (Ekim) 1933 Sayı No: 1939/254 Sayfa No: 314 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/23	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde ek fiil (birleşik zamanlı fiiller) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 19 Birinciteşrin (Ekim) 1933 Sayı No: 1940-255 Sayfa No: 333 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /24	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde ek fiil (birleşik zamanlı fiiller) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 9 Kasım 1933 Sayı No: 1942-257 Sayfa No: 382 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/25	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde ek fiil (birleşik zamanlı fiiller) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 16 Kasım 1933 Sayı No: 1943-258 Sayfa No: 398 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /26	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde ek fiil (birleşik zamanlı fiiller) hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 23 Kasım 1933 Sayı No: 1944-259 Sayfa No: 414 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/27	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde ek fiil (birleşik zamanlı fiiller) ve kurallı birleşik fiiller hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 30 Kasım 1933 Sayı No: 1945-260 Sayfa No: 14 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /28	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde kurallı birleşik fiiller ve fiilimsiler hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 7 Aralık 1933 Sayı No: 1946-261 Sayfa No: 31 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/29	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde fiilimsiler hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 14 Aralık 1933 Sayı No: 1947-262 Sayfa No: 46 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/30	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde fiilimsiler ve çatı hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 21 Aralık 1933 Sayı No: 1948-263 Sayfa No: 62 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/31	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde çatı öğeleri hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 28 Aralık 1933 Sayı No: 1949-264 Sayfa No: 78 Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/32	Konu: Dil Devrimi çalışmalarını dil bilim noktasında ortaya koymak için hazırlanan “Dil Kılavuzu-Gramer” bölümünde çatı öğeleri hakkında örneklemeler yapılarak bilgi verilmiştir.
Yayın Tarihi: 07 Haziran 1934 Sayı No: 1972-287 Sayfa No: 29 Başlık: Öz Dilimize Doğru (Dil)	Konu: Türk dilinin önemi ve doğru kullanımına yönelik bir yazıya yer verilmiş olup söz varlığını zenginleştirmeye yönelik sözcüklerin eski ve yeni kullanımları bir arada verilmiştir.
Yayın Tarihi: 28 Haziran 1934 Sayı No: 1975-290 Sayfa No: 71 Başlık: Öz Dilimizle (Dün ve Bugün)	Konu: “Dün ve Bugün” adlı köşe yazısında geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 05 Temmuz 1934 Sayı No: 1976-291 Sayfa No: 83 Başlık: Öz Dilimizle (Türk Dönermesi)	Konu: “Türk Dönermesi” adlı köşe yazısında geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 12 Temmuz 1934 Sayı No: 1977-292 Sayfa No: 102 Başlık: Nispet Takısı Üzerine Düşünceler ve Deşmeler	Konu: Nispet takısına üzerine aydınların düşüncelerine ve çalışmalarına yer verilmiştir. (Li) eki yurt isimleri ve belli başlı sözcüklere gelebiliyor. Bundan dolayı bütün sözcüklere gelmez. Bu durum (lık) eki içinde geçerlidir.
Yayın Tarihi: 26 Temmuz 1934 Sayı No: 1979-294 Sayfa No: 135 Başlık: Öz dilimize (Koşun Geçiyor)	Konu: “Koşun Geçiyor” adlı şiirde geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 02 Ağustos 1934 Sayı No: 1980-295 Sayfa No: 151	Konu: “Lozan Günü” adlı köşe yazısında geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.

Başlık: Öz dilimize (Lozan Günü)	
Yayın Tarihi: 23 Ağustos 1934 Sayı No: 1983-298 Sayfa No: 194 Başlık: İkinci Türk Dil Kurultayı Açıldı.	Konu: “İkinci Türk Dil Kurultayı” açılışında yapılan konuşmaya yer verilmiştir. Ülkenin gelişebilmesi için yalnızca Harf Devrimi yeterli olmazdı. Yazan ve okuyan bir toplum için Dil Devriminin önemi de oldukça büyük olduğu belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 30 Ağustos 1934 Sayı No: 1984-299 Sayfa No: 209 Başlık: İkinci Türk Dil Kurultayı Kapandı.	Konu: “İkinci Türk Dil Kurultayı” kapanışında dil savaşına yönelik atılan adımların büyüklüğü görülmüştür.
Yayın Tarihi: 30 Ağustos 1934 Sayı No: 1984-299 Sayfa No: 214 Başlık: Öz dilimize (İkinci Dil Kurultayı)	Konu: “İkinci Dil Kurultayı” adlı köşe yazısında geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 13 Eylül 1934 Sayı No: 1986-301 Sayfa No: 243 Başlık: Dil Bayramı	Konu: “Dil Bayramı” adlı köşe yazısında 26 Eylül tarihinde Dil Bayramı yapılacağı ve o gün için yapılacak etkinliklerin planı belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 4 Ekim 1934 Sayı No: 1989-304 Sayfa No: 296-297 Başlık: Dil Bayramını Kutladık.	Konu: Dil Bayramının kutlanması gerçekleşmiş olup bu durum Türk milletinin özüne dönmesi milli ruhu hissetmesi olarak değerlendirilmiştir. “Öz Türkçeye Alışalım” başlıklı devam yazısında ise halkın bu çalışmalara önemli ölçüde destek vermesi gerektiği üzerinedir.
Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934 Sayı No: 1993-308 Sayfa No: 355 Başlık: Ziya Gökalp’ın Ölümünün Onuncu Yılı	Konu: Dil meselesini hem kültürel bir öge hem de sosyal bir olgu olarak ele alan Ziya Gökalp’ın ölümünün onuncu yılı anılmıştır.
Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934 Sayı No: 1993-308 Sayfa No: 358-359 Başlık: Bir Dilin Yeniden Doğuşu	Konu: Dil çalışmaları sürecinde Osmanlıca olarak belirtilen gayri milli dil yapısından uzaklaşmak mali, siyasi ve iktisat alanlarında başarılı olduğuna değinilmiştir.
Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934 Sayı No: 1993-308 Sayfa No: 362 Başlık: Dil Savaşı	Konu: “Dil Savaşı” başlıklı köşe yazısında Dil Devrimi çalışmalarının önemi, amacı ve yaşadığı gelişmelere değinilmiştir. Halktan uzak bir dil varlığının devam süresi kadar o ulusun da bağımsız ve millîğinin de devam edeceği söz konusudur.
Yayın Tarihi: 29 Kasım 1934 Sayı No: 1997-311 Sayfa No: 3 Başlık: Öz Türkçe	Konu: “Tanrıların Bir Derneği” adlı köşe yazısında geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 29 Kasım 1934 Sayı No: 1997-311 Sayfa No: 13 Başlık: Öz Türkçe Şiirler	Konu: “Tan Yolcusu ve İzmir’e Göğüs” adlı şiirlerde geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 6 Aralık 1934 Sayı No: 1998-313 Sayfa No: 18 Başlık: Öz Türkçe	Konu: “Türk Dili” adlı şiire yer verilmiştir. Şiirin ana duygusu ise Türk dili gelişim süreçleri ve dili bozan durumlardır.
Yayın Tarihi: 13 Aralık 1934 Sayı No: 1999-314 Sayfa No: 35 Başlık: Öz Türkçe	Konu: “Soyumuz, Dilimiz” adlı şiirde geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 27 Aralık 1934 Sayı No: 2000-315 Sayfa No: 66 Başlık: Öz Türkçe	Konu: Öz Türkçe alt başlığında “Atatürk” başlıklı şiire yer verilmiştir.
Yayın Tarihi: 27 Aralık 1934 Sayı No: 2000-315 Sayfa No: 71 Başlık: Öz Türkçe	Konu: “Güner, Ilgım” adlı şiirlerde geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 10 Ocak 1935 Sayı No: 2003-318 Sayfa No: 103 Başlık: Öz Türkçe	Konu: Öz Türkçe alt başlığında “1935” başlıklı şiire yer verilmiştir.
Yayın Tarihi: 17 Ocak 1935 Sayı No: 2004-319 Sayfa No: 114 Başlık: Dilin Düzelmeye İşinde Kesenkes Sonsöz	Konu: Dil Devrimi çalışmalarının başarılı olması hemen sonuç verecek bir durum değildir fakat dil zenginleştirme çalışmaları, Tüm Türk yurdunda tek dil olmalı ve toplumun tüm kesimlerinde aynı oranda eğitim ve ilerleme sağlanması gerektiği savunulmuştur.
Yayın Tarihi: 7 Şubat 1935 Sayı No: 2007-322 Sayfa No: 163 Başlık: Gençler Haykırıyor	Konu: “Gençler Haykırıyor, Dinle, Kubilay” adlı şiirde geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.

Yayın Tarihi: 7 Mart 1935 Sayı No: 2011-326 Sayfa No: 226 Başlık: Öz Türkçe	Konu: Öz Türkçe alt başlığında “Balmız” başlıklı şiire yer verilmiştir.
Yayın Tarihi: 21 Mart 1935 Sayı No: 2013-328 Sayfa No: 258 Başlık: Öz Türkçe	Konu: Öz Türkçe alt başlığında “Yusuf Akçora” başlıklı köşe yazısına yer verilmiştir.
Yayın Tarihi: 4 Nisan 1935 Sayı No: 2015-330 Sayfa No: 290 Başlık: Öz Türkçe (Dil Karşılıklar Kılavuzu)	Konu: Dil Devrimi sürecinde iki yıllık çalışmanın meyvesi olan kılavuz oluşumuna değinilmiştir. Dil anketleri ve tarama dergisi sürecin dinamik ve hızlı ilerlemesini sağlayan araçlardan olduğu belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 2 Mayıs 1935 Sayı No: 2019-334 Sayfa No: 354 Başlık: Lisan Katilleri	Konu: Türk Dilinin yabancı sözcüklerin etkisinde olması ve sosyal hayatta maddi ve manevi olarak bu yozlaşmanın görülüyor olduğundan bahsedilmektedir.
Yayın Tarihi: 16 Mayıs 1935 Sayı No: 2021-336 Sayfa No: 388 Başlık: Atatürk Söylev (Kullanılan sözcüklerin karşılaştırılması)	Konu: “Ankara’ da 3 Mayıs’ta Türk Kuşu Açıldı. ” adlı köşe yazısında geçen sözcüklerin günümüz karşılıklarına yer verilmiştir. Burada yer alan sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır.
Yayın Tarihi: 23 Mayıs 1935 Sayı No: 2022-337 Sayfa No: 406 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 30 Mayıs 1935 Sayı No: 2023-338 Sayfa No: 7 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 6 Haziran 1935 Sayı No: 2024-339 Sayfa No: 26-27 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 13 Haziran 1935 Sayı No: 2025-340 Sayfa No: 35 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 20 Haziran 1935 Sayı No: 2026-341 Sayfa No: 51 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 27 Haziran 1935 Sayı No: 2027-342 Sayfa No: 77 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 4 Temmuz 1935 Sayı No: 2028-343 Sayfa No: 87 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 18 Temmuz 1935 Sayı No: 2030-345 Sayfa No: 126-127-128 Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar A-Z	Konu: “Öz Türkçe Karşılıklar A-Z” adlı bölümde Osmanlıca sözcüklerin karşılıkları Dil Devrimi çalışmalarıyla ortaya konan tarama dergisinden alınmıştır. Genel başlığın altında ise Osmanlıca yerine öz Türkçe sözcüklerle yazılan yazıların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.
Yayın Tarihi: 1 Ağustos 1935 Sayı No: 2032-347 Sayfa No: 146-147 Başlık: Kültür Bahisleri (Ortaokul ve Liselerimizde Türkçe ve Edebiyat Programlarımız nasıl olmalı?)	Konu: “Ortaokul ve Liselerimizde Türkçe ve Edebiyat Programlarımız nasıl olmalı?” adlı köşe yazısında Türk dili ve edebiyatının öğretiminin yanında dünya edebiyatının da en iyi şekilde verilmesine dikkat çekmiştir.
Yayın Tarihi: 3 Ekim 1935 Sayı No: 2041-356 Sayfa No: 295 Başlık: Dil Bayramı Yurdun Her Yönünde Törenle Kutlandı.	Konu: Türk dilinin derinleştirilmesi ve zenginleştirilmesine yönelik çalışmaların aktarılması, Türk Dil Kurumu’nun etkinliklerine ve Dil Bayramı faaliyetlerine yer verilmiştir.
Yayın Tarihi: 10 Ekim 1935 Sayı No: 2042-357 Sayfa No: 315 Başlık: Dil Hakkında Etimolojik Bir Anket	Konu: Türk dilinin gelişimi için çaba gösteren Ulus gazetesinin dile yönelik yapmış olduğu bir ankete yer verilmiştir. Burada verilen sözcüklerin eki, kökü ve kurallı bir yapı oluşturabilirliği noktasında bilgilere soru yöneltilmiş ve cevapları istenmiştir.
Yayın Tarihi: 24 Ekim 1935 Sayı No: 2044-359	Konu: Türk dilinin gelişimi için çaba gösteren Ulus gazetesinin dile yönelik yapmış olduğu bir ankete yer verilmiştir. Burada verilen sözcüklerin eki, kökü ve

4.1.3. “Resimli uyanış dergisinde yeni türetilen ve derlenen sözcükler kullanım alanı buldu mu?” sorusu ile ilgili bulgular. Çalışmada bu soruya yönelik birçok yayın göze çarpmaktadır. Yeni sözcükler kullanılarak anlamları sunulan birçok şiir ve köşe yazısı bulunmaktadır. Bunun dışında Tarama sözlüğünden sayfalara da dergide yer verilmiş olup sözcüklerin kullanım alanını genişletemeye çalışıldığı görülmüştür. Derginin başında yazan “*Gönderilen yazılarda öz Türkçe sözcüklerin kullanılması gerekir.*” ifadesi de dikkat çekmektedir. Dergide Dil Devrimine yönelik yapılan tüm yayınlar tarihsel olarak künyeleriyle aşağıda verilmiştir.



Şekil 2. Resimli Uyanış Dergisi 1929/04 Syf. 489

Sayı No: 1716-31

Yayın Tarihi: 4 Temmuz 1929

Sayfa No: 489

Başlık: Bir Lisan Meselesi



GENÇ KALEMLER

1903 senesi sonlarından 1912 senesi ortalarına kadar Selânik'te bulundum. Bu sekiz sene içinde orda geçen bütün vakialara pek yakından şahit oldum; hele bunların pek muhimleriyle şahsan da alâkadarım.

1908 senesi temmuzunun 22 nci perşembe günü sabahleyin Manastırda, akşam üstü ve Selânikte Meşrutiyet ilân olundu, o gece Mabeyin Milletin iradesine baş eğiyor. Meşrutî idareyi kabul ediyordu.

Şimdi o günlerin 22nci yıl dönümündeyiz. O vakit, tıpkı 1789 Fransızları gibi, biz de «insani» bir idealin cinnetleri içinde, kendimizden geçmiş bir halde, çırpınıp duruyorduk. Dağlardan inen komitacıların sabun görmemiş kirli ve terli suratlarını şapır şupur öptüğümüz çılgınlık günlerini unutmak kabil midir? Hele 21 senedenberi görüp geçirdiğimiz o sayısız acı aldanişlardan sonra!..

« Osmanlı vahdeti, Osmanlı milleti » gibi ütöpilere inananlar içinde az zamanda reybi bir gençlik belirmeğe başladı ve ilk bu gençlik millî şuurunu sezdi,

Milliyetin en bariz, en esaslı mümeyyez vasfı nedir? Lisan değil mi? Asıl Türklük lisanla istiklâl ile görünmek lâzımgelmez miydi? Tarih?.. Onu daha sonra araştırabilirdik. Maziye rücu etmezden evel halin realitesini tespit etmek lâzımdı.

Onun için Selânik'teki gençlik reel Türkçenin, konuşulan güzel Türkçenin tespitile işe başladı. O «Altay»ları, «Karakurum»ları düşünmeden kendi tahteshuurunda yaşayan Türklüğü şuurlandırmaya teşebbüs etti.

İşte, baş kahramanı Ömer Seyfeddin olan « Selânik » teki Genç Kalemler bu şuurun ifadesiydi.

«Yeni lisan» bu şuurun yeni bir banniyeri oldu. O vakit «İstanbul»daki milliyet ceryanı ile «Selânik»teki millî hareket arasındaki fark evvelkinin ütöpi, «pan»ist olması, berikinin yürekleri çarptıran hakiki hisleri ifade etmesidir. Hususile Genç kalemlerin ilmi izahını Türkün

ilk büyük âlimi Ziya Gök Alp üzerine almıştı.

Sonradan İstanbul'daki «Yurt» çulukla Selânik, teki reel «Türk» çulak birbirine münkalî oldu' fakat ikincinin birinciye tefevvuku ile

Genç Kalemler Türk meşrutiyeti gibi Selânik'te doğdu. Niçin?

Makedonya'nın birbirine hiç ısınmayan, her biri ayrı ve kanlı bir ideal arkasından koşan unsurlarını «Osmanlılık» ismi altında birleştirmek istiyen yanlış bir ideal vardı. Netekim bu yanlış idealin sonra sonra çok büyük zararlarını gördük. Bütün Osmanlı felâketlerinin zembekelerini çözen Arnavutluk isyanı, o yanlış idealin masum bir siyasetinden çıkmıştı.

İşte bu yanlış, senelerce Paris'te yaşıya yaşıya «Hukuku beşer beyannamesi»nin nassı ile akidelenen idealdir ki Türk gençlerinin, ruhunda bir aksül'amel yaptı. Bu aksül'amel asla siyasi bir şekilde, menfi olarak, zuhur etmedi; en müsbet sahada, Yeni Lisan sahasında tecelli etti.

Genç Kalemler'in bütün Türk gençliği üzerinde yaptığı tesiri kim inkâr edebilir? Genç Kalemler Selânik'te çıkardı; ancak bir kaç bin nüsha basardı; fakat bu naçız görünüşüne rağmen, onuu «Türk Derneği» inden, «Türk Yurdu»ndan fazla millî şuur uyandırmakta hizmeti olmuştur.

Genç Kalemler, lisani ve edebî, binnetice içtimai Türk inkilâbında naçız olsa da reel bir hizmet ifa etmiştir.

Dediğim gibi bunu anlamak çok kolaydır: Genç Kalemler, ütöpinin değil, realitenin mev-lâduydu. Genç Kalemler, Selânik'le beraber altı bin yıllık Türk tarihinin içine gömülmüş-tür, bununla beraber hâlâ yaşayan, gittikçe daha şuurlu, daha bilgiç olan Türk şuurunu sade onun reel mahsulüdür. Çünkü Balkan harbinden sonra Türk neşriyatına — başlarında «Türk Yurdu» vardı — Genç Kalemler'in Selânik'ten gelen ruhu hulûl etmişti.

Kâzım Nami

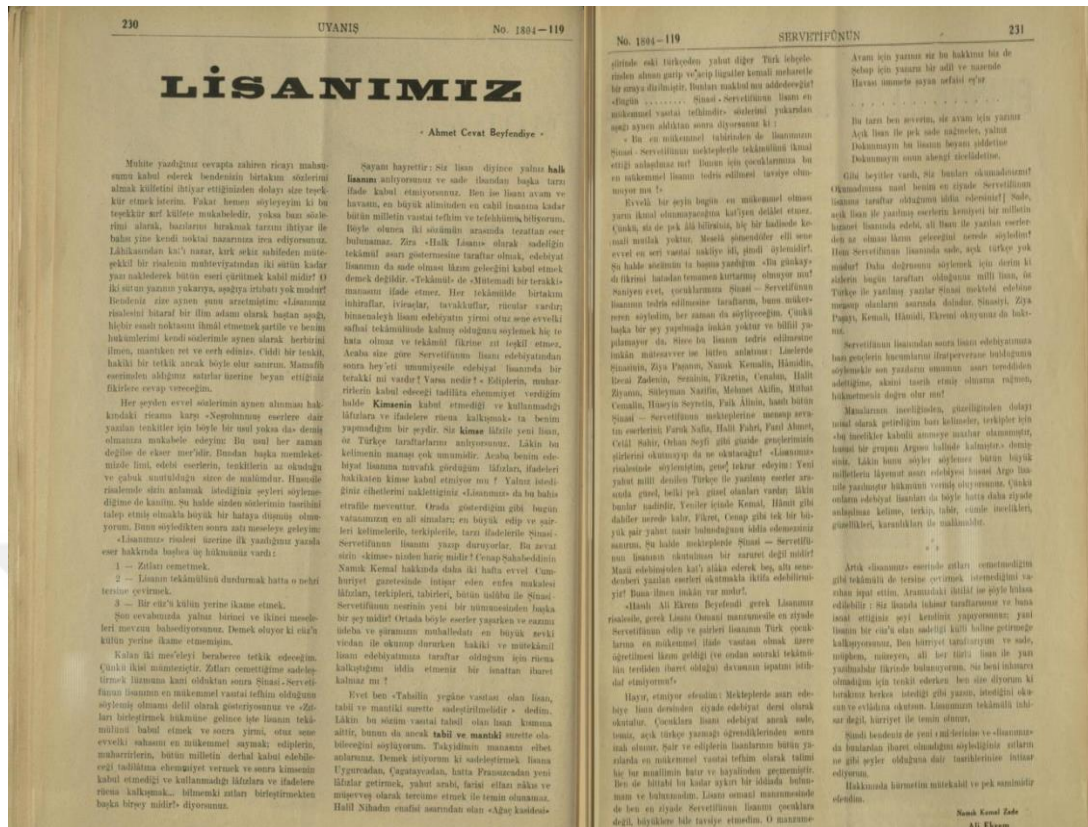
Şekil 3. Resimli Uyanış Dergisi 1929/25 Syf. 540

Sayı No: 1719-34

Yayın Tarihi: 25 Temmuz 1929

Sayfa No: 540

Başlık: Genç Kalemler



Şekil 4. Resimli Uyanış Dergisi 1931/12 Syf. 230-231

Sayı No: 1804-119

Yayın Tarihi: 12 Mart 1931

Sayfa No: 230-231

Başlık: Lisanımız

Lisan ve Medeniyet

Lisaniyat âlimi M. Antoin Meillet'nin konferansı

Tanınmış lisaniyat alimi profesör *Antoin Meillet*, bu ay zarfında şehrimize gelmiş, Darülfünun konferans salonunda iki konferans vermiştir.

Profesör, « Lisan ve medeniyet » hakkında verdiği ilk konferansta, şöyle demiştir :

— Dünyada kaç lisan mevcuttur ? şeklinde sorulacak bir soru varit olamaz. Ancak dünyada medeniyete hadım kaç lisan mevcuttur ?

besi vardır. *Çin* alfabesi, Latin alfabesinden tamamen başkadır. Bu alfabenin tekemmülü medeniyetle kabil olduğundan *Çin* alfabesi *Çin* medeniyeti ilerledikçe terakki etmiştir.

Fransız lisanının mükemmel bir lisan oluşu Latin alfabesine ve lisanına tevarüs ettiğinden ileri gelmiştir. Bunun için cihanşümul bir meziyeti haizdir.

Türklerin Latin alfabesini kabul etmeleri,



Lisaniyat âlimi M. Antoin Meillet ve konferansta hazır bulunanlar

suali varit olabilir.

Bu lisanların miktarıda çok mahduttur. Dördü beşi ıecavüz etmez. Şurasını da nazarı itibare almalıdır ki her lisanın tarzı telaffuzu mahallerin değişmesile tahavvül eder. Fakat, lisanın esası gene aynidir. Yazı itibarile bütün alfabelerin esası *Mısır* ve *Babil* alfabeleridir.

Yunanlılar, *Babil* alfabesini islah ederek lisanlarına almışlar, bütün alfabeler Yunan alfabesinden alınmıştır.

Latin alfabesi de Yunan alfabesinden çıkmıştır ve binaenaleyh mevcut bütün alfabeler hep bu alfabeyle benzer.

Bu alfabelere benzemeyen yalnız *Çin* alfa-

tasavvur edilemeyecek derecede büyük bir tarakki eseridir. Bu suretle Şark medeniyetine doğru bir hamle yapılmıştır.

M. Meillet şehrimizde « Hint ve Avrupa lisanlar » mevzulu bir konferans ta vermiştir.

Avrupada büyük bir şöhrat sahibi olan M. Antoin Meillet'nin iki konferansı da burada büyük bir alâka ile karşılanmıştır.

Lisaniyat âlimi M. Meillet, İstanbulda gördüğü hüsnükabulden fevkalâde mütehassis kaldığını, memleketine bizden çok iyi, çok kuvvetli, silinmez ve unutulmaz bir hatıra götüreceğini söylemiştir.

Şekil 5. Resimli Uyanış Dergisi 1931/21 Syf. 397

Sayı No: 1814-129

Yayın Tarihi: 21 Mayıs 1931

Sayfa No: 397

Başlık: Lisan ve Medeniyet



Şekil 6. Resimli Uyanış Dergisi 1932/14 Syf. 314-315

Sayı No: 1861-176

Yayın Tarihi: 14 Nisan 1932

Sayfa No: 314-315

Başlık: Genç Nesil ile Başbaşa (Yaşar Nabi)



Şekil 7. Resimli Uyanış Dergisi 1932/05 Syf. 362-363

Sayı No: 1864-179

Yayın Tarihi: 5 Mayıs 1932

Sayfa No: 362-363

Başlık: Genç Nesil ile Başbaşa (Muhlis Ferid)



Şekil 8. Resimli Uyanış Dergisi 1932/09 Syf. 22-23

Sayı No: 1869-184

Yayın Tarihi: 9 Haziran 1932

Sayfa No: 22-23

Başlık: Ne dediler?

Neler Dediler

Sadri Etem B. Diyor ki..

« Seyahat edebiyatı istiva hattını bir pantolon kayışı gibi karının üstüne saran Anglosaksonların yaşadığı bir devirde tabiidirki bir sevda halini alacaktır. Bu moda müstemlekeciligin başladığı gün meydana çıkmıştır. »

— *Bugünkü lisan? Lisan bugünkü şeklini kimlerin elinde almıştır, Türkçenin en iyi nümunelerini kim verdi?*

— Bugünkü lisan, bugünkü cemiyetin ifadesidir. Bugünkü Türkçe yeni lisan cereyanı ile bugünkü halini aldı. Fakat bence henüz Türkçenin klasik lisani doğmamıştır. Bugün yazdığımız yazının bile iki sene sonra acıip bir Osmanlıcadan ibaret olmadığını kim ciddiyele iddia edebilir? Biz henüz tekâmül yolundayız. Türkçe daha çok kendine gelebilir. Bu, bütün emekleri lisana verelim de edebiyat, fikir sahalarını ihmal edelim demek değildir.

— *Edebiyatımız ne gibi esaslar üzerinde inkişaf ettirilmelidir.*

— Edebiyatımızı ne gibi esaslar üzerinde inkişaf ettirmeli? Bence bu sualı şu şekle sokmak lazımdır: Edebiyatımız ne gibi esaslar üzerinde inkişaf ediyor?

Bugünkü vaziyette edebiyatımızda iki bariz cephe var, san'atî sade ferdî bir şey telekki etmek. Onu hayattan tecrit etmek. İkinci cereyan, edebiyatı hayatın ve cemiyetin bir parçası telekki etmektir.

Birinci cereyan tanzimattanberi yağıdı, marifetlerini gösterdi. Eserlerini kütüphanelere yerleştirdi. Ve ustalarına pöhret temin etti.

İkinci cereyan henüz tamamiyle kendini bulmuş değildir.

Fakat eserlerine tesadüf ediyoruz. Ümidim bu ikinci cereyanda.

Edebiyata nasıl istikamet vermeli? Bu fuzult vazifeyi düşünmek istemem. Fakat herşeyden evvel edebiyata tufeyli münekkiddin şerrinden kurtarmalı.

En kötü eser yapan adam en iyi münekkitten daha çok faydalı adamdır. Çünkü yaratıcıdır.

Bence her hangi bir eserin karşısına geçip tuhaf-lık bulmak, kalemine başkasının eserinden yem çıkarmak isteyen insan acıip bir tufeyli, gülünç bir adamdır.

Bir sınıfı, bir sınıfın zevkini temsil etmeyen münekkitt ise sadece bir kışkırtıcıdır. O çocuk analarını, babalarını mütemadiyen tenkit eden bir haremağasıdır.

O ömründe bir defa olsun topal veya burunsuz bir çocuk sahibi olamayacaktır.

Şekil 9. Resimli Uyanış Dergisi 1932/23 Syf. 54-55

Sayı No: 1871-186

Yayın Tarihi: 23 Haziran 1932

Sayfa No: 54-55

Başlık: Sadri Etem Diyor ki...

Neler Dediler

Etem İzzet B. diyor ki

«Münekkit kendisine mevdu olan vazifeyi hüsnü istimal etmezse tabiidir ki öz edebiyat ile, Babıâli caddesini tutan ve adeta yol kesicilikten farkları olmayan bir takım sahte şöhretlerin şarlatanlık eserlerini tefrik etmek imkânsızdır.»

Edebiyatta nesir hâkim olacaktır.

Bugünkü lisan? Lisan bugünkü şeklini kimlerin elinde almıştır. Türkçenin en iyi nümunelerini kim verdi?

— Bugünkü lisan Türk milletinin öz. mütekâmil ve hatta yarın için klasik diyebileceğim z. isanı oluyor. 5.000 sene sonra okuyacak Türk çocuğu bugünün türkçesini okuyacak, hissedecek ve o dille konuşup yazacaktır. Ve bu lisan hiçbir zaman, daha onbeş sene evvel göya Türkçe diye Türk muharrirlerinin Osmanlıca yazdıkları yazıların âkibetine uğramayacaktır.

Ne yazık ki Osmanlıca, yarınkı Türk çocuğunun gözünde ve dilinde bir çok Türk san'at ve kabiliyet-

lerinin birer mezar olmasından başka birşey ifade etmiyor. Divan edebiyatı şöyle dursun hatta Hâmit'i Fikret'i, Cenab'ı Halit Ziya'yı, hatta biraz da Ahmet Haşim'i yarın, öbür gün Fransızca gibi Almanca gibi tercüme etmeden okuyup anlayabilecek Türk çocuğu bulunmayacaktır.

En iyi türkçe yazan ve yeni türkçenin san'at ve edebiyat üslubunu işlemeğe çalışan hepimiz varız. Bütün gençler ve yetişenler.

— Edebiyatımız ne gibi eserler üzerinde inkişaf ettirilmeli?

— Bunu bir kelime ile ifade edeyim; ilmi

— Edebiyatımızın bugünkü şekli ve bugünkü şahsiyetleri?

— Edebiyatımızın bugünkü şekli bence ne tevakkuf ne de inhitat değil bilâkis kemal arz ediyor. Memlekette dünnün kofluğuna ve boşluğuna nazaran hiç olmazsa ele alınacak ve okunacak bir iki eser var. ortada görülen buhran edebiyatın zevalinden değil, edebiyat heveskârlarının çokluğundandır. Bu çokluk içinde hakiki san'atkârların verdiği eserler seçilip alınmalıdır ki edebiyatımızın bugünkü mertebesi hakkında bir fikir edinilebilsin. Fakat ortada bunu yapacak ne bitaraf bir münekkit, ne de münekkit var.

Şekil 10. Resimli Uyanış Dergisi 1932/30 Syf. 70

Sayı No: 1872-187

Yayın Tarihi: 30 Haziran 1932

Sayfa No: 70

Başlık: Etem İzzet Diyor ki...

Neler Dediler

Orhan Seyfi B. Diyor ki

«Eğer Nâzım Hikmet bey nazım tarzını izah etmiş olsaydı kendisini daha çok anlamak, eserile maksadı arasındaki muvaffakiyetini ölçmek ve kat'i bir hüküm vermek mümkün olabilirdi.»

Yarın edebiyatımız beynelmilel olacak-

Gönülden seeler şairinden o gün için randevu almıştım.

Orhan Bey hanının karanlık merdivenini çıkınca hemen oradaki odaya girdim. Burası küçük bir odadır. Pencerenin yanında üzeri mecmua, gazete ve kitaplarla dolu bir masa. Bu mecmua ve gazeteler arasında o haftanın Servetifünun'u görünüyor. En üstte de daha yeni çıkan bir Akşam.

Odanın bütün eysası bu masa ile birkaç koltuktan ibaret. Ben koltuklardan birine oturdum. Orhan Seyfi Bey dikte ettiriyormuş gibi yavaş yavaş, ağır ağır anlatmaya başladı: — San'at hayatınızda ne yapmak istiyordunuz ve istiyorsunuz?

— Ben şiir yazmaya başladığım zaman Edebiyatı Cedide lisanı hâkimdi. En yeni ve en mükâmil bir lisan nümunesi Rebabî Şikeste vardı. Az çok nazımla ülfet ettiğim ve bazı dostlarımla hoşuna gidecek manzumeler yazabildiğim bir sırada muazzam bir mesele ortaya çıktı: terkipleri atmak, türkçeyi arapça ve acemcenin tahakkümünden kurtarmak. Bu benim için tahmin edeceğinizden daha güç bir iş olmuştur. Esasen pek te kolay değildi.

Edebiyatı Cedide lisanından zevkalan, o lisanla eserlerini yazan ve biraz da muvaffak olan bir şair için bütün bunları bir hemlede atmak, nümunesi olmayan ve hiç tecrübe edilmemiş bir lisanla yazmaya başlamak oldukça yorucu bir işti.

Hâlâ o lisandan ayrılmamış bazı meşhur simaların bulunması bu zevk ve itiyadın bir san'atkarın kalbinde ne kadar derin bir surette köklemiş olduğunu gösterir.

İlk önce bu lisan meselesinde yapılacak şey terkipleri atmaktır. Yani terkipsiz lisanla yazmak.

Arapça ve acemceden alınan lüzumsuz kelimelerle vezne dokunmak hatıra gelmiyordu. Bir müddet

bu yolda muvaffak olmak için uğraştım. Fırtına ve kar ismindeki manzume bu senelerin mahsulüdür. Galiba bu şiirde muvaffak ta olmuştum, bir çok dostlarım samimiyetle begendiklerini söylemişlerdi.

Bu ikinci itiyadı aldıktan sonra yeni ve daha güç bir san'at meselesi ortaya çıktı: Hece vezni ve güzel türkçe. (Bunu öz türkçe, yahut İstanbul lehçesi de diyebiliriz.) Bunu mevzuu bahseden Ziya Gökalp idi.

Tekrar benim için yeni bir yolda çalışmak icap etti. Eski halk ve tekke şiirleri gibi koşmalar yazmak şartile vezni değiştirmek bir derece kolaydı.

Fakat ben eski örneklerle göre şiir yazmak istemiyordum. Gayem bu vezinle yeni şiir yazmaktır. İşte bunun nümunesi yokta.

Lisana gelince o da mevcuttu, fakat mektüp değildi. Yani sadırdan satıra geçmemiş bulunuyordu. İşte benim san'atteki en büyük hedefim bunlar olmuştur: Şiirde samimiyet, güzel türkçe ve hece vezni.

Bugün samimiyet meselesi bir tarafa bırakılacak olursa diğerleri çok kolay bir yazı işidir. Çünkü pek çok örnekleri vardır. Fakat benim zamanımda böyle değildi.

Bundan sonrası için ne istediğimi soruyorsunuz. Bir şair bunu eserleriyle göstermeli ve anlatmalı.

Eğer yeni bir kitap daha negredersem o zaman bu sualın cevabını benden daha doğru olarak siz verebilirsiniz.

— Bizdeki edebî mektepler hakkında fikriniz?

— Bizde bir Divan edebiyatı vardır. Bugün devamına imkân olmamakla beraber bu edebiyat zannettiğinizden daha ince, daha derin ve daha kıymetlidir. Türk lisanının en büyük dehalası henüz bu saha içinde bulunuyor.



Orhan Seyfi Bey

Şekil 11. Resimli Uyanış Dergisi 1932/07 Syf. 85

Sayı No: 1873-188

Yayın Tarihi: 7 Temmuz 1932

Sayfa No: 85

Başlık: Orhan Seyfi Diyor ki...

Ondan sonra Tanzimat edebiyatı denilen Şinasi Namık Kemal ve Abdülhak Hâmit'in tesis ettiği bir edebî mektep vardır. Şekil, hatta pek çok yerlerde zevk itibarıyla klasik edebiyata sadık kalan bu mektep mevzuları noktasından diğerinden ayrıdır.

Ondan sonra Edebiyatı Cedide, Servetifünun edebiyatı geliyor. Divan edebiyatını asrileştirmek için garptan ne alınmak mümkünse bu edebiyatın içine alınmıştır. Hatta bundan dolayı Edebiyatı Cedideye biraz tatlı su frengişi çeşneli karışmıştır. Bu hal onun hem kuvveti hem de za'fı olmuştur.

Servetifünun edebiyatı alaturka musikiyi garp musikisine tatbik etmek gibi bir şeydir.

Doğru mudur, değil midir? Bu hususta birşey söylemek istemiyorum. Hem de kendimde söyleyebilmek salahiyetini görmüyorum. Yani mazî ile olan bütün alakalarını keserek yeni bir edebiyatı vücuda getirmeliyiz, yoksa mevcut olanı muasır bir edebiyat haline mi sokmalıyız? Henüz bu mesele ehemmiyetle münakaşa edilmiş değildir. Ne ise biz de bunu başka bir zaman konuşalım.

Bundan sonra Millî Edebiyat denilen malûm olan edebî bir hareket vardır. Bu daha çok İhsan ve vezin meseleleriyle yabancî tesirleri edebiyattan çıkarmak noktası üzerinde temerküz eder. Bu devre mensup olmaları ilhamlarını halk edebiyatından almak istiyorlar ve onları örnek olarak kabul ediyorlardı.

Bundan sonra bazı istidatlar göze çarpıyor. Fakat yeni bir edebî mektep ismi verilebilecek bir edebiyat hareketi göremiyorum. Ortada yalnız bir şair ve onun gibi yazan bir kaç arkadaş var ki tamamen diğerlerinden ayrılmışlardır.

Bu şair Nazım Hikmet'tir. Son derece şayan dikkat bir san'atkar olduğuna şüphe yoktur. Fakat edebî mesleğini izah etmemiştir. Diğerlerinden ayrılan noktaların neler olduğunu göstermemiştir. Hatta nazım tarzını öyle tamamen bilmiyoruz.

Yazdığı manzumeler serbest nazım mıdır, yoksa kendisine göre bazı ölçü ve kaidelere tâbi yeni bir nazım mıdır? Eğer Nazım Hikmet Bey bu meseleleri izah etmiş olsaydı kendisini daha çok anlamak,

eserile maksadı arasındaki muvaffakiyetini ölçmek ve kat'î bir hüküm vermek mümkün olabilirdi.

— Harp ve seyahat edebiyatı. Bideki nümuneleri?

— Harp ve seyahat edebiyatı nümuneleri olarak gördüğüm şeyler Faliş Rifkî Beyin güzel yazılarıdır. İtiraf ederim ki bunları çok fazla okumuş değilim, Faliş Rifkî Beyi ben hâlâ eski edebî kıymetile tanıyorum.

— Bugünkü lisan? Lisan bugünkü çeklini kimlerin elinde almıştır. Türkçenin en iyi nümunelerini kim verdi?

— Bugünkü lisan dünkü lisanın hemen aynıdır. Faruk Nafiz'in lisanile Yaşar Nabi Beyin lisanı arasında bir fark görüyorsunuz?

Edebiyatımız ne gibi esaslar üzerinden inkişaf ettirilmeli?

Edebiyatımız ne gibi esaslar üzerinden inkişaf ettirilmeli sualinden bir şey anıyamadım. Edebiyatımız henüz inkişaf etmemişmidir, bunun için bazı usuller mi mevcuttur?

Bilâkis bunun zıddına olarak bazı sözler işliyorum.

Şiir ölüyor, roman ölüyor, edebiyat ölüyor diye son asrın edebî zevkinden şikâyet edenler var. Onlara göre bütün dünyada edebiyat ilerliyor değil geriliyor demektir. Mânafile bundan ne kast edildiğini şimdi biraz seziyorum. Yani yarınki Türk edebiyatı nasıl olacaktır demek istiyorsunuz zannederim. Bence edebiyatımız şu üç devri geçirmiş bulunacaktır:

Bahçede saatler

Beşirî Gecce

Bir akşam mehtabı getiren bana
Bahçe kapısını açan bir eldi.
Gösterim avınçla baktı o yana,
Yıldızlar içinde kadınım geldi.

Göğüsüne dayadı güzel başını,
Sandım vücudüne dolmuş o mehtap.
Gösterimden akan sevgi yağdı
Erişti ağzından içtiğim parçap.

Seyfi

Bu sızır bahçede geçen ömrümüz
Her gün bal oluyor aşkın gülünden.
Bu gülü biz daha renkli görürüz
Sabahın pembemsi ince ilkinden.

Kapalı kalbimiz bütün dileme:
Ne meşki, ne üzü, ne para hırısı!
Bize bu uslette en tatlı nağme
Yaprak hışıltısı kış, esalısı.

Asımalar

Bahçe bir dal budan gibi büründü
Tâlden ne ipekten bir karalıya.
Çardağa değin bir sanat vâridi,
Asmalar boynuna büküldü botaya.

Durdak asmaların serinliğinde:
Ne kış yaprakların nefes alışı!
Usulü gecenin derinliğinde
Gösterim güleleri bakıp dolup.

26. 8. 1932

HALİT FAHRE

Klasik edebiyat.

Millî edebiyat.

Beynelmillel edebiyat.

Yani yarın edebî eserlerimiz kendi lisanımızın hudutlarını aşacak, dünya edebiyatı arasında bir kıymet alacak, san'atkarlarımız beynelmillel bir şöhrete sahip bulunacak.

İşte beynelmillel edebiyat tabirinden kastettiğim mânâ budur.

— Bide okumaktı.

— Hepimizin çok az ve kendimin herkesten az okuduğuna kanıım. Pek çoklarımızın evinde bir kütüphanesi bile yoktur. Kitap satın almak ihtiyadımız değildir. Pek azımızın bütçesinin masraf kısmında kitap için ayrılmış bir fasıl vardır. Bu bir bedabette başka birşey değildir.

— Deramı 91 inci sayfada —

Şekil 12. Resimli Uyanış Dergisi 1932/07 Syf. 86

Sayı No: 1873-188

Yayın Tarihi: 7 Temmuz 1932

Sayfa No: 86

Başlık: Orhan Seyfi Diyor ki... (devamı)

Neler dediler?

Vâlâ Nurettin B. Diyor ki:

« İstanbul şehri Paris şehrine nazaran nekadar şarklı, iptidai ve Kurunuvustai ise, türkçede, fransızcaya nisbetle o derece şarklı, iptidai ve kurunuvustai dir. »

Edebiyatımızın mıntaka nüfuzu Erenköy'ünü aşmamıştır.

Vakit tam öğle idi.

Vâlâ Nurettin beyi masası başında buldum. Mavi çizgili ceketini sandalyesinin arkasına geçirmiş hikâyesini yazıyordu.

Maksadımı söyledim.

— Oyle mi efendim. Şöyle buyurun.

Masaların arkasından geçerek Vâlâ Nurettin beyin yanında bir iskemleye oturdum.

Biraz uzunca bir oda. Duvarlar koyu kırmızı bir kâslla kaplı. Ta dipte penbe camlı, pencereye benzer büyük bir yer var. Bu penbe camın bazı yerlerine küçük küçük mavi camlar konulmuş.

Hani kiliselerin renkli camlardan pencereleri vardır. Güneş sıyarsa oradan renk, renk gelir. İşte onlar gibi bir şey.

Duvarlarda tanıdığım, tanımadığım bir çok artistin resmi. Hilâliahmer'in bir takvimi. Tavana yakın bir yerde gazete ile tutanmış bir soba borusu dizeği.

Ve kapının yanbaşında dört gözlü bir mektupluk..

Çok büyük olmiyan bu odaya tam altı tane masa akıtırılmış. Bir tarafta da büyük bir dolap, kadife kanape ve koltuklar var.

Balkon kapısı ve pencereler ardına kadar açılmış. Hava çok sıcak. Masaların üstü küme küme ecebi gazetelerle dolu.

Ta dipte renkli camın önünde bir çocuk aynı hareketlerle mütemadi surette mektuplar açıyor.

İskemlesine oturduğum masa her halde Cemal Nadir beyin olacak. Geniş, mektep sıraları gibi kapaklı bir masa. Kenarda Amca bey'in bir kılıpisi Ortasından kırılmış bir palet.

Ve simsiyah olmuş bir cetvel.. Pencerenin kenarında küçük bir çivide asılı bir gönye.. Onun yanında zannedersem güzel sırt müsabakasında birinci gelmiş bir kadın resmi.

Ve karşık matbaanın damına konmuş bir kağıt güvercin.

İşte bu dekor içinde Vâlâ Nurettin beyin suallerine verdiği cevaplar:

— San'at hayatınızda ne yapmak istiyordunuz ve istiyorsunuz?

— Gençlik saikasıyla vaktile girer ve edebî çekillerde nesir yazmaya kalkışmışım. Hece şairlerinin ve temiz lisan nazirlerinin mektebine galiba dahildim. Fakat şimdi edebî id'alarımın vazgeçmiş buluyorum. Sadece gazetecilik yapıyorum. Ve edebiyatı çeşnilektik zevkli yazılar yazıyorum. Gazetenin oğünkü nüshasında hangi telden çılmak lâzımsa çılmaya uğruşuyorum. Bakın ne derekelere düştüm !!

— Bizdeki edebî mektepler hakkındaki fikriniz?

— Bizdeki edebî mekteplerin hepsi zayıf ve mukallit bir mahiyet arz etmiştir. Divan edebiyatı arap ve secm tesirindeydi. Edebiyatı Cedide frenk kopya-
mydı. Şimdi de hemen hiç bir muharrir tanımıyorumki, kendi gözleriyle hayata bakarak, *réalité*'yi (= geriyeti) olduğu gibi sahifelere aksettirsin.

Şu veya bu muharririn gözlerini sanki çeşnihanelerimize koyuyoruz. Etrafımıza başkasının gözleriyle bakıyoruz. Ayye hanımı, Mel. Margrit gibi, Mehmet beyi M. Pol gibi görüyoruz.

Şişli, Champs-Elysée kırması, Beyazıt ta Quarties Latin kırması bir semt; İzmir Marsilya...

Edebiyatımız ya maskeli, yahut ta maskesiz olarak adaptaayondur.

Acı şeyler, Haluk, fakat gerçek..

— Nesir mi, şiir mi? Siz hangisini tercih ediyorsunuz, bundan sonra edebiyatta hangisi hükim olaca-



Vâlâ Nurettin B.

Şekil 13. Resimli Uyanış Dergisi 1932/21 Syf. 118

Sayı No: 1875-190

Yayın Tarihi: 21 Temmuz 1932

Sayfa No: 118

Başlık: Vala Nurettin Diyor ki...

— Çok ilerisi için bilmem; fakat yakın istikbalde her iki çeşit te kullanılacaktır. Nesir bugünden ortalığa hâkimdir. Yakın istikbalde de gene mevkilini muhafaza edecektir sanırım.

— *Harp ve seyahat edebiyatı, bizdeki örnekleri?*

— Harbin kendisini yapmaktan edebiyatını yapmaya vakit kalmadı galiba.. Zira, bizde bir harp edebiyatı olduğu aklıma gelmedi.

Cenap Şehabettin beyin 1915—16 daki tecrübeleri kale alınırsa deymiyecek kadar zayıftır.

Ateş ve güneş harp edebiyatı sayarsanız pekâlâ.. Tuhaf şey!

Osmanlı edipleri arasında da, meselâ bir *Şehname* ve:

Rayce meyleriz kemeli dâcu yerine
Tuga dâ bağlamış zâfû semenbu yerine[1]

beyti şairinin şiiri nyanında ve kuvvetinde kahramanane şiirler yazmışlara rastlanamaz. Halbuki; iki aarlık bir istatistik görmüştüm. O istatistiğe nazaran bizim derecemizde harbemiş hiç bir millet yok. Zamanın üçte ikisini harpla geçirmişiz.

Seyahat edebiyatına gelince Çelebi lakaplı eski meşahir, artık ölümlere karşın *Haş Mektupları* ve nihayet Falih Rıfkı'nın eserleri okunageliyor.

— *Bugünkü lisan? Lisan bugünkü şekli kimlerin elinde aldı, türkçenin en iyi örneklerini kim verdi?*

— Bugünkü lisan mazideki eşkâlne nazaran daha mükemmel olmakla beraber, pek noksanıdır. Tercüme ederken farkediyorum ki bir çok fikirleri mefhumları, ifade şekillerini, nükteleri, incelikleri aynen türkçeye nakil mümkün değildir. Benden daha muktedir mütercimlerin de aynı iktidarsız vaziyette olduğunu görüyorum. İstanbul şehri Paris şehrine nazaran ne kadar garklı, iptidai ve kurunuvustal ise, türkçe de fransızcaya nisbetle o derece garklı, iptidai ve kurunuvustaldır.

VALÂ Nurdettin bey şayanı dikkat bir el ve parmak hareketle yeleğinin düğmelerini ağzından yukarıya doğru bir çırpıda gözdü, göğsünü ileri çıkardı. Sağ elini bir yelpaze gibi yüzü kenarında salladıktan sonra Enis Tahsin beye:

— Aman, dedi; bugün ne kadar sıcak var.

Evet hakikaten sıcak müthiş idi. Açık pencereden görülen liman suları üzerinde bile bir kırışık yoktu. Ve tuhaftır, sadece kırışık değil bir gemi bile yoktu. Hergün vapurla gidip geldiğim halde limanı bu kadar bomboş görmemiştim. Tophaneye ve hatta Beşiktaşa kadar uzayan sular üzerinde sadece bir iki Boğaziçi vapuru farkediliyordu.

— *Edebiyatımız ne gibi esaslar üzerinden inkişaf ettirilmeli?*

— Son Rusya seyahatimde Maksim Gorki ile konuşurken bana bir sual sordu:

— Köylünün ve diğer şu şu şu sınıfların hayatlarını tasvir etmek suretile şöhret kazanmış muharrirleriniz hangileridir?

Size ben de soruyorum:

[1] Bir tatar şairinin mısralarıdır

NOTLAR

* Halide Edip'e göre hakiki sanat, çok vakit isimle, kalıpla, mekteple tasnif edilemeyen bir hayat levhasıdır.

☆

* Alman romancılarından M. Arthur Holtscher «*Ein mensch ganz frei*» isimli eserinde ferdî tâbî olduğu haksız kanunlardan kurtarmaya çalışıyor ve kâinatın fert etrafında toplandığı fikrine hücum ediyor.

☆

* Kenan Hulûsi bey Mahit mecmuasında «nefaseti her teminattan vareste» reklamile çıkan bir yazıyı mevzuu bahsederek:

— Bir yanlışlık olacak diyor:

«Nefaseti her teminattan vareste etiketini Asma altındaki bir tereyağ satış mağazasında gördüğümü hatırlar gibiyim»!

☆

* Yaşar Nabi'nin *Mete* isimli piyesi bitmek üzere.

* *Persefon* şairi Salih Zeki bey Yunan mitolojisine ait yeni bir eser hazırlamaktadır. Bunun ismi *Adonis* olacaktır. S. N.

— Hangileridir?

Halbuki Türkiye nüfusunun yüzde doksanı bu mebhûsın'ın sınıflardır. Artık Şişli beylerinin ve çocukların mîsaafir oyunlarında olduğu gibi Anadolu'ya uydurma seyahate çıkan küçük muallime hanımcıkları roman kahramanı almaktan vazgeçmeli!

Hakiki bir millî edebiyat yaratılmak isteniliyorsa Türkiye'nin nüfusunu teşkil eyleyen bu demokrat kalabalıktan vakıfane bahsetmeli.

Edebiyatımızın müzaka nüfuzu henüz Erenköy'ü aşmamıştır. Van gölü'nü, Diyarbakır'ı, Siirt'i, Brzorum'u, aşmalı.

— *Bizde okumak?*

— Mecmua diye birşey kalmadı. Kitap satışları her sene düşüyor. Gazetelerin umumî traji yeni harflerin kabul olunduğu tarihe nisbetle yüzde altmıştır.

— *Edebiyatımızın bugünkü şekli ve bugünkü şahsiyetleri?*

— Yukarıki suallere cevap verirken bunada kısım cevap vermiş oldum sanırım.

Bu gün yaşayan bütün edebî alımlar içinde en kuvvetli şahsiyet Nazım Hikmet'tir.

Genç nesil hakkındaki fikirleriniz?

— İstidatlı gençlerin yazılarını ara sıra okuyorum. Fakat kendilerine istidatlı, hoş, iyi demekle oluyor. Henüz karşısında hayran kaldığım kimeye rastlamadım.

VALÂ Nurettin beye münekkittlerimiz hakkındaki fikirlerini sordum.

— Son miale verdiğim cevabı aynen tekrar edeceğim dedi.

Şehap Nafiz

— Tercüme hakkı mahfuzdur —

Şekil 14. Resimli Uyanış Dergisi 1932/21 Syf. 119

Sayı No: 1875-190

Yayın Tarihi: 21 Temmuz 1932

Sayfa No: 119

Başlık: Vala Nurettin Diyor ki... (devamı)

Neler Dediler

Refik Ahmet B. Diyor ki..

«Şinasi'den Yaşar Nabi'ye kadar Edebiyatı cedideciler, Fecriaticiler ve daha sonrakiler dahil; duyuşt, düşündüşt bir mektebe mensup sanatkarlardır, konuştukları lisanın içi birdir, yalnız dışında değişiklik vardır.»

Tenkitten korkanlar tenkide dayanacak eser vâcûfe getirdiğine emin olmayanlardır.

Gene o kapudan girdim. Gene o merdiven ve merdivenlerden çıktım.

Gene beyaz seccavari ve sıra sıra fincanlar, çay bardakları dailmiş çayımı yanından geçtim.

Buraya kadar herşey gene eskisi gibi idi. Yalnız bu sefer merdivenlerde ve sofada müvezziler haykırıyor, ve demirden kafesi içinde büyük makine yaralı bir arslan gibi homurdanmıyordu.

Refik Ahmet beyden oğün için söz almıştım.

Bir masa başında karşılıklı oturduk.

— Sanat hayatınızda ne gampak istiyordunuz ve istiyorsunuz?

Refik Ahmet bey:

— Efendim diyor, bu suale ben-deniz muhatap değilim. Üstatların hakkına tecavüz etmeyelim. Yedi-
sinden yetmişine kadar üstatlar hiç şüphesiz bu sualinize pek parlak cevaplar vereceklerdir.

— Bizdeki edebî mektepler hakkında fikriniz?

— On üçüncü asırdanberi devam eden Anadolu türkləri edebiyatında.[1]dört edebî mektep biliyorum.

Birincisi Divan edebiyatı şairlerinin mensup oldukları edebî mekteptir. Divan Edebiyatı baştan başa kaideleri mazbut, usul ve erkânı mevcut, şekil de, mevzuda ve ruhta birlik manzarası gösteren bir edebî mektep halindedir. Divan Edebiyatı memleketimizde bir devrin bir muhitteki akislerini yansıtır. Osmanlı imparatorluğa münevverlerinin ondokuzuncu asra kadar olan yaşayışlarını anlatır; sarayı kible, İstanbulu mâbet bilen, aşağı tabakasının ıstırap ve sefaletinden gafil, kendi fâat dairesi içinde eğlenen bir sınıfın baleti ruhiyesini ifade eder.

[1] — Dikkat ettim. Refik Ahmet bey bizim edebiyat deyüp edebiyat vazdığımız kelimeyi edebiyat diye telaffuz ediyordu. Ben de burada Refik Ahmet beyin söyledikleri şekilde yazmayı münasip buldum.

Divan Edebiyatına mensup şairler hep birbirleri gibi düşünürler, birbirleri gibi duyarlar, birbirleri gibi yazarlardı.

Osmanlı imparatorluğunun aristokrasi ve yükaek burjuva sınıfı karşısında mevki alan, İstanbul haricinde ayrı bir muhitte ayrı hayat şartlarına tabi olarak yaşayan büyük halk kütesinin büyük bir edebiyatı vardı buda şekil, mevzu ve ruhta birlik gösteren ayrı bir edebî mektep sayılmalıdır. Bu edebiyatın şairleri de düşündüşt, duyuşt, söyleyişt birbirlerine benzerler. Buda bizdeki ikinci edebî mekteptir.

Divan ve Halk Edebiyatları şairleri aynı devirde yaşayan, fakat iki başka edebî mektebe mensup olan sanatkarlardır.

Ondokuzuncu asrın gözleri köhne şark medeniyetinin muazzam yıkılığını gördü. Yerine daha genç, daha canlı bir muhitin yaşayış ve yükaek usulleriyle yeni bir bina kurmak lâzımdır.

Siyasi hayatımızda başlayan değişiklik tesirini tabii olarak önce icimal hayatımızda gösterdi, yaşayışımız değişince zevkimiz, zevkimiz değişince edebiyatımız değişti.

Edebiyat hayattan geri kaldığı gün ölüme hak kazanmış demektir.

Şu mezarının üstüne apar-ıman yapılan Şinasi efendi işte bu hakikati anlayıp bu lüzumunu yerine getirmeğe çalışan bir büyük adamdır. Bizdeki üçüncü edebî mektep Şinasinin rehberliğile kuruldu. O gün bugün hâla devam eden Tanzimat edebiyatı, kendisinden evvelki edebiyatlara nazaran gerek şekilde, gerek fikir ve mevzuda mühim bir değişiklik gösterir. Şinasi'den Yaşar Nabi'ye kadar — Edebiyatı cedideciler, Fecriaticiler ve daha sonrakiler dahil — duyuşt, düşündüşt bir mektebe mensup sanatkarlardır, konuştukları lisanın içi birdir, yalnız dışında değişiklik vardır.



Refik Ahmet B.

Şekil 15. Resimli Uyanış Dergisi 1932/28 Syf. 133

Sayı No: 1876-191

Yayın Tarihi: 28 Temmuz 1932

Sayfa No: 133

Başlık: Refik Ahmet Diyor ki...

Şinasi'den bugüne kadar yazarlar ya kendi işlerine, yahutta birbirlerine bakarak eser vücutte getirdiler.

Bu edebî mektebin şırası ferdîyetçi olmaktadır.

Dördüncü edebî mektep, cemiyetçi bir edebiyat kurmağa çalışır sanatçıların topluluğundan vücutte gelmek üzeredir.

Bu edebiyat, ferdî değil, kütleyi mevzu olarak alır. Kütle ile alakadar olur. Halk için ve halkın hayatını yazar. Halkın manevî kıymetini yükseltmek, halkı sevmek, sevdirmek ve ona ömit vermek, kuvvet olmak şıradır.

Yirminci asrda bütün kuvvetler insan kıymetinin artırılmasına için kullanılıyor, edebiyatta bu maksada hizmet edecek şıurlu ve müsbet işler arasına girmiştir.

Bu dört edebî mektebi de kendi zamanlarına göre muhakeme etmek lâzımdır. Her birine mensup yüksek sanatçıların edebiyatımızı cidden yükselten eserler verdiklerini bilhassa kaydedelim.

— *Nesir mi, şiir mi? Siz hangisini tercih ediyorsunuz, bundan sonra edebiyatta hangisi hakim olacak?*

— Bunlar birer tebliğ vasıtasıdır, birer beyan aletidir. Aletlerin hakimiyeti mevzuu bahsolaraz. Hakim olacak olan ruh ve fikirdir.

— *Harp ve seyahat edebiyatı, bizdeki nümuneleri?*

— Harp edebiyatımız yok. Bizde seyahat edebiyatı deyince herkesle beraber benim hatırıma da iki imza geliyor: Cenap Şehabettin ve Falih Rıfkı.

— *Bugünkü lisan? Lisan bugünkü çekimini kimlerin elinde aldı, türkçenin en iyi nümunelerini kim verdi?*

— Asırlardanberi gelen Halk Edebîyatı gösteriyorki ötedenberi sade ve güzel bir türkçe vardır, yazılı edebiyattaki lisanın sadeleşmesi de şifahi Halk edebiyatının tesiri neticesidir.

Şimdi Tanzimat şairlerinden Etem Pertev paşayı hatırlıyorum. Namık Kemal'in parıldılı parıldılı lisanının yanısıra:

Bu deli gölünüm coşkuluğu var,
Zannım o yosmana müptelâdır.
Yetirmiş aklını bilmem ne arar,
Aşk ilmindeki budalâdır.

diye şiirler yazmış.

Yazı lisanımızın sadeleşmesi edebiyatta halkçılık fikrinin zaferidir.

Mehmet Emin beyin büyük hizmetini hürmetle anmak lâzımdır.

Sonra Ziya Gökalp'in, Ömer Seyfettin'in, Ali Canip'in şıurlu ve faydalı faaliyeti gelir.

Bu günkü türkçenin en iyi nümunelerini kim verdi? Mutlaka isim mi lâzım? Bugün yazarın bütün muhtarıdır. Fakat unutmamalı ki yarı türkçe daha sadeleşecek, daha temizlenecek, daha pıpecek ve daha güzel olacak.

— *Edebîyatımız ne gibi esaslar üzerinden inkişaf ettirmelidir?*

— O kendiliğinden, tarihi ve zarurî seyri takip ederek inkişaf yolunu buldu. Asrımızın şırası halkçılıktır. Kütüphanelerin şıurlandığı, harekete geldiği ve kendi kendisini idare etmeğe başladığı bir devir de yaşıyoruz.

Yeni türkiyede yeni edebiyat bu şıurlanma ve canlanma hareketine mâkes olarak ve bu hareketi kuvvetlendirip tamamlayacak bir edebiyat olmalıdır. Yukarıda ilk tezahürleri görünmekte olduğunu işaret ettiğim dördüncü edebî mektep bugünün ve yarının edebiyatını vücutte getirecektir.

Tenkis hakkındaki fikriniz?

— Son zamanlarda gazetelerimizde, mecmualarımızda bir tenkit düşmanlığı peydahlandı.

Tenkitten korkanlar, tenkide dayanacak eser vücutte getirdiğine emin olmayanlardır. Yahutta ne bileyim, eğer böyle değilse bunlar eserlerinin ellinüp küllenmesine tahammül edemeyen kakanç kimseler olmalıdırlar.

Tenkis, bir eserin daha iyi anlaşılup sevilmesini temin için o eseri sanatçılara bir şekilde tahlil ve hikâye etmektir.

Bundan niçin çekinmeli?

Tenkis düşmanlığından bahsedince zarif ve kuvvetli Ahmet Haşim'i hatırlamamak mümkün mü?

Eski bir tarihte üstadın bir şiir kitabından bahsedince üç makale negretmişim. Önce kendisinden bir mektup aldım, iltifatkar cümlelerden sonra bazı fikirlerime iştirak etmediğini, cevap vereceğini bildiriyordu. Bu notunun üstünden aylar geçti, muzlim bir sükut. Günün birinde *Son Saat* gazetesinde benim Haşim'in kitabından bahsettiğim sütunlarda müthiş bir bambardıman.

Ahmet Haşim'in bacası hücum eden o yazısının yüksek sanat kıymetini iyice ve içime sindire sindire tadallimek için kendi kendime muhatabin ben olduğumu unuttuverdim, kendim için içinden çıkupta yazıyı-hıtaraf bir kari gibi okumağa başlayınca duyduğum hayranlığı ifade edemem.

Ahmet Haşim doğru söylemiyordu, fakat çok güzel söylüyordu.

— *Münekkibilerimizden İbrahim Necmi ve Nurullah Ata beyler hakkındaki fikrimiz?*

— İbrahim Necmi beyi dikkatle, Nurullah Ata beyi ibretle takip ederim.

Yazılarını okurken en hoşlandığım adam Nurullah Ata beydir. Onun yazısında, sözü de beni pek eğlendirir, onunla konuşurken kendimi sırte zanederim.

— *Latince ve yunanca mesleği için ne dersiniz?*

— Canım bu iş dostumuz Nurullah Ata beyin bir tahallüğünden ibarettir, yarı gene kendisi aleyhinde bulunur.

— *Genç nesil hakkındaki fikriniz?*

— Hürmetkâr bir karınlaksım.

Şehap Nafiz

— Tercüme hakkı mahfuzdur —



Şekil 16. Resimli Uyanış Dergisi 1932/28 Syf. 134

Sayı No: 1876-191

Yayın Tarihi: 28 Temmuz 1932

Sayfa No: 134

Başlık: Refik Ahmet Diyor ki... (devamı)

Neler Dediler

Halit Fahri B. Diyor ki

« Tenkit sahasında zevksiz, düşüncesiz ve üstelik ruhları bazan garazla ve her güzel şeye karşı yıkıcı bir hamle ile dolu bıçaklardan başka birşey göremedim. »

En güzel türkçeyi Yakup Kadri, Yahya Kemal verdi.

— San'at hayatınızda ne yapmak istiyordunuz ve istiyorsunuz?

— San'at hayatımda muhtelif safhalardan ve arzulardan bugüne geldim.

Daha talebelik zamanımda şiire çılgınca bir aşkı vardı. Tiyatroya merakım ise ta çocukluğumdan başlar.

Manakyanın yetiştirdiğim ekseri piyeslerini — ki bunların çoğu melodramlardır — gözyaşları ile ve biraz da korku ile takip ederdim.

Babam benim tiyatroya olan bu merakımı, şiir gibi bu san'atı de sevdiği için daima hoş görürdü.

Franızcadan, okuduğumu anlayabilecek bir Anâ gelinceye kadar Fikretin Rebabı Şikastesine hayrandım. İlk heveskârlık şiirlerim bu tesirlerle doludur. Galatasaray sınırlarında karadığım bu mısralardan ne yzık ki hâtıra olarak bugün bir tanesi bile yok. Yalnız şu dakikada ilk defa arzu öğrendiğim zaman yazmış olduğum bir şiirin şu ilk beytini hatırlıyorum:

Denizin sahil meydanında
Acı bir nefesli siyah estî.

Bu beyitte Fikretin lisanına benzeyiş aşîkârdır değil mi?

Sonra Fransızca şiir kitaplarını okumaya başladım. Victor Hugo, Lamartine, Musset vesaire. Klasiklerden de fransız hocalarının bütün gayretlerine rağmen ancak Racine'i sevebildim.

En büyük zevkaldığım parnasyenler fransız ve Belçikalı sembolistlerdi.

Verhaeren, Henri de Régnier, Rodenbah, Verlaine, Beaudelaire, Albert Samain, vesaire.

Le Comte de L'Île i de pek severdim.

Esasen bu büyük parnasyen şiirin kadim devirleri, Asyayı rengârenk âlemler halinde terennüm eden şiirlerinin benim zerara ve efsaneye fazla münkeşif dimağıma derin bir tesir yapması pek tabii idi.

Aynı hile Hérédia'nın Les Tropées—Ganimetler

ismli eildini de bir zamanlar dua kitabı gibi yastığımın altında saklardım.

Beaudelaire'in şiirlerini de aynı heyecanla okurdum.



Halit Fahri B.

Esas itibarile plastik mısra' zevkini bu şiirlerden aldığım bir hakikattir.

Bizim Divan Edebiyatına gelince; bir zamanlar Nedim ve Fuzulîyi, biraz da Şeyh Galip'i zevk alarak okuduğumu itiraf ederim. Fakat bu edebiyatın bende zerrece bir tesiri olmamış, olamamıştır. Zevkim ve edebî tekâmülümâ tamamen garba, bilhassa umumi harpten evvelki son fransız edebiyatına medyunum.

Görüyorsunuz ki bu safha dahilinde vücudamda getirdiğim ilk eserlerim bir taraftan senbolizme dayanmakla beraber daha ziyade renk ve tasvir ile doludur. Bilhassa Efsaneler bendeki muhayyel park diyarları hayalâtına bariz misallerdir. Bunda çocukken nimenen dinlediğim ruhumda derin izler bırakmış olan masalların da tesiri vardır. Bu tesirden Baykuşun arkasından yazdığım ilk şiir piyesinden sonra kurtulabildim. Baykuş'a gelince;

tamamen samimi, bir devir ıstırapının mâkesi olmakla beraber itiraf ederim tiyatro pekli itibarile Mauris Meterling'in piyeslerindeki *sevsi yaklaşan ölüm* senboline çok yakın düşmüştür, ve bizde bu neviden ilk manzum sahne eseridir diyebiliriz.

Esasen etrafımda çok söylenen ve çok yazılan bu eser hakkında bu kanaatim yalnız benim değildir.

Bu devri atladıktan sonra 'ruh tahlillerine yaklaşmak istedim. Şiirimden de eski fazla renk ve tasviri bir tarafa atmak arzu ve ihtiyacımı duydum.

Sönen Kandiller mevzuunun bütün hüsnüne rağmen işte bu görüştün mahsulüdür.

Nedim'e gelince; zannederim ki tiyatro tekniği itibarile en muvaffak eserim budur. Mısra' azamî

Şekil 17. Resimli Uyanış Dergisi 1932/04 Syf. 150

Sayı No: 1877-192

Yayın Tarihi: 4 Ağustos 1932

Sayfa No: 150

Başlık: Halit Fahri Diyor ki...

sadeliğe bürünmüştür. Tıp olarak aldığım Nedim ise bu şair hakkında aşırı kanaatimi yıkacak mahiyettedir. Ben klişe halinde ağızdan ağıza dolaşan «bül-bülü peyda, şuh ve şakrak» Nedim'i göstermek emelinde değildim.

Benim Nedim diye aldığım nümune marasî bir tiptir. Ribo'nun ve sair ruhiyatçıların uzun uzun tetkik ettikleri nümunelerden biridir.

Ben bu eserde Nedim'i sadece bir marasî sembol olarak aldım.

Bence o devrin kan dalgasıyla kapanan nihayeti bu sembolü yaşatmak için muvafık bir çerçeve idi.

İşte bu eseri, ancak bu gözle ve bu görüşle tetkik etmek icap eder.

San'atkar, yalnız hayat verdiği tipin gayesine uygun düşüp düşmemesinden mes'uldür. Bunda muvaffak oldu ise ondan daha fazlasını istememelidir.

Köşedeki mahalle bakkalını bana en realist romanda orijinal bir görüşle tesbit eden san'atkarı alkışlarım.

Artık bizde münekkît geçinenler biraz Avrupai eserlerindeki hususiyeti ve tenkidin almış olduğu derin ve psikolojik kıymeti biraz anlamaya çalışsalar bize hergün klişe fikirler, köhne akideler ve yavolar dinletmekten hem kendilerini hem de edebiyat karlılarını kurtarırlar.

Edebiyatta şüri fedaya razı olamayışının en büyük delili bütün telif piyaselerini manzum yazışlarla anlaşıyor.

Diğer şiirlerime gelinece; bugün dört sade mısra' ve hafif, müphem renkle bir haleti ruhiyeyi tesbit etmek emelindeyim.

Son şiirlerimde bu temayülüm seziliyor sanırdım. Muvaffak olup olmadığımı ancak zaman tayin edecektir.

— *Bizdeki edebî mektepler hakkında fikriniz?*

— Divan edebiyatı şairleri ve biraz da üdebayî cedide aynı devrin bedbin tahassüslerini ve hakikate erişemiyen gayelerini aşağı yukarı aynı lisanla terennüm ettikleri için birer mektep addedilebilirler.

Bugün böyle bir şey yoktur. Esmen o kadar dağınık zümreler ve edebî kanaatler içindeyiz ki bu gürültüde bir topluluk tefrik etmek adeta tevehhüm olur.

— *Bugünkü lisan? Lisan bugünkü çeklini kimlerin elinde almıştır, türkçenin en güzel nümunesini kim verdi?*

— Bugünkü lisan, harbi umumiden itibaren ve milliyet cereyanının tesiriyle eserlerini vücade getiren ve bugün aşağı yukarı kırk yaşına yaklaşan edebiyatçıların eseridir.

Şair ve nasir, bunlar yirmi sene içinde asırları yapamadığı lisan inkılabını yaptı.

Ancak bu sayededir ki bugün yazılarımızda güneşe güneş diyoruz. Neydi o acemce terkipler, güneş yerine âfitap, hurşit, şema, mihr vessaire kelimeler.

Araplarda devrin altmış türlü ismi varmış, meselâ kör deve, topal deve, kanbur deve, daha bilmem ne deve ayrı ayrı isimlerle bedevilerin dilinde dolaşmış. Divan şairleri ve onlardan sonra Tanzimatçılar, Üdebayî Cedideden bazıları da içlerine alarak diyebiliriz ki, bütün arapça ve acemceden böyle

altmış türlü deve isimlerini tamamlıyamadıkları için her halde eksik iş yapmışlardır!

Bu sualinize son söz olarak diyebilirim ki lisanı sadeleştirsen neşil yalnız bu işi yapmakla bugünkü nesle en güzel eserini; temiz ve berrak güzel türkçeyi hediye etmiştir. Türkçenin en iyi nümunesini Brenlerin Bağ'ındaki harikulâde lisanla Yakup Kadri, şiirde de Yahya Kemal verdi. Hece ile yazan kıymetli şairlerin yazıları da bunları tamamladı.

— *Harp ve seyahat edebiyatı, bizdeki nümuneler?*

— Evliya Çelebi ilk akla gelendir. Bütün akıl ve hayale sığmayan masallarına rağmen bu nev'in bizde en eski ve tipik bir nümunesidir.

Cenap Şehabettin'in, Haç yolunda eseri de güzeldir. Yalnız ab o şaka'ya madeniye» ve emsali terkipleri yok mu bugün insanı deli ediyor.

Bunlardan sonra hiç şüphesiz Falih Rıfkı Ateş ve Güneş, Zeytin Dağı, gibi en temiz ve açık türkçe yazılmış ve aynı zamanda muhakeme ve tetkik kıymetini de haiz eserlerle iyi bir vazife ifa etmiştir.

Fransız muharriri Paul Morand gibi Falih'in bu kitapları da bugün gençlerin zevkle okuyup istifade edecekleri eserlerdendir. Bunun haricinde bu nev'in daha geniş sahada nümunelerinin çoğalmaması cidden arzu ederiz.

Bilhassa her şeyden evvel kendi memleketimizi, Anadoluyu safha, safha ve diyar diyar bize renk içinde yaşatacak, insanların, Âdetlerini vesairesini tasvir edecek memleket seyyahlarına da ihtiyac vardır. Fakat bunlar cidden kuvvetli birer üslûpkâr olmaları şarttır. Aksi takdirde ortaya kabataşak coğrafiya kitapları gibi eserler çıkar. Bunların da edebiyatla hiç bir alakası yoktur.

Seyyah edebiyatçı aynı zamanda gören, hiseden ve hislerini bir şair, bir romancı gibi tesbit edebilen şahsiyettir. Demek ki bu sahada romancılarımıza da büyük bir vazife terettüp ediyor. Artık bize sadece İstanbul romanı yazmaktan vazgeçseler de bizde memleketin dört köşesini tanıtsalar herhalde çok daha iyi ederler.

— *Edebiyatımızın bugünkü çekli ve bugünkü şahsiyetleri?*

— Evvelce verdiğim cevapta bu suali izah edecek bazı fikirler serdettiğimi zannediyorum.

— *Nesir mi, şiir mi? Siz hangisini tercih ediyorsunuz, bundan sonra edebiyatta hangisi hâkim olacak?*

— Güzel olmak şarttır ikisini de severim.

Şiirin bir daha romantiklerde olduğu gibi uzun tasvirler ve terennömler çeklini almasına imkân yoktur. Fakat kısa ve canlı bir kaç mısra' herhangi bir haleti ruhiyeyi kuvvetle yaşatacak ve ihass edeceği için daima yaşayacaktır sanıyorum.

Kübizm, fütürizm, dadaizm vesair yeni nasariyelere gelinece, bunları bizim Divan edebiyatçıların bir zamanki sanayiî lafzîyelerinden harîf tutmuyorum bunlar geçici şeylerdir.

Şiir bilhassa terkibi, yekpare mısraın içinde canlanır. Öyle çeşit çeşit serbest nazım nümuneleri havaya savrulmuş güzel fakat soluk sonbahar yapraklarından farklı değillerdir. Zaman bunları çabuk götürür. Şiirde bugünkü tahassüslerimizi ifade edecek bir ruha bürünmesini de ayrıca ikinci mühim bir şart olarak telakkî ederim.

— *Devamı: 150 inci sayfa.*

Şekil 18. Resimli Uyanış Dergisi 1932/04 Syf. 151

Sayı No: 1877-192

Yayın Tarihi: 4 Ağustos 1932

Sayfa No: 151

Başlık: Halit Fahri Diyor ki... (devamı)

Kalemin Ucundan

Dil

Bu ayın sonunda Dolmabahçe sarayında büyük dil kurultayı toplanıyor. Kurultay en büyük ve ağır bir vazifeyi üzerine almıştır. Ağır ve mühim diyoruz, çünkü asırlarca kendi haline bırakılan ve arapça, acemce lisanların adeta esiri olan güzel türkçemiz, kendi öz membalarına gidilerek sadeleştirilecek, Türk çocuklarının eline yepyeni ve ilmi usullerle tespik edilmiş samimî bir türkçe lisanı verilecektir.

Lisan bir memleket kültürü için en mühim şeydir. Çünkü vastadır. Edebiyat, ilim Türk damgasını taşıyabilmek için Türk diline anlatılmış, ifade edilmiş olmalıdır. Başka milletler kendi dillerine karşı çok titiz davranıyorlar. Biz asırlarca kötü bir osmanlıca-nın muğlak ve bizim olmiyan kelimeleri içinde bulunmuş kalmışız. Çok acıdır ki lisanı bir salgın halinde giren arap ve acem kelimelerini atmak değil, dilimizin içinde onları hergün biraz daha çoğalmış görmek bize zevk vermiş, bunu bir hüner saymışız. Daha çok eski bir tarihi olmiyan Edebiyatı Cedide muharrirleri bu arap ve acem istilâsına yataklık etmişlerdir.

Türkçe çok zengin bir lisanıdır. Bu güzel dil işlenince hepimiz göreceğiz ki Türk dili dünyanın en ileri dilidir.

Biz herşeyi yeniden yapmağa, kurmağa mecbur bir milletiz. Osmanlı saltanatı bize yalnız keşmekeş bırakmıştır. Türk sanatı, Türk edebiyatı bundan sonra doğacaktır. İnkılâp edebiyatı, öz, millî, kudretli Türk lisanı ile yazılacaktır. Osmanlıca bize hiç bir şey vermemiştir. Mazide gözümlüz kalacak hiç bir kıymet yoktur.

Osmanlı şairinin gazeli, kasidesi san'at eseri değil, sıhırbaz şaklabanlığıdır. San'atın hakikî manasını pekilde, tantanada değil, özde, içte aramak lazımdır. Bugün içimizi, kendimizi ancak bizim kendi dilimiz anlatabilir.

Osmanlı devrinin daha ötesine çıkmak Orta Asya'nın geniş yayıllarında hakikî Türk medeniyeti, kültürünün menbâna erişmek lazımdır. Bütün kuvvetimizi kendi ahlâmızdan alacağız. Orada zengin bir medeniyet, bir lisan, bir hayat kaynağı vardır. Yalanc, sonradan türeme medeniyetlerin asırlarca esiri olan bizler bugün en coşkun hasretimizi gideriyoruz. Türk damgasını taşımayan herşeyi yıkıp atıyoruz.

Türk dili kurultayı, bizi anamızın diline kavuşturuyor. Kurultayın bu çalışmasına hepimizin yardım etmesi bir vatan borcudur. Yeni Türk harfleri gibi, yeni Türk dili de çok yakın günlerde bu topraklar üzerinde yerleşecektir. Türk milleti son 10 senedir, hiç durmadan saferden zafere koşuyor. Dil zaferi, dil birliği bu zaferlerin en kıymetlilerinden biri olacaktır.

R. F.

Tarihte dünkü ve bugünkü telâkki

Mektep sıralarında dirsek çürütenlerin hiç olmazsa bir kaç defa içtiktikleri budalaca sözler vardır: Eline bir tarih kitabı alıp ta:

— Zaten için gücün masal okumak, işe yarayacak bir şeyle meşgul olduğun yok... diye tarize uğramıyan yoktur sanıyorum.

Bu telâkkinin bugün artık yokolduğunu kabul etmek lazımdır. Çünkü tarihe bu cümleyi vevlevki lâfite kabilinden olsun söylemek onun «yetiştirici»-liğini inkâr etmektir.

Umumi tariflerin kabul etmek zaruretinde bulundukları ufak noksanlıklar tarihin umumi tarifinde de vardır. «tarihin mevzuu cemiyet dahilinde beğerdir.» O beğerin ferdi, zaman ve mekânla mukayyet faaliyetlerini kayt, zabt ve tetkik eder. Bu tarihin ilk ve basit vazifesidir.

Estetik bir görüşle bakılınca onun zapt ve kaydet-tiği hadiseler içinde vakuaları üzerinde taşıyanların fevkalbeğ yaratacılığı kabiliyetleri, daima değişen hayatlarında mücadele ve zafer tabloları rengârenk çıkış ve batışları gözleri kamaştırır. Hele «San'atlar» bundan müstağni kalamaz.

Beğeri talinin son ilmini yapmağa uğraşan «Meta-fizikçi» bu doğuş ve batışları kendi objektif görüşle seyrettiği zaman oradaki azamî ve askeri münhan-larının hangi görünmiyen kuvvetlere tabi olduğunu düşünmek, nihayet belki bulabilmek fırsatını elde edecektir.

Siyaset sahasındakilere düne kadar varan tecrübeleri bir avuçta önlerine koyacak ta yalnız tarihtir. Millî cephe! Bütün karı-akarışık devirler arasında en çıplak tezahür edecek vakıa bir (Milletin) veya milletlerin talinden başka bir şey değildir.

Bütün bu saydıklarım izafî kıymetleri haizdirler, ilmi vasıfları yoktur. Zaten ilmin araştırdığı şey fikir ve düşünceleri keskinleştirmek, ruha bir huzur vermekten daha büyüktür.

Sonra tarih ilme kurukuroya yarayan bir (vasıta) da değildir. «Tarih» te hayata yaramak istiyor; fakat kendi vesaitile, kendi yollile.

Tarihin de bugün diğer ilimler gibi mudil bir vazifesi vardır. «beğere kendi kendini idare kudretini verebilmek, ve böylelikle onun tamami serbestisini yaratmak.»

Zaten bütün ilimlerin de «içtimal misyonerliği» bu noktada toplanmıyor mu!

Bugün tarih vak'a ezberlemek değildir. Hadiseleri mukayese, muhakemedir. Yani dünle bugünü birleştirmek.

Bugün tarihin uyandırdığı şey kuru bir «hayranlık» değildir. Onu karakterize eden şey bizde «Birlik hissi, mesuliyet hissi» yaratmasıdır.

Tarih bu itibarla «yetiştirici»dir. Bu mahiyetle belki de ilimlerin «en beğeri» olanıdır. Ve binnetice en büyük vazifeyi taşıyor.

Serkin

Halil Şaban

Şekil 19. Resimli Uyanış Dergisi 1932/15 Syf. 243

Sayı No: 1883-198

Yayın Tarihi: 15 Eylül 1932

Sayfa No: 243

Başlık: Kalemin Ucundan Dil

Dil kurultayı

Dil kurultayının Dolmabahçe sarayı kubbesi altında ve Türklüğün büyük halâskârı Gazi Mustafa Kemal hazretlerinin himayesinde çalışmaya başlaması Türk milleti ve Türk irfanı için çok mühim, tarihî bir vak'adır. Bu vak'a pek yücedir. Dolmabahçe sarayı Cumhuriyet ilânına kadar Türklüğün yükselmesiyle, türk dilinin kıymetile hiç uğraşmamıştır. Aksine olarak Türkü, Türklüğü, Türk dilini aşağılatırlardı. Sarayın içindekiler bütün millî varlıkların yabancıları idiler. Onlar varlıklarımızı asla benimsemezlerdi. Padişahlar devrinin resmî mahfellerinde ve yazı âleminde öz türkçe kullanmak aysıp sayılırdı. O zaman, en büyük hüner, arabî, farisî kelimeleri bol kullanmak, bu dillerin kaideleriyle tımtıraklı ve müsecca izafetler ve mutabakatlar yapmak, eski tabirle ayınlar çaltlatmak idi. Bu vadede o kadar ileri gitmişlerdi ki Türklüğü tezyif için *etrakî bî idrak* tabirini kullanmaktan ve yazmaktan utanmışlardı.

Bu tarzdeki azgınlıkların ana kaynağı, o vaktin tabirince, *sarayı humayunu meymenet makrun* idi. Serkâtüp, serkarın makamlarından yazılan kâğıtların içinde halis türkçe kelime bulmak çok zor idi. Çünkü onların hepsi kendilerine *bendeidirine, abdükemter, abdümennîk* sıfatlarını takarak yine kendi tabirlerince *veliyî nimeti bi minnetleri* yanında köle olmuşlardı. Türk dilinin yüksek mahfellerde fena görölüsü, uzak tutuluğu devam ederken millî dilin millet içinde aşıkları yok değildi. İrfan hayatımızın hareketlerine 1885 senesindenberi karışmış, onun içinde hemen yarım asır tekerlenmiş bir eski yazıcı olmak sebebiyle eski vak'aları sinema şeridi gibi gözümün önünden geçirebiliyorum; bir çok hadiseleri hatırlıyorum. Müsaadenizle bazılarını anlatayım; göreceksiniz ki o zamanlar bile ana Türk dilimizin aşıkları vardı; bütün bu engellere bakmadan uğraşırlardı.

1300 tarihine tesadüf eden 1884 te dahi, eski Babîlî yokuşu yine edipler, şairler uğraşı idi; O zaman çıkan gazetelerde bir münakaşa açılmıştı :

Tercümanı Hakikat ile Tarık gazetelerinin sütunları bu münakaşa ile dolu idi. Tercümanı Hakikat sade bir Türk dili istiyor, bu fikri müdafaa ediyordu. Bu gazete matbaasının adı Kırkanbar idi. Cevap verenler matbaaya konulan bu öz türkçe attan dolayı bile gürültü ederlerdi. Devam eden münakaşaya (Asmaî) isminde galiba Türkistan'dan gelme bir âlim de karışmıştı.

Mübahasele ateşli surette devam ediyor, fennî tabirlerin türkçesini bulmak kabil iken arapçasını aramakta mana olmadığı söyleniyordu. Fakat günün birinde birden bire bu mübahase gazetelerinde durdu!! Çünkü, saraydan *iradei seniye* çıkmıştı ve başkâtibin tabiri veçhile Türk dili etrafında *Zinhar* yazı yazılması onların tabirince *kerihai ilham e-bihadan* fermanı buyurulmuştu.

Türk unsurunun kuvvetile, yardımile kurulduğu halde kozmopolit, renksiz, istiklâlsiz şekilde yürüyen bir devletin başına geçen Osman oğulları, kendilerinin Türkiük ile uğraştıklarını göstermekten korkarlardı; çünkü onlar Türk işle, Türk dilile uğraşmayı saltanat aleyhine hareket diye tanımışlardı.

Evet, bu sarayların içinde, bu kubbelerin altında yaşayan, ve milleti idare ediyoruz zannında bulunanlar, pek çok defalar Türklüğü, Türk irfanını boğan böyle sayısız fermanlar çıkarmışlardı. Hatta dediğim dil münakaşasını yasak eden iradede bir sene evvel millî Türk piyesleri de ortadan kaldırılıp o piyeslerin oynanmakta olduğu Kedikpaşa tiyatrosu bir gecede yakılmış ve sabahleyin kalkanlar irfanımızda epirolu olan bu eski tiyatronun yerinde bir yığın ankaş görmüşlerdir.

Bu günkü cumhuriyetin sahipleri olan Türkler bunu korkunç bir masal gibi dinlerler. Fakat dediğim olmuştur, ben gözlerimle bu yığını gördüm.

Vaktile *risalîkîram* denilen guruh, Türklüğün ve türkçenin okadar yabancıları olmuşlardı ki Topkapı sarayı içinde yüz sene evvel kurulan resmî matbaanın adı yarım türkçe olarak, *Basmahane* olduğu halde yabancı dillerin meftunu olan bu zatlar, yarım türkçeye bile dayanmamışlar, Basmahane tabirini fena görerek resmî matbaanın kapısının üstüne *Darüttiibaatül amire* levhasını hakettirmişlerdi. Şimdi buna bir fıkra daha ilâve edeyim :

İlk adı Basmahane, sonra *Matbaî amire*, nihayet *darüttiibaatül amire* olan ve irfan hayatımıza çok hizmetleri dokunan bu matbaanın yaşamasına bile *sarayı humayun* tahammül edememişti; Padişahların adının yaldızlı basılmış sahifesinin devlet yıllık kitabına ters yapıştırılmış olması bahane edilerek Basmahane dahi 1902 de bir gecede kapanmış kapısı mühürlenmişti. Burası 1908 temmuzuna kadar kapalı kaldı.

Dil ve edebiyat hakkında fikri böyle olan sarayın güzel san'atlerle dahi hiç alakası yoktu. Bundan dolayıdır ki arasıra sarayda komik işler de yaparlardı. Bir bayram günü muayede alayı seyrediyordum : Sırmah sarık vñ kavuklarla, renkli cübbeleri ve pabuçlarla sıralanan, göğüsleri türlü türlü nişanlarla dolu ülema etek ve saçak öpmeğe gidiyorlardı. Bu anda mabeyin humayun muzikası Madam Ango-dun hoplama parçasını çalıyordu. O vaktin saray bendeleri bunun bile farkında değillerdi.

Gözümün önünden geçirdiğim sinema şeridi bana bu vak'aları hatırlatıyor. Şimdi gözümün önündeki yüce ve çok parlak hareketi düşündükçe, uzun senelerin yorgunluğu zayıflamış olan gözlerim muttasıl sevinç yaşı döküyor. Çünkü Türk irfanının, Türk dilinin boğulmasına hesapsız fermanlar çıkaran Saray kubbesi altında, kutlu dilimizin tarihî büyüklüğü cihana gösteriliyor, dilinizi en modern dil haline getirmek için büyük kurultay işe başladı, onun başında Türkün ulu

Şekil 20. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 274

Sayı No: 1885-200

Yayın Tarihi: 29 Eylül 1932

Sayfa No: 274

Başlık: Dil Kurultayı

Kalemin Ucundan

Ölüm

Geçen haftaki mecmuamızı elimize aldığımız dakikalarda Türk gazeteciliği ve sanat âleminin en emektar ve kıymetli siması gözlerini hayrta ebediyen kapamış bulunuyordu: Ahmet Rasim bey geçen çarşamba gecesi öldü. Bu alelade bir ölüm değildir. 67 yaşında ölen bir insanın arkasından dökülen göz yaşı, ölümün bizzatıhi acı olmasından ileri gelir. Fakat Ahmet Rasimin arkasından biz ağlarken, bir ölüm vak'ası karşısında olduğumuz için ağlamıyoruz çünkü aramızda ölen bir vücut yoktur.

Ahmet Rasimin eserleri, hizmeti ve onun ölçülmeyecek kıymeti gün geçtikçe daha çok canlanacaktır. Biz ondaki kudret ve zindeyi bugünlerden uzaklaştıkça daha mehip göreceğiz. Ahmet Rasim 40 seneden fazla bu memlekette kalem yürütmüş, mürekkep sarfetmiş bir insandır.

Biz Ahmet Rasimin arkasından bir kalem öldü diye ağlıyoruz. Türk yazıcılığında kendi başına bir âlem, bir varlık olan bu üstat hakiki manasile bir Türk camiasının bütün yaşayışı, bütün hususiyetleri vardır.

Ahmet Rasim 40 sene evvel bugün yaşadığımız, bugün konuştuğumuz gibi söylüyordu. Onun dili Osmanlıca değil, Türkçe idi. Edebiyatı Cedidenin sahte şövalye başmeti ve asaleti yanında Ahmet Rasim bizim içimizden olan bir türk evladı olarak çalışıyor, yazıyordu.

Ahmet Rasim yalnız yazı yazan bir gazeteci, ölmez eserler veren bir edip değildir. O iyi gören bir içtimaiyatçı, iyi düşünen bir filozoftur. Yazılarında bütün İstanbul insanları, âdetleri, ahlakı, ananeleri ıstırapları, neşesi ile canlandırılmış, tasnif edilmiş bulursunuz. Ahmet Rasim kadar halkı anlamış, tetkik ve tahlil etmiş bir türk içtimaiyatçısı yoktur. Halk felsefesinin en olgun ve açık görüş ve düşüncelerini onun eserlerinde buluyoruz. Ahmet Rasim nasıl ölüyor ki, o birçok seylere can vermiş, yaşatmıştır.

Türk edebiyat âlemi Ahmet Rasimi unutmayacaktır. Çünkü ölmeyecek, daima yaşayacaktır.

Matbaaların mürekkep ve yağ kokan boş odaları, koridorları, Ahmet Rasimin ölen vücudu için matem tutuyorlar... O matbaaların içinde canlı bir matbaa idi.

R. F

halâskârı Mustafa Kemal bu millete, milletin diline âşik sâfâile bulunuyor. Büyük Gazi dört sene evvel harf inkılabını burada kurmuşlardır. Bu hafta dahi dil inkılabının büyük Kurultayı açıldı, artık Türklüğün istikbalı çok parlaktır.

Türk dili anadır, zengindir, güzeldir. Fakat bütün bu hakikatlerin kendiliğinden parlayıp gözlere çarpmasını beklemek, yani vakit kaybetmek hata idi. Asırlardanberi sürüklenen bu bekleyişten ve yabancı dillerin öz dilimizin başına belâ olmasından kurtulmalıyız.

Bu kurtuluştaki yavaş ve sabır yollarında yürünebilir. Temizleme ve açılma hareketinde gözlerin açılması, milletin kımıldanması lâzımdı: şimdi bu olmuştur, çalışalım.

Ahmet İhsan

Kont Leon Ostrorog



Kont Ostrorog

Mecmua zamanında diliyle şöhretine namus edilmiş, enebî mütehammül olarak Türkiye'ye uzun müddet bulunmuştu.

Geçenlerde Notlar'da Kont Leon Ostrorog'un vefat ettiğini kısaca haber vermiştik. Aradan epi bir müddet geçmiş olmasına rağmen —o kısa Notu tamamlamak üzere— Kontun şahsından biraz daha etraflı bir surette bahsetmek istiyoruz.

Osmanlı hükümeti zamanında uzun bir müddet muhtelif dairelerde müşavirlik vazifesini ifa etmiş olan Kont Leon Ostrorog 1867 senesinde Varşova'da doğmuştur.

Binenaleyh öldüğü zaman tam 65 yaşında idi.

Pederi Stanioles Ostrorog, Kırım muharebesinde Türkiyede teşkil edilmiş olan Leh mızraklı alayında gönüllü yüzbaşı olarak bulunmuş, Ruslara karşı bizimle aynı safta harbetmiş, yararlık göstermiş ve bu yüzden de nefyedilmiştir.

Bu zat bilâhara Osmanlı hükümeti hizmetine girmiştir.

Kont Leon Ostrorog tam manasile bir insandı ve çok hararetili bir Türk dostu idi.

Kapitülasyonların başımızda bir belâ olduğu feci günlerde Türkiyeyi ve türk milletini bu belâdan kurtarmak için hararetili ve devamlı surette çalışmış. Sade politika sahasında değil, edebiyat, felsefe de de sahibi salahiyyetti.

İslâm hukukunu ve hukuku düveli pek iyi bilirdi.

İslâm hukukunda doktor unvanını haizdi. Türkçe, acemce, arapça ve ibrance bilirdi.

— Davamı 288 1001 sahifede —

Şekil 21. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 275

Sayı No: 1885-200

Yayın Tarihi: 29 Eylül 1932

Sayfa No: 275

Başlık: Dil Kurultayı (devamı)

Dil kurultayına doğru

Güzel Türkçe Seferberliği

Yazan: Halit Fahri

Geçen nüshamızdaki makalelerin uzunluğu hesabına dersine imkân bulamayan bu makaleyi, kardeşlerimiz itirazlar ederek bu nüshamıza dercediyoruz.

Akrabamdan ihtiyar bir hafız efendi vardır. Kuvvetli bir medrese tahsili görmüş, arabi ve farisiye ağına bir zattır. Divan edebiyatına da meraklıdır. Kitapları arasında kocaman arabi kamuslar üzerine devrilmüş bemen bütün divanları bulabilirsiniz. Hasılı tam manasile klasik bir tip, Enderun türkçesinden zevkalan ve «Hadikatü's-süada» ile tasavvufa gönül bağlanmış olan bir eski zaman münevveridir. İşte bu zat, hiç unutmam, birgün bana demişti ki:

— Oğlum, geçenlerde şu sizin yeni şiirler nasıl şeyler diye merak ettim. Birkaç mecmua aldım. Senin ve arkadaşlarının şiirlerinizi okudum.

— Beğendiniz mi? diye sordum. Aziz ihtiyar, dudaklarını bir hayret çizgisiyle genişletti ve bir çocuk saflığıyla:

— Vallahi, dedi, ne diyeyim, ben bu sizin şiirlerinizden bir şey anlamadım doğrusu... Adeta lâkırdıya benziyorlar.

İşte zavallı türkçenin asırlarca devam eden büyük derdini muhterem piri bu zevk miyarı tayin edebilir. Değil yalnız kendisi gibi eski medrese ve Enderun âlimleri, hatta tanzimattan sonra türkçülük cereyanına kadar devam etmiş olan bütün Avrupa istilahlı nesiller ve bu meyanda hiç güpheşiz bütün 'ile uğraşanlar türkçe yazı lisanını gerek gürde, gerek neirde hep bu arap ve acem penceresi içinden nakışlı bir Elhamra sarayı gibi gördüler. Şinasi ve Namık Kemal mektebi de, başlıbaşına bir cihan olan Hamit te, Edebiyatı Cedide veya Feri Âtil gair ve nasirleri de bütün gayretlerini hep böyle üsluplarını türkçe lâkırdıya benzetmemiye sarfettiler. Çünkü garp edebiyatından aldıkları fikirleri bile sarıklı bir lisanla ifadeye bezli âimmet eden/ bu maruf üstatların da yegâne gayesi, türkçeyi türkçe yazmamaktı: söz kuşu ancak arabi ve farisiden kanatlar alıp uçabilirdi!

Hey gidi gaflet!

İlk zamanlar benim neslimin de gözlerini kama-

tıran Halit Ziya B'in üçünlü acem terkipleri ve hatta Tevfik Fikretin «Sis»indeki «ey»leri kovalayan «dah-meî mersusu havatir»leri, nihayet birgün Selânik'te «Genç Kalemler»le başlayan açık türkçe ve millî lisan cereyanı ile üzerimize eski tesirlerini gösteremez olmuştuk. Artık, bütün bir nesil, bütün gayretimizle türkçeden lüzumsuz arap ve acem kelimelerle kaidelerini kovmaya uğraştık. Bunda ne dereceye kadar muvaffak olduğumuzu yarınki nesiller daha iyi takdir edebilirler. Ancak şurası bugünden muhakkaktır ki, bu cereyanın tesiri ile dilimiz onbeş yirmi aeneden beri mütemadiyen sadeleşmiştir. Fakat bu kâfi değildir. Çünkü, Akteri ile Ferheng'i çığnıyan nesil, birçok öz türkçe kelimeleri arap tırp bulmak ve eksikleri bunlarla kapatmak yolunda mühim bir adım atamamıştır. Yaptığı en büyük iş, İstanbul şivesi ile İstanbul halk dilinde kullanılan kelimelerin edebiyatta tutması, arap ve acem kelimelerinden birçoğunun atmasıdır. Halbuki sadece İstanbul halk dilinde kullanılan kelimeler, bütün manasile binbir fikri ve hissi ifadeye kâfi bir küle teşkil edemediği için, neticede, asıl bünyesini bulan dilimiz, kelime ve tabir itibarıyla adeta kanaksı kalmış, fakir düşmüştür. İşte yakında açılacak olan Dil Kurultayı, türkçenin en eski asırlara varan zenginliğini araştırırken bilhassa millî lûgatimizi çoğaltacak tetkiklere ehemmiyet



Türk Dili Tetkik Cemiyeti umumî kâtibi Ruşen Eşref B.

vercektir. Bu tetkikler meyânında bütün Anadolu'daki yurttaşlarımızın kullandıkları kelimeler en başta gözden geçirilecek, diğer türk lehçelerindeki sair görmüş fakat ihmal edilmiş birçok kelimeler de güneşin ziyasına çıkarılacaktır. Mahvolmuş bir vatanı diriltiren ve cihan tarihinin kaydetmediği en büyük inkılapları yapmış olan ulu Gazimizin bize büyük millî tarihimizi ve bu tarihin parlaklığını bahşeden Tarih kongresinden sonra bu Dil Kurultayını da açmaları, dil sahasında da bundan böyle yürüyeceğimiz yolun ne feyizli bir yol olduğunu göstermiye kâfidir. Şükranla dolu kalplerimiz yeni millî bir sevk ile çarparken dil ordusunda da gönüllü bir nefer gibi çalışmıyacak bir tek türk tasavvur bile edilemez. Hepimizin vazifemiz, muharrir, muallim, memur ve hatta esnaf, bu

Şekil 22. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 278

Sayı No: 1885-200

Yayın Tarihi: 29 Eylül 1932

Sayfa No: 278

Başlık: Güzel Türkçe Seferberliği

dil ordusuna gönülden hizmet etmektir. Millî şuur onu emreder ki dükkanının üstüne arap, acem veya frenk kokusu taşıyan bir lisanla en ufak bir levha bile asan vatandaş, bu hareketinin türk diline bilerek veya bilmiyerek bir ihanet teşkil edeceğini iyice anlasın. Münevverlere düşen vazifecin ise daha ne-kadar fazla ve güç olduğunu söylemek bile zayıftır. Fakat bu güçlük yenilmeli ve hepimiz türkçenin yeni millî binası kurulurken oraya bir taş götürmeye canla başla çalışmalıyız. Büyük rehberin işaret ettiği yolda kalemlerimiz hiç durmadan çalışmalı ve türkçe düşünüp güzel ve açık türkçe kelimelerle yazmalıyız.

Burada ilk akla gelen şu sualdir: acaba hangi kelimeler türkçedir, yahut türkçeleşmiştir? Bir taraftan tasfiye yaparken diğer taraftan hangi kelimeleri muhafaza etmemiz lazımdır? Bu mesele cidden mühimdir. Şu veya bu cihetlerden tetkike pek elverişli olan bu davaya, bir makale içinde uzun boylu giriş-miye imkân yoktur. Yalnız şu noktalara işaret etmek isteriz.

1 — Türkçe mukabilleri olan ve aralarında hiç bir "manas" mevsu bulunmayan arapça ve acemce kelimeleri kat'î suretle dilimizden uzaklaştırmak: *hışq* yerine *soyq*, *çimşir* ve *güneş* yerine *şems* ve *mihr*, *afitap* *hurgit* kelimeleri gibi. [Bu tasfiye zaten *sevelerdenberi* aşayı yukarı yapılmıştır.]

2 — Anıları ister arapça veya acemce, ister fransızca veya diğer bir lisanıdan alınmış olsun, halk dilinde yerleşmiş kelimeleri muhafaza etmek: *şemsiye*, *tevekkül*, *doktor*, *futbol* v.s. kelimeler gibi...

[Doktor kelimesi yerine bir satın teklif ettiği üre "em", kelimesi eski türkçede *ilâq* manasına geldiği iddiasıyla "emci", demek lâzımdır gibi hükümler pek aklı dışıdır. Hatta "hekim", kelimesi bile doktor kadar halk dilinde yaygın türkçe bir kelime addolanamaz.]

3 — Şahıs veya memleket, şehir isimlerinin, ya türkçede eskidenberi taammüm etmiş şekilde muhafaza etmek [Lakender, Floran'a, v.s. gibi], yahut anıların-daki beyelmüel imlâ ile almak: *Shakespeare*, *New-York* gibi.

4 — İlim isimlerine öz türkçede mukabil kelime bulunursa ne âlâ, aksi takdirde bunları latince veya yunanca asalarından lisanımıza en tatlı gelebilecek şekiller dahilinde iltibas etmek: oksijen, otomobil, etno-grafik, psikanaliz, morfinman; *stratosfer* v.s. gibi.

5 — Öz türkçe kelimelerin köklerini araştırmak ve geniş türk diyarında münevver şehirler halkının bilmediği kelimeleri bulup ortaya çıkarırken mücerret kelimeleri mümkün mertebe mürkeplere tercih etmek: «saban-izi» yerine Anadolu'da çok kullanılan «çizi» kelimesi gibi.

6 — *Nogoy* lehçesiyle «gün» yerin «kün», «deniz» yerine «dengiz» telâffuzları doğru olmalıyacağı gibi «akşam» yerine «tün», «hangı» yerine «kaynı» kelimelerini tercih etmenin de acap düşeceğini, yahut *Kafkas* türklerinin «nereden gelirsün? nereye gidersin?» yerine «hardan gelirsün? hara gidersen?» suallerindeki *gıve* farkından maada «har» kelimesini hoş görmek doğru olmalıyacağını iyice bilmek. Aynı suretle «arkasında» yerine «kabasında», «önünde» yerine «dalında» gibi tabirler de İstanbul şivesine pek aykırı düşecek şekillerdir.

Bu altıncı mülâhazayı kaydederken İstanbul şivesi hakkında dekmeme olduk. Bazılarının zannı hilâfına

bu esasa riayet mecburiyeti vardır: çünkü incelmış ve üzerinde en çok işlenmiş olan şive budur. Ancak İstanbul şivesinin de semt semt değişiklikler gösterdiğini de unutmamalıdır. Meselâ şu «İstanbul» kelimesinin bile pekçokları tarafından «İstanbul», «Üe-tanbul» gibi telâffuz olunduğuna da şâhit olmaktadır. Maamafih bu, tamamen telâffuz meselesidir ve esasta büyük inhirafıya yol açmaz. Yeter ki bu şive daima elde miyar olarak tutulsun. Yaşayan kelimelerin mânaları itibarile de İstanbul'daki mefhumlarını ekseriyetle muhafazadan başka çare göremiyoruz. Niçin mi? çünkü vatanın muhtelif mahallerinde bazı kelimelerin muhtelif mânalara delâlet ettiğini görürüz. Meselâ vaktile muallim olarak gitmiş olduğum Muğla'da «testi»ye «bardak», bardağa «billür» derler.[*] Diğer bir vilâyetimizde de aynı kelimeler başka kelimelerle ifade olunabilir. Lisanda birlik ve bilhassa yazı dilinde umumî bir esas vücude getire-bilmek için, şive ve kelime itibarile ayrı ayrı mahallî hususiyetleri göstermek imkânı basit olamayacağına da herşeyden evvel kanaat getirmek lazım gelir. İşte bütün bu noktaları da tayin ve tesbit etmekle mükellef olan Dil Kurultayı, herhalde millî lûgatimiz üzerinde bilhassa çalışacaktır. Nitekim onbine yakın birçok eski türkçe kelimelerin toplanıp baki-makta olduğu haberi de şimdiden hepimiz için büyük bir müjdedir. Bu lûgat herhalde daha çok genişliyecek ve bütün yazıcılar yeni ifade şekillerini canlı ve taze öz türkçe kelimelerle ifade için bu kelimelerin sanatkârane imtisalına çalışacaklardır. Kumaşın rengi ve yumuşaklığı da ancak kıymetli şair ve nasirlerin yeni kelimeleri kullanmakta gösterecekleri kudretle ölçülebilecektir. Yeni kelimelerin hakiki kıymetleri ise, ancak san'at adesesinden halk diline geçtikten sonra hakkile anlaşılabilircektir.

[*] Şu dağların meşesi gönlüm
Dillür şivesi gönlüm

— Muğla tükürü —

NOTLAR

★ İstanbul'da **Sarı vesika** isimli filmi büyük muvaffakiyetler kazanmış olan **Mis Elissa Landi** **Satılık ev** isimli yeni bir film çıkarmıştır. Elissa Landi bir Avusturya kral ailesine mensuptur.

..

★ Seyahatte olan **Gabriel Danonçio**'nun İstanbul'a gelmek ihtimali vardır.

..

★ **Bruso Erank**, **General** ve **para** isimli bir komedi yazmıştır. Bu kış Berlin'de ilk defa oynanacaktır. **S. N.**

Şekil 23. Resimli Uyanış Dergisi 1932/29 Syf. 279

Sayı No: 1885-200

Yayın Tarihi: 29 Eylül 1932

Sayfa No: 279

Başlık: Güzel Türkçe Seferberliği (devamı)

292
SERVETİFÜNUN
No.1886—201

Büyük Dil Kurultayı

Dilimize ait çok büyük, çok geniş bir inklap eseridir.

Gazinin büyük ırşatları ve büyük himmetleriyle Dil kurultayı eylülün 26 ıncı günü Dolmabahçe sarayında açıldı.

O gün kadın, erkek, genç, ihtiyar bütün türkiye halkının ve ana vatanın dışarı kalan bütün türk fakıyetlerle başardığı her inklap gibi türk milleti Dil inklabında da muvakkak muvaffak olacaktır. Zira bu büyük işin başında Gazi bulunuyor. 26 eylül 1932 inklaplar tarihinde en mutena yeri alacak ve üzerinde durulacak bir dönüm noktasıdır.



Reisicümbur Hazretleri dün Kurultay müzakeratını takip buyururlarken (yanlarında Amerika Erkânı Harbiye Reisi General Mac Arthur)

lerin kalbi çok asil ve çok haz verici bir helecanla çarpı. Bu helecanlı çarpışta her şeyden ziyade kendisini bulan, kendisini tanıyan bir milletin gururlu heyecanı vardı.

Çok büyük ve eski bir mazıye sahip olan türk milleti son senelerde aurlara sığamıyacak kadar büyük olan emsalsiz inklaplarda bütün bir cihanın alâkasını üzerine toplamış bulunuyor.

Şimdiye kadar muvaf-



Kurultaydan bir köşe: Adana'dan gelen Türkmen aşiretlerinden azalar.

Kurultayı Türk Dili tetkik Heyeti reisi Samih Rifat bey açmış ve çok alışılsan bir nutuk söylemiştir.

Sonra reis intihabı yapılmış; reisliğe meclis reisi Kâzım paşa, ikinci reisliğe Samih Rifat ve Reşit Galip beyler, kâtipliklere Muzaffer, İsmail Müstak, Ali Rıza İtfak Ahmet beyler intihap edilmişlerdir.

Birinci toplantıda marif vekili Reşit Galip bey

— Devamı 303üncü sayfada

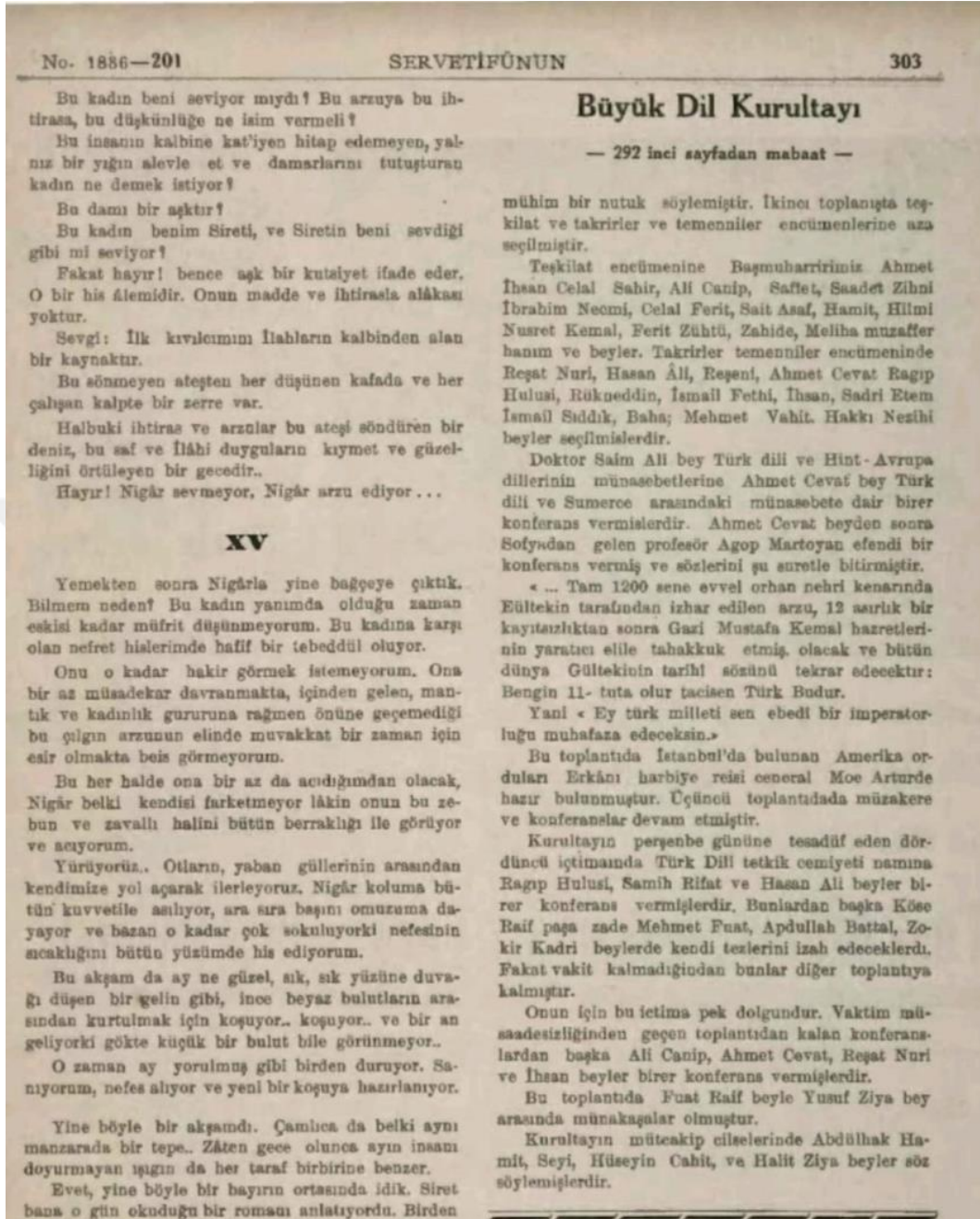
Şekil 24. Resimli Uyanış Dergisi 1932/06 Syf. 292

Sayı No: 1886-201

Yayın Tarihi: 6 Ekim 1932

Sayfa No: 292

Başlık: Büyük Dil Kurultayı



Şekil 25. Resimli Uyanış Dergisi 1932/06 Syf. 303

Sayı No: 1886-201

Yayın Tarihi: 6 Ekim 1932

Sayfa No: 303

Başlık: Büyük Dil Kurultayı (devamı)

Dil Kurultayında Ahmet İhsan Beyin 14 Birinci Teşrinde kürsüde söyledikleri

Ulu Gazi, Hanımefendiler, Beyefendiler:

Dil Kurultayının Dolmabahçe sarayı kubbesi altında, türklüğün büyük kurtarıcısı ulu Mustafa Kemal'in himayesinde çalışması Türk milleti, Türk ırfa için çok mühim, çok tarihi bir vak'adır.

Dolmabahçe sarayı, Türk Cumhuriyeti kuruluşuna kadar türklüğün yükselmesiyle, Türk dilinin değerle hiç uğraşmadı. Bunu düşününce, kurultayın burada toplanmasındaki parlaklık daha iyi anlaşılır. Cumhuriyetimizin başlangıcına kadar bu sarayın içindekiler, bütün millî varlıkların yabancı idiler. Onlar varlıklarımızı asla benimsemeslerdi. Padışahlar devrinin resmi mahfillerinde ve yazı âleminde, öz Türkçe kullanmak ayıp sayılırdı.

Hanımlar, Beyler,

Yürekler sılatan bu geçmiş görmüş bir yaşlı yurtdağınım; o zaman arapça, farsça kelimeleri bol kullanmak, bu dillerin kaideleriyle tımtıraklı, müseccac izafetler ve mutabakatlar yapmak, eski tabirle, ayınlar çatlatmak en büyük hünere idi. Bu yolda okadar ileri gitmişlerdi ki türklüğü tezyif için *atraké bi idrak* tabirini kullanmaktan, yazmaktan utanmamışlardı.

Bu argınlıkların ana kaynağı, o vaktin tabirince *sorayı humayunu meymenel makrun* idi. *Serkditiş, serkarin* makamlarından yazılan kâğıtların içinde, öz türkçe söz bulmak çok zor idi. Çünkü onların hepsi kendilerine *bendedirine, abdükemler, abdümehlâk* sıfatlarını takarak yine kendi tabirlerince *celiyyi nime-ti binimnellerine* köle olmuşlardı. Türk dilinin yüksek mahfillerde fena görülerek uzak tutulduğu sürece, millî dilin millet içinde şıkları vardı. Bilgi varlığımızın yürüyüşüne 1885 tarihindenberi karışmış onun içinde elli yıl yuvarlanmış ve elim kalem aldığım ilk gündenberi bir türlü arapçalı, farsçalı yazılarla başı boylanmamış bir eski yazıcı olmak dolayısıyla eکیدen olup bitenleri, sinema peridi gibi gözümden önünden geçirebiliyorum. Müsaadenizle bu olup bitmişlerin bir takımını size anlatayım; göreceksiniz ki o zamanlar bile ana türk dilimizin şıkları, bütün engellere bakmadan uğraşırlardı.

1300 yılına raslayan 1884'te, eski Babiâli yokuşu yine edipier, gairler uğraşı idi. Bunların çoğu bir türklük olduğunu anmak istemezlerdi. O zaman çıkan gazetelerde bir didişme açılmıştı. Tercümanı Hakikat ile Tarık gazetesi bu didişme yazılarıyla dolu idi. Tercümanı Hakikat'te yazarlar temiz bir türk dili istiyor, bunun için çabaıyordu. Bu gazete matbaasının adı Kurkanbar idi. Tercümanı Hakikat evine böyle türkçe at konulmasıyla bile ona karşı gelenler eğleniyordu. Devam eden didişmeye, Asmaî isminde Türkistan'dan gelme bir bilgi adamı karışmıştı.

Didişmeler ateşli sürüp gidiyor, teknik sözlerin türkçesini bulmak kolay üken arapçasını aramak

doğru olmadığı haykırıyordu. Fakat günün birinde birdenbire bu yazı didişmesi gazetelerde durdu! Çünkü, saraydan *iradeî senye* çıkmıştı başkâtibin emri *muçibince* türk dili etrafında (zinhar) yazı yazılmaması, onların tabirince *karihaî ilham şebihadan* ferman buyurulmuştu. Türklerin kuvvetile, yardımıle kurulduğu halde, kozmopolit, renksiz, isticlâlsiz şekilde yürüyen bir devletin başına geçen Osman oğulları, kendilerinin türklük ile uğraştıklarını göstermekten korkarlardı. Onlara türk dilile, türk işile uğraşmak saltanat aleyhinde bulunmaktı.

Evet, bu sarayların içinde, o kubbelerin altında yaşayanlar, milleti idare ediyoruz zamanında bulunanlar pek çok defalar türklüğü, türk ırfaını boğan böyle sayısız fermanlar çıkarmışlardı. Dedğim dil didişmesini yasak eden iradede bir yıl evvel, millî türk piyesleri de ortadan kaldırılıp o piyeslerin oynanmakta olduğu Kadıkpaşa tiyatrosu, bir gece içinde yıktırılmış, sabahleyin kalkınlar ırfaımızda epi rolü olan, bu eski tiyatronun yerinde bir yığın yıkıntı görmüşlerdi.

Yurtdağlar: Bugünkü cumhuriyetin sahipleri olan türkler, bunu korkunç bir masal gibi dinlerler. Fakat dediğim olmuştur, ben yıkıntı yığınına gözlerimle gördüm.

Vaktile *ricâlâkiram* denilen guruh, türklüğün ve türkçenin okadar yabancı olmuşlardı ki, Topkapı sarayı içinde yüz yıl evvel kurulan, tap evinin adı yarım türkçe olarak Basamahane olduğu halde yabancı dillerin düşkünü olan bu zavallılar, yarım türkçeye bile dayanamamışlar, basamahane tabirini kaldırıp kapının üstüne (*darü'ttâbaatü'lâmire*) levhasını hâk ettirmişlerdi. Şimdi buna bir şey daha ilâve edeyim:

İlk adı Basamahane, sonra *Matbaai Amire* nihayet *Darü'ttâbaatü'lâmire* olan ve bilgi hayatımızda çok iş görmüş olan bu müessesenin yaşamasına bile *sarayı humayun* katlanamamıştı. Padışahların adının yaldızla basılmış bir sahifesinin devlet yıllık kitabına ters yaptırılmış olması bahane edilerek Basamahane dahi 1902'de bir gecede kapatılmış, kapısı mühürlenmişti.

Dil ve edebiyat hakkında fikri böyle olan sarayın güzel san'atlerle de hiç alakası yoktu. Bundan dolayıdır ki asırlara sarayda komik işler de yapıları. İçinde bulunduğumuz bu sarayın ortasındaki büyük salonda, bir bayram günü, musayede alayı seyrediyordum, ırmalı sarık ve kavuklularle, renkli cübbelerile ve papaçlarle sıralanan, göğüsleri türlü türlü nişanlarla dolu ülema, etek ve saçak öpmeye gidiyorlardı. Bu anda *mabeyni humayun mürşikan Madam Angonen* hiplama parçasını çalıyordu. O vaktin *sorayı humayun saadet meghun bendeleri* bunun bile farkında değillerdi.

Şekil 26. Resimli Uyanış Dergisi 1932/13 Syf. 306

Sayı No: 1887-202

Yayın Tarihi: 13 Ekim 1932

Sayfa No: 306

Başlık: Dil Kurultayında Ahmet İhsan Bey'in 14 Birinci Teşrinde Kürsüde Söyledikleri

Sarayın ortasında bulunan muayede salonunda kurultayın ilk toplantılarını yaptık. Yurtdaşılar! İçinizde orasını görmeyenler varsa sade orasını değil, bu sarayın her köşesini gezip görebilirsiniz. Çünkü hikâyelerini söylediğim zamanlar gibi esrarengiz köşeler kalmamıştır. Her tarafın açarları elinizdedir, gider görürsünüz. Kurultayı himayesine alan ve bizi dinliyen büyük türk milletini bu sarayında, kendisinin dediği gibi, milletin misafiridir.

Saraya ait hatıralarımdan bir tane daha:

İki gündür yüksek kurultayda saygılı arkadaşlarım tarafından söylenen nutuklarda Servetifünun'un adı geçmişti. 41 sene evvel kendi elimle kurdugum ve tam 1885 haftadanberi çıkan bu gazetenin de sarayla, padişah fermanlarıyla bir geçmişi vardır.

Servetifünun'un daima yeniliğe koşmasını, garba bakmasını çekemiyen Abdülhamit, başkâtibinin elile 1901'de Adliye Nezaretine yazdırdığı fermanla bu gazetenin edebiyat süsü altında halka fesat dağıttığını, böylesi hakkında Avrupada her devlette ağır cezalar yapıldığı gibi Amerikada Ling tatbik edilmekte olduğundan, gazetenin sahibi ile alâkadarları nın cezalandırılmasını fermanı veriliyordu!

Adliye Nazareti uzun sürüncemeden sonra çaresiz men'i muhakeme kararı verdi.

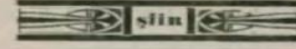
Gülünç yeri şudur ki, men'i muhakemesinin ne demek olduğunu anlamayan padişah, bunların muhakemeleri niçin yasak ediliyor diye kızmış, köpürmüş ve Sadrazamına bir tezkere yazmıştı. Arapçaya aşık olan bu adamlar men'i muhakemesinin manasını bele adliye manasını hiç bilmemiş!

Gözümün önünden geçirdiğim sinema geride bana bu işleri hatırlatıyor. Şimdi gözümün önündeki yuca, çok parlak, her türlü inkılaplar diriliğini düşündükçe, uzun senelerin yorgunluğuyla zayıflamış olan gözlerim dormayıp zevine yapı döküyor. Çünkü türk kültürünün, türk dilinin boğulmasına hesapsız fermanlar çıkaran bu kubbe altında, kuvvetli dilimizin tarihi büyüklüğünü cibana gösteriyoruz. Dilimizi yepyeni dil haline getirmek için büyük kurultay bize en doğru yolları hazırlıyor.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, ulu Mustafa Kemal, İstanbul'a ilk ayak bastığı, yanımızdaki büyük salona girdiği, bu sarayda milletin misafiri olduğu gün: (türk yurdunun, türk milletinin gözbebeği olan İstanbul'un, bana vereceği ilhamlar yüksek olacak) buyurmuşlardı. Bu müjdeden sonra yapılan iki büyük inkılap, yani harf ve dil inkılabını işaret etmişlerdi. Büyük Türk, harf inkılabını yaptı, şimdi de dil inkılabını yapıyor. Büyük inkılaplar kaynağının dil yapısı ile tamamlanacağını anlayanlar arda. Bugün o azlık çokluk oldu. Dil yapısını kurmaya koşuyoruz. Koşanlar türktür, koşanlar türkçeyi sevenlerdir. Bu koşanlar, çabalayanlar yeni türkçeyi her şeyi anlatabilecek, herseyde kullanılacak surette yepyeni, tertemiz ve çabuk yapacaklarında şüphe yoktur. Bazılarının ileri sürdükleri gibi öyle beklemeye, işi tekâmül kanunlarına bırakmaya vaktimiz yoktur. Sanki, derin bir hendeği, atalarımızın spor çevikliğiyle bir atlayışta atılabasına kuracaklardır. Buna inananlar uçurumu, hendeği atlar, inanmayanlar, yahut inanmak istemeyenler, uçurumlu hedeğin karanlık gerisinde kalır.

İşte : türk dili inkılabının arat köprüsü budur. Bu köprüden inkılap imanı olanlar geçer.

Ahmet İhsan



YANGIN

Bu yangından ne sana, ne de bana rahat var,
Körüküyor ateşi mademki kalplerimiz..
Kaygı çeker yangından nasıl mal kaçırırsın ?
Kızım, üzülme sakın, dünyada sipsivriyiz..

İnan ki yalnız aşktır, bütün neyimiz varsa,
Bu yangında sadece kalplerimiz yanacak..
Dört taraftan alevler vücudumuzu sarsa,
Aşkımızın önünde yerlere kapanacak...

Bu alevde duyarsın onbeş yılın tadını,
Anma sevgilim artık yer yüzünün adını,
Mademki yok olmuşuz için için yanarak...

Ben de yirmi üç yıl bir yük gibi atınca,
Eski bir kitap gibi ömrümü kapatınca,
Gözlerimi yumarım açkımızı anarak...

Reşat Feyzi



Fırlattım size..

Bir dal daha kırmayın bahtımın bahçesinden;
Ben onlara bakar da avunurum yerimde.
Ürperir her tarafım kırılan dal sesinden,
Gene içimde gezen bir kadın var derim de.



İstemem kokunuzu, gözüm görmesin sizi..
Kendi derdim kendime yetiştiriyor diyorum..
Gönlüm gene yakından duyarsa sesinizi,
Yeniden bağlanacak bırakın gidiyorum I,



Hepinize kendimi parça parça dağıttım,
Kiminiz gözlerimi aldınız içinize.
Kiminizin ağzına yanan kalbimi attım,
Bir parça et fışırır gibi fırlattım size..



Daha nem kaldı bilmem söyleyiniz, alınız I.
Artık bir âma gibi yaşamak istiyorum..
İçimde dolaşmanın tahta ayaklarını;
Çekilin başucumdan size gidin, diyorum..

932

Namık Kâşif



Şekil 27. Resimli Uyanış Dergisi 1932/13 Syf. 307

Sayı No: 1887-202

Yayın Tarihi: 13 Ekim 1932

Sayfa No: 307

Başlık: Dil Kurultayında Ahmet İhsan Bey'in 14 Birinci Teşrinde Kürsüde Söyledikleri (devamı)

Türk Dili Kurultayı Destanı

Osmanlı türkçesi artık elverdi,
Öz türkçe «Ulus»un içine erdi,
Gazimiz bu yolda bize elverdi,
Gelin başaralım bu savaşı da.

Yurdunu kurtaran o yüce kişi
Yarattı yeniden önlü geçmişi;
Parhyan güneştir onun her işi,
Gözü gönlü gibi güne karşı da.

Türk dili bozulup azman olmuştu,
«Engin» araplaşmış «umman» olmuştu,
İşimiz bu yüzden duman olmuştu,
Bir pul etmemiştik bu mal çatıda.

Elinde nargile, sırtında burnuz,
Ağzını açtı mı lakırdısı buz,
Osmanlı türkçesi denen uğursuz
Türkü görememiş gözü şaşı da.

Göge «İdrem» demiş güneşe «hurşit»,
«Mihir, şems, afitap» ayrı çeşit,
«Çeşmi cadû»ları sen ondan ijit,
«Ebru»ya çevirmiş canım kaşı da.

İşte bu yapma dil, bu yabancı dil,
Bir türbe üstünde yanan bu kandil,
Kardeşler bu bizim dilimiz değil,
Sönsün yerde tüten son talaşı da.

Ön doğsun bu yalın kutlu ayından,
Budur beklenen Dil Kurultayından,
Altın ok fırlasın artık yayından,
Kuş gibi aşarak dağı, taşı da.

Arabun, acemin lûgatı olsun,
Dilimiz kendi öz sesile olsun,
Nereye malice oranın olsun
Güneşli tecvidin Karabaşı da.

Artık ne Şam işi şekerlemeler(*),
Ne Şiraz kırmızı boş kelimeler,
Türk dili böğürmez, şakırdar, meler,
Çünkü özüm gışa bu dil yapış da.

Her kelimesinde var başka bir tat,
İster serçe oku, ister yumuşat,
Sözümüz bir kere açınca kanat
Yere indiririz varsa arşı da.

30-9-33 Halit Fahri

(*) Tekerlemenin ağdalısı.

Acıklı bir haber

Tokadızade Şekip öldü.

İzmirin meşhur şairi Tokadızade Şekip B. İn, hastanedeki oğlunun vefatı haberinden müteessiren aynı günde ölümü, gerek İzmir'de, gerek memleketin diğer münevver muhitlerinde derin bir esfle karşılandı. Servetifünun namına merhumun ailesine ve dostlarına taziyetler ederiz.

Bu münasebetle gazetemize gönderilen ajans tel-grafile aşağıdaki mektubu ayrıca neşrediyoruz

«İzmir 6 Teşrinievvel (A.D.) — Emlak bankası memurlarından bulunan oğlunun tifodan vefatından büyük bir teessür duyan eski şairlerimizden Tokadızade Şekip Bey bu sabah ölmüştür.»

Mektup

Edoşya ile meşgul olanlar arasında Tokadızade

Şekip, i tanıyanlar pek çoktur. Tokadızade Şekip bey eski bir aile dostumuzdu. Kendisi bir teşrinievvel tarihile yazdığı bir mektupta oğlunun hastalığından dolayı duyduğu teessürü şu satırlarla anlatıyordu: Nâvır ciddetti bir tifoya tutuldu, beni bir kat daha deliye döndürdü. Doktorların kat'ı tavsiyesi ve kendisinin gösterdiği arzu üzerine beş gündür Alancakta Doktor Sadık Şeyin «Sıhhat evi» namını taşıyan tedavihanesinde bulunuyor. Bugün hastalığının onaltıncı günüdür. Fakat hâlâ başına, kalbinin üzerine sık sık buz koymak mecburiyetinden kurtulamadık. Kulbeî âhşanımız bugün küpük bir timorhaneye ne kadar benziyor bilseniz... Şu satırları okurken ümit ederim ki manalı bir tebeşürümle «zaten ne idi?» diyeceğinizin Üç günlük hayat bin türlü ızdırıp. İşte varlığımızın hülasası. Her heseyanı hikmeti kağıya kağıyla yutabilen idim ne kadar müsterih yaşıdım. Fakat, ah fakat...»

Ne garip bir tesadüftür ki bundan çok evvel bir oğlunu daha gene tifodan kaybetmişti. Bu defaki ölüme tahammül edemedi ve o da oğlunun arkasından gitti. Allah rahmet eylesin,

Naci Vasfi

Şekil 28. Resimli Uyanış Dergisi 1932/13 Syf. 310

Sayı No: 1887-202

Yayın Tarihi: 13 Ekim 1932

Sayfa No: 310

Başlık: Türk Dili Kurultayı Destanı

Dil yolculuğu

Kurultay Gençlik ve Dönüş

Mutlu olsun büyük Türk yarımına: Dumlupınar destanı öz dilimizle yazılacak.

Ankara treni, lüzum gördükçe, mücadele yıllarından inkılâp meydanlarına büyük geleceğe inanmış gönüllüler taşır.

Zira aynı Şefin gösterdiği yolda yürüyenler onun parmağının çizdiği doguyu ilk atılışlarının konağı saymağa alışkırlar.

Oğlunu vatan sınırlarına gönderen türk anasının temiz inanışla kardoglarını Ankaradan inkılâp meydanlarına yollayanların duyguları arasında büyük fark görülmez.

Ankara istasyonu işte böyle insanlarla dolu.

✱

Biliriz ki Beyin isimli, çapı belirsiz silâhlar; samimiyet atlı gençliği ölçsüz kalpler, maksatlı Ankara yolcularının dağarcıklarını dolduran en umutlu azıgıdır.

Herkes aynı maksadın yolcusu olduğunu birbirinin yüzünden seçiyor. Ve trende her yolcu «yelesi kabarmış atlarla Tunayı geçen» bahadır atlarının sevinçle coşmuş.

Anlaşıyor ki Ankara yeni bir inkılâp meydanına ilk gönüllülerini yolluyor.

Kurultay

Dolmabahçe sarayının tarihi gizliliklerini daha kşpıdan çözülmüş bulduk. Ve gözlerimiz saray keşmesinin yanında gelecekleri boğuna aradı, durdu.

Eski zevk toplantılarına çoktan veda etmiş süslü salonlar, uzun beklemelerden sonra sahiplerine kavuştuğunu anlayan gizli bi sezişle gülüyor. Ve kucağında topladığı insanların büyük isteklerini biliyor gibi ağır başlı bir eda takınmış; onlarla bu ünlü sahiplerini süzüyordu.

Radyo, öz dilimizin eskiliği kadar büyük ve şerefli abidesinin temel atma şenliğini bütün Türkiye'ye anlatıyor.

Yedi sarık Osman oğulları tarihinde saraylara nasip olmayan bu şeref payesi kısa Türk tarihinde Dolmabahçenin payına düştü. Saray, ilk defa Türklük için, milli benlik için konuşuyor. İstanbul radyosunun bu kadar şumulu konuşuğunu bilmiyoruz.

Büyük adam, oturduğu yerden yeni bir kadife kaleyi gösteriyor gibi milâdın asırlarca ötesinde parladığını sezdiği büyük güneşli asırları asırlardan iradeli nazarılarla her gözü olana gösteriyor. Ve İstanbul radyosu bütün cihaza Türk tarihinin şerefli selâmlarını yolluyor.

Lozanda kapitülasyonların idam kararı alınmıştı,

Manevi kaditülasyonların ölümlü Dolmabahçede kararlaştırılıyor.

Bu iki ölüm mahkûmu birbirine okadar çok benziyor ki.

✱

İstanbul artan bir emekle bütün Türkiye'ye bu temel atma şenliğinin dokuz gündür sesini dağıtıyor. Dolmabahçe sarayı her kalbe bir inancın; her kafaya bir atılışın hızını verdi.

Inkılâp devam ediyor. Anlaşıyor ki dili için diline doğru giden Türk, geçmişinden daha şerefli bir geleceğin. inanmış yolcusudur.

Ve şu en büyük hakikattir:

Bu yola karşı durulmaz.

✱

Bu büyük işi alay yollarına sürüklemek isteyenler vatana ihanet ederet silâhını vatan çocuklarına şevirenler kadar iğrenilmeğe layıktırlar. Çünkü en kötü adam, kendi öz benliğine ve kendi yarımına kötü örnek olan, inanmayan adamdır.

Türk, öz benliğini bulmağa doğru attığı hangi adımında geri döndü? Ve yeni yolun candan yolcuları, hangi maksadın peşinde gittiler de muvaffak olmadılar?

Önde daima O oldukça muvaffakiyetler her zaman bize imrenecektir.

26 eylül Türk milli kültürünün bağı; kültür hayatının Rönesansı'dır. Ve muhakkak ki Türk yılının eylülü, ağustosla aynı safta yürüyecek.

Gençlik

15.000 genç muallim vatanın 15000 köşesinde çalışıyor. Ve yüz binlerce Türk genci bu uğurda çalışmayı şeref biliyor. Gençlikten ne istendi de yapamadı? Inkılâbımızın en gur ıptı yarın görülecektir.

Bu ileri harekette dağarcığını en önce sırtına vuran gencin yarın üzerindeki hakkı elbette büyüktür.

Inkılâp uğrunda, her seferberlikte Türk gençliği kadar feragat ve inanışla gönüllü olan gençlik her millette yoktur.

Yarını, yarınla beraber yapmak ise hızlı yürüyen kütelerin yapacağı en doğru iştir.

Hakla vazifenin karşılıklı olduğunu bilen türk gençliği çoktan gönüllü yazıldığı inkılâp seferberliğinde payına düşen vazifeyi bekliyor.

Şekil 29. Resimli Uyanış Dergisi 1932/10 Syf. 370

Sayı No: 1891-206

Yayın Tarihi: 10 Kasım 1932

Sayfa No: 370

Başlık: Dil Yolculuğu Kurultay Gençlik ve Dönüş

Dil Düzeninin Temelleri

Yazan : Muslih Ferit

Türk dilinin bugün millî zevkimize yabancı gelen, kolay ve doğru anlamaya engel olan aksaklıklarını yoketmek hepimizin dilediğidir. Ötedenberi kimsenin umur etmeyip omuz silktiği bu meselenin ne kadar mühim olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin ve Büyük Türk Dili Kurultayının ortaya saçtığı ıfık birçok hakikatleri göz önüne koydu ve artık herkes inanmıştır ki medeniyet yolunda ilerlemek, yeni hayatın istediği düşünce ve bilgiyi kavrayabilmek için dilin eksik ve aksak olmaması gerektir. Başlangıçta çok güzel ve işlek olan Türk dili sonraları Arap, Acem taslağı yobazların gösterişi Sultan dalkavuklarının yüzünden bozuldu. Eski güzelim sözler unutuldu, unutturulmak istendi yerine bir alay Arapça sözler karıştı. Bu çetrefil, uydurma lâflara öztürkün dili dönmüyordu, bu kötü tatlız tuzsuz tekerlemeleri türk anlamıyor anıyamıyor anlamak kullanmak ta istemiyordu.

Halk kendi dilini bırakmıyor ve softaların Padişahın dalkavuk yardağı adamlarının sözüne kulak vermiyor fakat ne de olsa kulak dolgunluğu ile dinin ve istibdadın kelimeleri ruhunda yer tutuyordu. Dil özünden uzaklaştı ve kol kol ayrıldı, çapraşık içinden çıkılmaz bilmece halinde yazmak bilgiçlik oldu. Bugün artık bu kötü ve bozuk dilin tatsızlığını anlaşıp kızılmış herkes çakmıştır. Hepimiz kolayca ve iyice anlamak, dinin, sarayın ve dalkavukların parolasından uzaklaşmak istiyoruz. Dilin değişmesi ve düzelmesi kaygusu içimizde kökleşti. Bâ dil düzelmesi işi üç sebepten dolayı lüzumludur.

A) Türk milleti tarihin öğdüğü ve kendisiyle öğündüğü yüce bir varlıktır. Türk ruhunun zengin düşünceler ve duygular veren kaynakları bugün millî kütleyi canlandıracak kuvvetleri içinde taşımaktadır. Şimdiye kadar İslamîlik, Osmanlılık gayeleri uğruna unutturulmak istenen Türklük artık asırlardanberi gizli kaldığı yerden taşınmış bütün coşkunluğu ile kendini göstermeye başlamıştır. Millî kültür zengin tarihimizin kuvvetli ruhundan ödünç alırken bize yabancı gelen ve öz millî varlığınıza satan her engeli ortadan kaldıracak Türk düşman yabancıların Türklüğe verdiği zararın hincını alacaktır. Biz Türküz dilimizin duygusunu, hayatımızın Türklüklü, Türkün ulu ruhu ile dolu olmasını isteriz. Bize Türklüğümüzü unutturmak isteyen moloz Arap Acem peşavralarına söylüyoruz. Kahrolsun Araplığa Acemliğe ve Frenkliğe üsenerleri! diyoruz. Biz her şeyde olduğu gibi dilde de Türklüklükten başka yol bilmiyeceğiz her sözüne « Ben Türk diliyim » diyen bir dil istiyoruz. Bu dilin düzleme merasiminde millî hedefidir.

B) Duygularımızın coşkun coşkun haykırarak söylediği ihtiyaç düşüncelerimizin mantığımızın içinde de kendini göstermektedir. Dilin düzelmesini is-

terken millî duygulara kapıldığımız kadar düşünce-lerimizin doğru ve haklı sesini dinlemiş oluyoruz. Bu mesele yalnız millî değil aynı zamanda fikrî bir ihtiyaçtan doğmuştur. Türkçe bugünkü biçimle her şeyi düşünmeğe, her bilgiyi, her duyguyu anlatmaya veya anlamaya elverişli değildir. Başka dillerde olan öyle kelimeler vardır ki bizim dilimizde onun manasını taşıyan bir kelime yoktur. Maddî şeylere, hayvan, ot çiçek v.s. şeylere ait kelimeler pek çok olduğu halde düşünceyi, mücerret ve manevî şeyleri bildiren kelimeler asırların içinde kaybolmuş, bugüne artakalanlar da işlenmediği için ifade kabiliyeti ölgün ve gizli kalmıştır. Bu nokta yani lügat darlığı meselesi Türkçeyi bilmiyen ve tanımayan kot kafalıların her tarafta ileri sürdükleri bir iddiadır ki sanıldığı kadar büyük bir aksaklık değildir. Çünkü :

1 — Nasıl bazı dillerdeki kelimelerin Türkçesi yoksa Türkçenin bazı kelimeleri de başka dillerde yoktur. Her dilin bir çarpıda işlediğini sauan ve her yabancı kelimeye Türkçe mukabil bir kelime bulunmadığını teessüfle karşılayanlar çok kere yabancı dillerden Türkçeye tercüme ile uğraşmışlardır. Halbuki Türkçe sözleri yabancı dile çevirenler de aynı güçlüğü çekerken Türkçenin inceliğinden dem vururlar. Şu muhakkakki Türkçe kendisine mahsus kelimelerle çok zengin bir dildir.

2 — Anlama ve anlatma ne demek olduğunu anlayamayan lügatçiler, tercümeciler insanların kelime kelime birbirine uymasını beklerler, fakat birçok dillerin sözleri tıpkı tıpkısına birbirine uymaz çünkü insanların her zaman ve her yerdeki kafa tepekkülleri başka başkadır. Eşyayı, hadiseleri çeşitlere ayırırken başka türlü düşünmek isterler ve ya ancak başka türlü düşünebilirler. İnsanların kelimeleri bir tasniften doğmuştur, bu tasniflerde ırkın, içtimai münasebetlerin izi vardır. Dilin eksik olmadığını anlamak için dilimizdeki bir kelimenin başka dillerde birçok kelimelerin bir araya getirilmesi ile ifade edilebileceği gibi mukabili yok sanılan birçok yabancı kelimelerin dilimizde bir kaç kelime ile anlatılması mümkün olduğunu kabul etmelidir.

3 — Son yılların değerli çalışmalarına gelineceye kadar Türkçenin tarih ve yurt içerisindeki birbirine benzemiyen şekilleri araştırılmış, Türkçe üzerinde çalışmaya değmez kabaşaba bir dil diye tanınmıştır.

Arapçanın en zengin lügatini yapan ve ezberleyen, Acemce şiirler yazan okuyan Türkler kendi öz medeniyetlerinin kaynağından Orta Asyadan uzaklaştıkça kendi benliklerinden de uzaklaştırmışlardır. Halkın içinde daima yaşadığı millî varlık memlekette zihin

— Devamı 413 üncü sayfa —

Şekil 30. Resimli Uyanış Dergisi 1932/24 Syf. 407

Sayı No: 1893-208

Yayın Tarihi: 24 Kasım 1932

Sayfa No: 407

Başlık: Dil Düzeninin Temelleri

Dil Düzeninin Temelleri

407 inci sayfadaki mabaat

yoranların görüne çarpmamış, tabiatı masivini ve yurdunu çok dar gören köylülerin elinde daralmıştır. Bir medrese softasına Türkçeye mahsus bir kelimenin Arapçasını aordum — Efendim, lûgati Arap vâsidir, mukabil aranırca bulunmamasına imkân yoktur. dedi, ve bana Türkçe mukabili bulunamayacak Arapça bir kaç kelime sayarak Lûgati Arap bir Bahri Ummandır efendim diye ilâve etti. Ben Arapça kelimelerin Türkçeleri bulunmadığı tetkikle anlaşıyor dedim.

Şu tohaf cevabı verdi:— Türkçesini ne gördüm ve işittim. Ne İstanbulda ne tağrada bu kelimelerin Türkçesine tesadüf etmedim!

Bu cevap bir Osmanlıca meraklıının Türk dili karşısındaki vaziyetini gösteriyor.

Kurancın lisanı olan Arapçayı göklere çıkarıyor, mukabilini bulamadığı kelime için lûgate bakmalıdır, diyor. Türkçeyi tanımayı hatırandan bile geçiriyor, onu lûgati olmayan bir lisan anıyor, Türkçede si-lanca kelime eksiktir, çünkü Türkçe lûgatlarda yoktur diyemiyor ve ben bu kelimeye tesadüf etmedim demekle Türkçenin yalnız kendisinin tesadüf ettiğini hatırladığı kelimelerden ibaret olduğuna inanıyor! Acaba Türkçede hakikaten lûgat yok mudur? Hayır, zavallı yobas hiç olmazsa Divan Lûgatü't-Türk'ü görseydi Kâğırlı Mahmudun nazil Arapların kafasına vura vura Türkçeyi müdafaa ettiğini bilirdi. Semem sofia Muhakemetü'l-lûgatıyn adlı eseri anlamaya kalkışsaydı Nevainin [öz millî dili olan Türkçeyi] Acemlere tanıttığını görür bir kaç Türkçe kelimeyi öğren-mese bile Türkçe eksiktir demek için Türkçe lûgatlari hiç olmazsa gözden geçirmek lâzım geldiğini düşünürdü!

Artık bugün bu kuş beyinli adamların düşüncelerinin kötülüğünü söylemeye lüzum bile kalmamıştır. Türk milleti millî ve fikrî ihtiyaçlarını en hızlı bir yürüyüşle takip etmektedir. Dilimize fikri kuvvetini verebilmek için lûgati nazil Türkçeleşecekse nahiv ve gramer de Türkleşecek ve halkın kusa cümlesi ve cümle sonunda gelen müf'ülü yazı diline geçecek ve bu noktada sözün kolay, çabuk ve doğru anlaşılması esaslarına göre halkın istediği yapılacaktır. İlim ve edebiyatın cemiyetimiz içerisinde yayılması, düşün-celerin yükselmesi ancak bu suretle mümkün olacaktır. Bu hedefler dilimizden birçok kelimelerin atılması için mühim sebeplerdir.

Dünyanın en büyük posta vapuru : Normandie



Normandie vapuru denize indirildikten sonra

Fransızlar cesim bir posta vapuru daha inşa ettiler. Bu vapur denize indirilirken müthiş zuretle sular kabardı, sahilde boğulan bir adam bile oldu. Resmimiz bu vapuru gösteriyor. Vapur 800 metre tulindedir.

Emsali görülmemiş derecede büyük bir otübüs



New - York'ta beyazmüslül bir sergi açılacağına Avrupa gazeteleri yazıyor. Amerikalılar sergiye ziyaretçi toplamak üzere hususî otübüsler yaptırıyorlar. İşte bir numanesi — Ne büyük !

şamıyan kelimeleri de çimdilik kurcalamamak ve kalem, kitap, mektep, devlet, millet gibi sözleri dilimizden atmamak lâzımdır. Çünkü bunlar başka

I. Halkın telâffuzuna uymayan ana dilimizde bulunmadığımız kelimeler halk dilinde öz Türkçe olarak hasıl veya mürekkep kelimelerle anlatılmaktadır. Bu yabancı kelimeler dilimizden kovulmalıdır.

II. Dilimizin bir çok kelimeleri de vardır ki onlara ilgiltilmesmesi faydalı ve lüzumlu olacaktır.

a) Meselâ bu günkü Türkçe de mukabili olan yabancı kelimelerin yerine konulacak kelimeleri çok eski Türk lûgatlarından alınacak olursa biz

dil değiştirmeye zorlayan bir gaye tatmin edilmiş olmaz, sonra yapılan değişikliklere karşı bir itimatsızlık uyanır ve zoraki görürüz, ve nihayet bu yapılmak istenilse bile halka kabul ettirilemez, halk bugün yaşıyan sözleri tercih eder. Bu şekilde tarihin sinesinden kelime toplamak usulü lisanın en yoksul tarafları için kullanılmalı ve en sona bırakılmalıdır.

Kökü başka dillerden alınmış olup ta öz Türkçesi halk lisanında yaşıyan kelimeleri de çimdilik kurcalamamak ve kalem, kitap, mektep, devlet, millet gibi sözleri dilimizden atmamak lâzımdır. Çünkü bunlar başka

— Devamı 416 inci sayfa —

Şekil 31. Resimli Uyanış Dergisi 1932/24 Syf. 413

Sayı No: 1893-208

Yayın Tarihi: 24 Kasım 1932

Sayfa No: 413

Başlık: Dil Düzeninin Temelleri (devamı)

Dil Düzenini Temelleri

413 inci sayfadaki mabaaat ve son

İlhamın söhleri olsa bile bizim ana dilimize girmişler ve bir çok başka yabancı kelimeler dilimizden kovuluncaya kadar içimide yaşamaya hak kazanmış unumleşmiş kelimelerdir. Yapılması lazım gelen dil değişikliği o kadar ağır bir iştir ki bir çok alışılmadık yabancı söhleri dilimizden atmadan bunlarla uğraşmak gücümüzü yitirirde sarfetmemek ve gayelerimizin istediği ürüyü takip etmemek demektir. Tahmin olunur ki, dilimizin istikbali bu Arapça ve Acemceden kelimelerin tamamen kökünü kazıyacaktır. Fakat bu tasfiyeyi sırayla yapmak halkın en az kullandığı kelimelerden başlayarak yabancı söhleri ortadan kaldırmak lazımdır. Bu hususta iki şey hatıra gelir. Dil hareketinin otoritesi ve sonra usulü otorite ilmindir, tarihindir, ona hiç kimse sahip çıkmamalıdır. Fertlerin bu içimsal ilham varlığını kendi keyifleriyle uydurmaları doğru olamaz, yani hiç kimse kelime ve ilham yapamaz. Onu ilmin salâhiyeti yapar. Usul dilin değışmesinde, gayeye göre üç şekil gösteriyor.

1 Bugünkü halk ilhamından almak. Coğrafi bir tenevvü vardır.

2 — Dünkü halk ilhamından Türkün öz dilinin doğduğu yerden almak. Tarihi çeşitlerin içinden seçmektir.

3 — Dünkü veya baktünkü halk dilinin söhlerinden yeni düşünce ve bilgilere uygun söhler uydurmak. Bu iş tarihi ve coğrafi manzaranın verdiği alışkinlik ve kaidelere göre en sonra tatbik edilecek bir usul olmalıdır. Bütün bunlardan maksat halkın iyi anlaşması ve milletin düşünmesi, duyması, manevi istiklalini kazanması içindir. Dilimizde millî hareket beynelmîlî hareketten üstün tutulmalıdır.

Yaşasın Hakikat!

Yazan : Muslih Ferit

Muharrir, inkılâp ve cemiyet karşısındaki düşüncelerini kitap halinde topladı. Bu kitabı her münevver okumalıdır.

Dr. Cevat Kerim

Haseki hastanesi Cilt, saç ve zührevî hastalıkları şefi

İhtisasını Viyana'da ikmal etmiştir.

Hastalarını Çağaloğlu'nda Süreyya B. apartmanındaki muayenehanesinde Cumeden maada hergün saat 3-6 ya kadar kabul eder.

Halkevindeki Konferans

Beynelmîlî Kadın Cemiyeti murabhası Amerikalı Mrs. André Bider geçen pazarı günü İstanbul Halkevinde Dünya Kadınlık hareketleri hakkında Fransızca olarak çok enteresan bir konferansa vakti ve Türk Kadın Birliği azasından Seniha Rauf Hanım tarafından türkçeye tercüme edilmiştir. Bu meyanda bazı mühim şahsiyetlerle muhtelif memleket kadın hayatına alt projeksiyonlar gösterilmiştir. Madam André Bider Yakın çarktaki seyahat intibalarını ve Sufiye, Muir kadın birliği teşkilâtı hakkında izahat vermiş ve bütün dünyada kadınların tanınması hususunda büyük teşebbüslerde bulunmuş olan mühim şahsiyetlerin faaliyetinden hararetle bahsetmiştir.

Kadınların vüsanı etrafında toplanmaları ve bağı oldukları vâsıflar ruhi vâsıflar itibarıyla içimsal hayat âserine müessir olmaları hakkında fikirlerini söylemiştir. Bahri tahdidi teslihat konferansında muhtelif milletler kadın murahhasalarını bulundugunu anlatarak bundan sonra Türk kadınlarının da bu müsterek faaliyete girerek dünya sulhunun temini için gayret gösterilmesini temenni etmiş, Büyük Gâzinin memlekette vücuda getirdiği mühim yâsâflardan takdirle bahsederek Türk kadınığının diğer şark memleketlerindeki kadınlar için gıpta edilecek bir nümüne teşkil ettiğini söylemiştir.

Madam André Bider'in çok uzun süren konferansı Türk kadınığın tarafından layık olduğu alâka ve büyük bir zevkle karşılanmıştır. Konferansa Kraliçe Keriman Halis Hanım da bulunuyordu.

Ahımın yazıları

— Babası —

Yıpranan bir ömürle eskidikçe seveler,
Taşı kazılmış gibi gösüktü bîref birer.
Bir deri ballıde hergün ahımın yazıları.

Kağı arzuya kalbinde yer bulan mezarlığım,
Bir parça etken benim bu dünyada varlığım,
Diş geçirmek istedi bana da bazıları!

Muvakkar Ekrem

Gözyaşları

Elem İzzet beyin Milliyet gazetesinde son tefrika edilen Gözyaşları isimli romanı kitap halinde çıkmıştır. Gözyaşları kuvvetli bir tahlil romanıdır. Memlekette en çok okunmuş bu murarririn bu eseri hakkında fazla söz söyleme lüzum görmüyoruz. Herkesin kütüphanesinde bulunması lazım gelen bu eseri, bütün kardeşimize hararetle tavsiye ederiz.

Şekil 32. Resimli Uyanış Dergisi 1932/24 Syf. 416

Sayı No: 1893-208

Yayın Tarihi: 24 Kasım 1932

Sayfa No: 416

Başlık: Dil Düzeninin Temelleri (devamı)



Şekil 33. Resimli Uyanış Dergisi 1933/12 Syf. 1

Sayı No: 1900-215

Yayın Tarihi: 12 Ocak 1933

Sayfa No: 1

Başlık: Reisicümhur Hz. Türk Dili Tetkik Cemiyetinde

Sevgili yurtdaşlar! Sevgili okuyucular!

Her gün gündelik gazeteler dilimizdeki arap ve acem sözlerinden karşılıklı arananların listesini basıyor. Bütün Türklük bu özlü Ulus işi için çalışıyor, düşünüyor, arıyor. Bu büyük ülkü ile hepimizin yüregi aydınlanmıştır. Karşılığını bulacağınız öz türkçe sözleri bize de yollayabilirsiniz. Bunları göğsümüzü gere gere basacağız. Bu dil işi etrafında düşündüklerinizi de yazınız. Vazife hepimizindir.

Açık görüşler:

Şişli Türkçesi

Güzel türkçe, açık türkçe.. sıcak ve tatlı türkçe.. Hepimiz bunu istiyoruz, hepimiz ararız ve acemin kamusunu teperek, milleti yazarken ve konuşurken öz diline hâkim görmek istiyoruz. Lüzumsuz cenebi kelimelere de boykot!.. Vatandaş, Türkçe konuşalım!..

Türkçe konuşalım!.. Bu ses artık bağrımızdan taşıyor. Bu sesi duymıyan şursuz bir delikanlı veya bir genç kızın gösteriş için bir mağaza matmazeline fransızca bir cümle fısıldadığını işittiğimiz zaman onlara karşı kalbimiz pek haklı bir kin duygusuyla çarpıyor.

Evet, böylelerine kızıyor, kin bağlıyoruz ve ancak Beyoğlu kaldırımının tatlısu frengini iyi, kötü türkçe konuşmak şartile affedebiliyor, şivesizliğine katlanıyoruz. Bu da mecburi bir katlanıştır.

Fakat acaba yalnız onlar mı? Hakikatte su gibi berrak türkçemizi -son hafta zarfında bazı muharrirlerin işaret ettikleri gibi- yalnız Beyoğlu'nda mı bulandıranlar var?... İşte bir sual ki buna «hayır» cevabını vermek bile insana acı geliyor.

- Bakasın sen ona...
- Göresin sen onu...
- Gördün mü ki o değil... Şeri!

Gülmeyin!.. Evet, bu dil Türk dilidir. Bunu ko-Bu nerenin dilidir?... Cevap: Şişli ve Nisantasi'nın dili!.. Bu dil kimler konuşuyor?... Cevap: Ali, Veli, Hasan, Hüseyin, Güzin, Nermi, Naciye, Hadiye... ve gayrihüm!..



Bir kadın uyumada

Yeşil bir su uykusu görüyor sanki oda..
Islak bir yosun gibi ay ışığı aynada..
Ne bir ses, ne fısıltı.. yalnız hafif nefesler!..
Nüfûr kadar beyaz bir kadın uyumada..
Bir kadın uyumada, saçları darmadağın,
Kimbilir hangi tatlı rüyayı tada tada?..
O böyle yudum yudum içerken uykusunu,
Hayalini öpüyor ay ışığı aynada...

13 - 3 - 933
Halit Fahri

nuşanlar türktür. Fakat konuştukları türkçe, bir kısım ailelerin aslatışhe gayret etmedikleri garip bir lehçedir. Buna Şişli ve Nisantasi türkçesi derler! İşte vakur ve asil bir gayretle bütün vatandaşlara türkçe, güzel türkçe konuşmalarını haykırırken onlara bu kötü Şişli türkçesiyle de mücadele etmek lüzumunu hatırlatmalıyız. Çünkü bu acayip konuşma, dilimizin ne kelime, ne cümle mefhumuna uymaktadır. Bu sesler, biltür bir dere gibi akan güzel türkçemizin içinden kutaklarımızı karanlık gecede kurbaga sesleri gibi çirkin ve tırmalayıcı geliyor.

Bu İsan türkçenin karikatürüdür. Heyhat ki son zamanda pokerli ve çaylı meclislerde bu nevi türkçe kübik çay gibi moda olmağa başlamıştır. Salgının önüne geçmeliyiz. Hiç olmazsa çocuklarımızın şivesini bozmayalım. Onlara acıyalım.

Halit Fahri

Şekil 34. Resimli Uyanış Dergisi 1933/23 Syf. 266

Sayı No: 1910-225

Yayın Tarihi: 23 Mart 1933

Sayfa No: 266

Başlık: Şişli Türkçesi

ANLATMAK

stuartmil tabiti tarif etmiş, teğebbüz ettigi zaman çok çetin bir işe girmişti. Fakat o bize tabiatı basitleştiriyor, bundan vak'alar sözünü kullanıyor, ve ifadesine devam ediyor, «eyanın olup bitigi tarz» ve nihayet «bir telekki» diyor. İşte alıngım fikirler den daha uzaklara gitmek suretile çok şeyleri kolaylaştırır bu tarif iyi bir teşhirin mükemmel bir numunesidir.

Kaide 4 Mantıklı tarif mümkün olduğu kadar muhtasar olmalı ve tarifiedilen kelimeden doğmuş hiçbir kelimeyi ihtiva etmemelidir. Stuartmillin tabiat kanunları tarifi gözen geçirince fadentini kabul değildir. Bu kanunların hakikaten umumî kazâyeler kelime kekilllerinden ibaret olduğunu görüncé şâşalar fakat daha ziyade düşününce vuzuha görürüzki (Stuartmillin göstermek istediği de budur) bu kanunlar her şeye râğmen insanın gördüğü şâşaları değil, gördükleri herhangi bir kimsenin (tabii) kelmelerini kullanmak suretile düveççi hatayı meyil irtikâbetmiyor, ve (gayri mütehavvîl) tabirini kullanıyor.

Surasını alıma hatırlamak lâzımdır. Nihai bir tarîf yüzü deneme ve tecrübe ameliyelerinin sonunda gelir. Böyle nihai bir tarîfin herkes tarafından kabul edilmek için en iyi yol budur. tarîfi bulmak için düşünen aklı gelen bütün fikirleri mülâhazaları yeni hareket noktalarını bunları neticelerini, noticede verilen hükümlerini değıştirmesi lâzım gelen o fikirleri kullanmak lazımdır. Kız o düşünceler fikrî üzerindeki kendi zihnini tecrübesini olduğu gibi bütün samimiyetle kaydetmeyen bir muharrir katiiyen iyi bir eser yazamaz. Bu metoda göre toplumlar fikirleri üzerinden yürürlükte bulurlar. Hâdiseler tarihinin aynasıdır. İnsanlar genelleştirilmiş tarîfler, hâdiselere göre değıştirilmesi lâzım gelen tarîflerle karşılır. Hiçbir nokta kağırlınamaz ve aklı geleceğini her fikri olduğu gibi ve samimiyetle kadın üzerinde toplama bir muharrir olarak hareket etmelidir. Hâdiseler en iyi bir fikri izah etmek bir mefhumun muhteviyatını ortaya koymak bu umumi kaidelerle uyumla bağarılabilir. Elâkisiz ve yanlışlar olarak ifade etmek ve okuyanın kafasında yarım kalan fikirleri tam olarak ifade etmek için insan zekânını bu husuî kabiliyet ve itiyatlarından istifade etmek, ve mevzuu tahlil etmelidir.

Bundan sonraki yazımızda mantıki tasnifin esaslarını ve bu çeşit ifadelerle becerabilmek için faydalı olan yolları anlatacağız.

Muslih Ferit

ANLATMAK

[illegible]

İzrah mahiyeti — Tavrişin gayesi, mahallâtın azami girdiğide mevzuatı layaklı karlılı girdiinde canlandırmaktır. Tavrişin gayesi mevzuatı yapar tavrişin gayesi amlu girdiinde, işleme, dokuma, koku, tadma girdiinde ne girdi. İzrah ile daha ileri girdi. İzrah gayesi ne mahallir birşeyden azaldığı mana ve şumalı karlılı anlıştır. İzrah, birşeyin kendiinden ziyade o şeyin verdiği fikir, onun hakikati için bir nazariye ve ilmi ile birliktedir. Fakat onun ne şumalıdır verdiği nokta o şeyin verdiği kanaattir.

İzrahın karakteristiği — Bir izrahın ne noktası da vardır.

(1) Muharririn bahsettiği mevzu bir fikir bir kanaat bir nazariye bir Mevlum hatta bütün bir felsefedir. Fakat bu hissimizden birine temas eden, muayyen bir his değildir.

(2) Muharret mevzuu isabe ihtiyaci olmadiguna ve birkerik kimseyle tarafindan yunus anlasildiguna kimseden O, butun bu karark maddeyle baastilestiren bir islede bulunmuyor. Cetin soxin kolay anlasilmasi icin bas-

izahını teklif eder.

(2) Muharir şahsi tərribəsindən bəhsəder. O öz
zə kəndi düşünüb bulduğu kəndi gözüne çarpan bə
laahı təklifəder. Və bursanı dəlayı fəimada ləyək bə
muallim rəli təkirur. Bütün küdrəstli muallimlər gəlir

osunda başlıca gayesi kendini **vücutla** anlatmaktır. Şahsi tercihlerinden vücutla getirdiği olduğu izah ya-
nı ve bilerek doğru izahlar ve yanlış anlatımların
kurtulmak için dikkat etmek lâzımdır. Muharir ne-
mus gelimeler kullanmak devamlı bir surette fikir-
anlatmak, eski ve mevcut peylerden daha az mon-
ve yeni peylere doğru ilerletmelidir.

(4) Muharirin uğraşmasının neticesi gaye itibariyle, iz Hududu mübbem olan bir fikrin veya bir şeyin bir **tarfiye** vasıl olmak hususundaki arzunun tatmin yakut;

(b) Tazmin temayyülümüşü tatmindir.

İzahı emriyle, Tahsil — bu emriye daima izah edilmek için bu tahkilden ibarettir. — En fıkri kimseler yahut tamamen tarifiye ve tasnifi ile neticelenen bir tahkildir — muharirin erisdiği tarifi veya tasnifi kimsen mi, tamamen mi yapıldığı meselesi evvelki (1) ile alınan hususla mericilin imkânlarına bağlıdır. (2) Muharirin dileğine bağlıdır.

9) Mükemmel ve tam tarifi ve tanımlı mükadde-
ratlar (petrol, tütün, banya vezi) ulmanın şimdiki kadar mu-
kimm oludunu ve istatistikleri çok zayıftır. Bilginin
ilerlemesi tam ve mükemmel tarifi ve tanımlı kuş-
kur kolom gibi görünüyor. Mesela eğer tekâmülün
kuş tarifine ihtimad edecek olursak; tabii tabiatı faaliyetleri
söylenide nevelerin mükemmeli deşifre edilmiştir. Buve
tarifi ederek John Flock gibi kesin genşir
bir bilgiyi çok ve başka bir deşifrelik mu-
kadele eder. «Çocukluğun temeldir». Bunun üzerine
tarifin yeniden tazyir edilmesi ve yeni bir ilâvânın
yapılması zaruri olur. Bu muharir bir mevzuata ta-
sil edince o tanımlı bir deşifreleşme gibi görünür
ve hatâ muharirî tamamlanma tatmin eder. Halâki
daıma mahall bir hokuk eğer bakiyetim ve kıla
tarifi edilmesi kâabeden istenilen vardır.

(2) O halde bu tarif ve tasnifi hazırlamak için çıkartken ancak gündelik dilimize uygun olmasını bekleyebiliriz. Ancak bu suretle anlatmak istediğimiz düşünceleri okuyucumuza en pürüzüz bir şekilde anlatabiliriz. Ona ilade eteceğimiz bütün fikirler için zemin hazırlayabiliriz.

Bir türlü müşkülün regüme ilade-i muvaffak olabilmek hususunda tam ve mükemmel tarif ve tasnifin mümkün olabileceğini kabuletmek ve mümkün olduğu kadar mantıklı tarif mantıklı tasnifin kaidelerine riayet etmek lazımdır.

Mantiki tarifin kaideleri — Bir tarifin zarfında demek onu müstasip bir sınıf için olmak ve o sınıfta bulunan diğer şeylerden asıl bir farkla ayrıldığını göstermek demektir. O sınıf **cins** ve o fikri aynı sınıftaki diğer şeylerden ayrılmış karaktere de **fash** karip denir.

Fikir	Cins	Faaliyet karışık
San'at	dünyesinin süsü veya hareketle olan sureti ifadesidir.	herhangi bir gaye ile.
Edebiyat	kıymetli düşüncelerin yansı ifadesidir.	yaklaşık pratik maksadın ifadesi olan
Tarihiyat	insan faaliyetleri için ve yakışık bütün faaliyetlerin olup bilgin tarihi kullandılar bir bilim ve sanat bir bütün olmak itibarıyla ayrıntı varlık şekillenmiş düşünce teklifidir.	her teklifi ayrıntıların tam bir bilgisinin malik olan bir zekâ tarafından

Şekil 35. *Resimli Uyanış Dergisi* 1933/20 Syf. 332

Say1 No: 1914-229

Yayın Tarihi: 20 Nisan 1933

Sayfa No: 332-342

Başlık: Anlatmak

Yazan : **DİL KILAVUZU** Her hakkı
Hüseyin Nazmi **CRAMER** mahfuzdur.

— Biraz konuşmak —

Türk dili, bütün diller arasında başlı başına bir kaynaktır. Söylemesi kolay, düzeni (ahengi) tatlı, türe (kaside) leri az ve belli olan bu dilin yetipik (makul) leri hemen her yere yayılmış gibidir.

Bugün bile bu dilin azçok eski izlerini dil bilicileri (üsan mütehasssaları) araştırıp bulmaktadırlar.

Türk dili, binlerce yıllık en eski dillerdendir. Birçok yerlerde, yıkıklar (harabeler) üzerindeki o zamandan kalma yazıları sözümüzün doğruluğunu gösterir.

Türk dili, yeşil ağaçlar, çayırar arasında çıkan bir kaynak akıntısı gibi sevimli ve güzeldir, büyük bir deniz kadar geniş ve engindir. Onun parlak, yararlı türe (kaside) leri bugün bile sanki bir büyük iş ocağı (fabrika) gibi işlemekte ve bize yeni, yeni söylenti (kolime) ler vermektedir.

büyük güçlükler doğurduğu gibi yurtdaşı arasında da bilgili bilgisizler gibi bir ikilik çıkarmıştır.

Bu yanlış gidişin korkunç sonunu yakınları kadar kimse anlamamış ancak « Şinasi » ve onun arkadaşları bunu sezerek söylemişler ve birçok yazılarında o kalın bağı kırıp çıkmak istediklerini göstermişlerdir.

Şinasi ve arkadaşlarının çizdiği izde yürümek, ilerlemek isteyen gençlik bu uğurda çok uğraştı fakat ne yazık ki: bunların da karşısına yine o eski, beş yüz yıllık diylek andık [*] çıktı. Bunlardan birçoklarını yıktı, yıktı ve bir takımını da ıssız çöllere kadar ırlatıp attı.

İşte bu kash canavarın öldürücü avucu altında inliyen gençlik ve ilerlemesi için uğraştıkları okutuz dilimiz otuz bukadar yıl daha boğalamış veya kendini öyle göstermiştir.

Resmî İstılahların Türkçeleşmesi Komisyonu



Resmî istılahları te dilimizce çevirmek için teşekkül eden komisyon Başvekilat müdevvenat müdürü Emrullah Beyin reteliği altında memnune devam etmektedir. Komisyonunda bütün cebbilelerin mümessilleri vardır. Resmî komisyonun içtimasında olunupır.

Fakat ne yazık ki: eşi az bulunan bu değerli ve güzel dilimizin içine, bir yasturevi (türbe) nin altın yaldızlı parmaklıklarına bağlanan ve onun parlaklığını göstermeğe engel olan paçavralar gibi birkaç yüz yıldanberi tanınmadığımız, bilmediğimiz yabancı türe (kaside) ler ve anlamadığımız, kullanmadığımız sözler katılarak bu güzel dil öz benliğini yetirmiş (kaybetmiş), tanımaz düştün bir kılığa sokulmuştur.

Ne yapılacak bir iş ki: bu yanlış yola en önce budun (millet) nun en büyükleri ve bilgili olanları girmiş ve sözde canını dilimizi süsledik, incelttik sanısına (zehop) düşmüşlerdir.

Bu katma işi işte böyle yüzlerce yıl sürmüş ve baltalana baltalana zavallı Türkçe tanımaz bir kılığa konulmuş ve beş on çizgilik bir yazıda hemen hemen bir iki söylenticikten başka Türkçe ve onun benliğine yarar hiç bir lükürü bırakılmamıştır. Böyle bir yazı okunduğu sara bunu olduğu gibi anıyanı parmakla göstermeğe başlamışlardır.

Ufak bir yazıyı bile okutup anlamak pek güçleşmiş bunun için koyden köye dolaşmak, okuyanı arayıp bulmak zorluğu karşısında kalmıştır. Dilimizin bilerek bilmiyerek uğradığı bu karışıklık yurttan ilerlemeğe (terakküye) karşı pek

Gençlik durmaz yürür. Dil kuramaz yaşarır. Bu bir turedir bunu hiç bir güç bozamaz, kaldıramaz.

Gençliğimiz ve dilimiz de böyle oldu. Kendini belli etmeden yine için, için kaynadı ve ağır olsa da adınlarını hiç bir gün bile geri çevirmedi.

Gençliğin biricik düşüncesi vardı. O, her gün önüne çıkan engelin kalkmasını, devrilmesini ve bir ıplık güneşin doğmasıyla diledikleri yükseklige (Kemale) kavuşmasını, ırışmasını bekliyordu, istiyordu.

Tasavvutta binlerce saygılar olsun ki: o gün gecikmedi ve o güneş her yana kurtarıcı ıplıklarını açarak doğdu. Karanlık gecelerimiz gündüz oldu.

Her kesin yüzünde tatlı bir sevinç götülyordu.

35 Yıllık dil öğreticisi olduğum ve yüksek bir sevgi ve deyyu ile bu uğurda çalışanlardan bulunduğum için bu sevinçli bayram günleri beni de coştardı. Gençliğin ve ana dilimizin kaynamalarına karışmaktan kendimi alamadım.

Bilmem nasıl oldu? bir aralık bir ses gelir gibi oldu.

[*] Mezardan ölüleri çıkartıp yitien bir çeşit kurt ki: burada istipdat manasında kullanılmıştır.

Şekil 36. Resimli Uyanış Dergisi 1933/11 Syf. 388

Sayı No: 1917-232

Yayın Tarihi: 11 Mayıs 1933

Sayfa No: 388

Başlık: Dil Kılavuzu Gramer/1 (Biraz Konuşmak)

DİL KÖŞESİ:

Dil İnkılâbının Mana ve Mahiyeti

İnkılâplarda ileri milliyetperverlik, müfrit hareketler daha çok lazımdır. Bir müessesenin yıkılışı, yerine diğer bir müessesenin kuruluşu cerri hamlelerin isabet ve kuvveti ile mütenasip olarak muvaffak olur.

Yeni bir memleket, yeni bir rejim davasını kökleştirmek için çalışıyoruz. Mübittimizde, kafamızda, hislerimizde her şeyin Türk olmasını istiyoruz. En son olarak dil inkılâbı bunun en canlı bir mimalidir. Dil inkılâbı bir nevi manevi inkılâptır. Bunu ruhlara aşılamak, inandırmak için en müfrit yollardan yürümeye mecburuz. Küçük, ehemmiyetsiz gibi görünen ihmal noktaları, zamanla tesirlerini genişleterek yapmak istediğimiz inkılâba bir anti kuvvet olarak tezahür eder.

Bazı dar düşünce sahipleri dil inkılâbında da itidal tavaize ediyorlar. Bu gibiler, inkılâbın lûgat manasını dahi anlamamış zavallılardır. Uygun hareket etmek, hislerimize kapılmak, müsamaha etmek inkılâp nesillerinin tasumadığı mefhumlardır. Yeni Rejim kuran birçok Avrupa devletleri «gayri milli»ye en haris düşmanlardır. Bugünkü cemiyet hayatının zahiren «beynelmilel» lige doğru gitmesine rağmen, yaşamak istiyen bütün milletler tek istinat kuvveti olarak milli varlığı, milli ruhu görmektedirler. Her memleket kültür teşkilâtı, propaganda şekkeleri vatandaşların milli karakterlerini takviye için seferber olmuştur.

Bizim dil inkılâbımızın bir manası da bu şekilde izah edilmek gerektir. Türk olmanın tek bir kelime, hattizatında ehemmiyetsiz gibi görünür. Fakat bazan, Türk olmanın bu bir tek kelime, istiklâl ve hürriyet aleyhine silâh olarak kullanılabilen müthiş bir kuvvettir. Dilimizdeki bütün yabancı sözleri istisnasız çıkartıp atmamız. Geçen gün bir arkadaş has isimlerin mahafaza edilmesi taraftarı olduğunu söylemişti. Ne büyük gaflet!

Meşum «Sevr» de Türk vatani mevzuu bahsedilirken Yunan murahhasları, isimleri Türk olmanın şehirlerimizin Türk şehri olamayacağını iddia etmişlerdi. Orada Yunan başmurahtası:

— Erzurum nasıl Türklere bırakılabilir? Şuından de anlaşılıyor ki bu şehir Rum diyarı demektir, diye, bu vatan parçamızda hakkı mülkiyet iddia ediyordu.

Sözün, ismin çok büyük ehemmiyeti vardır. Bu gün, bütün Balkanlarda yüzlerce, binlerce köyün adı türkçedir. Bu, bu topraklar üzerinde uzun asırlar Türk hâkimiyetinin mevent olduğunu gösterir. Şimdi Balkan devletleri bu isimleri değiştirmekte, bu topraklar üzerinde Türk besliğinden iz bırakılmaya çalışmaktadırlar.

Biz de Türk olmanın bütün şehir isimlerini değiştirmeliyiz. Bütün ecnebi ansiklopedileri şehir ve köylerimizden bahsederken Türk olmanın isimleriyle anarlar. Maziyi tamamen silmek, kafalardan, ruhlardan söküp atmak lazımdır. Vatani her yerinde yalnız milli hava teneffüs edilmelidir. Hâlâ Beyoğlunda, Polonya, Venedik, Lamartin daha bilmem ne sokak-

ları var. Türkiye Cumhuriyeti topraklarında olduğumuzu bize bu isimler mi hatırlatacak?!. Beyoğlunda oturan Löventenler, tatlı su frenkleri - bunlara maalesef bir hayli da Türk vatandaş ilâve edebiliriz - Beyoğluna hâlâ Pera diyorlar. Bu masi perestliği, Türk milliyetçiliği ezmelidir. Pera rumca karama yaka manasına gelir. Fatih İstanbul aldığı vakit burada balıkcı Rum ailelerinin kulübeleri varmış. İstanbul tarafındaki Rumlar, onlara karşı yakalı manasına Peralı Rumlar derlermiş.

Fakat.. maalesef aynı ismi her şeref gibi taşıyan hâlâ yerli, yabancı birçok müesseseler var. Beyoğluna çıkınca hepimiz görüyoruz. İsimleri yabancı olan birçok müesseselerin reklâmları, ilânları da yabancı dillerdedir. Avrupa şehirleri belediyeleri, mahalli dilden gayri bir lisanla yazılan küçük tabelâdan bile beş miali «lâvha resmî» alır. Bütün bunlar o memlekette yabancı havayı, dağıtmak içindir. İstanbul belediyesi varidat arayıp duruyor. Yabancı dille yazılan lâvha, ilân ve reklâmlardan beş miali resim alsa, mühim bir varidat menbaı bulmuş olur.

Dil inkılâbı bir küll olmalıdır. Eğer bütün vatandaşlar, resmî, hususî bütün müesseseler bu işle alakadar olurlarsa dava kazanılabilir. Türk dilini yapmak, bir milli vazifedir. Ecnebi isimleri, sözleri kullanmamak için vatandaşlardan vazife bekleyen Devletin bütün makine şebekesi aynı davanın büyüklüğüne iman etmiş bulunmalıdır. Bu dava bir T.D.T.C. bir Maarif Vekâleti meselesi değil, Bütün bir Devlet ve bir millet işidir. Gariptir, bir Devlet müessesesi olan Seyrisefsin idaresi ecnebi lisanslarında çıkan gazetelere verdiği ilânlarda adaların isimlerini bizim söylediğimiz kelimelerle yazdırmıyor. Büyükhada, Heybeli V.S. çok fena, kaba kelimeler midir?!. Seyrisefsin üzerinde remî damga taşıyan ilânlarda niçin Prensadaları, Prenkipo V.S. diye yazdırmıyor?

Millî dil davası, hepimizin davasıdır. Türklüğün hâkim olduğu bir memlekette yalnız Türk hâkimdir, Dil inkılâbının gayesi bu topraklarda yaşayan her mefhumun söylenişini türkçeye çevirmek olmalıdır. İnkılâplarda itidal yoktur.

Tirol'de İtalyanlar 200 bin Alman'ın aile isimlerini bile İtalyanca'ya çevirmişlerdir. Bu suretle İtalyan topraklarında Alman kültürünü boğmak, yerine yalnız İtalyan ruhu aşılamak gayesi güdülmektedir. Tirol kelimesini de yabancı bulan İtalyan'lar, bu mitakasını ismini «Yukarı Adij» e çevirmişlerdir.

Fransızlar Alsas Loreni Fransızlaştırmak için geceli gündüzlü çalışıyorlar. Bu muntakada Alman kokusu bile bırakmıyorlar. Lehiler Dansing koridorunda dört milyon Alman'ın milli kültürünü çürütmek için en müfrit yollardan gidiyorlar. Bir gün Dansig tamamen bir Leh toprağı olacaktır.

Dil inkılâbımızın içtimai, siyasi cephelerini de gözönünde bulundurarak, bütün dünyada 60-70 milyon insanın konuştuğu güzel türkçeyi, tamamen milli ve çok kuvvetli bir kültür müessesesi haline getireceğiz.

Reşat Feyzi

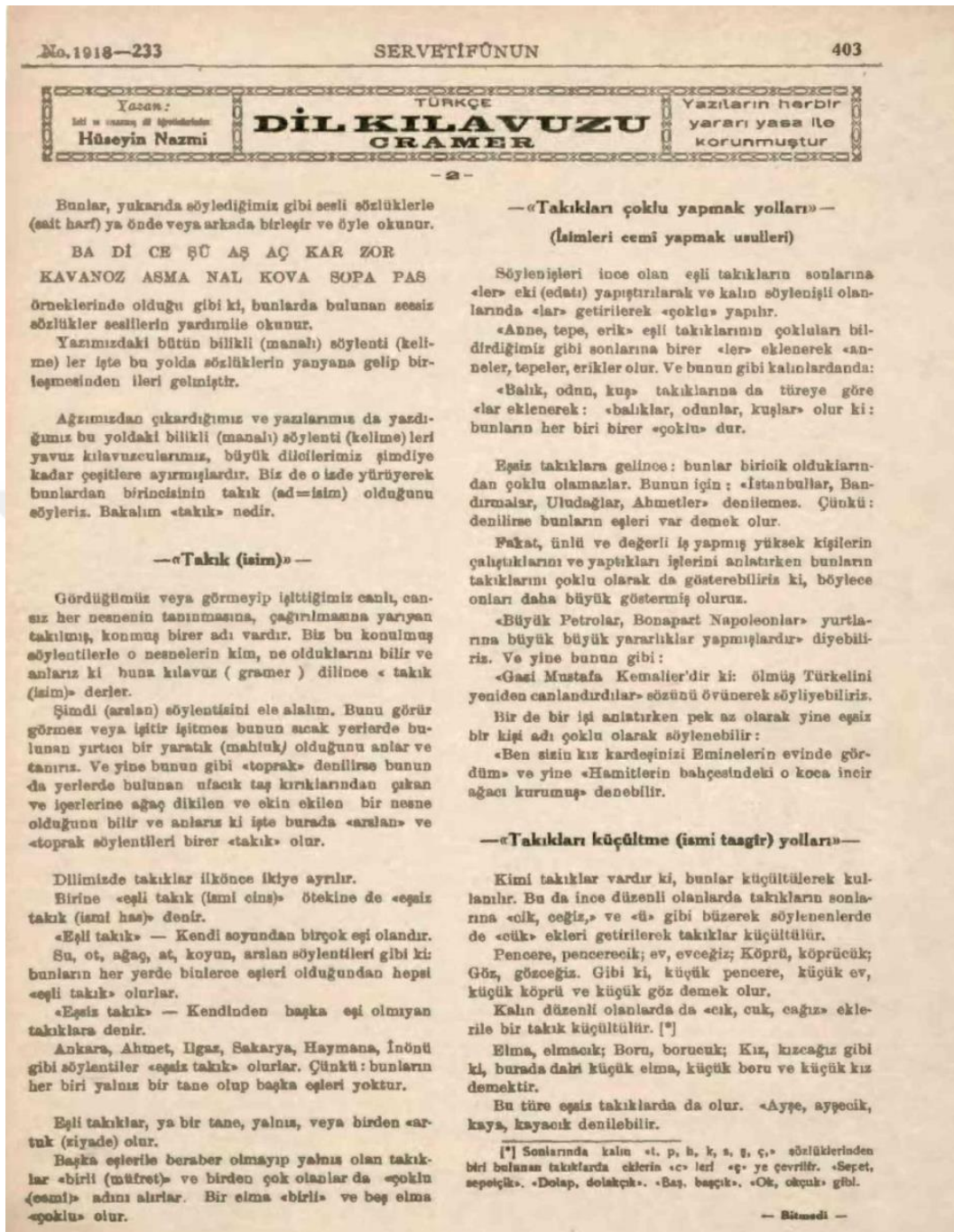
Şekil 37. Resimli Uyanış Dergisi 1933/18 Syf. 394

Sayı No: 1918-233

Yayın Tarihi: 18 Mayıs 1933

Sayfa No: 394

Başlık: Dil İnkılâbının Mana ve Mahiyeti



Şekil 38. Resimli Uyanış Dergisi 1933/18 Syf. 403

Sayı No: 1918-233

Yayın Tarihi: 18 Mayıs 1933

Sayfa No: 403

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/2

Yazan: **Hüseyin Nazmi** Türkçe **DİL KILAVUZU** GRAMER

Öğüt (tenbih) — İşbu ekler (edat) kimi yerde de çok sevgi ve sevmek biliklerinde kullanılır:

— Anneciğim bana birçok şeker verdi.
— Kadıncağız sokakta kalmış.
örneklerindeki «anneciğim» söylentisi (sevgili annem) ve «kadıncağız» da da (zavallı kadın) biliginde kullanılmıştır.

— «Alıştırma (mümarese) örnekleri» —

Aşağıdaki örneklerde epli ve eşsiz takıkları ayırınız ve on birini «çoklu» yapınız:

At, turp, kola, Sami, kış, maşa, roza, Üsküdar, kedi, Aksaray, hasma, kapı, oda, duvar, İskender, Bakırköy, deve, düdük, Ilgaz.

Aşağıdaki yazılan örneklerdeki takıkları türesine göre küçültünüz:

Ev, bahçe, köy, çakı, kardeş, kuzn, kız, paz, kiremit, balık, kulak, dolap, Aype, Ayhan, gemi, direk.

Türkçe'de başka dillerde olduğu gibi dişilik (müennes) ve erkeklik (müzekker) ayırt edilmez.

Bu gibi sözler, kişilerden başka canlılardan ise «dişi» ve «erkek» söylentilerini başa getirmek ister.
«Dişi kedi, erkek koyun» örneklerinde olduğu gibi.

— «Bağlama (izafet)» —

İki takık yanyana gelerek ikisinden bir bilik çıkarmak ve daha açıkçası iki takığı birbirine bitleştirip yeni bir bilik bulmak yoluna türkçemizde «bağlama (izafet)» denir. Böyle birleşmiş takıklara da «takık bağlantısı (izafet terkibi)» ve yalnız olarak da «bağlantı» adı verilir.

Bir bağlantıya iyice bakılırsa bunda iki «yan (taraf)» olduğu görülür. Bunlardan biri bağlar öteki de bağlanır. Onun için birincisinin adına «bağlayan (muzafileh)» ikincisine de «bağlanan (muzafileh)» derler. Örnek için iki takık bulalım: Biri «taş» öteki de «tekne» olsun. Burada «taş», her hangi bilinmeyen bir taş, «tekne» de neden yapıldığı anlaşılmıyan bir tekne, demektir. Şimdi bu iki söylentiden bir bağlantı yapıp «taş tekne» olur. İşte bu örnekte «taş» «bağlayan» ve «tekne» de «bağlanan»dır ki: bundan da biz teknenin taştan yapılmış olduğunu anlarız.

— «Bağlantıların çeşitleri ve nasıl bağlandıkları» —

Türkçe'de bağlantılar üç çeşit olur:

1 — Hem bağlayan ve hem de bağlanan takıkları sonlarına birer «ek» getirilerek yapılır.

2 — Bağlayan olduğu gibi kalır, bağlananın sonuna «ek» konulur.

3 — Her iki yanda da «ek» bulunmaz, olduğu gibi kalır.

— «Birinci çeşit bağlantı yapmanın türesi» —

Her iki yanda olan söylentilerin düzeni yenilik

olursa. Bağlayanda «in» ve bağlananda «ı».

Kalın olursa. Bağhyanda «ın» ve bağlananda «ı».

İçinde «ü» ve «ö» sesi bulunan yenilik söylentiden olursa. Bağhyanda «ün» ve bağlananda «ü».

İçinde «u» sesi bulunan söylentiden ise. Bağla-

yanda «un» ve bağlananda «u» ekleri getirilerek

birinci çeşit bağlantı yapılır.

Şimdi bunları birer örnekle de gösterelim:

Bağlayan	Bağlanan	Örnekleri
in	i	Sepetin içi
ın	i	Dağın çamaları
ün	ü	Üzümlün çöpü
un	u	Koçunun boynuzu

gibi.

Öğüt (tenbih):

1 — İşbu iki yanın son sözlükleri sesli olursa bağlayanlarda eklerden önce birer «n» ve bağlananlarda da bir «s» konur:

«Ebenin küpesi, kapının kanadı, ütünün kötüsü, komşunun kuzusu» bu öğütün örneklerindendir.

2 — Yan söylentilerinin son sözlükleri «k» olursa bağlantılarda bu «k» lar kaldırılıp yerlerine «g» konulur:

«Çocuğun tabağı, gocuğun koltuğu, oğlağın da-lağı, ineğin kepeği [a]» dahi bu öğüte örnek olur.

3 — Bir vurulmuş (hece) söylentilerde «k» lar değişimci olduğu gibi kalır:

«Türkün bayrağı, okun yayı, ağacın kökü» bağlantıları örnektir.

4 — Yalnız bağlayanlar eşsiz takıkları da yapılır:

«Edirne'nin peyniri, Bursa'nın şeftalisi, Hasan'ın

böreği, Tuna'nın suyu» gibi ki, burada:

«Edirne, Bursa, Hasan, Tuna» söylentileri eşsiz takıktır.

— «İkinci çeşit bağlantı yapmak türesi» —

Bu çeşit bağlantılarda bağlayanlar olduğu gibi kalır. Yalnız bağlananların sonuna birinci çeşitteki türe gibi «ek» getirilerek bağlanır.

«Parmak izi, çamaşkın, bekçi davulu, kapı perdesi, kış yuvası, yemek borusu, yastık örtüsü» örneklerinde olduğu gibi.

— «Üçüncü çeşit bağlantı yapma türesi» —

Bu bağlantıda yanların çeşidini, neden yapıldığını anlarız. Her iki yanda (en) getirilmez, yanlar olduğu gibi yazılır. Örnekler:

«Taş tekne, bakır tepsi, gümüş köstek, kemik tarak, toprak çanak» gibi ki:

— Bitmedi —

[*] İstanbul düzenince işbu «g» lar «y» ye yakın bir sesle okunur.

Şekil 39. Resimli Uyanış Dergisi 1933/25 Syf. 420

Sayı No: 1919-234

Yayın Tarihi: 25 Mayıs 1933

Sayfa No: 420

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/3

Yazan : **Hüseyin Nazmi** Türkçe Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur

DİL KILAVUZU

CRAMER

- 4 -

Bunların hiç birinde ek getirilmediği ve çeşitleri, neden yapıldıkları bilindiği için hepsi de üçüncü çeşit bağlantı (izafet) olurlar.

Ahıtırma : — Aşağıdaki örneklerde bulunan üç çeşit bağlantıları ayırınız.

«Perdenin ortası delinmiş, bir baama perde alalım. Çoşme suyu ağırdır her kişi içemez. Biz köydeyken yemegi her akşam toprak tencerede pişirdik. Haydi arkadaşlar yemek borusunu çalındı. Anne, yastık örtüsü şereden Dolabın gösündedir kızım. Bir altın köstek kimbilir kaç kuruş tutar? Ceviz yağı boyacılıkta kullanılır. Ben yün yastıkta yatarım, kardeşim ise kuş tüyü ister.»

— « Biriken takıklar (mürekkap isimler) » —

Kendilerinden ayrı bir bilik çıkabilen iki söylen-tinin birleşmesine Türkçe'de «biriken takıklar (mürekkap isimler)» denir. Şimdi burada «sivri» ve «sinek» söylenitlerini ele alalım: bunların ikisinin de ayrı ayrı birer bilgisi vardır. İşte bunları bir arada söyler veya yazarsak başka bir bilikli söyleniti olur ki: işte buna «biriken takık» adı verilir. Örnekleri : «Sivrisinek, kırkayak, tospağı (kapıumbağı), altı-parmak (balık), sivriburun (balık)» gibi.

Öğüt : — İki epli takıktan yapılmış «biriken takık»lar kimi yerde eşsiz takık (ismi has) olarak da kullanılır.

Epli takıktan	Eşsiz takık
«Kız» ve «kule»	«Kızkulesi»
«Beşik» ve «taş»	«Beşiktaş» olur.

— « Kılık (ıfat) » —

Söyleniti bölümlerinin ikincisi «kılık (ıfat)» tür. Takıkların, nasıl ve ne biçimde olduklarını anlatmak için onların önlerine getirilen söylenitlere dilimizde «kılık» denir.

«Güzel kız, yeşil ot, topal at» gibi ki: burada «güzel, yeşil, topal» söylenitleri birer kılıktır. Çünkü bunlar kızın güzel, otun yeşil ve atın topal olduğunu bize anlatıyor.

Kılıkların bize anlattığı takıka «kılık epli (mevuf)» denir. Yukarıdaki örneklerde olan kız, ot ve at takıkları birer «kılık epli» dir.

Kılıklar, takıklarla birlikte getirilirse bunlara «kılık bağlantısı (ıfat terkihi)» denir. İşte :

«Güzel kız, uzun sırt, kırmızı boya, Türkçe yazı» sözleri birer «kılık bağlantısı» olur.

— «Kaç türlü kılık vardır?» —

Kılıklar, ilkönce ikiye ayrılır. Biri «öz kılık (semai ıfat)» öteki «ekli kılık (kıyası ıfat)» tür.

Öz kılık : — Bir türe ile yapılmayıp ötedenberi işitilip belenen kılıklardır. «Güzel, çirkin, kara, ak, kalın, kısa» gibi daha birçok belenen, görülen kılıklar «öz kılık» çeşidine girmektedir. Bunlarda hiçbir türe yoktur. Gelişigüzel, duyulduğu gibi belenilmiştir.

— « Ekli kılıklar (kıyası ıfatlar) » —

Bu biçim kılıklar, takıkların sonlarına yerine göre birer uygun «ek» getirilerek yapılır. «Evli kadın» dediğimizde «ev» takığının sonuna bir «li» eki getirilerek «ekli kılık» olmuştur.

— « Ekli kılıkların yapıma yolları » —

Ekli kılık yapmak için birkaç yol vardır:

1 — Takıkların [°] sonlarına: «li, lü, lu» ekleri getirilerek yapılır.

Takık yenilik ve ince seali ise «li» getirilir. «Bez» den «benli», «ter» den «terli», «İsmir» den «izmirli» olur.

Kalın ise «lu» konulur: «Ağaç» tan «ağaçlı», «baş» tan «başlı» ve «kar» dan «karlı» olur.

Büzmeli olursa «lü» konulur: «göz» den «gözlü» «üzüm» den «üzümlü» olur.

Ve kapalı kalın olursa «lu» eklenir: «kuz» dan «kuzulu», «toz» dan «tozlu» ve «yol» dan «yollu» olur ki, bunların hepsi de birer «ekli kılık» tür.

2 — «Ce» ve «ca» ekleriyle de bir takıktan «kılık» yapılır: «Türkçe, Almanca» örneklerinde olduğu gibi.

3 — «siz, suz, süz, sus» ekleriyle de kılık yapılabilir: «dül» den «dileiz», «kapı» dan «kapsız», «düdük» ten «düdüksüz» ve «top» tan «topsuz» olduğu gibi.

4 — «Lük, kık, lük, luk» ile de ekli kılık yapılır: «yemişlik, karlık, gözlük, tuzluk» sözleri de bu yolda «ekli kılık» olmuştur.

5 — «Cl, ci, cü, cu» ile de olur. Bunlar satıcı, alıyveriş eden ve bir iş yapan biliginde kullanılır. «İsci, kaptı, göncü, lokumcu [°°]» kılıkları da böylece yapılmıştır.

6 — Birlik ve beraber biliginde olan «daş» ve «daş» ile de ekli kılık olur. «Adaş, arkadaş, yoldaş, kardeş» söylenitleri dahi bu çeşit ekli kılık olur ki: bunların hepsinde birlikte ve beraber bilgisi vardır.

— «Kılıkların başka çeşitleri

(ıfatların sair neveleri)» —

Kılıklarda şimdiye kadar gösterdiğimiz ve öğrendiğimiz başka birkaç çeşit daha vardır ki: onlar da «sayı, pay, sıra, belliriz» adını alırlar.

— Bitmedi —

[°] Kimi yerde «öz kılıklar» dan dahi «ekli kılık» yapılır. «Mavi», «sarı», «morlu» denir.

[°°] Kalın sözüklerden sonra gelen «ci» ler «ç» ye çevrilir. Alfabe türesi: «simçici, balıkçı, sütçü, utç» da olduğu gibi.

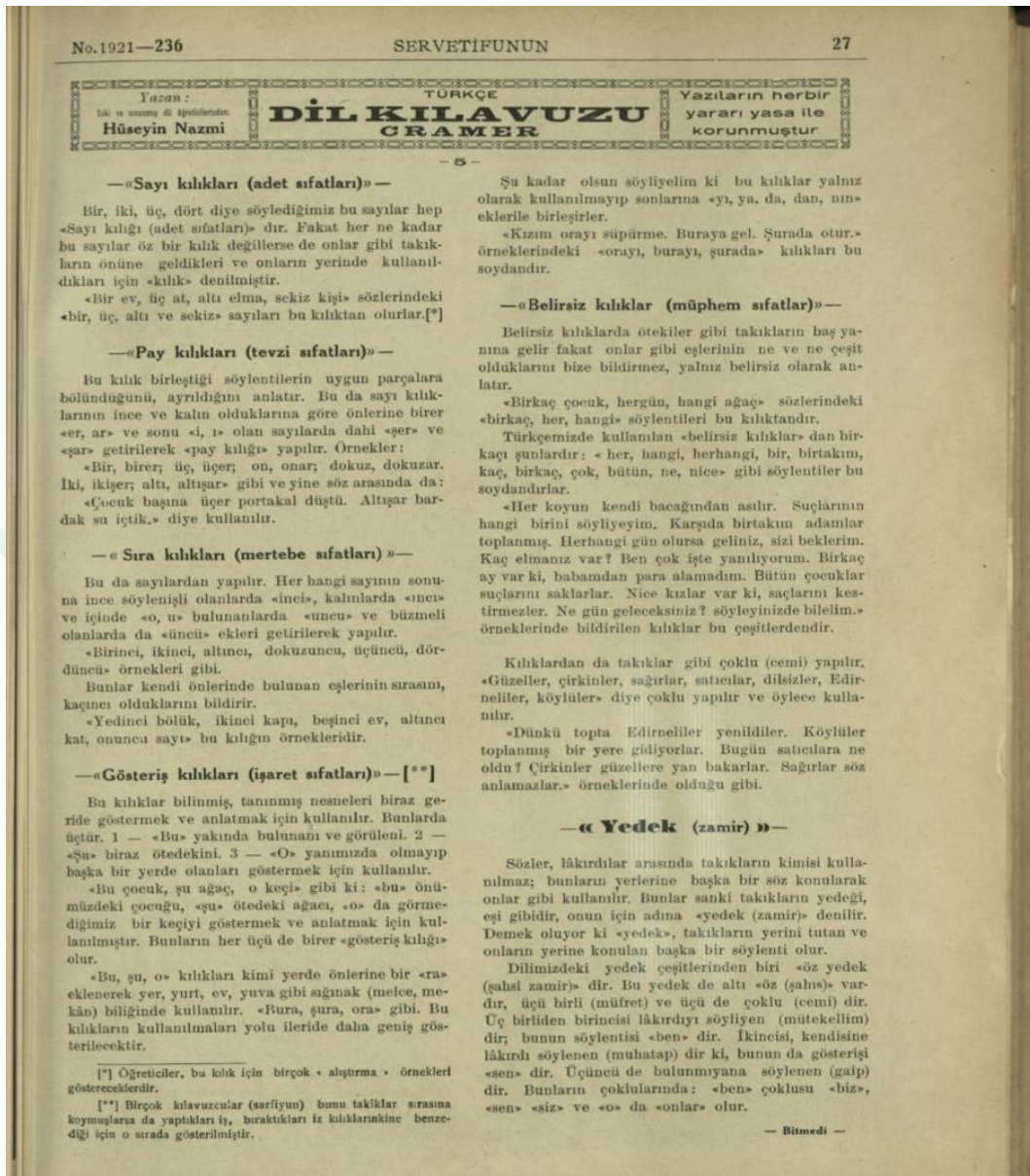
Şekil 40. Resimli Uyanış Dergisi 1933/01 Syf. 12

Sayı No: 1920-235

Yayın Tarihi: 1 Haziran 1933

Sayfa No: 12

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/4



Şekil 41. Resimli Uyanış Dergisi 1933/08 Syf. 27

Sayı No: 1921-236

Yayın Tarihi: 8 Haziran 1933

Sayfa No: 27

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/5

44 SERVETİFÜNUN No.1922—237

Yazan :

Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE

DİL KILAVUZU

CRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 6 -

Birlikeri :
 Ben = söyliyem (mütekellim);
 Sen = söylenen (muhatap);
 O = bulunmıyan (gaip).
Çokluları :
 Biz = Çoklu söyliyem (cemi mütekellim);
 Siz = Çoklu söylenen (cemi muhatap);
 Onlar = Çoklu bulunmıyan (cemi gaip).
Örnekler : «Ben geldim; sen yazdın; o bekledi;
 biz kovaladık; siz tuttunuz; onlar aldılar» sözlerin-
 deki «ben, sen, o, biz, siz, onlar» birer «öz yedek-
 olurlar.
 Bu yedeklerden «siz» ve «biz» kimi yerde birli
 gibi kullanılır. «Biz geldik, siz gittiniz» gibi ki, «ben
 geldim, sen gittin» yerine söylenmiştir. Fakat bu
 yoldaki kullanışta biraz daha yüksekçe bilgisi vardır.
 Bir de işbu yedeklerin sonlarına birer «ler» getirilerek
 ikinci bir çoklu olarak da kullanılır. «Bizler, sizler»
 denilir.
 Yedeklerin başka çeşitleri de vardır ki, bunları
 ileride sırası geldikçe anlatacağız.

—«Takık, kılık ve yedeklerden başarılı
yapmak türleri (isim, sıfat ve zamirlerden
meful yapmak kaideleri)»—

Takıklar, ya yalnız veyahut sonlarına birer ek
 alarak bulunur. Ekli olan böyle takıklara «başarık
 (meful)» denir. «Evi, eve, evde, evden» sözleri birer
 «başarık» tırlar.
 Başarıklar dört türlü olur.
Birinci çeşit : — Takıkların sonuna düzene göre
 «i, ı, u, ü» getirilerek yapılır.
 «Ev, evi; bal, balı; koyun, koyunu; göz, gözü» ör-
 neklerindeki «evi, balı, koyunu, gözü» sözleri birer
 başarılı olur.
Öğüt :
 1 — Sonları sesli sözlük olan takıklarda yukarıki
 «i, ı, u, ü» den önce bir de «y» eklenir.
 «Ebe, ebeyi; kapı, kapıyı; kuzu, kuzuyu; sürü, sü-
 rüyü» olur.
 2 — Son sözlüğü «k» olan takıkların başarılığında
 «k» lar «ğ» ya çevrilir. İncelerde bu «ğ» lar «y» se-
 sile okunur.
 «Balık, balığı; koruk, kuruğu; köpek, köpeği; inek,
 ineği» örneklerinde olduğu gibi.
 Bu başarığa dilimizde «i li başarılı (i li meful)» denir.
 Kılıklarda dahi bu başarılı yine bu türe ile yapılır.
 «Güzel, güzeli; topal, topalı; mor, moru; kör, kö-
 rü» olduğu gibi yine böyle olarak : «kurak, kurağı;
 güdük, güdüğü; mavi, maviyi; sarı, sarıyı; koyu, ko-
 yuyu; kötü, kötüyü» olur ki, bunlardaki kılıklar «i li
 başarılı» olmuş olur.

Yedeklerden de bu başarılı yapılır. Bunların altı
 çekimlerinden üçüncü ve altıncı bulunmıyanlarda
 «u, ı» ile ötekilerde ise yalnız bir «i» eki getirilerek
 «başarık» yapılır.
 «Ben, beni; sen, seni; o, onu; biz, bizi; siz, sizi;
 onlar onları» olur.
 «Gösterişli kılık (işaretli sıfat)» larından dahi «i li
 başarılı» yapılır. «Bu, şu, o» kılıklarının sonuna bir
 «nu» getirilerek olur.
 «Bu, bunu; şu, şunu; o, onu [*]» olur.

İkinci çeşit başarılı : — Buna Türkçe'mizde «eli
 başarılı (eli meful)» denir. Bu da ince takıkların so-
 nuna bir «e» ve kalın okunuşlulara «a» getirilerek
 yapılır.
 «Bez, beze; kaz, kaza; koyun, koyuna; üzüm, üzü-
 me» gibi.
 Takıkların son sözlüğü sesli olursa, birinci başa-
 rıkta olduğu gibi bir «y» daha getirilir.
 «Kebe, kebeye; kova, kovaya; kuzu, kuzuya» gibi.
 Ve yine son sözlüğü «k» onlanlarda da işbu «k»
 lar «ğ» ya çevrilir.
 «Şebek, şebeği; elek, eleği; ocak, ocağı» örnek-
 lerinde olduğu gibi.
 Bu başarılı dahi kılıklardan ve yedeklerden de
 yapılır. Kılıklarda takık türü gibi olur.
 «Güzel, güzeli; kalın, kalına; mor, mora; mavi,
 maviye; sarı, sarıya; kurak, kurağı; ılık, ılığı» örnek-
 lerinde olduğu gibi.
 Yedeklerde: bunların birlikerinde «a» ve çoklula-
 rının ilk ikisinde «e» ve üçüncüsünde yine «a» ek-
 lenerek başarılı yapılır.
 «Ben, bana [**]; sen, sana; o, ona[***]; biz, bize;
 siz, size; onlar, onlara» örneklerinde olduğu gibi.

—«Her iki çeşit başarılığın bir arada gösterilmesi
(her iki cins mefulün bir arada irası)»—

«Bez, bezi, beze; kaz, kazı, kaza; toz, tozu, toza;
 kabak, kabağı, kabağı; inek, ineği, ineği; deri, deri-
 yi, deriye; kuzu, kuzuyu, kuzuya; üzüm, üzümü, üzüm-
 e»
Kılıklarda :
 «Çirkin, çirkin, çirkin; topal, topalı, topala; mor,
 moru, mora; Türkçe, Türkçeyi, Türkçeye.»
Yedeklerde :
 «Ben, beni, bana; biz, bizi, bize.»

— Bitmedi —

[*] Eskiden «onu» başarılığın kimi yerde «anı» olarak da kul-
 lanılırdı.
 [**] Düzene uygun olması için «bana» yerine «bana denil-
 miştir.
 [***] İki sesli bir yere gelmemek için bir «n» getirilmiştir.

Şekil 42. Resimli Uyanış Dergisi 1933/15 Syf. 44

Sayı No: 1922-237

Yayın Tarihi: 15 Haziran 1933

Sayfa No: 44

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/6

Yazan: **Hüseyin Nazmi**

TÜRKÇE DİL KILAVUZU GRAMER

Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur

«Sen, seni, sana; siz, sizi, size; o, onu, ona; onlar, onları, onlara» olur.

Üçüncü çeşit başarık :— Buna dilimizde «de ile başarık (mefulu fi)» derler. Bu başarık ince söylentilerde «de» ve kalınlarda «da» eki getirilerek yapılır. Ve o söylentiler de bize «içinde, üzerinde, önünde, yanında» gibi bir yer bilgi anlatır. Örnekler:

«Babam evdedir» ve «karşıkı ağaçta bir kuş var» dediğimizde babamın evin içinde ve kuşun da ağacın üzerinde olduğunu anlarız. Ve yine bunun gibi: «Bahçe, bahçede; sepet, sepette[*]; kapı, kapıda; sokak, sokakta» diye başarık yapılır.

Kılıklardan ve yedeklerden dahi bu çeşit başarık yapılır: «Güzel, güzelde; mavi, mavide; bodur, bodurdan» olduğu gibi «bende, bizde; sende, sizde; onda, onlardan» dahi olur.

Dördüncü çeşit başarık :— Bu başarık takıkların, kılık ve yedeklerin sonuna yenlik düzenliyle «den» ve kalınlarda da «dan» getirilerek yapılır. Bunun adına Türkçe'de «den li başarık (mefulu an)» derler.

Takıklardan örnekler:

«Ev, evden; bez, bezden; kaz, kazdan; balık, balıktan».

Kılıklardan örnekler:

Yeşil, yeşilden; Sarı, sarıdan; bekçi, bekçiden; Almanca, Almancadan».

Yedeklerden örnekler:

Ben, benden; sen, senden; o, ondan [*]; biz, bizden; siz, sizden; onlar, onlardan».

— «Dört başarığın bir yerde görüşmeleri»—

Aşağıdaki örneklerde takık, kılık ve yedeklerin yalnızlırla başarıkları birlikte gösterilmiştir.

([*] Son sözlükleri «ç, f, h, k, p, s, ş, t» gibi kalm olanlardan sonra gelecek olan «de» ler «te» ve «da» lar da «ta» olur, alfabe türüsi.

(***) «O» yedeğinin «den» li başarısından bir de «n» eklemek düzene uygun olması içindir.

Güneş, kırmızı bir ufuk arkasında batarken yandaki bahçede, yabani kestane ağaçları arasında yavaş, yavaş ses çıkaran bir rüzgâr doluşmağa başladı. Yapıksız kalan cevizin yan dallarından birinin üstüne asılmış gibi duran ince bir ay doğdu. Ve ben sarı saçlı başını, ince tüy gibi saçlarını parmaklarımla karıştırdığım küçük yaz arkadaşımın, bu öğün akşamın, onun da içinde yer etmesinden korkuyor, içim titriyordu.

— G... diyorum, ellerin üşümüş, artık gir içeri. Onun elleri tekrar ısınabilirdi.. benim asıl korktuğum şey, çıplak bahçeler arasında gittikçe donuklaşan sarı, hasta akşamın, onun küçük çocuk kalbini de benim olduğu gibi üşütmesiydi.

Saçlarını ince, zayıf parmaklarımla karıştırırken hep bunu düşünüyordum..

Kızıltoprak
Namık Kâşif

— Takıklardan —

Yalnız	(j)ile başarık	(e)li başarık	(de)le başarık	(den)li başarık
Ev	Evi	Eve	Evde	Evden
Bal	Balı	Bala	Balda	Baldan
Top	Topu	Topa	Topta	Toptan
Üzüm	Üzümlü	Üzüme	Üzümde	Üzümden
Dede	Dedeyi	Dedeye	Dedede	Dededen
Yapı	Yapıyı	Yapıya	Yapıda	Yapıdan
Kuzu	Kuzuyu	Kuzuya	Kuzuda	Kuzudan
Sürgü	Sürgüyü	Sürgüye	Sürgüde	Sürgüden
Ok	Oku	Oka	Oкта	Oktan

Takıkların çokluları da bu türe ile başarık yapılır: Elmalar Elmaları Elmalara Elmalarda Elmalardan Küfeler Küfeleri Küfelere Küfelere Küfelere Küfelere Bezler Bezleri Bezlere Bezlerde Bezlerden

— Kılıklardan yapılan başarıklar —

Mavi	Maviyi	Maviye	Mavide	Maviden
Kısa	Kısayı	Kısaya	Kısada	Kısan

Tenekeci Tenekeciyi Tenekeciye Tenekecede Tenekeceden

Sütçüler Sütçüleri Sütçülene Sütçülerde Sütçülerden

— Yedeklerden yapılan başarıklar —

Ben	Beni	Bana	Bende	Benden
Sen	Seni	Sana	Sende	Senden
O	Onu	Ona	Onda	Ondan
Biz	Bizi	Bize	Bizde	Bizden
Siz	Sizi	Size	Sizde	Sizden
Onlar	Onları	Onlara	Onlarda	Onlardan

Bu başarıkların sözler arasında kullanışlarına örnek:

«Dün sizi evde aradım. İki çocuk yapıdan üç direk almışlar. Sütçüye yarım okka süt borcum var. Boyalardan maviyi severim. Ben senden korkmam. Şu kovağı tenekeciye yaptırınız. Bu adam iki kuzuyu kesmiş. Sizde bir bıçak var mı? Şu karşıkı kayadan bir kuş uçtu».

— «Türek (master)» —

Kimin için olduğu bilinmeyen ve şimdi mi, gelecekte mi yapıldığı anlaşılmıyan ve fakat usumuzda (akıl) ondan bir bilik (mana) doğan birçok söylentiler vardır ki: bütün başarıklar (fiil) bundan yapıldığı, türedığı ve kendisi de bir türeme kaynağı olduğu için adına Türkçe'mizde «türek (master)» derler. «Okumak» ve «gitmek» gibi ki: burada kimin okuduğu ve kimin gittiği anlaşılmaz. Yalnız duygumuzda bir okuyuş ve gidüş bilgi doğar. İşte böyle olan söylentilere «türek» derler ki, buradaki okumak ve gitmek söylentileri birer türektir.

Türeklarin sonlarında hepsinin ya «mek» veyahut «mak» bulunur. «Mek» ince ve yenlik düzenli türeklere ve «mak» dahi kalın ve kaba söylenişli türeklarin sonuna eklenir. Bunun için birincisinin adına «ince türek (hafif master)», ötekini adına da «kalın türek (sakil master)» denir. «Gelmek, gezmek, görmek, bilmek» ince türek ve «almak, kazmak, bulmak, darılmak» ta kalın türek örnekleridir.

— Bitmedi —

Şekil 43. Resimli Uyanış Dergisi 1933/22 Syf. 55

Sayı No: 1923-238

Yayın Tarihi: 22 Haziran 1933

Sayfa No: 55

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/7



- 8 -

Türeklerde iki yan «taraf» bulunur: Biri türeklerin sonunda bulunan «mek» ve «mak» parçası; öteki de bunların üst yanındır. Şimdi «dizmek» ve «yazmak» türeklerini ele alalım. Burada «diz» ve «yaz» bir yan ve «mek» ile «mak» ta ikinci yan olur. İşte bu yanlardan birincisine «türek kökü (madde aslıye)» yahut yalnız «kök», ikincisine de «türek eki (edatı master)» veya yalnız «ek» denilir. Bunun için bildirdiğimiz «diz» ve «yaz» birer «kök» ve «mek» ile «mak» da birer «ek» olmuş olur. Dimek ki: Türeklerin her çağda bildirilen bu iki parçası olmak gerekli bir türedir.

— «Türeklerin eklenme yolları» —

— (Masterların bazı lâhikalarla birleşmesi usulleri) —

Türekler, kimi yerde daha büyük veya daha yenilik biliklerde dahi kullamlır. Bunların birincisi, ince türeklerin sonuna «lik» ve kalınlara da «lık» ekleri konularak yapılır ve böylece bunların biliklerini daha büyütür ve güçlendirir ki, bunların adına «güçlü türek[*]» (tekidi master) denir. Örnekler:

«Çizmek» ten «çizmeklik» ve «yazmak» tan «yazmaklık» olur.

İkincisi: — Türeklerin «mek» ve «mak» ları kaldırılır, yerlerine inceerde «me» ve kalınlarda «ma» ekleri konularak yapılır, bunun adına da dilimizde «yenilikli türek (tahfifi master)» derler: «yazmak» tan «yazma» ve «süzme» ten «süzme» ve «örmek» ten «örme» örneklerinde olduğu gibi.

İşbu yenilikli türekler, biraz iyi bakılırsa, bunların bir geşit «takık» demek olduğu anlaşılır. Bunlar sanki bir türeme evi (fabrika) gibidir. Bundan bu yolda birçok takıklar, kılıklar bile yapılır. Aşağıda bu gibi yapılmış takık ve kılıklardan birkaç örnek gösterdik.

Örnekler :

«Kazmak» tan «kazma»; «yazmak» tan «yazma»; «dokumak» tan «dokuma»; «dondurmak» tan «dondurma»; «süzme» ten «süzme»; «bozmak» tan «bozma»; «kurmak» tan «kurma»; «kavurmak» tan «kavurma» olur ki, bunlar yerine göre takık ve kılık olarak kullanılır.

— « Türek özü » —

— (Hasılı master) —

Türeklerin sonlarındaki «mek» ve «mak» kaldırılarak inceerde «ış» ve kalınlarda «ış» ve söyleniş düzeninin de «u» sesi olanlarda «uş» ve büzmeli «ü» olanlarda «üş» ve türeğin son sözlüğü sesli olanlarda dahi bunlardan başka bir de «y» eklenir. Bunların herbirine Türkçe'mizde «türek özü (hasılı master)» denir işbu türek özünün daha iyi anlaşılması için aşağıda sekiz çeşidini ayrı ayrı örneklerde gösterdik.

[*] Güçlü türekler dilimizde yavaş yavaş kullanılmamaktadır.

«İş» ile yapılanlar :

«Gelmek» ten «geliş»; «dizmek» ten «diziş»; «girmek» ten «giriş» ve «bilmek» ten «biliş» olduğu gibi.

«İş» ile yapılanlar :

«Kalmak» tan «kalış»; «çalmak» tan «çalış»; «kurmak» tan «kırış» gibi.

«Uş» ile olanlar :

«Kurmak» tan «kuruş»; «sormak» tan «soruş»; «oturmak» tan «oturuş» olduğu gibi.

«Üş» ile olanlar :

«Görmek» ten «görüş»; «düşmek» ten «düşüş»; «süzme» ten «süzüş» olur.

— Son sözlükleri sesli olanların örnekleri —

«Yiş» ile olanlar :

«Bilemek» ten «bileyiş»; «dilemek» ten «dileyiş»; «bellemek» ten «belleyiş» olur.

«Yış» ile olanlar :

«Aksamak» tan «aksayış»; «çatlamak» tan «çatlayış»; «sızlamak» tan «sızlayış» gibi.

«Yuş» ile olanlar :

«Dokumak» tan «dokuyuş»; «okumak» tan «okuyuş»; «solumak» tan «soluyuş» olur.

«Yüş» ile olanlar :

«Yürümek» ten «yürüyüş»; «sürümek» ten «sürüyüş»; «çürümek» ten «çürüyüş» olur ki: bundan da türek özlerinin sekiz türlü yapılabileceği anlaşılır.

— «Türek köklerinden takık yapma yolları» —

— (Madde ashyeden isim teşkili kaideleri) —

Kimi türekler vardır ki, bunların kökleri sonuna birtakım ekler getirilerek takık yapılır[*]. Bunlardan birincisi «gi» ekidir ki: örnekleri aşağıda gösterilmiştir.

«Gi» eki ile yapılan takıklar :

«Bil» den «bilgi»; «sil» den «silgi»; «bez» den «bezgi»; «ser» den «sergi»; «çiz» den «çizgi»; «biç» ten «biçgi»; «ver» den «vergi»; «iç» ten «içki»; «sev» den «sevgi» olur ki, bunların hepsi birer «takık» tır.

«Gü» ile yapılanlara örnek :

«Süz» den «süzgü»; «ör» den «örgü»; «çöz» den «çözgü»; «gör» den «görgü»; «sür» den «sürgü»; «büz» den «büzgü» olur.

«Gı» ile yapılanlara örnek :

«Çal» dan «çalgi»; «yay» dan «yaygi»; «sar» dan «sargı»; «at» tan «atki»; «çat» tan «çatgi»; «kay» dan «kaygi»; «kar» dan «kargı»; «say» dan «saygi» olur.

— Bitmedi —

[*] Son sözlükleri «k» olan köklerde iki «k» dan birisi atılır «korku» denilecek yerde «koru» denilir. Bunun gibi «yakki» yerine «yaki» ve «çekki» yerine de «çeki» olur.

Şekil 44. Resimli Uyanış Dergisi 1933/29 Syf. 78

Sayı No: 1924-239

Yayın Tarihi: 29 Haziran 1933

Sayfa No: 78

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/8

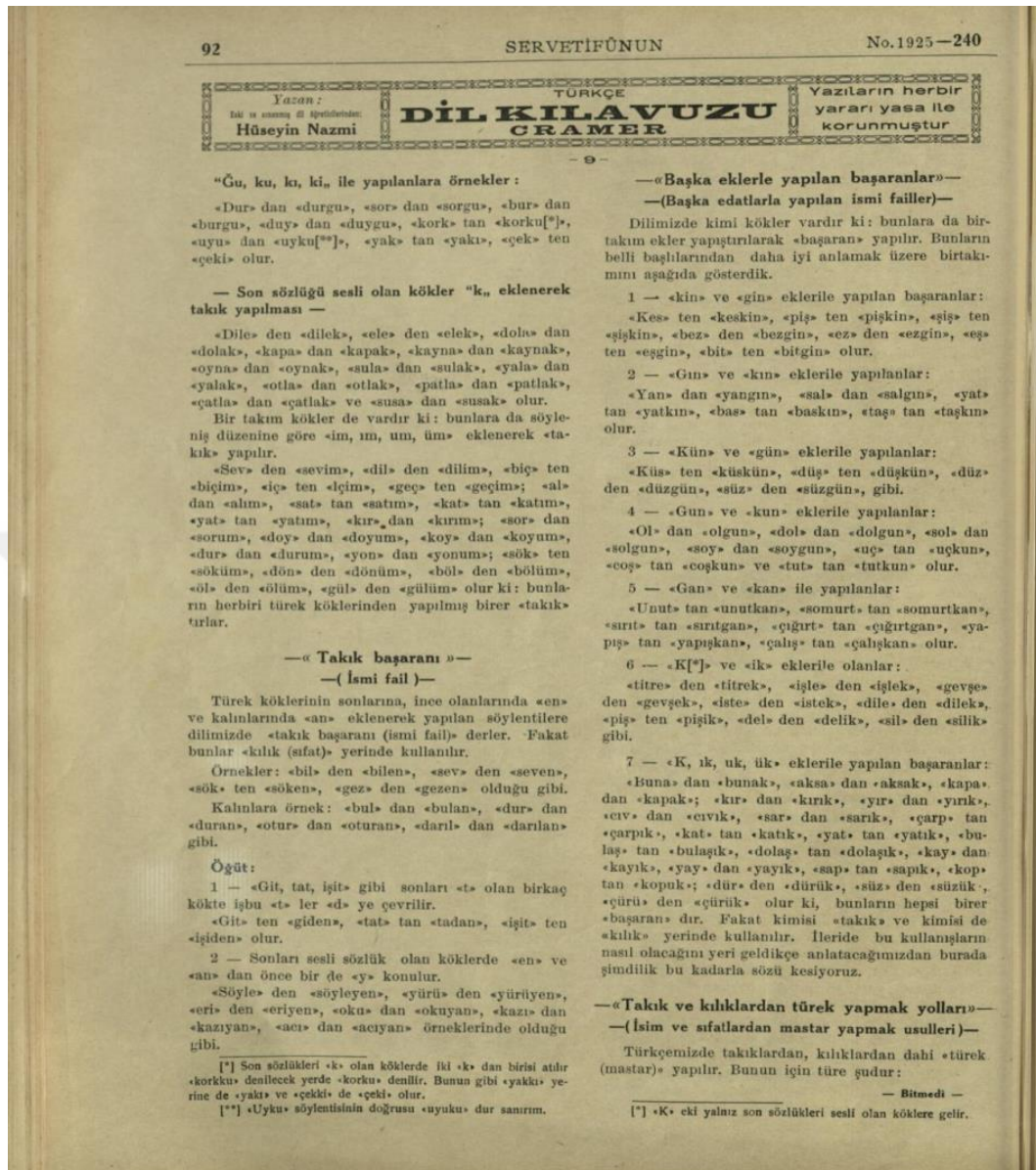
Şekil 45. *Resimli Uyanış Dergisi* 1933/06 Syf. 82-83

Sayı No: 1925-240

Yayın Tarihi: 6 Temmuz 1933

Sayfa No: 82-83

Başlık: Anadolu'nun Doğusunda Dil Meselesi



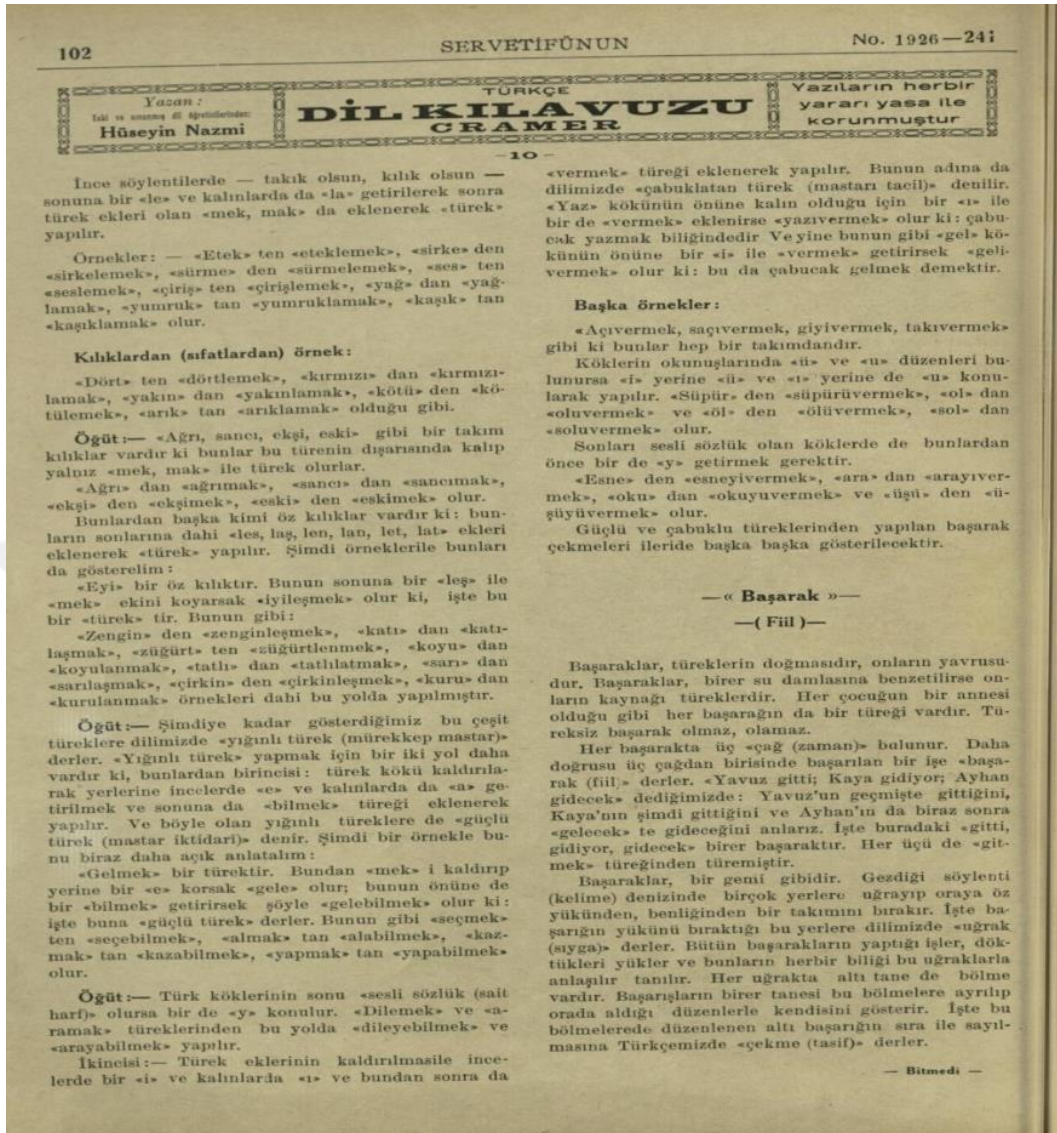
Şekil 46. Resimli Uyanış Dergisi 1933/06 Syf. 92

Sayı No: 1925-240

Yayın Tarihi: 6 Temmuz 1933

Sayfa No: 92

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/9



Şekil 47. Resimli Uyanış Dergisi 1933/13 Syf. 102

Sayı No: 1926-241

Yayın Tarihi: 13 Temmuz 1933

Sayfa No: 102

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/10

Yazan: **Hüseyin Nazmi**

TÜRKÇE **DİL KILAVUZU** GRAMER

Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur

- 11 -

Buraya kadar gösterdiğimiz bilgilerin daha güzel anlaşılması için bunları daha kısa ve daha açıkça olarak bildirmek isterim. Bu sözlerden birincisi türek (master) tir. Türek nedir? Hiçbir çağ göstermeden bir işi, bir başarıyı bize bildiren söylentilere dilimizde «türek» derler.

Türekler, bir iş, bir işlenti kaynağıdır. Bunun en değerli yetişiği (mahsulü) başarılar (fiil) dir. Peki ya başarılar nedir? Bir işi ve onun hangi çağda yapıldığını bize bildiren söylentilere de Türkçemizde başarılar (fiil) derler.

Başarıklarda üç çağ bulunur. Biri «geçmiş (mazi)» ikincisi «şimdiki (hal)» üçüncüsü de «gelecek (istikbal)» tir. Her başarılar bu üç çağdan birine uğrak. Başarıların uğradığı bu çağlara «uğrak (siyga)» derler. Her uğrağın da üçü birli (müfret) ve üçü de çoklu (cemi) olarak altı bölümü vardır. Bunlar sıra ile sayılır. İşte bu sayılma işine de dilimizde «çekme (tasrif)» denir. Bu çekmelere göre altı parça şöyle olur:

Birlileri

- 1 — Söz söyleyen (mütekellim)
- 2 — Kendisine söylenen (muhatap)
- 3 — Bulunmayan (gaip)

Çokluları

- 4 — Söz söyleyenler (cemi mütekellim)
- 5 — Söylenenler (cemi muhatap)
- 6 — Bulunmayanlar (cemi gaip)

Uğrakların bu altı parçasının başanlarında birer «özyedek (şahsi zamir)» bulunur. Başarıklar ondan sonra gelir. Şimdi bunu da bir örnekle gösterelim:

Öz yedekler Türek kökü Uğrak eki[*] Türek (şahsi zamirler) (asli madde) (siyga) (ahikaları) (master)

1 — Ben	yaz	dım	} birlileri	yazmak	
2 — Sen	yaz	dın			»
3 — O	yaz	dı			»
4 — Biz	yaz	dık	} çoklular	»	
5 — Siz	yaz	dınız			»
6 — Onlar	yaz	dılar			»

Bu örnekte gösterdiğimiz öz yedekler (şahsi zamirler) ile türek kökleri (asli madde) hemen her uğrakta (siygada) değişmez, olduğu gibi yazılır, söylenir. Fakat üçüncü sırada gösterilen uğrak eki (siyga) (ahikaları) çağlar değişikçe değişir. Bu değişimler ise birer türe (kaide) ile yapılır ki: İşte aşağıda bunları ayrı ayrı göstermeğe çalışacağız.

Her başarılar ta «geçmiş, gelecek, şimdiki» adlarıyla üç çağ bulunduğunu evvelce de bildirmiştik. Şimdi bunlardan geçmiş (mazi) çağını anlatalım. «Geçmiş» demek, bir işin şimdiki çağdan önce başarılmış olduğunu bize bildirir. Bu da iki türlü olur: Biri, görülen geçmiş (şühut mazisi) ötedeki işitilen geçmiş (nakl mazisi) dir.

[*] Uğraklar değişikçe bu ekler de değişir.

—« Görülen geçmiş uğrağı »—

—(Şühut mazisi siygası)—

Bu uğrakta, türeğin bilgisi (manası) bize geçmiş çağda işin görülerek veya iyice bilinerek başarıldığını anlatır. Şimdi size: «Doğan dün Edirne'den geldi» dersem, burada Doğan adında birisinin dün Edirne'den geldiğini ve onu gördüğümü size anlatmış olurum ve siz de öylece anlamış olursunuz.

İşte böyle: Geçmiş bir çağda bir işin görülerek veya bilinerek başarıldığını gösteren uğrağı dilimizde «görülen geçmiş (şühut mazisi)» derler.

«Türeklerden (görülen geçmiş) yapmak türeleri»

—(Masterlardan (şühut mazisi) yapmak kaideleri)—

Bu uğrağı yapmak için önce herhangi bir türeğin kökünü alırız, sonra aşağıda gösterilecek yolda «ek» ekleriz.

1 — Ekleri «mek» olan ince söylenişli türek köklerinin sonuna bir «di» getirerek «görülen geçmiş» in birli bulunmayan (müfret gaip) parçası yapılır. Şimdi «gezmek» türeğini ele alalım. Bunun kökü, «mek» kaldırılmasla «gez» olur. İşte bunun sonuna bir «di» getirir ve önüne de «o» öz yedeğini korsa «o-gez-di» olur ki: bunda da, bulunmayan birisinin geçmişte gezdiğini gördüğümüz veya bildiğimiz anlaşılır.

2 — Sonu «mak» lı türekte ise uğrak eki «dı» olur. «O yazdı» örneğinde olduğu gibi.

3 — Kökün sonlarında «u» sesleri bulunursa «du» gelir. «O-oku-du» «o oturdu».

4 — Sonunda «ü» sesleri bulunan köklerde de «dü» gelirilir.

«O düşür-dü; o götür-dü» örneklerinde olduğu gibi.

Bu uğrağın öteki çekmeleri de, en sonlarına:

Birincide «m» Dördüncüde «k»
İkincide «n» Beşincide «niz, nız, nuz, nüz»
Üçüncüde «-» Altıncıda «ler, lar»
eklenerek yapılır. Şimdi bu türeyi de birer örnekle gösterelim.

Birinci, «di», ile olan örnekler:

Öz yedekleri	Kökleri	Uğrak ekleri
Ben	gez	dım
Sen	gez	dın
O	gez	dı
Biz	gez	dık
Siz	gez	dınız
Onlar	gez	dılar

— Bitmedi —

Şekil 48. Resimli Uyanış Dergisi 1933/20 Syf. 127

Sayı No: 1927-242

Yayın Tarihi: 20 Temmuz 1933

Sayfa No: 127

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/11

No.1928—243 SERVETİFÜNUN 139

Yazan :
Eski ve sonunmı dil âşkınlıktan:
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 12 -

İkinci — (dı) ile olan örnekler :

Öz yedekleri	Kökleri	Uğrak ekleri
Ben	yaz	dım
Sen	"	dın
O	"	dı
Biz	"	dık
Siz	"	dınız
Onlar	"	dılar

Üçüncü — (du) ile olan örnekler :

	Oku	dum
Ben		dum
Sen	"	dun
O	"	du
Biz	"	duk
Siz	"	dunuz
Onlar	"	dular

Dördüncü — (dü) ile olanlar :

	gör	düm
Ben		düm
Sen	"	dün
O	"	dü
Biz	"	dük
Siz	"	dünüz
Onlar	"	düler

Kimi yerde özyedek (şahsi zamir) ler kaldırılarak «görülen geçmiş (şuhut mazisi)» yapıp kullanılır. «Geldim, gezdiniz, oturdular» dersek burada öz yedekleri bulunmamışken bile benim geldiğimi, sizin gezdiğinizizi, onların oturduğunu anlarız.

— « İşitilen geçmiş uğrağı » —
— (Nakli mazi siygası) —

Bu «geçmiş», göz ile görülmeyip başkasının bize anlattığı ve duyurduğu bir başarıdır.

«Komşumuz Yavuz Bey dün Bursa'ya gitmiş» dersek, burada Yavuz Beyin Bursa'ya gittiğini gözü-müzle görmeyip başkasından duyduğumuz anlaşılır. İşte: gözümüzle görmeyip duyduğumuz böyle işleri bildiren başarıklara «işitilen geçmiş (nakli mazi)» derler.

«Sizi görmüşüm. Babam size bir at satmış; tavuk-ları kaçırmışlar; siz kardeşime bir kuş vermişsiniz» sözlerindeki «görmüşüm, satmış, kaçırmışlar, vermiş-siniz» başarıkları da hep işitilen geçmiş olur.

— «Türek köklerinden işitilen geçmiş yapmak» —
— (Maddei asliyeden nakli mazi yapmak) —

Bu uğrak dahi görülen geçmiş türesinde ve onun gibi yapılır yalnız :

«di» yerine «miş» getirilir «o gelmiş»
«dı» » «muş» » «o yazmış»
«du» » «muş» » «o tutmuş»
«dü» » «müş» » «o görmüş» olur.

Bu uğrağın öteki çekme (tasrif) leri de yine bir-dir. Aşağıda her dört takımını ayrı ayrı örneklerle gösterdik.

(Miş) ile yapılanlar :

Ben gel miş im	Biz gel miş iz
Sen » » sin	Siz » » siniz
O » »	Onlar » » ler

(Mış) ile yapılanlar :

Ben yaz mış im	Biz yaz mış iz
Sen » » sın	Siz » » siniz
O » »	Onlar » » lar

(Muş) ile yapılanlar :

Ben tut muş um	Biz tut muş uz
Sen » » sun	Siz » » sunuz
O » »	Onlar » » lar

(Müş) ile yapılanlar :

Ben gör müş üm	Biz gör müş üz
Sen » » sün	Siz » » sünüz
O » »	Onlar » » lar

— « Bu yolun karışık çekimleri » —
— (Bu usûlün muhtelit tasrifleri) —

Ben sevmişim	Biz seçmişiz
Sen kazmışın	Siz haykırmışınız
O süpürmüş	Onlar dizmişler

— « Şimdiki çağ uğrağı » —
— (Hal zamanı siygası) —

Bir işin içinde bulunduğumuz çağda başarılıdığını anlatmak için kullanılan uğrağa «şimdiki çağ (hal siygası)» derler.

«Okuyorum, gidiyor» denildikte: benim şimdi okuduğum ve bulunmayanın şimdi gittiğini anlarız. İşte bu gibi başarıklar «şimdiki çağ» olurlar.

— «Şimdiki çağ yapmak yolları» —
— (Hal zamanının teşkili usulleri) —

Bu uğrak dahi bundan öncekiler gibi türek kök-lerinin sonuna birtakım ekler getirilerek yapılır. Bu-nun için olan türeler aşağıda ayrı ayrı gösterilmiştir.

— Bitmedi —

Şekil 49. Resimli Uyanış Dergisi 1933/27 Syf. 139

Sayı No: 1928-243

Yayın Tarihi: 27 Temmuz 1933

Sayfa No: 139

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/12

156
SERVETİFÜNUN
No.1929—244

Yazar :

Hüseyin Nazmî

TÜRKÇE

DİL KILAVUZU

GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 13 -

1 — Son sözlükleri sesli olan türek köklerinin sonlarına bir «yor» eki getirilerek bu uğrağın birli bulunmayan çekmesi yapılır.

Örnekler :

«Oku, okuyor; yaşa, yaşıyor; eri, eriyor; fırla, fırlıyor; bile, bileyor; otla, otlıyor; bekle, bekliyor; tifle, tifleyor; dinle, dinliyor» olur.

2 — Sonları sessiz sözlük olan türek köklerinin :

A — Yenlik söylenişlerinde *iyor* getirilerek

B — Kalın söylenişlerinde *ıyor* getirilerek

C — O ve u sesi bulunanlarında *uyor* getirilerek

D — Ü sesi bulunanlarında *üyor* getirilerek

birli bulunmayan çekmesi yapılır.

Bu dört çeşidin herbiri için ayrı ayrı örnekler aşağıda gösterilmiştir.

(iyor) ile olanlar :

«Diz, diziyor; bil, biliyor; gir, giriyor; serp, serpiyor; es, esiyor; dik, dikiyor».

(ıyor) ile olanlar :

«Yat, yatıyor; bık, bıkıyor; çık, çıkıyor; bas, basıyor; kopar, koparıyor; çal, çalıyor».

(uyor) ile olanlar :

«Kur, kuruyor; bul, buluyor; kork, korkuyor; dur, duruyor; sor, soruyor; koy, koyuyor».

(üyor) ile olanlar :

«Gör, görüyor; böl, bölüyor; sür, sürüyor; götür, götürüyor; üz, üzüyor».

Bu uğrağın öteki çekme (tasrif) leri ve sonlarına gelen ekleri aşağıdaki örneklerde gösterilmiştir.

(iyor) ile olanlara örnek :

Öz yedekleri	Kökleri	Uğrak ekleri	Son ekleri
Şahsî zamir	Asıl madde	Siyga lâhikaları	Nihayet lâhikaları
Ben	diz	ıyorum	um
Sen	diz	yorsun	sun
O	diz	iyor	
Biz	diz	yoruz	uz
Siz	diz	yorsunuz	sunuz
Onlar	diz	yorlar	lar

(iyor) ile olanlara örnek :

Ben	kat	ıyorum	um
Sen	kat	yorsun	sun
O	kat	iyor	

Biz kat ıyoruz uz

Siz kat ıyorsunuz sunuz

Onlar kat ıyorlar lar

(uyor) ile olanlara örnek :

Ben	kor	uyorum	um
Sen	kor	uyorsun	sun
O	kor	uyor	
Biz	kor	uyoruz	uz
Siz	kor	uyorsunuz	sunuz
Onlar	kor	uyorlar	lar

(üyor) ile olanlara örnek :

Ben	sür	üyorum	um
Sen	sür	uyorsun	sun
O	sür	üyor	
Biz	sür	uyoruz	uz
Siz	sür	uyorsunuz	sunuz
Onlar	sür	üyorlar	lar

Kök sonu sesli olanlara örnek :

Ben	bekle	yorum	um
Sen	bekle	yorsun	sun
O	bekle	yor	
Biz	bekle	yoruz	uz
Siz	bekle	yorsunuz	sunuz
Onlar	bekle	yorlar	lar

Bu uğraktaki çekmelerin özyedekleri kaldırılarak dahi kullanılır.

Ben geliyorum yerine yalnız geliyorum }
 Sen yazıyorsun yerine yalnız yazıyorsun } diyebiliriz.
 Onlar okuyorlar yerine yalnız okuyorlar }

— Bitmedi —

[*] Son ekler bu uğrağın her çeşitinde değişmez.

Ali Seydi Bey vefat etti.

Trabzon Mebusu Ali Seydi Bey vefat etti. Birçok idari memuriyetlerde bulunmuş ve maarif âlemimizde kıymeti ile tanınmış olan Ali Seydi Bey kendisini ilme ve yurda vakfetmiş ve şimdiye kadar 93 eser vücade getirmiştir. Son neşrettiği "Resimli Kamus,, daima takdirle karşılanacak kıymetli bir eserdir.

Genç yaşta aramızdan kaybolan bu mütefekkirin eserleri gibi ismi ve memlekete yaptığı hizmetler daima kalbimizde yaşıyacaktır. Gazetemiz bu muhterem ölünün akraba ve ailesine teessürlerini bildirir.

Şekil 50. Resimli Uyanış Dergisi 1933/03 Syf. 156

Sayı No: 1929-244

Yayın Tarihi: 3 Ağustos 1933

Sayfa No: 156

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/13

174 SERVETİFÜNUN No. 1930—245

Yazan: Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE DİL KILAVUZU GRAMER

Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur

— «Gelecek uğrağı» —
— (İstikbal siygası) —

Bu uğrak, bir işin gelecek çağda yapılacağını bize anlatır. «Yazacak» ve «gidecek» dersek herhangi bir kişinin gelecek bir çağda yazı yazacağını ve gidecek dahi yine öyle bir kişinin gelecekte gideceğini anlatır.

— «Gelecek uğrağın yapma yolları» —
— (İstikbal siygasının teşkili) —

Geleceklerde türek köklerinden yapılır. Son sözlükleri sessiz olan köklerin sonlarına:

İnce olursa «ecek», kalın olursa «acak» ekleri getirilerek bu uğrağın bulunmayan çekmesi yapılır.

Son sözlükleri sesli olan köklerin sonlarına dahi:

İnce olursa, yukarıkilerden önce, bir de «y» ile beraber «yecek»; kalın olursa yine bir «y» ile beraber «yacak» ekleri getirilerek yine o birli bulunmayan çekmesi yapılır.

(ecek) ile yapılan geleceklerin örnekleri :

Kökleri	Gelecek çağı	Kökleri	Gelecek çağı
Gel	gelecek	Bil	bilecek
Diz	dizecek	Çiz	çizecek

(acak) ile yapılan geleceklerin örnekleri :

Yaz	yazacak	Sor	soracak
Bak	bakacak	Kıskan	kıskanacak

(yecek) ile yapılan geleceklerin örnekleri :

Besle	besleyecek	Terle	terleyecek
İste	isteyecek	Dile	dileyecek

(yacak) ile yapılan geleceklerin örnekleri :

Oku	okuyacak	Yolla	yollayacak
Taşı	taşıyacak	kovala	kovalayacak

Öğüt: — «Git, işit, it» gibi sonu «t» olan kimi kökler vardır ki: bunlardaki «t» ler türe dışında olarak «d» ye çevrilir. Ve öyle gelecek yapılır. «Git, gidecek; işit, işidecek; it idecek» gibi. Fakat «it» sözü kakmak biliginde olursa geleceği (istikbal) yine türe ile yapılır. «İt, itecek» gibi ki «kakacak demektir.

Gelecek uğrağının geride kalan beş çekmesi dahi sonlarına görülen geçmiş (şuhut mazisi) çağındaki birinci ve ikinci çekimlerdeki gibi ekler getirilerek yapılır.

Bu ekler de incelerde: «im, sin, .., iz, siniz, ler» ve kalınlarda: «ım, sın, .., ız, sınız, lar» olur.

— «Gelecek uğrağın bütün çekmeleri» —
— (İstikbalin tam siyga tasrifi) —

(ecek) ekile yapılanlar:

Öz yedekleri	Kökleri	Uğrak ekleri	Son ekleri
Şahsi zamir	Asli madde	Siyga lâhikaları	Nihayet lâhikaları
Ben	diz	eeğim	im
Sen	diz	eeksin	sin
O	diz	ecek	
Biz	diz	eeğiz	iz
Siz	diz	eeksiniz	siniz
Onlar	diz	ecekler	ler

(acak) ekile yapılanlar :

Ben	kaz	acağım[*]	ım
Sen	kaz	acaksın	sın
O	kaz	acak	
Biz	kaz	acağız	ız
Siz	kaz	acaksınız	siniz
Onlar	kaz	acaklar	lar

(yecek) ile yapılanlar :

Ben	terle	yeceğim	im
Sen	terle	yeceksin	sin
O	terle	yecek	
Biz	terle	yeceğiz	iz
Siz	terle	yeceksiniz	siniz
Onlar	terle	yecekler	ler

(yacak) ile yapılanlar :

Ben	yıka	yacağım	ım
Sen	yıka	yacaksın	sın
O	yıka	yacak	
Biz	yıka	yacağız	ız
Siz	yıka	yacaksınız	siniz
Onlar	yıka	yacaklar	lar

— «Buyuruk» —
— (Emir) —

Başarak (fiil) larda bir de «buyuruk» uğrağı vardır ki: bu da ikiye ayrılır: Bir, karşımızdakine bir işi başartmak için verilen buyuruktur. Buna Türkçemizde «görünene buyuruk (emri hâzır)» denir. Öteki de «görünmeyene buyuruk (emri gaip)» tur.

— Bitmedi —

[*] Burada «k» ların yumuşak(ğ) olması türündendir. Bunlar daha evvelce söylenmiş ve bildirilmiştir.

Şekil 51. Resimli Uyanış Dergisi 1933/10 Syf. 174

Sayı No: 1930-245

Yayın Tarihi: 10 Ağustos 1933

Sayfa No: 174

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/14

Yazar: İki ve üçüncü iki ayrılmış: Hüseyin Nazmi	TÜRKÇE DİL KILAVUZU CRAMER	Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur
---	---	--

- 15 -

—«Görünene buyruk»—

—(Emri hâzır)—

Her türeğin kökü, bir «görünene buyruk (emri-hâzır)»dır. «Gelmek»ten «gel», «yazmak»tan «yaz» hem «kök» ve hem de «buyruk» olur. Demek ki: türeğlerin sonundan «mek» ve «mak» kaldırılırsa «birli buyruk» veya «kök» olur.

Buyruklarda üç çekme vardır:

1 — Birli söylenen (müfret muhatap) dir. Bu doğrudan doğruya köktür, buna birşey eklenmez. «Gel, git, otur, yaz, oku» gibi.

2 — Çokludur; birden artık kişilere buyruktur. Bunu yapmak için köklerin sonuna incelerde «in» ve kalınlarda «ın», «u, o» seslerinde «un» ve büzme «ü» bulunanlarda dahi «ün» eklenerek «çoklu söylenen buyruk (emrihâzır cemî muhatap siygası)» yapılır. «Gel»den «gelin», «yaz»dan «yazın», «otur»dan «oturun», «süpür»den «süpürün» olur.

3 — Bu da bir çokludur. Yalnız bu çekim karşı nazdakinî saygılamak için kullanılır.

Bu çekmeyi de yapmak için ikinci çekmelerin dört çeşidi önüne «iz, ız, uz, üz» ekleri getirilerek yapılır. «Soyun»dan «soyunuz», «kazın»dan «kazınız», «durun»dan «durunuz» ve «görün»den «görünüz» olur.

Öğüt: (1) — Sonları «t» olan köklerin «çoklu buyruk»larında «t» ler türe dışında olarak «d» ye çevrilir. «Git, gidin, gidiniz» ve «işit, işidin, işidiniz» örneklerinde olduğu gibi.

2 — Son sözlüğü sesli olan köklerde eklerden önce bir de «y» getirilir. «Dinle»den «dinleyin, dinleyiniz» ve «söyle»den «söyleyin, söyleyiniz» olur.

—«Görünene buyruğun her çeşit çekim örnekleri»—

—(Emrihâzırın her nevi tasrif nümuneleri) —

Türeklere	Görünene buyruk				İki çoklunun ekleri	
	Birli	Çoklu bir	Çoklu iki	1	2	
Sevmek	ten	sev	sevin	seviniz	in	üz
Yatmak	tan	yat	yatın	yatınız	ın	ız
Koşmak	tan	koş	koşun	koşunuz	un	uz
Gölmek	ten	göl	gölün	gölünüz	ün	üz

—«Sonları sesli sözlük olanlara örnek»—

—(Nihayetleri sait olanlara misâl)—

Söylemek	ten	söyle	söyleyin	söyleyiniz
Kapamak	tan	kapa	kapayın	kapayınız
Okumak	tan	oku	okuyun	okuyunuz
Yürümek	ten	yürü	yürüyün	yürüyünüz

—«Türeğe uygun gelmeyenlere örnek»—

—(Müstesna olanlara misâl)—

İşitmek	ten	ışit	ışidin	ışidiniz
Gütmek	ten	git	gidin	gidiniz
Tatmak	tan	tat	tadın	tadınız
Gütmek	ten	güt	güdün	güdünüz

olur.

—«Görünmeyene buyruk»—

—(Emri gaip)—

Bu buyruk (emir) görünmeyen kişiye veya nesneye verilir.

Bunun iki çekimi vardır. Biri birli (müfret), öteki de çoklu (cemî) dir. Bu buyruğun birliğini yapmak için köklerden sonra: yenliklerde «sin», kalınlarda «sın» ve «u, ü» seslerinde de «sun, sü» ekleri getirilir. «Gez, gezsün; kır, kırsın; oku, okusun; yürü, yürüsün; gör, görsün» örneklerinde olduğu gibi.

Bu buyrukların sonlarına birer «ler» ve «lar» getirilirse «çoklu» olur. «Gelsin, gelsinler; yazsın, yazsınlar; okusun, okusunlar; koklasın, koklasınlar; buyursun, buyursunlar» örneklerinde olduğu gibi.

—«İkiçatlı uğrak»—

—(Muzarı siygası)—

Bu uğrak, bir işin hem şimdiki ve hem de gelecek çağda yapılabildiğini bize anlatır. Onun için adına «iki çatlı (muzarı)»[*] denilmiştir. Şimdi «okur» ve «yazar» söylentilerini ele alalım. Bunlardan «okur» sözünü duyduğumuzda birinin hem şimdi ve hem de gelecekte okuduğunu anlarız. Bu söz şimdi okur veya sonra okur demektir. «Yazar» söylentisi de bunun gibidir. «Aydın yazar» denirse, bundan «Aydın» in hem şimdi ve hem de gelecekte yazacağı anlaşılır. İşte böyle iki bilige uzanan başarıklara «iki çatlı uğrak (muzarı siygası)» derler.

İki çatlı uğraklarda ötekiler gibi köklerden yapılır. Köklerden iki çatlı yapmak için bunların sonlarına: «r, er, ar, ir, ur, ür» ekleri getirilir.

—«R., ekile yapılan iki çatlılar:»

İster ince ve ister kalın olsun sonları sesli sözlük olan köklerden «r» ekile iki çatlı yapılır.

Kök	İki çatlı	Kök	İki çatlı	Kök	İki çatlı
İste	ister	Yürü	yürür	Dile	diler
Oku	okur	Toku	tokur	Yakala	yakalar

örneklerinde olduğu gibi.

— Bitmedi —

[*] «Muzarı» arapçada iki emzikten birden sât emmek bilginidir.

Şekil 52. Resimli Uyanış Dergisi 1933/17 Syf. 191

Sayı No: 1931-246

Yayın Tarihi: 17 Ağustos 1933

Sayfa No: 191

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /15

198 SERVETİFÜNUN No. 1932—247

Yazan :
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların her bir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 16 -

“Er,, ekile yapılan iki çağh :

Bir vuruşlu (heceli) birçok köklerden «er» türesile «iki çağh (muzarı)» yapılır.

Kök	İki çağh	Kök	İki çağh	Kök	İki çağh
Gez	gezer	Ez	ezer	Büz	büzer
Dök	döker	Üz	üzer	Bit	bitir

“Ar,, eki ile yapılan iki çağh :

Yaz	yazar	Yat	yatar	Tak	takar
Kır	kırar	Kız	kızır	Aç	açar
Sark	sarkar	Tart	tartar	Sat	satar

olur.

Bu ek te bir vuruşlu ve kalın sesli köklere eklenir.

“Ir,, ile yapılan iki çağhlar :

«Ir» eki, iki vuruşlu (heceli) ince köklere getirilir.

Getir	getirir	Çevir	çevirir	Pişir	pişirir
Devşir	devşirir	Gezdır	gezdırir	Beğen	beğenir

“Ir,, ile yapılan iki çağhlar :

Bu ek te iki vuruşlu ve kalın sesli köklere getirilerek iki çağh yapılır. Burada kalın ses demek kökün içinde «a» sesi bulunur demektir.

Çıkar	çıkarır	Kaldır	kaldırır	Yalvar	yalvarır
Saldır	saldırır	Çaldır	çaldırır	Daldır	daldırır

“Ür,, ile yapılan iki çağhlar :

Bu ek te içinde «ü, ö» sesi bulunan köklere getirilerek iki çağh yapılır.

Götür	götürür	Süpür	süpürür	Yürüt	yürütür
Sürün	sürünür	Bürün	bürünür	Ölçül	ölçülür

“Ur,, ile yapılan iki çağhlar :

Bu ek dahi «o, u» sesleri bulunan köklere eklenir.

Otar	oturur	Uçur	uçurur	Kokut	kokutur
Bulun	bulunur	Somur	somurur	Doğur	doğurur

örneklerinde olduğu gibi.

Öğüt : — Buraya kadar bildirdiğimiz işbu yedi türeye uymayan kökler de vardır. Bunlar türesiz (müstesna) olarak kullanılmıştır ki: Bunlardan birkaçını örnek olarak aşağıda gösterdik.

— «Türe dışında kalan iki çağhlar» —

— (Kaidelerden müstesna olan muzarlar) —

Ol	olur	Bul	bulur	Kal	kalır
Var	varır	Al	alır	Tat	tadar

gibi ki bunlar türeye uygun yapılsaydı: «ol, olar; bul, bular; var, varar; al, alar; tat, tatar» olması ge-

rektir. İşte bunlar söylediğimiz gibi türe dışında oldukları için yukarıda yazdığımız yolda iki çağh olmuşlardır.

Buraya kadar bildirdiğimiz işbu yedi türedeki iki çağh ekleri bu uğraşın her bir çekiminde değişmez, olduğu gibi kalır. Aşağıda bu yedi yolun bütün çekim örneklerini birer birer gösterdik.

— «(R) ile yapılan iki çağhın altı çekimi» —

- («R,, edat ile teşkil kılınan muzarı sıygasının tasrifı) -

İnceleri			Kalınları		
Ben	iste	r im	Ben	oku	r um
Sen	iste	r sın	Sen	oku	r sun
O	iste	r	O	oku	r
Biz	iste	r iz	Biz	oku	r uz
Siz	iste	r siniz	Siz	oku	r sunuz
Onlar	iste	r ler	Onlar	oku	r lar

“Er,, ile yapılan iki çağh bütün çekimi :

Ben	gezerim,	ezerim,	dökerim,	büzerim.
Sen	gezersin,	ezersin,	dökersin,	büzersin.
O	gezer,	ezer,	döker,	büzer.
Biz	gezeriz,	ezeriz,	dökeriz,	büzeriz.
Siz	gezersiniz,	ezersiniz,	dökersiniz,	büzersiniz.
Onlar	gezerler,	ezerler,	dökerler,	büzerler.

“Ar,, ile yapılanlar :

Ben	çıkarım	kızarım	açarım	yazarım
Sen	çıkarsın	kızarsın	açarsın	yazarsın
O	çıkır	kızır	açar	yazar
Biz	çıkırız	kızırız	açarız	yazarız
Siz	çıkarsınız	kızarsınız	açarsınız	yazarsınız
Onlar	çıkırlar	kızırlar	açarlar	yazarlar

“İz,, ile yapılanlar :

Ben	getiririm	pişiririm	beyenirim	çeviririm
Sen	getirirsin	pişirirsin	beyenirsin	çevirirsin
O	getirir	pişirir	beyenir	çevirir
Biz	getiririz	pişiririz	beyeniriz	çeviririz
Siz	getirirsiniz	pişirirsiniz	beyenirsiniz	çevirirsiniz
Onlar	getirirler	pişirirler	beyenirler	çevirirler

“İr,, ile yapılanlar :

Ben	çıkarırım	yalvarırım	kaldırırım	çaldırırım
Sen	çıkarsın	yalvarırsın	kaldırsın	çaldırsın
O	çıkırır	yalvarır	kaldırır	çaldırır
Biz	çıkırırız	yalvarırız	kaldırırız	çaldırırız
Siz	çıkarsınız	yalvarırsınız	kaldırsınız	çaldırsınız
Onlar	çıkırlar	yalvarırlar	kaldırırlar	çaldırırlar

— Bitmedi —

Şekil 53. Resimli Uyanış Dergisi 1933/24 Syf. 198

Sayı No: 1932-247

Yayın Tarihi: 24 Ağustos 1933

Sayfa No: 198

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/16

Yazan : **Hüseyin Nazmi** Türkçe **DİL KILAVUZU** Cramer Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur

-17-

«Ür» ile yapılanlar :

Ben	götürürüm	süpürürüm	yürürüm
Sen	götürürsün	süpürürsün	yürürsün
O	götürür	süpürür	yürür
Biz	götürürüz	süpürürüz	yürürüz
Siz	götürürsünüz	süpürürsünüz	yürürsünüz
Onlar	götürürler	süpürürler	yürürler

«Ur» ile yapılanlar :

Ben	otururum	somururum	konuşurum
Sen	oturursun	somurursun	konuşursun
O	oturur	somurur	konuşur
Biz	otururuz	somururuz	konuşuruz
Siz	oturursunuz	somurursunuz	konuşursunuz
Onlar	otururlar	somururlar	konuşurlar

Öğüt : — Köklerden yapılan bütün «iki çağlı»lar her yerde işbu yedi türe içindedir. İki çağlı yapmak için başka bir türe yoktur. Türe dışında olduklarını bundan önce bildirdiğimiz iki çağlılarda kendilerinin türeleri dışında oldukları için bu adı almışlardır. Yoksa onlar da işbu yedi tureden biri içinde bulunurlar.

—«Uygun ve Aykırı»—

—(Müspet ve Menfi)—

Bütün «türek» ve «başarak»lar, bize anlattığı bilgiye göre ikiye ayrılır. Biri «uygun (müspet)» öteki «aykırı (menfi)» dir.

Uygun : — Her hangi bir türek veya başarağın düzgün ve pürüzsüz yapılması biliginde olduğunu bize bildirir, ve daha doğrusu başaraktaki biligin işlendiğini bize anlatır.

«Gelmek, oturdum, yazacaksın, gidiyorlar, gel» gibi ki; burada herbir başarağın düzgün bilikte olduğunu anlarız.

Aykırı : — Bize başaraktaki biligin işlenmediğini, daha iyisi ters bir bilikte olduğunu bildirir.

«Gelmek, gelmemek; oturdum, oturmadım; yazacağım, yazmayacağım» örneklerinde olduğu gibi.

—«Bir başarağı aykırı yapmak»—

—(Bir fiili menfi yapmak)—

Bir başarağı aykırı yapmak için köklerden sonra ince başaraklarda «me» ve kalınlarda dahi «ma» getirilir.

«Gel, gelme; otur, oturma; geç, geçme; ağla, ağlama» gibi.

Öğüt : — «Me» ve «ma» ekleri her çağda köklerden sonra konulur.

—«Aykırı görüne buyuruk»—

—(Menfi emri hâzır)—

Sevme	sevmeyin	sevmeyiniz
Oturma	oturmayın	oturmayınız

—«Aykırı görünmeyene buyuruk»—

—(Menfi emri gaip)—

Gelmesin	gelmesinler	Okumasın	okumasınlar
Gezmesin	gezmesinler		

—«Aykırı görünen geçmiş [*]»—

—(Menfi şahut mazisi)—

Inceler		Kalınlr	
Ben	gelmedim	Ben	kalmadım
Sen	gelmedin	Sen	kalmadın
O	gelmedi	O	kalmadı
Biz	gelmedik	Biz	kamadık
Siz	gelmediniz	Siz	kalmadınız
Onlar	gelmediler	Onlar	kalmadılar

—«Aykırı işidilen geçmiş»—

—(Menfi nakli mazi)—

Ben	gelmemişim	Ben	yazmamışım
Sen	gelmemişsin	Sen	yazmamışsın
O	gelmemiş	O	yazmamış
Biz	gelmemişiz	Biz	yazmamışız
Siz	gelmemişsiniz	Siz	yazmamışsınız
Onlar	gelmemişler	Onlar	yazmamışlar

Ben	götürmemişim	Ben	okumamışım
Sen	götürmemişsin	Sen	okumamışsın
O	götürmemiş	O	okumamış
Biz	götürmemişiz	Biz	okumamışız
Siz	götürmemişsiniz	Siz	okumamışsınız
Onlar	götürmemişler	Onlar	okumamışlar

olur.

—«Aykırı şimdiki çağ çekim örneği»—

—(Menfi hal tasrifi nümunesi)—

Ben	söylemeyorum	Ben	okumayorum
Sen	söylemeyorsun	Sen	okumayorsun
O	söylemiyor	O	okumuyor
Biz	söylemeyoruz	Biz	okumuyoruz
Siz	söylemeyorsunuz	Siz	okumaysınız
Onlar	söylemiyorlar	Onlar	okumuyorlar

— Bitmedi —

[*] «Du» ve «dü» ile yapılan görünen geçmişlerin aykırılarında «du» «dı» ve «dü» de «di» olur.

«Okudu, okumadı; götürdü, götürmedi» örneklerinde olduğu gibi. İşidilen geçmiş aykırıları dahi bu türe gibi yapılır.

«Okumuşum, okumamışım; götürmüşüm, götürmemişim» olur.

Şekil 54. Resimli Uyanış Dergisi 1933/31 Syf. 220

Sayı No: 1933-248

Yayın Tarihi: 31 Ağustos 1933

Sayfa No: 220

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/17

Yazan :
Eski ve şâzâmî dil âyetâdîleri:
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 18 -

—«(iyor) ile yapılan aykırı şimdiki çağ örneği»—
—(“İyor, lu hal sıygasına örnek)—

Ben dizmiyorum[*]	Ben vermiyorum
Sen dizmiyorsun	Sen vermiyorsun
O dizmiyor	O vermiyor
Biz dizmiyoruz	Biz vermiyoruz
Siz dizmiyorsunuz	Siz vermiyorsunuz
Onlar dizmiyorlar	Onlar vermiyorlar

“İyor, ile olanlar :

Ben yazmıyorum	Ben asmiyorum
Sen yazmıyorsun	Sen asmiyorsun
O yazmıyor	O asmiyor
Biz yazmıyoruz	Biz asmiyoruz
Siz yazmıyorsunuz	Siz asmiyorsunuz
Onlar yazmıyorlar	Onlar asmiyorlar

“Uyor, ile yapılanlar :

Ben kurmuyorum	Ben sormuyorum
Sen kurmıyorsun	Sen sormıyorsun
O kurmuyor	O sormuyor
Biz kurmuyoruz	Biz sormuyoruz
Siz kurmıyorsunuz	Siz sormıyorsunuz
Onlar kurmuyorlar	Onlar sormuyorlar

“Üyor, ile olanlar :

Ben sürmüyorum	Ben görmüyorum
Sen sürmüyorsun	Sen görmüyorsun
O sürmüyor	O görmüyor
Biz sürmüyoruz	Biz görmüyoruz
Siz sürmüyorsunuz	Siz görmüyorsunuz
Onlar sürmüyorlar	Onlar görmüyorlar

—«Gelecek uğrağın aykırı geçmesi»—
—(istikbalin menfi tasrifi)—

Ben dizmeyeceğim[**]	Ben yazmayacağım
Sen dizeceksin	Sen yazmayacaksın
O dizecek	O yazmayacak
Biz dizeceğiz	Biz yazmayacağız
Siz dizeceksiniz	Siz yazmayacaksınız
Onlar dizecekler	Onlar yazmayacaklar

—«İki çağlı aykırı çekmeleri»—
—(Menfi muzarı tasrifleri)—

İki çağlılarda «me» ve «ma» eklerinin önlerine birer «z» de getirilerek aykırı birli bulunmayan (müfret gaip) yapılır. Yalnız çoklu söyleyen (cemi

[*] İki sesli sözlük biraraya gelmemek için buradaki «me» nin «e» si kaldırılmıştır.

[**] «Me» lerin sonu «e» sesli sözlüğü olduğu için ötekiler gibi bunlarda da bir «y» getirilmiştir.

mütellim) de «z» konmayıp bunun yerine bir «y» getirilir. Bir de birli söyleyen (müfret mütellim) de «me» ve «ma» dan sonra yalnız bir «m» daha eklenir[*].

—«Yalnız (r) ile yapılan aykırı iki çağlı çekimi»—
—(“R, ile olan menfi muzarı tasrifi)—

Ben söylemem	okumam	görmem
Sen söylemezsin	okumazsın	görmezsin
O söylemez	okumaz	görmez
Biz söylemeyiz	okumayız	görmeyiz
Siz söylemezsiniz	okumazsınız	görmezsiniz
Onlar söylemezler	okumazlar	görmezler

Öğüt: — Aykırı iki çağlılar yalnız bildirdiğimiz bu türe ile yapılır. Uygunlardaki yedi türe aykırı-larda kullanılmaz. Bunun daha güzel anlaşılması için birkaç örnek daha yazdık.

Ben çıkmam	Ben götürmem
Sen çıkmazsın	Sen götürmezsin
O çıkmaz	O götürmez
Biz çıkmayız	Biz götürmeyiz
Siz çıkmazsınız	Siz götürmezsiniz
Onlar çıkmazlar	Onlar götürmezler

—«İstekli başarı uğrağı»—
—(Fiili iltizamı sıygası)—

Başarıklarda bir uğrak daha vardır ki: bunda bir işin başarılmasını söyleyenin dilediği anlaşılır. Bu uğrağın adına Türkçemizde «istekli başarı (fiili iltizamı)» derler. Bu uğrak dahi türeklerin köklerinden yapılır.

Bir türek kökünden istekli başarı yapmak için köklerin sonuna incelerde bir «e» ve kalınlarda dahi bir «a» eklenerek birli bulunmayan (müfret gaip) yapılır. Ve eğer kökün sonu sesli sözlük (harf) ise «e» ve «a» dan önce bir de «y» getirilir. «sil, sile; yaz, yaza» ve yine «söyle» den «söyleye» ve «oku» dan «okuya» sözleri bu türeye örnektir. Bu uğrağın beş öteki çekimleri dahi aşağıda gösterdiğimiz yan-ların eklenmesiyle yapılır. Bu yanların aşağıda ince ve kalın iki örneğini gösterdik.

İncelerde Kalınlarda

Birli söyleyen (müfret mütellim)	yim	yım
Birli söylenen (müfret muhatap)	sin	sım
Birli bulunmayan (müfret gaip)		
Çoklu söyleyen (cemi mütellim)	lim	lım
Çoklu söylenen (cemi muhatap)	siniz	sınız
Çoklu bulunmayan (cemi gaip)	ler	lar

— Bitmedi —

[*] Bu çekim türeye göre doğru değildir. Burada dahi «z» konmak gerektir. Fakat İstanbul ve yakınları düzeninde böyle söylenmektedir. Uzak Türk ellerinde ise türe gibi konuşulur. İstanbul'a göre örnek: «gelirim, gelmem»; uzaklarda ise: «Geli-rim, gelmezim».

Şekil 55. Resimli Uyanış Dergisi 1933/07 Syf. 237

Sayı No: 1934-249

Yayın Tarihi: 7 Eylül 1933

Sayfa No: 237

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/18

Yazan: **Hüseyin Nazmi**
Türkçe **DİL KILAVUZU**
GRAMER
Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur

- 19 -

Bu yanlara göre herhangi bir «istekli başarağın» altı çekimi aşağıda ayrı ayrı gösterilmiştir.

“Silmek,, ve “kırmak,, köklerine örnek:

İncelerde	Kahnlarda
Ben sileyim	Ben kırayım
Sen silesin	Sen kırasın
O sile	O kıra
Biz silelim	Biz kıralım
Siz silesiniz	Siz kırasınız
Onlar sileler	Onlar kıralar

Sonları sesli olanlara örnek:

Ben söyleyeyim	Ben okuyayım
Sen söyleyesin	Sen okuyasın
O söyleye	O okuya
Biz söyleyelim	Biz okuyalım
Siz söyleyesiniz	Siz okuyasınız
Onlar söyleyeler	Onlar okuyalar

İstekli başarakların birli bulunmayan (müfret gaip) çekiminden dilimizde kullanılan birtakım söylentiler de yapılır ki: bunlar bir çeşit kılık (sifat) gibidir. Bunlardan birkaç tanesini aşağıda ayrı ayrı gösterdik.

1 — Tanrıya yalvarmak, iyiliği dilemek gibi biliklerde kullanılır. «Allah işinizi doğru getire. Durağı uçmak ola» gibi.

2 — Kötü dilek yerinde de kullanılır. «Yerin dibine gire. Başı kılıca gele. Yaşı yerlerde sayıla» örneklerinde olduğu gibi.

3 — Bu çekimin sonuna incelerde «rek», kahnlarda «rak» eklenerek yapılır. Ve böylece başaranın (failin) işi işlerken bulunduğu biçimi anlatır. «Koşarak gitti. İçini çekerek ağladı. Elini kaldırarak vurdu. Suyu süzerek içmeli» örnekleri gibi.

4 — Ve yine bu çekimin sonuna yenliklerde «si» ve kahnlarda «sı» getirilerek yapılır. «Sandalı devrilesiye gidiyorum. Veresiye veren aldanır. Kör olası yumurcak babasını darılttı. Bastonu kıyasıya vurdu» örneklerindeki gibi.

— «Gerekli başarak» —

— (Fiili vücut) —

Bu uğrak dahi bir işin başarılması için başarana (faile) gerek (lüzum) gösterilmekte kullanılır. «Yazmalı» dediğimizde «yazmak gerek» bilgisi anlaşılır. Ve burada «yazmak» işi, başaran olan bana «gerek» tir demek olur. Bunun gibi «sev» den «sevmeli» ve «gör» den «görmeli», «yat» tan «yatmalı» ve «say» dan «saymalı» olur.

Bu örnekleri bakırsa: bu uğrağın da köklerin sonlarına incelerde «meli» ve kahnlarda «malı» eklenerek yapıldığı görülür. Bu uğrağın son yanları «istekli başarak» taki gibidir. Yalnız çoklu söyleyen (cemi mütekelim) ve çoklu bulunmayan (cemi gaip)

da değişir. Bunlardan çoklu söyleyenin incelerinde «yız» ve kahnlarda da «yız» getirilerek yapılır. Ve bunun gibi çoklu bulunmayan incelerinde dahi «dirler» ve kahnlarda da «dırlar» eki eklenerek yapılır. «Sevmeliyiz, okumalıyız» ve «sevmelidirler, okumalıdır» örneklerinde olduğu gibi.

Öğüt:— Bu uğrağın birli bulunmayan çekiminde kimi yerde inceler için «dir» ve kahnlarda da «dır» getirilerek söylendiği görülmektedir. «Kişi sözünde durmadır. Çocuklar, annenin sevgili olduğunu bilmelidirler» örneklerinde olduğu gibi.

— «Gerekli başarağın altı çekimine örnek» —

— (Fiili vücutunun altı sıygasının tasrif nümunesi) —

«Bil» kökünden	«Yaz» kökünden
Ben bilmeliyim	Ben yazmalıyım
Sen bilmelisin	Sen yazmalısın
O bilmelidir	O yazmalıdır
Biz bilmeliyiz	Biz yazmalıyız
Siz bilmelisiniz	Siz yazmalısınız
Onlar bilmelidirler	Onlar yazmalıdırlar

— «İstekli, gerekli başarakların aykırı çekimleri» —

— (İltizamî, vücutî fiillerinin menfi tasrifleri) —

«İstekli başarak» ları aykırı (menfi) yapmak için köklerden sonra yenlikli olanlarda bir «meye» ve kahın olanlarda da «maya» ekleri getirilerek yapılır. Son sözlüğü sesli olanlarda ise yalnız «me» ve «ma» getirilir.

Uygun	Aykırı	Uygun	Aykırı
O bile den bilmeye	gele den gelemeye		
O kıra dan kırmaya	söyleye den söylemeye		
O okuya dan okumaya	götüre den götürmeye		

«Gerekli başarak (fiili vücutî)» ları da aykırı yapmak için gerek eki (vücutî edatı) olan «meli» ve «malı» arasına bir «me» ve «ma» daha getirilerek yapılır.

Örnekler:

«Gezmeli» den «gezmemeli», «yazmalı» dan «yazmamalı», «bulmalı» dan «bulmamalı», «kazmalı» dan «kazmamalı» olur.

— «İsteklilerin aykırı çekimleri» —

— (İltizaminin menfi tasrifleri) —

Ben gezmeyeyim	Ben yazmayayım
Sen gezmeyesin	Sen yazmayasın
O gezmeye	O yazmaya
Biz gezmeyelim	Biz yazmayalım
Siz gezmeyesiniz	Siz yazmayasınız
Onlar gezmeyeler	Onlar yazmayalar

— Bitmedi —

Şekil 56. Resimli Uyanış Dergisi 1933/14 Syf. 253

Sayı No: 1935-250

Yayın Tarihi: 14 Eylül 1933

Sayfa No: 253

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/19

262
SERVETİFÜNUN
No.1936—251

Yazan :
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

-20-

Sonu sesli olanlara örnek:

İncelerde	Kalınlarda
Ben söylemeyeyim	Ben okumayayım
Sen söylemeyesin	Sen okumayasın
O söylemeye	O okumaya
Biz söylemeyelim	Biz okumayalım
Siz söylemeyesiniz	Siz okumayasınız
Onlar söylemeyeler	Onlar okumayalar

—« Gereklilerin aykırı çekimleri »—
—« İltizaminin menfi tasrifleri »—

Ben gezmemeliyim	Ben yazmamalıyım
Sen gezmemelisin	Sen yazmamalıydın
O gezmemele	O yazmamalı
Biz gezmemeliyiz	Biz yazmamalıyız
Siz gezmemelisiniz	Siz yazmamalıyorsunuz
Onlar gezmemeledirler	Onlar yazmamalıdırlar

— « Yardımcı başarıklar »—
—(Yardımcı fiiller)—

Bunlardan birincisi «var, yok» çekmesidir. «Var» uygun «yok» ta aykırı olur. Bundan da bir kişinin her hangibir nesneye is (sahip, malik) olduğunu anlarız. «Benim bir ayvam var» dersek, burada benim bir ayvamın isli olduğunu anlarız.

Uygun ve aykırı çekim örnekleri:

Benim var	Benim yok
Senin var	Senin yok
Onun var	Onun yok
Bizim var	Bizim yok
Sizin var	Sizin yok
Onların var	Onların yok olur.

Bu çekmelerin söylentilerle gösterilmesi:

Benim bir elmam var	Benim annem yok
Senin iki atın var	Senin komsun yok
Onun elmaları var	Onun sobası yok
Bizim kızımız var	Bizim paramız yok
Sizin ağaçlarınız var	Sizin paltonuz yok
Onların kardeşi var	Onların fasulyası yok

Yardımcı başarıklarından ikincisi, dilimizde kullanılmayan «imek» kökünden yapılan dört çekmedir ki, bunlardan birincisini örnek olarak aşağıda gösterdik.

Uygun çekmelilere örnek:

Ben im	Biz yiz[**]
Sen sin	Siz siniz
O dir[*]	Onlar dirler

[*] Bu, düzene göre «dir, dir, dur, dür» den biri olabilir.
[**] Bu da düzene göre «iz, iz, uz, üz» den biri getirilir.

Aykırı çekmelilere örnek:

Bu çekmeyi aykırı yapmak için son yandan önce bir «değil» söylentisi eklemek gerektir.

Ben değilim	Biz değiliz
Sen değilsin	Siz değilsiniz
O değildir	Onlar değildirler

Yukarıda gösterdiğimiz bu uğrak şimdiki ve iki çağlı arasındadır. Bunun son yanlarla her iki çağın yanların birbirine benzerler. Onun için kimi kılavuzcular bunu iki çağlı (muzarı) ve kimisi de şimdiki çağ (hal) uğrağı olarak göstermektedirler.

«Bu başarıkların söylentilerle birlikte gelmeleri»
—(Bu fiillerin kelimelerle birlikte gelmeleri)—

Ben zenginim	Ben çalışkanım
Sen zenginsin	Sen çalışkansın
O zengindir	O çalışkandır
Biz zenginiz	Biz çalışkanız
Siz zenginsiniz	Siz çalışkansınız
Onlar zengindirler	Onlar çalışkandırlar

Karışık örnekler:

Ben kolcuym	Ben dülgерim
Sen sütçüsün	Sen çiçekçisin
O kumandır	O bekkçidir
Biz çalgıciyiz	Biz ütücüyüz
Siz uslu«unuz	Siz börekçisiniz
Onlar çocukturlar	Onlar balıkçıdırlar

«İmek» kökünden yapılan uğrakların ikincisi görülen geçmiş (şuhut mazisi) olan «idi» dir. Bunun çekmeleri dahi ötekiler gibidir. Aşağıdaki örneklerle nasıl çekildiklerini gösteriyoruz.

Görülen geçmiş örnekleri:

Ben idim	Biz idik
Sen idin	Siz idiniz
O idi	Onlar idiler

Karışık söylentilerle birlikte gösterilmesi:

Ben zengin idim	Biz çiftçi idik
Sen terzi idin	Siz çalışkan idiniz
O yağcı idi	Onlar gemici idiler

Bu uğrakların üçüncüsü dahi işidilen geçmiş olan «imiş» dir ki bunun çekmesi dahi ötekilerin incesi gibidir. Çekimlerini aşağıda gösterdik.

Bem imişim	Biz imişiz
Sen imişsin	Siz imişsiniz
O imişler	Onlar imişler

— Bitmedi —

Şekil 57. Resimli Uyanış Dergisi 1933/21 Syf. 262

Sayı No: 1936-251

Yayın Tarihi: 21 Eylül 1933

Sayfa No: 262

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/20

284 SERVETİFÜNÜN No. 1937—252

Yazan:
İkili ve anasımız dil âşkılarındaki:
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

— 21 —

—«Bu uğrağın karışık söylentilerle çekimleri»—
—(Bu siyganın muhtelif kelimelerle tasrifi)—

Ben dülger imişim	Biz dargın imişiz
Sen zorlu imişsin	Siz sağlam imişsiniz
O atlı imiş	Onlar yaygaracımışlar

«İmek» türeğinden yapılan uğrakların dördüncüsü de «ise» dir. Bununla yapılan uğrağa dilimizde «iseli uğrak (şartıye siygası)» derler. Bu uğrağın çekme örnekleri aşağıda gösterilmiştir.

—«İseli uğrağın çekme örnekleri»—
—(Şartıye siygasının tasrif nümuneleri)—

Ben isem	Biz isek
Sen isen	Siz iseniz
O ise	Onlar iseler

—«Bu uğrağın karışık söylentilerle çekimleri»—
—(Bu siyganın muhtelif kelimelerle tasrifi)—

Ben zengin isem	Biz oduncu isek
Sen yaramaz isen	Siz bakırcı iseniz
O çalıskan ise	Onlar deli iseler

Bildirdiğimiz bu dört uğrakdan ikincisi olan «idi» söylentisinin dilimizde pek değerli yeri vardır. Bunu eklemekle başka çeşit birçok uğraklar yapılır ki: bunları sırasıyla aşağıda göstereceğiz.

«Idi» söylentisi eklenen uğraklara dilimizde «anlatışlı (hikâye)» yahut yalnız «idili uğrak» derler. Şimdi diyelimki bu, «idi» eki gelecek çağın (istikbalin) önüne getirilse şöyle: «yazacak idi» olur ki işte böyle olan uğrağın adına Türkçemizde «anlatışlı gelecek (hikâyei istikbal)» uğrağı denir. Öteki uğraklar da böyledir.

—«Anlatışlı görülen geçmiş uğrağının çekmesi»—
—(Hikâyei mazii şahudî tasrifi)—

«Görülen geçmiş» uğrağının birli bulunmayan (müfret gaip) çekiminin önüne bir «idi» getirilerek yapılır. Öteki çekimleri de buna göre düzenlenir.

Bu uğrağın uygun örnekleri	Bu uğrağın aykırı örnekleri
Ben sevdi idim	Ben sevmedi idim
Sen sevdi idin	Sen sevmedi idin
O sevdi idi	O sevmedi idi
Biz sevdi idik	Biz sevmedi idik
Siz sevdi idiniz	Siz sevmedi idiniz
Onlar sevdi idiler	Onlar sevmedi idiler

Bu çekimler kimi yerde yenikletilerek (tahtif) de söylenir. Bunun için «idim» deki «i» kaldırılıp yerine bir «y» eklenir ve «geydiyim» olur.

— Bitmedi —

[*] Kalın sözlük (harf) olan «ş» den sonra gelen «d» ler «t» ye çevrilir. Alfabe türesi.

Şekil 58. Resimli Uyanış Dergisi 1933/27 Syf. 284

Sayı No: 1937-252

Yayın Tarihi: 27 Eylül 1933

Sayfa No: 284

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /21

Birinci Dil Bayramı Kutlulandı.



Bir yıl evvel, Büyük Şef, millî meselelerin en büyük ve en mühimlerinden birine daha elini uzatmıştı: Milliyetin ana unsurlarından biri olan dilimizin ülkemiz gibi müstakil, milletimiz gibi hür olmasını temin etmek için milletçe bir çalışmanın, bir dil seferberliğinin zamanı geldiğini bu kurultayı kurmakla anlatmıştı. Bu sebeple geçen hafta Ankara'da bütün Türk uyanıkları ve bilginleri de bu büyük günü bayram saydıkları için dil seferberliğini ve dil zaferini kutulamak üzere Ankara'da bir toplantı yapılmış ve T. D. T. C. bütün azaları ve memleketin bütün uyanıklarıyla bu büyük günü birarada kutulamışlardır.



Ankara Dil Cemiyeti Merkezinde Birinci Dil Bayramı münasebetile yapılan geçen haftaki toplantı.

Şekil 59. Resimli Uyanış Dergisi 1933/05 Syf. 293

Sayı No: 1938-253

Yayın Tarihi: 5 birinciteşrin (Ekim) 1933

Sayfa No: 293

Başlık: Türkçe Birinci Dil Bayramı kutlandı.

302 SERVETİFÜNUN No. 1938—253

Yazan :
Eski ve sonrakı dil âdetlerini:
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 22 -

Kalınlara örnek

Ben kazmış idim
Sen kazmış idin
O kazmış idi
Biz kazmış idik
Siz kazmış idiniz
Onlar kazmış idiler

Yenikletilenlerine örnek

Ben kazmıştım
Sen kazmıştın
O kazmıştı
Biz kazmıştık
Siz kazmıştınız
Onlar kazmıştılar

«Ulu yenikletilenlere örnek»

Ben okumuştum
Sen okumuştun
O okumuştı
Biz okumuştuk
Siz okumuştunuz
Onlar okumuştular

«Ülâ yenikletilenlere örnek»

Ben götürmüştüm
Sen götürmüştün
O götürmüştü
Biz götürmüştük
Siz götürmüştünüz
Onlar götürmüştüler

İşidilen geçmişin incelerinde «me», kalınlarında «ma» ve şimdiki çağda da yalnız «m» getirilerek yapılır. Ve şu kadar ki: işidilen geçmişe (nakli mazi) eklenen «me» ve «ma» ya göre kimi çekimleri düzenlemek ister. Aşağıki örneklerde bunları ayrı ayrı gösterdik.

Örnekler :

Yenikletilen aykırı işidilen geçmiş anlatışlı ve kalınlarına örnek (Muhaffef menfi mazii nakli hikâyesi)

Ben bilmemiştim	Ben oturmamıştım
Sen bilmemiştin	Sen oturmamıştın
O bilmemişti	O oturmamıştı
Biz bilmemiştik	Biz oturmamıştık
Siz bilmemiştiniz	Siz oturmamıştınız
Onlar bilmemiştiler	Onlar oturmamıştılar

— «Anlatışlı şimdiki çağ uğrağı» —
— (Hikâyei hâl sıygası) —

Şimdiki çağ (hâl) uğrağının birli bulunmayan (müfret gaip) çekiminin önüne anlatışlı eki olan «idi» nin bütün çekimlerini getirmekle yapılır. Aşağıda gösterdiğimiz örneklerde bu çekimin her çeşidi yazıldığından başkaca sözü uzatmağı gerekli (lüzumlu) görmedik.

Örnekler :

Ben geziyor idim	Ben yazıyor idim
Sen geziyor idin	Sen yazıyor idin
O geziyor idi	O yazıyor idi
Biz geziyor idik	Biz yazıyor idik
Siz geziyor idiniz	Siz yazıyor idiniz
Onlar geziyor idiler	Onlar yazıyor idiler

Bu uğrağın da yenikletilen çekimleri vardır. Bunda «idi» eklemesinin altı çeşidini aşağıya yazdık bunlar herhangi bir şimdiki çağ sonuna eklenirse onun «yenikletilmiş şimdiki çağ anlatışlısı (muhaffef hâl hikâyesi)» olur. Bunlar da: «dum, dun, du, duk, dunuz, dular» dır.

Şimdi bu ekleri bir şimdiki çağa bitştirdiğimizde istediğimiz uğrak olur. «Yazıyor» çekmesini ele alıp sıra ile yukarıki ekleri önüne koyarsak, çıkan sözler aradığımız çekmeler olur. Bu türeye göre örneklerini aşağıya yazıyoruz.

Ben yazıyordum	Ben oturuyordum
Sen yazıyordun	Sen oturuyordun
O yazıyordu	O oturuyordu
Biz yazıyorduk	Biz oturuyorduk
Siz yazıyordunuz	Siz oturuyordunuz
Onlar yazıyor dular	Onlar oturuyordular

— «İşidilen geçmiş anlatışlı ile şimdiki çağ anlatışlısının aykırı çekmeleri» —
— (Hikâyei mazii nakli ile hikâyei hâl sıygalarının menfi tasrifleri) —

Bu iki uğrağı aykırı yapmak için köklerden sonra

Kalınlara örnek

Ben okumuyor idim
Sen okumuyor idin
O okumuyor idi
Biz okumuyor idik
Siz okumuyor idiniz
Onlar okumuyor idiler

Yenikletilenlerine örnek

Ben okumuyordum
Sen okumuyordun
O okumuyordu
Biz okumuyorduk
Siz okumuyordunuz
Onlar okumuyordular

«U. seslere örnek»

Ben görmüyor idim
Sen görmüyor idin
O görmüyor idi
Biz görmüyor idik
Siz görmüyor idiniz
Onlar görmüyor idiler

Yenikletilenlerine örnek

Ben görmüyordum
Sen görmüyordun
O görmüyordu
Biz görmüyorduk
Siz görmüyordunuz
Onlar görmüyordular

— «Anlatışlı gelecek çağı» —
— (İstikbalin hikâye sıygası) —

Bunu yapmak için gelecek çağının birli bulunmayan çekimi önüne bir «idi» getirmelidir. Örnek olarak «süzecek» i ele alalım. Şimdi türeye göre bunun önüne bir «idi» getirirsek «süzecek idi» olur ki: işte bu, «anlatışlı gelecek» in birli bulunmayan çekimi olur; öteki çekimleri de «idi» düzenile yapılır.

— Bitmedi —

Şekil 60. Resimli Uyanış Dergisi 1933/05 Syf. 302

Sayı No: 1938-253

Yayın Tarihi: 5 Birinciteşrin (Ekim) 1933

Sayfa No: 302

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/22

Yazan :
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 23 -

Örnekler :

İncelerde	Kalınlarda
Ben süzecek idim	Ben yazacak idim
Sen süzecek idin	Sen yazacak idin
O süzecek idi	O yazacak idi
Biz süzecek idik	Biz yazacak idik
Siz süzecek idiniz	Siz yazacak idiniz
Onlar süzecek idiler	Onlar yazacak idiler

Bu uğrağın dahi yenikletilmiş (muhaffef) çekimleri olur. Bu çekimleri yapmak için incelerde «cek»lerden sonra sırasile «tim, tin, ti, tik, tiniz, tiler». Ve kalınlarda dahi «cak»tan sonra yine sırasile «tim, tin, ti, tik, tiniz, tiler» getirmek gerektir. Bu anlatış çevresinde aşağıya örnekleri yazıyoruz.

İncelere örnek	Kalınlara örnek
Ben süzecektim	Ben yazacaktım
Sen süzecektin	Sen yazacaktın
O süzecekti	O yazacaktı
Biz süzecektik	Biz yazacaktık
Siz süzecektiniz	Siz yazacaktınız
Onlar süzecektiler	Onlar yazacaktılar

— « Anlatışlı iki çağlı » —**— (Muzarı hikâyesinin menfi tasrifı) —**

Bu dahi iki çağlının birli bulunmayan çekiminin önüne bir «idi» getirmekle olur. Ve öteki uğraklarda bildirdiğimiz gibi çekilir. «Gelir» den «gelir idi» ve «kazan» dan «kazar idi» olur.

Ben gelir idim	Ben kazar idim
Sen gelir idin	Sen kazar idin
O gelir idi	O kazar idi
Biz gelir idik	Biz kazar idik
Siz gelir idiniz	Siz kazar idiniz
Onlar gelir idiler	Onlar kazar idiler

— « Anlatışlı iki çağlının yenikli çekmeleri » —**— (Muzarı hikâyesinin muhaffef tasrifı) —**

İki çağlının yenikli anlatış çekmelerinde yalnız son yanları düzene göre değişir. Dört türlü olan bu yanları aşağıda birer birer yazıyoruz.

Örnekler :

İncelere	Kalınlara	«U» sesi bulunanlara	«O» sesi bulunanlara
Ben bilirdim	yazardım	okurdum	görürdüm
Sen bilirdin	yazardın	okurdun	görürdün
O bilirdi	yazardı	okurdu	görürdü
Biz bilirdik	yazardık	okurduk	görürdük
Siz bilirdiniz	yazardınız	okurdunuz	görürdünüz
Onlar bilirdiler	yazardılar	okurdular	görürdüler

— « Anlatışlı gelecek çağının aykırı çekimleri » —**— (Hikâye istikbal siygasının menfi tasrifı) —**

Bu çekmede, köklerden sonra incelerde «meye» ve kalınlarda «maya» getirmekle yapılır. «Gelecek» den «gelmeyecek» ve «okuyacak»tan «okumayacak» olur.

— « Bu çağın bütün çekim örnekleri » —**— (Bu siyganın tekmlil tasrif nümuneleri) —**

Ben bilmiyecektim	Ben almayacaktım
Sen bilmiyecektin	Sen almayacaktın
O bilmiyecekti	O almayacaktı
Biz bilmiyecektik	Biz almayacaktık
Siz bilmiyecektiniz	Siz almayacaktınız
Onlar bilmiyecektiler	Onlar almayacaktılar

— « Anlatışlı iki çağlının aykırı çekimleri » —**— (Muzarı hikâyesinin menfi tasrifı) —**

Bu da aykırı iki çağlı üçüncü bulunmayan (müfret gaip) çekiminin önüne «idi» çekimlerini getirmekle yapılır.

Ben bilmez idim	Ben yazmaz idim
Sen bilmez idin	Sen yazmaz idin
O bilmez idi	O yazmaz idi
Biz bilmez idik	Biz yazmaz idik
Siz bilmez idiniz	Siz yazmaz idiniz
Onlar bilmez idiler	Onlar yazmaz idiler

— « Bu uğrağın yenikletilen örnekleri » —**— (Bu siyganın muhaffef nümuneleri) —**

Ben bilmezdim	Ben yazmazdım
Sen bilmezdin	Sen yazmazdın
O bilmezdi	O yazmazdı
Biz bilmezdik	Biz yazmazdık
Siz bilmezdiniz	Siz yazmazdınız
Onlar bilmezdiler	Onlar yazmazdılar

— « İstekli başarak anlatışlı çekimleri » —**— (Fiili iltizamî hikâye tasrifleri) —**

Bu uğrakta, istekli başarağın birli bulunmayan (müfret gaip) in önüne bir «idi» getirmekle yapılır. İşte «bile» sözü istekli başarağın birli bulunmayan çekimidir. Şimdi bunun önüne bir «idi» getirirsek «bile idi» olur ki buna dilimizde «istekli başarak anlatışlı» derler. Fakat örneklerini aşağıda bildirdiğimiz bu uğrak Türkçemizde pek kullanılmayıp bunun yerine yenikletilenleri (muhaffef) kullanılır.

— Bitmedi —

Şekil 61. Resimli Uyanış Dergisi 1933/12 Syf. 314

Sayı No: 1939/254

Yayın Tarihi: 12 Birinciteşrin (Ekim) 1933

Sayfa No: 314

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/23

Yazar : Hüseyn Nazmi	TÜRKÇE DİL KILAVUZU CRAMER	Yazıların her bir yararı yasa ile korunmuştur
-------------------------	---	---

- 24 -

—« Pek kullanılmayan çeşitlerine örnek »—

—(Nadiren müstamel olan cinslerine nümune)—

Ben bile idim	Ben okuya idim
Sen bile idin	Sen okuya idin
O bile idi	O okuya idi
Biz bile idik	Biz okuya idik
Siz bile idiniz	Siz okuya idiniz
Onlar bile idiler	Onlar okuya idiler

—« Bunların kullanılan yenlik örnekleri »—

—(Bunların müstamel muhaffef şekilleri)—

İnceler	Kalınlar
Ben bileydim	Ben yazaydım
Sen bileydin	Sen yazaydın
O bileydi	O yazaydı
Biz bileydik	Biz yazaydık
Siz bileydiniz	Siz yazaydınız
Onlar bileydiler	Onlar yazaydılar

Bu uğrağın aykırı çekimleri dahi istekli başarılar aykırısının sonuna bir «idi» ve yenlikli olanlarında «dı» ve «di» getirilerek yapılır.

Ben bilmeye idim ydim[*]	Ben yazmaya idim
Sen bilmeye idin	Sen yazmaya idin
O bilmeye idi	O yazmaya idi
Biz bilmeye idik	Biz yazmaya idik
Siz bilmeye idiniz	Siz yazmaya idiniz
Onlar bilmeye idiler	Onlar yazmaya idiler

—« Gerekli başarılar anlatışlı uğrağı »—

—(Fiili vücut hikâye siygası)—

Bu da gerekli (vücut) uğrağının birli bulunmayan çekiminin önüne bir «idi» getirilerek yapılır. «Bilmeli» sözü gerekli başarıların birli bulunmayandır. Şimdi bunun önüne bir «idi» koyarsak «bilmeli idi» olur ki; bu da gerekli başarılar anlatışlısının birli bulunmayan çekimi olur. Bu uğrağın da bütün çekimlerini gösteren örnekleri aşağıda yazıyoruz.

İncelere örnek	Kalınlara örnek
Ben bilmeli idim	Ben yazmalı idim
Sen bilmeli idin	Sen yazmalı idin
O bilmeli idi	O yazmalı idi
Biz bilmeli idik	Biz yazmalı idik
Siz bilmeli idiniz	Siz yazmalı idiniz
Onlar bilmeli idiler	Onlar yazmalı idiler

Bu uğrağın yenlikli olanları da:

«Ben bilmeliydim; ben yazmalıydım; biz bilmeliydik; biz yazmalıydık» diye ve yoliyle çekilir.

[*] «Ydim» parçası kök olan «bilmeye» den sonra konularak yenlikli yapılır. «Bilmeyeydim, bilmeyeydin, bilmeyeydi, bilmeyeydik, bilmeyeydiniz, bilmeyeydiler.»

—«Gerekli başarıların aykırı anlatışlı»—

—(Menfi fiili vücut hikâyesi)—

Bu uğrak ta, «aykırı gerekli başarılar» çekiminin önelirine «idim, idio, idi» anlatışlılarını eklemekle yapılır. Aşağıki örnekte bunları birer birer gösterdik.

İncelere örnek

Kalınlara örnek

Ben gezmemelidim	Ben kazmamalı idim
Sen gezmemelidin	Sen kazmamalı idin
O gezmemelidi	O kazmamalı idi
Biz gezmemelidik	Biz kazmamalı idik
Siz gezmemelidiniz	Siz kazmamalı idiniz
Onlar gezmemelidiler	Onlar kazmamalı idiler

Bu uğrağın yenlikli olanları da şöyledir:

İncelere

Kalınlarda

Ben gezmemelidydim	Ben kazmamalıydım
Sen gezmemelidydin	Sen kazmamalıydın
O gezmemelidydi	O kazmamalıydı
Biz gezmemelidydik	Biz kazmamalıydık
Siz gezmemelidydiniz	Siz kazmamalıydınız
Onlar gezmemelidydiler	Onlar kazmamalıydılar

—« Söylenişli başarılar uğrağı »—

—(Rivayet fiilleri siygaları)—

«İmek» kökünden çıkarıldığını bundan önce bildirdiğimiz «işidilen geçmiş» olan «imış» sözünün dahi dilimizde pekçok yeri ve değeri vardır. Birçok uğraklara eklenerek bundan da yeni yeni çekmeler yapılır.

Bu yolda yapılan uğraklara ise dilimizde «söylenişli başarılar uğrağı (rivayet fiilleri siygası)» yahut yalnızca «imışli başarılar» denir. Şimdi bir örnekle bunu anlatalım, göstereyim: «yazacak» bu yazmak türeğinde yapılmış bir gelecek çağ (istikbal)dir. Bunun önüne bir «imış» getirirsek «yazacak imış» olur. İşte bu «yazacak imış» sözü «söylenişli gelecek» uğrağının birli bulunmayan çekimi olur ki buna «imışli gelecek uğrağı» da denir.

Görülen geçmiş (şuhut mazisi) ten başka bütün uğrakların önüne anlatışlı (hikâye) da olduğu gibi bu «imış» ekini getirerek «söylenişli» yahut «imışli» uğrak yapılır. Söylediğimiz gibi dilimizde «imışli» görülen geçmiş uğrağı kullanılmaz. İnce olsun kalın olsun uğrakların önüne bir «imış» getirmekle bu uğrak yapılır. Aşağıda her uğrağa getirilmiş olan «imış» örneği gösterilmiştir.

— Bitmedi —

Şekil 62. Resimli Uyanış Dergisi 1933/19 Syf. 333

Sayı No: 1940-255

Yayın Tarihi: 19 Birinciteşrin (Ekim) 1933

Sayfa No: 333

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /24

Yazar : Hüseyin Nazmi	TÜRKÇE DİL KILAVUZU CRAMER	Yazıların herbir yararı yasa ile korunmuştur
--------------------------	---	--

- 25 -

Çekim örnekleri :**—«İmişli işidilen geçmiş uğrağı»—****—(Rivayet nakli mazi siygası)—**

İnceler	Kahırlar
Ben bilmiş imişim	Ben yazmış imişim
Sen bilmiş imişsin	Sen yazmış imişsin
O bilmiş imiş	O yazmış imiş
Biz bilmiş imişiz	Biz yazmış imişiz
Siz bilmiş imişsiniz	Siz yazmış imişsiniz
Onlar bilmiş imişler	Onlar yazmış imişler

—«İmişli şimdiki çağ uğrağı»—**—(Rivayet hal siygası)—**

Ben gidiyor imişim	Ben okuyor imişim
Sen gidiyor imişsin	Sen okuyor imişsin
O gidiyor imiş	O okuyor imiş
Biz gidiyor imişiz	Biz okuyor imişiz
Siz gidiyor imişsiniz	Siz okuyor imişsiniz
Onlar gidiyor imişler	Onlar okuyor imişler

—«İmişli gelecek uğrağı»—**—(Rivayet istikbal siygası)—**

Ben gelecek imişim	Biz gelecek imişiz
Sen gelecek imişsin	Siz gelecek imişsiniz
O gelecek imiş	Onlar gelecek imişler

—«İlki çağının imisli uğrağı»—**—(Mezariin rivayet siygası)—**

Ben alır imişim	Biz alır imişiz
Sen alır imişsin	Siz alır imişsiniz
O alır imiş	Onlar alır imişler

—«İstekli başarığın imişli uğrağı»—**—(Fiil iltizamı rivayet siygası)—**

Ben bula imişim	Biz bula imişiz
Sen bula imişsin	Siz bula imişsiniz
O bula imiş	Onlar bula imişler

—«Gerekli başarığın imişli uğrağı»—**—(Fiil vücutu rivayet siygası)—**

Ben gülmeli imişim	Biz gülmeli imişiz
Sen gülmeli imişsin	Siz gülmeli imişsiniz
O gülmeli imiş	Onlar gülmeli imişler

Buraya kadar yazıp bildirdiğimiz altı çeşit imişli «rivayet» uğraklarına iyice bakılırsa görülür ki: bunlar hiçbir uğrakta değişmeyip olduğu gibi yazılmıştır. Bunların değişimleri yalnız yeniliklerinde (muhaffet) olabilir. İmişli «rivayet» uğraklarında bir takım yenilikli olarak dilimizde kullanılmaktadır. Herhangi «miş»li uğraklarından birini yenilikli yapmak istersek ilkönce «miş»teki «i-yi» kaldırırız «miş» kalır ki, işte bu yenilik örneğidir. Fakat bu «miş», eklendiği uğrağın düzenine göre değişir.

«Miş» dört türlü değişebilir :

- 1 — İnce okunuşlularda olduğu gibi kalır «miş»
- 2 — Kalın uğraklarda «miş»
- 3 — «U» sesli uğraklarda «muş»
- 4 — «Ü» sesli uğraklarda «müş» olur.

Birinciye örnek : «gelirmiş, sevecekmiş»

İkinciye örnek : «almış, alacakmış»

Üçüncüye örnek : «okurmuş, okuyormuş»

Dördüncüye örnek : «görmüş, süpürmüşmüş» gibi.

İstekli ve gerekli başarılarda «miş»ten önce bir de «y» getirilir. «Gele imiş» yerine «geleymiş» denilir. Ve yine bunun gibi «gelmeli imiş» yerine «gelmeliymiş» denir.

—(Bütün çekmeleri gösteren bir örnek)—

Ben gidiyormuşum	Ben gelecekmışim
Sen gidiyormuşsun	Sen gelecekmışsin
O gidiyormuş	O gelecekmış
Biz gidiyormuşuz	Biz gelecekmışiz
Siz gidiyormuşunuz	Siz gelecekmışsiniz
Onlar gidiyormuşlar	Onlar gelecekmışler
Ben görürmüşüm	Ben bulmalıymışim
Sen görürmüşsün	Sen bulmalıymışsin
O görürmüş	O bulmalıymış
Biz görürmüşüz	Biz bulmalıymışiz
Siz görürmüşünüz	Siz bulmalıymışsiniz
Onlar görürmüşler	Onlar bulmalıymışlar

—«(İse)li uğraklar»—**—(Şartıye siygaları)—**

«İmek» türeğinden yapılan uğrakların dördüncüsü «ise» olduğunu ve bundan yapılan uğraklara dilimizde «iseli uğrak» denildiğini ve bunların nasıl çekildiklerini örneklerle beraber bundan önce bildirmiştik. Şimdi burada da öteki uğraklarla nasıl birleştiklerini göstereceğiz.

—«İseli şimdiki çağ uğrağı»—**—(Siygai halin şartıye siygası)—**

Düz örnekler	Yenilikli örnekler
Basit nümüneler	Muhaffet nümüneler
Ben alıyor isem	Ben alıyorsam
Sen alıyor isen	Sen alıyorsan
O alıyor ise	O alıyorsa
Biz alıyor isek	Biz alıyorsak
Siz alıyor iseniz	Siz alıyorsanız
Onlar alıyor iseler	Onlar alıyorsanız

— Bitmedi —

Şekil 63. Resimli Uyanış Dergisi 1933/09 Syf. 382

Sayı No: 1942-257

Yayın Tarihi: 9 Kasım 1933

Sayfa No: 382

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/25

398 SERVETİFÜNÜN No. 1943—258

Yazan:
Eski ve anamız dil şifrelerinden:
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
GRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 26 -

— «İseli gelecek uğrak» —
— (Şarti istikbal siygası) —

Düz örnekler Basit nümuneler	Yenilikli örnekler Muhaffef nümuneler
Ben gelecek isem	Ben geleceksam
Sen gelecek isen	Sen geleceksen
O gelecek ise	O gelecekse
Biz gelecek isek	Biz gelecesek
Siz gelecek iseniz	Siz gelecekseniz
Onlar gelecek iseler	Onlar gelecekseler

— «Gerekli başarının iseli uğrağı» —
— (Fül vücubinin şartiye siygası) —

Ben gelmeli isem	Ben gelmeliysem
Sen gelmeli isen	Sen gelmeliysen
O gelmeli ise	O gelmeliyse
Biz gelmeli isek	Biz gelmeliysek
Siz gelmeli iseniz	Siz gelmeliyseniz
Onlar gelmeli iseler	Onlar gelmeliyseler

— «Bu uğrağın kalın köklü olanlarının çekmesi» —
— (Bu siyganın sakil maddei asliyeden olanlarının tasrifı) —

Ben yazmalı isem	Ben yazmalıysam
Sen yazmalı isen	Sen yazmalıysan
O yazmalı ise	O yazmalıysa
Biz yazmalı isek	Biz yazmalıysak
Siz yazmalı iseniz	Siz yazmalıysanız
Onlar yazmalı iseler	Onlar yazmalıysalar

— «İstekli başarının iseli uğrağı» —
— (Fülli iltizamının şartiye siygası) —

Bu uğrak türe dışında yapılır. Türeye göre «gele» den «gele ise» denecek yerde «gelse» olur. Çekimlerini aşağıya yazıyoruz.

İnceler	Kalınlar
Ben gelsem	Ben yazsam
Sen gelsen	Sen yazsan
O gelse	O yazsa
Biz gelsen	Biz yazsak
Siz gelseniz	Siz yazsanız
Onlar gelseler	Onlar yazsalar

— «İseli görülen geçmiş uğrağı» —
— (Şarti mazii şuhudi siygası) —

Dilimizde bu uğrak üç türlü kullanılır ki: aşağıda ayrı ayrı her birini birer örnekle gösterdik.

Birinci örnek	Yenilikleri
Ben yazdı isem	Ben yazdıysam
Sen yazdı isen	Sen yazdıysan
O yazdı ise	O yazdıysa
Biz yazdı isek	Biz yazdıysak
Siz yazdı iseniz	Siz yazdıysanız
Onlar yazdı iseler	Onlar yazdıysalar

İkinci örnek

Ben yazdım ise	Ben yazdımsa
Sen yazdın ise	Sen yazdınsa
O yazdı ise	O yazdıysa
Biz yazdık ise	Biz yazdıksa
Siz yazdınız ise	Siz yazdınızsa
Onlar yazdılar ise	Onlar yazdılsa

Üçüncü örnek

Ben sevdiysem	Ben gördüysem
Sen sevdiysen	Sen gördüysen
O sevdiyse	O gördüyse
Biz sevdiyssek	Biz gördüysek
Siz sevdiyseniz	Siz gördüyseniz
Onlar sevdiyseler	Onlar gördüyseler

— «İseli iki çağlı uğrağı» —
— (Muzarın şartiye siygası) —

Ben gelir isem	Ben gelirsem
Sen gelir isen	Sen gelirsən
O gelir ise	O gelirse
Biz gelir isek	Biz gelirsek
Siz gelir iseniz	Siz gelirsəniz
Onlar gelir iseler	Onlar gelirseler

— «İseli işidilen geçmiş uğrağı» —
— (Mazii nakli şartiye siygası) —

Ben çizmiş isem	Ben çizmişsem
Sen çizmiş isen	Sen çizmişsen
O çizmiş ise	O çizmişse
Biz çizmiş isek	Biz çizmişsek
Siz çizmiş iseniz	Siz çizmişseniz
Onlar çizmiş iseler	Onlar çizmişseler

— «İseli uğrakların aykırı çekimleri» —
— (Şartiye siygasının menfi tasrifleri) —

Bu çekimleri yapmak için her bir aykırı uğrağın önüne bir «ise» ve bunların yenilik olanlarında dahi «se» ve «sa» eklenerek o uğrağın düzenine göre çekilir. Aşağıda birkaç örnek gösterdik.

— «Aykırı görülen geçmiş iseli çekimleri» —
— (Menfi şuhut mazisi şartiye tasrifleri) —

Ben gelmedi isem	Ben gelmediysem
Sen gelmedi isen	Sen gelmediysen
O gelmedi ise	O gelmediyse
Biz gelmedi isek	Biz gelmediysek
Siz gelmedi iseniz	Siz gelmediyseniz
Onlar gelmedi iseler	Onlar gelmediyseler
Ben gelmedim ise	Ben gelmedimse
Sen gelmedin ise	Sen gelmedinse
O gelmedi ise	O gelmediyse
Biz gelmedik ise	Biz gelmedikse
Siz gelmediniz ise	Siz gelmedinizse
Onlar gelmediler ise	Onlar gelmedilerse

— Bitmedi —

Şekil 64. Resimli Uyanış Dergisi 1933/16 Syf. 398

Sayı No: 1943-258

Yayın Tarihi: 16 Kasım 1933

Sayfa No: 398

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /26

Yazan :
İkiki ve onuncu dil âdetlerinden:
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
CRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 27 -

—«İseli işidilen geçmiş aykırı çekimleri»—

—(Menfi mazii nakli şartiye tasrifleri)—

Düz örnekler	Yenikili örnekler
Basit nümüneler	Muhaffel nümüneler
Ben yazmamış isem	Ben yazmamışsam
Sen yazmamış isen	Sen yazmamışsan
O yazmamış ise	O yazmamışsa
Biz yazmamış isek	Biz yazmamışsak
Siz yazmamış iseniz	Siz yazmamışsanız
Onlar yazmamış iseler	Onlar yazmamışsalar

—«İseli gelecek çağın aykırı çekimleri»—

—(Şarti istikbalin menfi tasrifi)—

Ben gelmeyecek isem	Ben gelmeyeceksem
Sen gelmeyecek isen	Sen gelmeyecekse
O gelmeyecek ise	O gelmeyecekse
Biz gelmeyecek isek	Biz gelmeyeceksek
Siz gelmeyecek iseniz	Siz gelmeyecekse
Onlar gelmeyecek iseler	Onlar gelmeyecekse

—«İseli şimdiki çağ aykırı çekimleri»—

—(Şarti hal menfi tasrifleri)—

Ben çıkmıyor isem	Ben çıkmıyorsam
Sen çıkmıyor isen	Sen çıkmıyorsan
O çıkmıyor ise	O çıkmıyorsa
Biz çıkmıyor isek	Biz çıkmıyorsak
Siz çıkmıyor iseniz	Siz çıkmıyorsanız
Onlar çıkmıyor iseler	Onlar çıkmıyorsalar

—«Aykırı gerekli başarığın iseli çekimleri»—

—(Menfi fiili vücubî şartiye tasrifleri)—

Ben yazmamalı isem	Ben yazmamalıysam
Sen yazmamalı isen	Sen yazmamalıysan
O yazmamalı ise	O yazmamalıysa
Biz yazmamalı isek	Biz yazmamalıysak
Siz yazmamalı iseniz	Siz yazmamalıysanız
Onlar yazmamalı iseler	Onlar yazmamalıysalar

—«İseli işidilen geçmişin aykırı çekimleri»—

—(Şarti mazii nakli menfi tasrifleri)—

Ben çizmemiş isem	Ben çizmemişsam
Sen çizmemiş isen	Sen çizmemişsan
O çizmemiş ise	O çizmemişsa
Biz çizmemiş isek	Biz çizmemişsak
Siz çizmemiş iseniz	Siz çizmemişsanız
Onlar çizmemiş iseler	Onlar çizmemişsalar

—«Aykırı istekli başarığın iseli çekimleri»—

—(Menfi fiili iltizamî şarti tasrifleri)—

İncelere örnek	Kahınlara örnek
Ben gelmesem	Ben yazmasam

Sen gelmesen	Sen yazmasan
O gelmese	O yazmasa
Biz gelmesek	Biz yazmasak
Siz gelmeseniz	Siz yazmasanız
Onlar gelmeseler	Onlar yazmasalar

—(Güçlü başaraklar)—

—«İktidari fiiller»—

Bundan önceki yazılarımızda «güçlü türek (iktidari master)» in ne olduğunu ve nasıl yapıldığını anlatmıştık. İşte bu güçlü türeklerden çıkarılan uğraklara da «güçlü başarak (iktidari fiiller)» denir. «Ezebilme, yazabilme» birer güçlü türektir ki: bunların «ezelildim, ezebileceksin» ve «yazabilirim, yazabilsem» gibi çekimleri birer «güçlü başarak» tr. Bunların çekimlerinden başka bir türü (kaide) olmayıp «vermek türeğinin bildiğimiz yolda çekilmesile olur. Aşağıda birkaç örnekle bunları gösterdik.

—« Güçlü görülen geçmiş uğrağı »—

—(İktidari şuhut mazisi siygası)—

Ben yazabildim	Biz yazabildik
Sen yazabildin	Siz yazabildiniz
O yazabildi	Onlar yazabildiler

—«Güçlü gelecek çağ uğrağı»—

—(İktidari istikbal siygası)—

Ben okuyabileceğim	Biz okuyabileceğiz
Sen okuyabileceksin	Siz okuyabileceksiniz
O okuyabilecek	Onlar okuyabilecekler

—«İstekli başarığın güçlü uğrağı»—

Ben gelebileyim	Biz gelebilelim
Sen gelebilesin	Siz gelebilesiniz
O gelebile	Onlar gelebileler

İşte güçlü başarığın bütün uğrakları bu yolda yapılır ve çekilir.

—«Çabuklatan başaraklar»—

—(Tacil fiilleri)—

«Yıgınlı türek (mürekkep master)» lerden ikincisinin «çabuklatan türek (tacili master)» olduğunu ve bunların ne yolda yapıldıklarını türekleri anlatırken bildirmiştik. Şimdi bunlardan yapılan başarakları da örnekleriyle göstereceğiz.

Bu başaraklar, vermek türeğinin türüne göre çekilmesinden başka birşey değildir. Aşağıda her bir uğrak için örnekler gösterilmiştir.

— Bitmedi —

Şekil 65. Resimli Uyanış Dergisi 1933/23 Syf. 414

Sayı No: 1944-259

Yayın Tarihi: 23 Kasım 1933

Sayfa No: 414

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/27

14 SERVETİFÜNUN No.1945—260

Yazan :
Hüseyin Nazmi

TÜRKÇE
DİL KILAVUZU
CRAMER

Yazıların herbir
yararı yasa ile
korunmuştur

- 28 -

—«(Gelivermek) türeğinden yapılan
görülen geçmiş uğrağı»—
—«(Gelivermek,, mastarından teşkil
olunan şuhut mazisi siygasi)»—
Ben geliverdim; sen geliverdin; o geliverdi; biz
geliverdik; siz geliverdiniz; onlar geliverdiler.

—«(Yazıvermek) ten (işidilen geçmiş uğrağı)»—
—«(Yazıvermek,, ten nakli mazi siygasi)»—
Ben yazıvermişim; sen yazıvermişsin; o yazıver-
miş; biz yazıvermişiz; siz yazıvermişsiniz; onlar ya-
zıvermişler.

—«(Açıvermek) ten (gelecek çağ) uğrağı»—
—«(Açıvermek,, ten istikbal siygasi)»—
Ben açıvereceğim; sen açıvereceksin; o açıvere-
cek; biz açıvereceğiz; siz açıvereceksiniz; onlar açt-
verecekler.

—«(Alıvermek) ten (iki çağlı) uğrağı»—
—«(Alıvermek,, ten muzarı siygasi)»—
Ben alıveririm; sen alıverirsin; o alıverir; Biz alı-
veririz; siz alıverirsiniz; onlar alıverirler.

—«(Gidivermek) ten (görünene buyuruk) uğrağı»—
—«(Gidivermek,, ten emrihazır siygasi)»—
Gidiver; gidiverin; gidiveriniz.

—«Yine ondan (görünmeyene buyuruk) uğrağı»—
—«(Aynı mastardan emri gaip siygasi)»—
Gidiversin; gidiversinler.

—«(Yatıvermek) ten (şimdiki çağ) uğrağı»—
—«(Yatıvermek,, ten hal siygasi)»—
Ben yatıveriyorum; Sen yatıveriyorsun; o yative-
riyor; biz yatıveriyoruz; siz yatıveriyorsunuz; onlar
yatıveriyorlar.

—«(Koşuvermek) ten (istekli başarı) uğrağı»—
—«(Koşuvermek,, ten iltizami siygasi)»—
Ben koşuvereyim; sen koşuveresin; o koşuvere;
biz koşuverelim; siz koşuveresiniz; onlar koşuvereler.

—«(Biçivermek) ten (gerekli başarı) uğrağı»—
—«(Biçivermek,, ten fiili vücubî siygasi)»—
Ben biçivermeliyim; sen biçivermelisin; o biçiver-
meli; biz biçivermeliyiz; siz biçivermelisiniz; onlar
biçivermelidirler.

Öğüt:

1 — Bu başarıların aykırıları da türede göste-
rilen yolda yapılır:
«Gelivermediniz; yazıvermeyeceğim; çalışıvermem;
çalışıvermeyiz» örneklerinde olduğu gibi.

2 — Yığınlı türeklenden yapılan bu başarılar
her çağda birlikte yazılıp ayrı yazılmaz:
«Gülüverdim» sözünü böyle «gülü verdim» gibi
ayrı yazarsak bilik (mana) değişir. Bir olduğunda
«çabuk güldüm», ayrı bulunmasında da birisine bir
gül verdim olur.

—«Bağlama uğrakları»—
—«(Rapt siygaları)»—
Bağlama uğrakları, bilikleri başka söylenilerin
biliklerine bağlı olan uğraklardır. Bunlar da dört
türdür:
1 — Bağlayıcı uğrak (siygai atfiye).
2 — Çağlatan uğrak (siygai tevkitiye).
3 — Sonlu uğrak (siygai intihaiye).
4 — Başlanıklı uğrak (siygai iptidaiye) dir. İna

—«Bağlayıcı uğrak»— Diye
—«(Siygai atfiye)»—
Bu uğrak, köklerin sonuna düzene göre: «
up, üp» ekleri getirilerek yapılır.
«Gelip gitti. Yakalayıp koparacak. Tutup
mış. Götürüp atar» örneklerinde olduğu gibi çlandı

Öğüt:

1 — Ba uğrak bağlandığı uğrak ne ise o türmadan
gibi olur. Yukarıki örneklerde «gelip gitti» çla baş-
geldi ve gitti yerindedir. Ve bunun gibi «yakı ria'ya:
koparacak» demek yakalayacak ve koparacak demektir. Ben

2 — Son sözlüğü (harfi) sesli olan köklerde ç
karıdaki eklerden önce bir de «y» eklenir:
«Bileyip kesecek. Okuyup öğrenecek» örnekleri
gibi.

—«2-Çağlatan uğrak»—
—«(Siygai tevkitiye)»—
Bu uğrak, görülen geçmiş (şuhut mazisi) uğrağı-
nın birinci çoklu söyleyenler (cemi mütekellim) çekim-
inin sonuna yenliklerde «çe» ve kalınlarda dahi
«ça» eklenerek yapılır. «Biz yazdık» çekiminden
«biz» i kaldırırsak «yazdık» kalır. «yazmak» türeği
kalın olduğundan bunun sonuna bir «ça» korsak
«yazdıkça» olur ki, işte bu:
«çağlatanlı uğrak (siygai tevkitiye)» tır.

— Bitmedi —

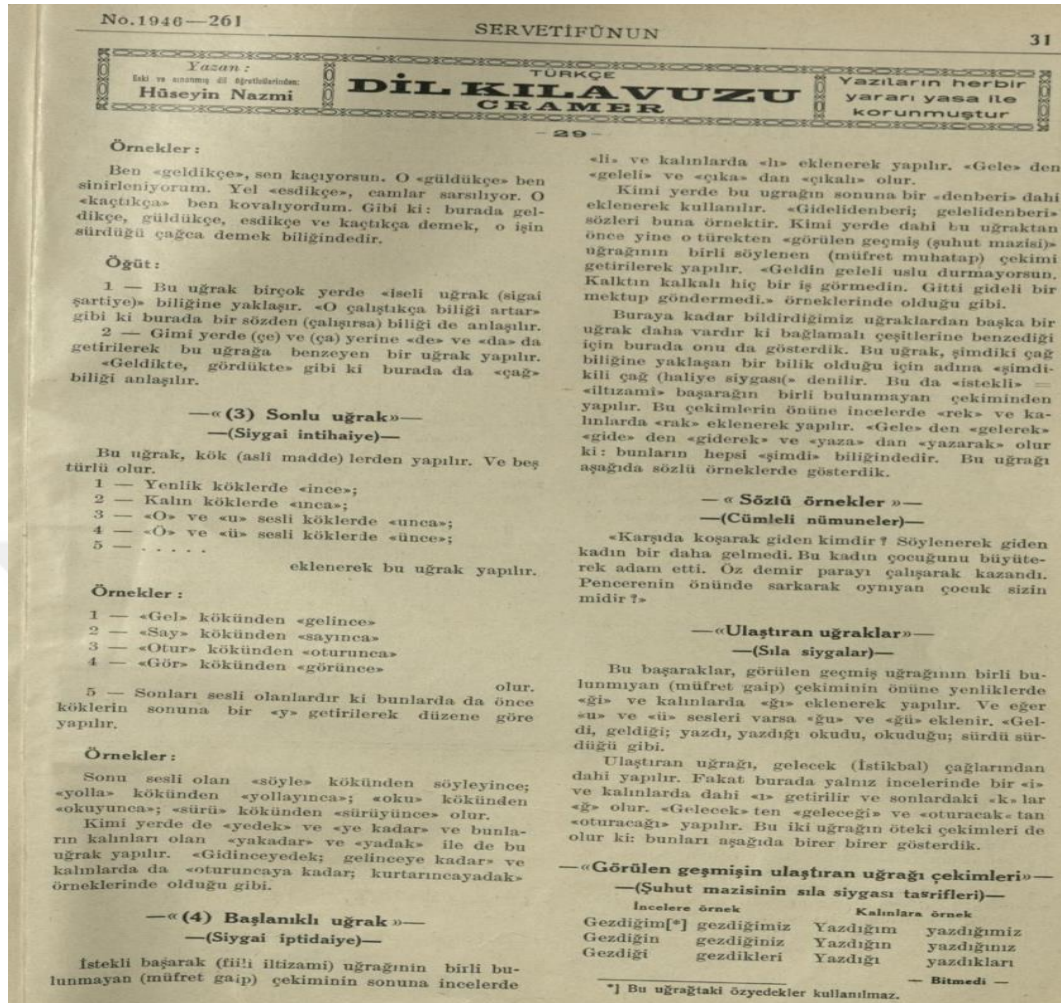
Şekil 66. Resimli Uyanış Dergisi 1933/30 Syf. 14

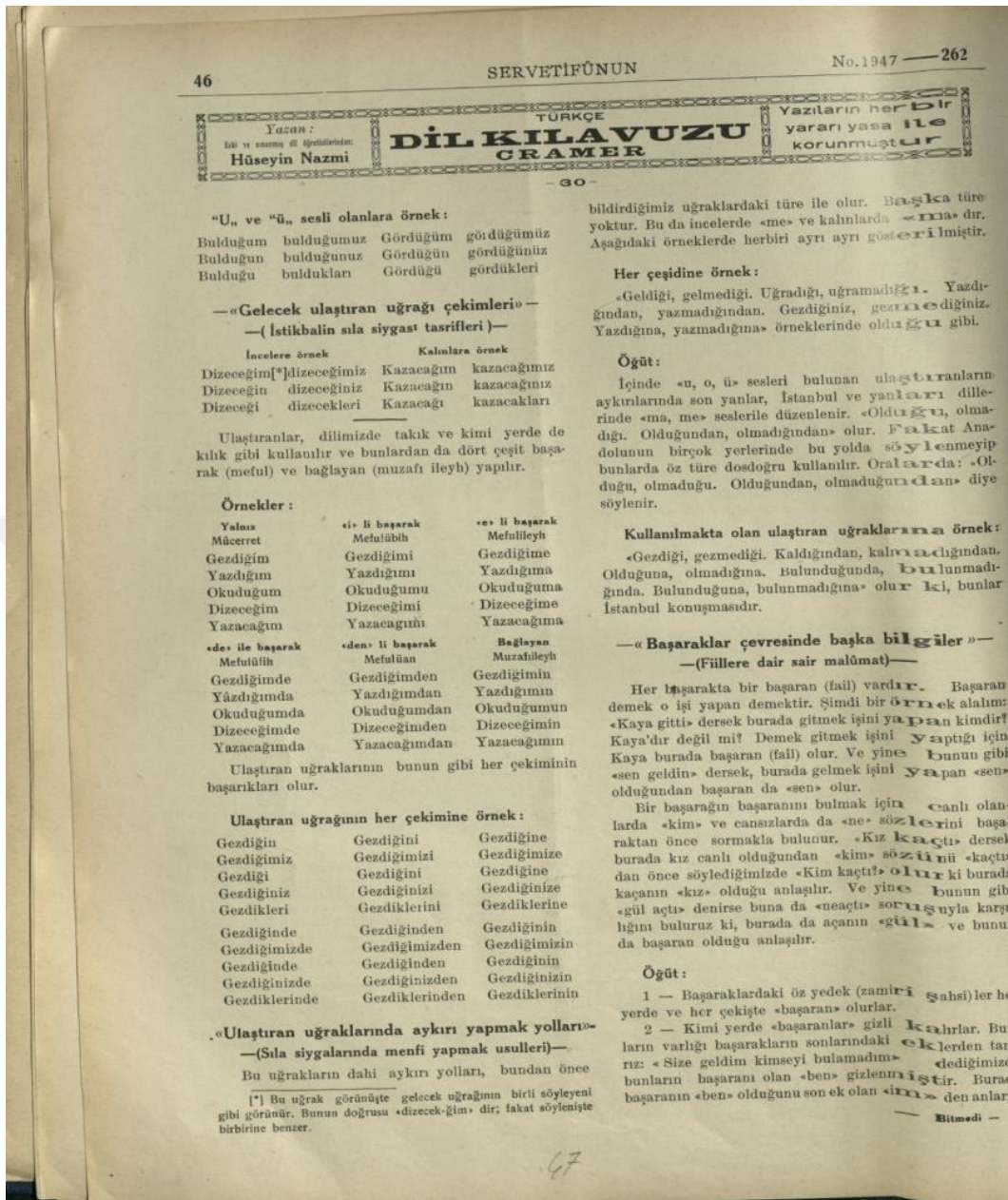
Sayı No: 1945-260

Yayın Tarihi: 30 Kasım 1933

Sayfa No: 14

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer /28





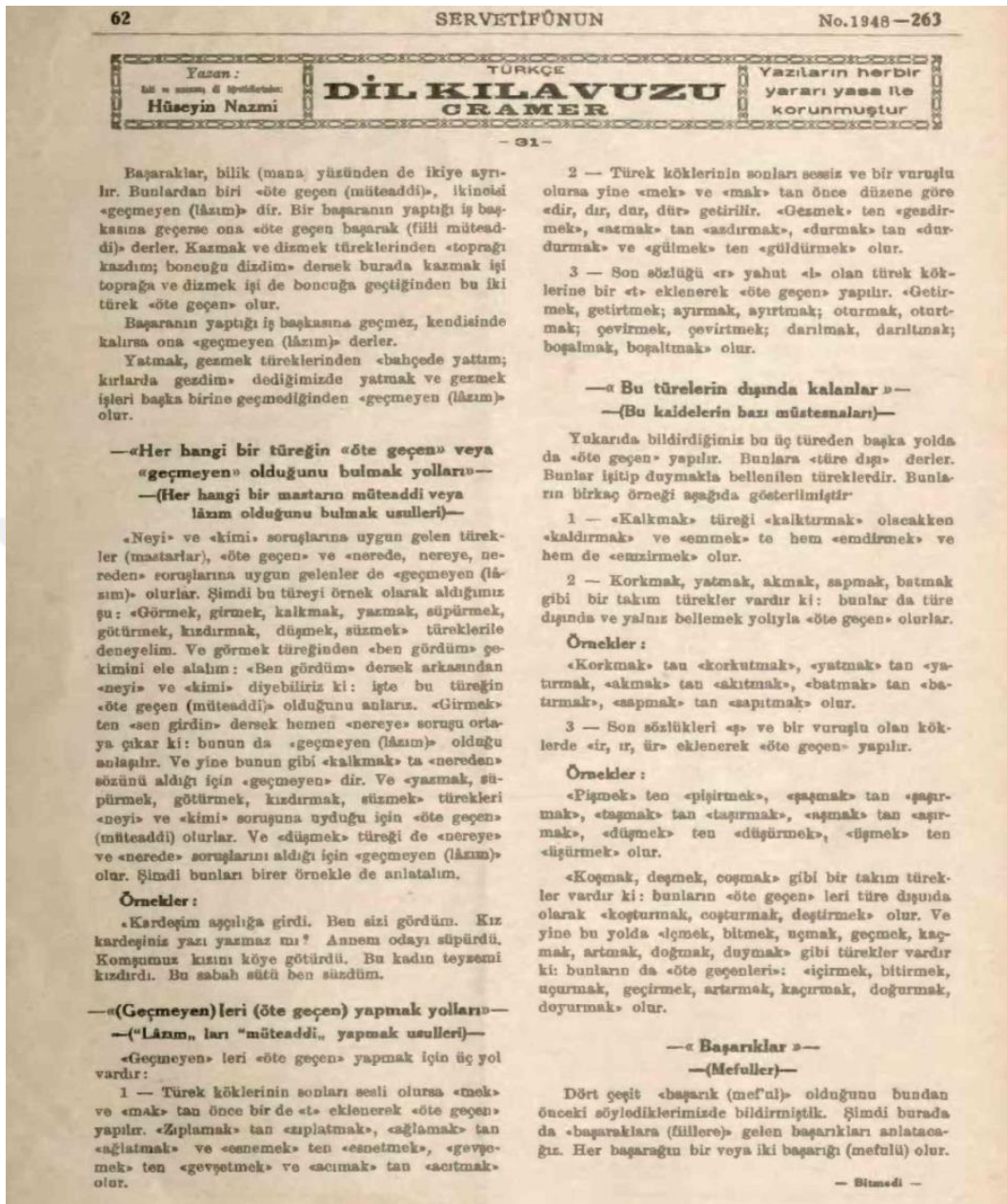
Şekil 68. Resimli Uyanış Dergisi 1933/14 Syf. 46

Sayı No: 1947-262

Yayın Tarihi: 14 Aralık 1933

Sayfa No: 46

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/30



Şekil 69. Resimli Uyanış Dergisi 1933/21 Syf. 62

Sayı No: 1948-263

Yayın Tarihi: 21 Aralık 1933

Sayfa No: 62

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/31



- 32 -

Başaraklara gelen başarıklar (mef'uller) ikiye ayrılır. Birincisi «açık başarıklar (sarîh mef'ul)», ikincisi de «kapalı başarıklar (gayri sarîh mef'ul)» tür. Açık başarıklar, «i» li başarıklara denir. Şimdi burada «evi gördüm» dersek: «evi» sözü başarıklar olur. Ve yine bunun gibi «kızı kestim» sözünde dahi «kızı» başarıklar olur. İşte bu yolda olan başarıklara «açık başarıklar» denir.

«Kapalı başarıklar (gayri sarîh mef'uller)»:— Bunlar da «e» li, «de» ile ve «den» ile olan başarıklara denir. «Çocuk evde oynuyor» dersek burada «evde» sözü kapalı başarıklar (gayri sarîh mef'ul) tür.

Birçok «öte geçen» başarıklar iki başarıklar alırlar ki: bunların biri «açık» öteki de «kapalı» başarıklar olur. «Ben sizi evde gördüm» dediğimde «sizi» ve «evde» söylentileri birer başarıktır. Birincisi olan «sizi», «açık» ve «evde» sözü de «kapalı başarıklar» başarıktır.

Geçmeyen başarıklar (fiili lâzım)larda açık başarıklar (mef'ul sarîh) gelmez, yalnız kapalı gelir. «Evde uyuyor» denilirse, buradaki «evde» sözü «kapalı başarıklar» olur. Çünkü: «uyumak» bir geçmeyen (lâzım) başarıktır.

Başarıklarla başarıları iyi anlamak için örneklerle bir daha gözden geçirelim şimdi: «Dün ben sizi sinemada gördüm» dersek: burada «gördüm» başarıklar (fiil) tür. Bunun başarılarını ise «kim» soruşla «kim gördü?» diye buluruz ki, o da «ben» dir. Kimi ve neyi gördüm? «Sizi» sözü de «açık başarıklar» olur. Fakat burada ikinci bir başarıklar daha vardır ki: o da «sinemada» sözüdür. Bu da «kapalı başarıklar» olur.

Öte geçen başarıklar (müteaddi fiiller), bilikleri dolayısıyla ya «bilinir» veya «bilinmez» olurlar. Eğer başarığın başarıları (fiili) anlaşılır ve bilinirse ona bilinen (malûm) denir. «Toprağı kazdım» dersek burada başarığın «ben» olduğu görülür, anlaşılır. Onun için bu başarığa bilinen (malûm) denir.

Başarığın başarıları belli değilse ona da bilinmeyen (meçhul) başarıklar adı verilir. «Değnek kırdı» dersek burada değneği kimin kırdığı bilinmez onun için bu başarığa «bilinmeyen başarıklar» denir.

«Bilinen bir başarığın bilinmeyen yapmak yolları»

—(Malûm bir fiili meçhul yapmak usulleri)—

1 — Bir bilinen başarığın bilinmeyen yapmak için türek eklerinden önce düzene göre: «il, ul, ul, ul» getirilir. «Çizmek» ten «çizilmek», «kesmek» ten «kesilmek», «yazmak» tan «yazılmak», «sormak» tan «sorulmak», «görmek» ten «görülme» olur.

2 — Başarıkların sonu sesli sözlük olursa yalnız bir «n» getirilerek «bilinmeyen» yapılır. «Aramak» tan «aranmak», «taramak» tan «taranmak», «istemek» ten «istenmek», «sallamak» tan «sallanmak», «okumak» tan «okunmak» ve «kazımak» tan «kazınmak» olur.

3 — Son sözlükleri «i» olan köklerden «bilinmeyen» yapmak için: «in, un, ün» getirilerek yapılır. «Bilmek» ten «bilinmek», «dilmek» ten «dilinmek», «çalmak» tan «çalınmak», «bolmak» tan «bulunmak», «bölmek» ten «bölünmek» olur.

— Sözlü örnekler —

(Câmiî-i şâmaneler)

«Kızın saçları taranmış. Birden bir mektup isteniyor. Bu gece sabaha kadar pirelerden kaşındım. Dün gece komşumuzda mevlût okundu. Dün tramvay altında kalan bir kadının ayağı kırıldı. Ben ve kız kardeşim dün salıncakta sallandık. Dere taşmış, geçilmez bir bataak olmuş. Ekmekler dilinip sofraya konulmamış. Odalar süpürülmüş ve silinmiş. Döşemeler aklanmış. Yitirilmiş paralar beş gün sonra bulundu.»

4 — Son sözlükleri «t» olan köklerin bilinmeyenlerinde işbu «t» ler «d» ye çevrilerek birinci türedeki «il, ul, ul, ul» ile «bilinmeyen» yapılır. «İtmek» ten «idilmek», «eritmek» ten «eridilmek», «aratmak» tan «aradilmek», «unutmak» tan «unutulmak», «gütmek» ten «güdülmek», «gütmek» ten «güdülmek» olur.

Öğüt: — Son sözlüğü «t» olup fakat bir heceli olan köklerin «bilinmeyen» tüde «t» ler «d» ye çevrilmez; yalnız birinci türedeki «il, ul, ul, ul» ile yapılır. «İtmek[*]» ten «itilmek», «atmak» tan «atılmak», «satmak» tan «satılmak», «katmak» tan «katılmak», «yutmak» tan «yutulmak», «sürtmek» ten «sürtülmek» olur.

Kimi türekler vardır ki: bunların «bilinmeyen» leri iki bilikte gelir. Şimdi «aramak» türeğini ele alalım: bunun «bilinmeyen» i «aranmak» olur. İşte bu «aranmak» türeği iki biliktir. Biri kendi kendine bir şey aramak, öteki de başka birisinin kendisini veya başka bir şey aramasıdır. Birinci biliğine göre buna dilimizde uyarlı başarıklar (mutavaat fiili) derler. Öteki biliğine göre de bilinmeyen (meçhul) olur. Uyarlı başarıklar, başarığın bir işi ve onun izini kendine alması demektir. Bir başarığın uyarlı yapmak için sonları sesli olanlarda bir «ne» ve ötekilerde: «in, un, ün» getirmek gerektir. «Ara, aramak. Söyle, söylemek. Sev, sevinmek. Al, alınmak. Bul, bulunmak. Böl, bölünmek» olur. Yazılışları, okunuşları birbirine benzeyen bu iki bilikli başarığın ayırt etmek epice zor bir iştir. Bu öyle kolayca anlaşılmas. Bunun için çok uğraşmak gerektir. Daha doğrusu uyarlı başarıklar kendi öz biliğinde olur. Bunları daha iyi anlamak için birkaç örneği aşağıda gösterdik.

— Bitmedi —

[*] Buradaki itmek «kakınak» biliğindedir.

Şekil 70. Resimli Uyanış Dergisi 1933/28 Syf. 78

Sayı No: 1949-264

Yayın Tarihi: 28 Aralık 1933

Sayfa No: 78

Başlık: Türkçe Dil Kılavuzu Gramer/32

*Nesir:***Ayrılış..**

— Doktor "Ragıp, a —

Geçen gün gene onu dinliyordum: «Sen neden hep ızdıraptan bahsediyor ve hayatını sonsuz bir neşesizlik içinde geçiriyorsun..»

Hayat belki hakikatte acıdır. Fakat sen de çok iyi takdir edersin ki yels içinde geçen bugünlerin hiçbir zevki yoktur.

Neşe.. Daima neşe.. Köpüren bir su sesl.. Renkli bir grup.. Coşkun bir musiki.. Işıklı bir gece.. Mehtapla yıkanan bir deniz.. Uzaklarda akseden şen kahkahalar..

Daha tabiatın binlerce güzelliği var.. Bunları görmemek, hissetmemek ve mütemadiyen hicirliklerle ağlamak çok hazin şey.. Sana doğrusunu söylüyeyim mi; ızdırapla öldüğün bu gençliğe acıyorum..»

**

O, bu cümleleri uzaklarda kaybolan meçhul ufukları seyrederek söyledi, onu karşında dağınık saçlarla zamanını hatırlıyamadığım esrarlı devirlerin bir tipi olarak görüyordum. Kasırgalar yaratan sesi ruhunun derinliklerinde akisler bırakarak kayboluyordu. Şimdi cevap olarak neler söylediğimi bilmiyorum. Yalnız şu son cümle hâlâ hatırlımdır..

Bana ızdırabı, kaynayan bir ateş halinde yudum yudum içiren hep sensin..

Naci Nafiz

— Geç! Çok geç! Diye fısıldadı ve, başı çiçeklerin içinde olduğu halde uyuklayan Giocondasının yüzüne bakarak orada onun kaybolmuş teravetinden son bir eser, son bir iz bulmak istedi.

Gioconda'nın porsümü ve lekeli boynu yavaş yavaş gergin ve beyaz oldu; yüzündeki ihtiyarlık çizgileri birer birer silindi; penbe bir renk yanaklarına oturdu; seyrek ve ak saçların yerine dalgali kumral saçlar geldi.. Ve altmış sene sonra Maso Giocondasını, gül yüzü, trandaz halile onaltı yaşında gördü; kalbini yakan o büyük aşkla Giocondasını yeniden sevdi.

Bahar çayırarda ılık teneffüslerle iniliyor: şafakla beraber doğmuş çiçeklerden rayıha, kuşlardan nagemeler kaparak akıp gidiyordu.

Maso Giocondasının üzerine eğilerek onu yanağından öpmek istedi. Fakat Gioconda, yüzünde ılık bir nefes duyarak gözlerinde titriyen tebessümlerinde ihtiyar aşkın maksadını okudu. Gözlerini arkadaşının gözlerine dikti; gülümsüyerek:

— Ne var, ne oluyor ihtiyar çapkın? Dedi.

İhtiyar adam cevap vermedi. Ağzını sevgilisinin kulağına yaklaştırdı, birşeyle fısıldadı. İkisi birden katıltırcasına gülmeğe başladılar. Böyle, arkalarındaki çiçek demetine yaslanarak ve dişsiz ağızlarını göğe doğru açarak uzun uzun güldüler.

Çeviren: Feridun Timur*Öz dilimize doğru:***DİL**

Dile nice eplik (ehemmiyet) versek yeri var. Sanma, yurttasım, ki dil sana salt başkalarıyla görüşüp anlaşasın diye verilmiş olsun. Dilin daha ulu bir yararlığı var: arik (temiz) düşünmen, yücelmen, yükselmen! Bir düşünce ulamasında (silsilesinde), bir nesnenin adını bulamadın mı, beynin, ansız yar (uçurum) önüne gelmiş gibi irkilir, seni ileri yürütmez. Sanki adın yokluğu, geçit üzerinde bir çukur, aşılmaz bir boşluk, darıtmış (vücuta getirmiş) olur. Bu hepimizin başından yüzlerce gez (defa) geçmiştir. Bundan görülür ki, kendin yalnız başına düşünebilmek için sana söz gerek. Düşünceni sağıncını (fikrini) söz uydurmalısın ki bir işe yarıyabilsin. Demek, dil, senin elinde nice uysal, nice kıvraksa, düşüncen onca arik, yüksek, değerli olur. Unutma: yüceliğin, oğluluk varlığın (fikri mevcudiyetin) ulgusu (mizanı) dildir. Bir budunun (milletin) dili nice elverişli ise o budun onca sıvırlıp yükselir, belirip varlığını tanıtır. Düşünce dilin değil, dil düşüncenin, yardımcısıdır.

Boyle olması tan (şaşacak şey) değil. Sağıncını dillemezsen (fikrini dille ifade etmezsen) uçup gitmez mi? Sağıncın varlığını gösterecek sözden ayrık (gayri) ne var? Sağıncı kurlangıçlaym (kurlangıç gibi) yanbaşımdan geçip yiter (kaybolur). Ezü (yahut) tut ki bir kelebeğdir, sana konmuş. Konmuşken, sen çevikçe onu kapamazsan, geçmiş ola! Daha değer bilen bir kimseye konuk olur..

Yalnız, şu da var: Kelebeğin soyuna göre ağ ister: büyüğüne, küçük ağ gelmez, onu kavrayamaz; küçük kelebeğe de büyük ağ kullanırsan, bir deliğini bulur kaçır. Gelen kelebeğe göre ağ kullanmalı, demek sağınca göre söz. Söz öyle ola ki sağıncı çak (tam) kavraya, bütünü kaphıya, başka nime (hiç) bir sağınca da yer bırakmıya. Bu böyle olmadıkça, söz elverişli sayılamaz. Her düşüncene bir söz gövdesi vermeğe çalış. Bak ki, bu gövde o söze uyup yakışsın; sonra, bak ki, olasıncı (mümkün mertebe) derli toplu, kısa olsun. Söz nice kısa olursa eydim (ifade) onca değerli olur. Artık dilin, eski çağdağı kağına ağırlığından kurtulsun. Yoksa sen ona öküzü koşup, geçen sağıncın ardına koyuluncaya değün, sağıncı uçar gider.. Daha sağıncı yanından geçerken dil bir yılan çevikliğiyle onu yakalamalı, ona göre sarılıp çöreklenip onu kavramalı. Diline kıvraklık, atiklik verecek te sensin, yurttas! Varsın çağlanlığıyla (coşkunluğuyla) bir iki söz kuralı (gramer kaidesi) yıkılversin. Sağıncı dile değil dili sağınca uydurmak gerek. Söz kuralarınca ilişmi olmayım diye çekinme: birini kırıp öteye geçmen gerekli ise, bugün seni kınayanlar, yarın sana öygünler (taklit ederler; gitgide o kural da unutulur.

Dinle beni, yurttas; seni yoklayan bunca sağıncılardan bir ikisi olsun değerlidir ya! Onlarla bizleri, dahi (hatta) bütün acundaki (dünyadaki) kardeşlerini asiğlandırmak (istifade ettirmek) borcundur. Bu borcunu ise, andak dilini işlemek, elverişli bir aygıt (âlet) uğumuna (haline) sokmakla yapabilirsin.

Nime bir budun öbür dillerden birinde güzelce söylenmiş bir sağıncı, kendi dilinde o güzellikle söyleyememiştir. Bunu biz öz dille yapacağız. Üstelik başkaların güzelce söyleyemeyecekleri binlerce sağıncı, biz Türkler, toplu, kısa, güçlü, diri bir denlikte (şekilde) eydebilir olacağız. Yalnız, buna çok çalışmak, elbirliğiyle koyulmak ister ki, bir kırpım (ân, lâhza) önce olsun. Bu oldu mu, bil ki, sen de başka budunlar içinde anılmıya sağıncılarının, dahi kullandığın öz sözün, başka dillerde de yaşadığını görmüye, yüz tutmuş olursun.

— Hakimiyeti Milliye Refikimizden — **Süleyman Hurşit****Şekil 71. Resimli Uyanış Dergisi 1934/07 Syf. 29**

Sayı No: 1972-287

Yayın Tarihi: 07 Haziran 1934

Sayfa No: 29

Başlık: Öz Dilimize Doğru (Dil)

Siyasi felsefe kırıntıları :

Milletlerin hayatında bazı zamanlar olur ki, bir insanın zekâsı bütün orduya muadildir. İngiltere Türkiye'yi Avrupada yoketmek üzereyken bir Türk jeneralının dehâsı memleketini yuvarlanmakta olduğu uçurumdan kurtardı.

İnzibat pekçok kıymetlerin yerini tutabilir, fakat inzibatın yerini tutabilecek hiçbir kıymet yoktur.

İhtiyatlar, prensiplerin asla sahip olmadıkları bir kuvvete maliktirler.

Fertleri ve milletleri harekete getirmek için onların gayri şuarî vicdanını müteessir etmelidir.

Kahramanlık, müşkül vaziyetler esnasında bir milleti kurtarabilir; fakat terakkiyi temin eden, her günkü gayretlerin tekâsüfüdür.

İstifade olunan adaletsizlik pek çabuk adaletle inkılâp eder.

Zayıf bir hükûmetin pek az sonra anarşi dolu bir hükûmete ve onun da behemehal müstebit bir hükûmete inkılâp etmesi mukadderdir.

Güstav Le Bon

Littoria nasıl tesisini harbe medyunsa böylece Sabandia'da, ismini taşıdığı Casa di Savoia'ya ihtâ edilmiştir. Bu şehir, iukilâbın hükûmdarına Siyah Gömeklilerin bir tazimidir. Bu, Monarşi ile Faşizm arasında olan sıkı birleşmeyi gösteren en emin bir delildir.

Şu takdirde Duce tarafından 18 Birinci kânun 1931 tarihinde açılan harp, tespit edilen tarihte kazanılmış oluyor.

Mumaleyle henüz harp her cepheye devam etmektedir. Bir, bir buçuk sene sonra kati muzafferiyet kazanılmış olacak. Filhakika Mussolini demistir ki: «28 Birinci teşrin 1935 te üçüncü gehrin: Pontinia şehrinin kışat resmi yapılacaktır. Bu tarihte herhalde tasarladığımız hedefe vasil olmuş, yapmış olduğumuz bütün plânları hakikate erdirmiş bulunacağız.»

Bu senenin 28 Birinci teşrin ayını beklerken Agro di Sabandia'da, insanların ekmeği için yeni bir bugday verecek ve medeniyet için bir muzafferiyet olacak toprakların ortasında yaşayacak çiftçilere 800 ev daha bina ve kışat edilecektir.

Renato La Valle

Öz dilimizle:

Dün ve Bugün

Bugünün değerini, gereği gibi, anlayabilmek için, dünü anmalı, dün olanı, biteni göz önüne getirmeliyiz. Bugün acunun kamu ulusları arasında yüksek ve sayın bir yer tutan türk, — ulusumuzun adı olan bu deyim, güçlü demektir, tarama dergisini büyük bir denle okuyunuz — bugününe varmak için ne çetin belenler atlattı; bizi kurtaran ulurak başbuğ ne güç engellerle çarpıştı ve onları yendi.

Yurdun dört bucağında yegere dönenme ağaçları bu yeşertiyi, bu gelişmeyi buluncayadak ne denli güçlük çektiler.

Günler oldu ki kurtarıcının yolunda dinelenler, büyük ülkünü aratması için nice savaştılar.

Bu yolda yürekleri yurt sevgisi odu ile tutuşanlar nice içten ve dıstan gelen nice yonaklar altında kaldı. Alkış yerine kalış gördüler. İçerde ve dışarda nice birçok sürüler vardı ki ülkemizi altut içinde görmekte ası buluyorlardı. Bizi yolumuzdan sapmağa basırmak dilekleri idi onların. Hıza dayanamıyorlardı; dölek istiyorlardı. Yurdu emip yolmak için barını ele geçirmek istiyorlardı.

Bunlar, tarihten arta kalmış bayrı bozguncuları. İşte, bütün bunları bakana bakana devirerek ki kara dünü ak bugüne ulaştırma ele girdi.

Bundan ötürü, bugün üzerinde bir yargı verirken dünü analım ve unutmayalım diyoruz.

Köleliğe boyun eymeyen bir ulusun kalkınma savağını anlamak için basanlar içinde bunalan dünün şen ve kutlu bugüne ne yolda eriştiğini göz önünde bulundurmak gerektir. Türkün yalınını çiğneme çağı... Bu dündür.

Baylık ve kendi başına buyrukluğa çağrı... Bu da bugündür.

— Hakimiyeti Milliye tefikiminden —

M. N.

Bu söyde geçen sözlerden bir takımının bugünkü dilde karşılıkları :

Acun	=	Dünya
Kamu	=	Cümle, kâffe
Ulus	=	Millet
Deyim	=	Kelime
Belen	=	Girice
Ulurak	=	En büyük
Dönenme	=	İnkılâp
Artamak	=	Maheolmak
Yonak	=	Töhmət
Kalış	=	İtap
Altut	=	Kao (chaos)
Ası	=	Fayda
Basırmak	=	İcbar etmek
Dölek	=	Teenni
Barım	=	İktidar
Bayrı	=	Kıdemli
Bakana	=	Kademe
Yargı	=	Hüküm
Basan	=	Kâbus
Yalın	=	İzzeti nefis

(Bu sözler tarama dergisinden alınmıştır.)

Şekil 72. Resimli Uyanış Dergisi 1934/28 Syf. 71

Sayı No: 1975-290

Yayın Tarihi: 28 Haziran 1934

Sayfa No: 71

Başlık: Öz Dilimizle (Dün ve Bugün)

tindedir. Hedef, memleketin kendine yeter bir ülke olması siyasî istiklâlini iktisadî istiklâlle kuvvetlendirmesidir. Az çok farklar göstermekle beraber hemen her devlet iktisadî faaliyetlerini artırmış, Fransız inkılâbı mütefekkirlerinin jandarma-devlet diye tasavvur ettikleri devlet fikri tarihe karışmıştır. Artık bugün devlet yalnız efradın tabii haklarını müdafaa teşkilâtı değil milli hayatın bütün ihtiyaçlarını, içtimai menfaatlerini tahakkuk ettirmek üzere vazifelerini içtimai iktisadî hayata müdahalelerle tevsi etmiş şuurlu bir disiplindir. Bilhassa bizim memleketimiz gibi içtimai müesseseleri itibarile esası bir değişiklik geçirerek köhne, ölmüş bir medeniyet sisteminden çıkarak hayat dolu bir âleme atılan bir memlekette geri kalmış iktisadiyatımızı devlet elile kurutmak en büyük bir zarurettir.

Devletin kuvvetli olması artık milletlerin takdiri ettikleri bir gaye olmuştur. Bu kuvveti tahakkuk ettirmek için siyasette liberal demokrasinin anarşiye varan fırka mücadelelerinden milli kuvveti temsil edeceği yerde zafa uğratan sistemlerinden uzaklaşmak lâzımdır.

Diğer taraftan iktisadiyatta fiyatları ucuzlatmak gayesiyle malın keyfiyetini bozan serbest rekabet devrine paydos demek icap ediyor. Zaten rekabet fiyatı sabte bir şekilde ucuzlatır, ve hakikatte pahalılığı müstehlikin aldatılmasını ifade eder. Çünkü müstehlikin ödediği fiyatın içinde rakik müesseselerin çokluğu yüzünden herbirinin azar azar satış yapması dolayısıyla bu müesseselerin zararını tazmin için mütehlîke yükledikleri bir fiyat fazlalığı dahildir. Aynı zamanda rakip müesseselerin müstehlikin gözüne çarparak parasını kapmak için yaptıkları muazzam reklam ve propaganda masrafları bizim memleketimizde olmasa bile Avrupa'da pek mühim bir yekûn tutar, ve balıcan sırtına yüklenir. Mutavassıtların komisyoncuların sıra ile istihsal fiyatına ilâve ettikleri haksız fazlalıkların müstehlikin sırtından çıktığını söylemeğe hacet yoktur. Ve Bilhassa Almanya'da, Amerika'da olduğu gibi büyük kartel ve trust teşkilâtile birleşen müesseseler rekabet mücadelesinde birbirile mütareke yaparak müstehlikleri ezmekte en melun ve şeytani bir rol oynarlar.

Türkiyemizde iktisadî uyanış yeni bir harekettir. Asırlardanberi emperyalizmin kapitalasyon ve istismar siyasetine hedef olarak ezilen Türk milletinin iktisadî kalkınmasını her türlü kudretinin başlangıcı olarak gören bu günün telekisi Cumhuriyet hükümetinin feyizli işlerinde yaratıcı ve kurtarıcı hamlelerinde kendini ifade etmekte ve Türk gibi kuvvetli darbu meselini iktisat sahasında da bir hakikat haline getirmeğe çalışmaktadır.

M. F.

Yurttaş!
Az çok kazancından mutlaka tasarruf vazifendir,
borcundur.
Bunu iyi bil, belle ve yap.

M. İ. ve T. C.

Öz dilimizle:

Türk dönenmesi

Bir toplantıda yüregi «otlu» bir Türk genci, sözüne Türk «dönenmesinin» adını anarak başlamış da o «oturuma» başlık eden, kendisini «uzun söz dinlemeyiz» yollu bir karşılıkla susturmuş.

Kulağımıza gelen bu «duyum» doğru ise yazık ve acıdır. Bu kutlu çağda hangi söz vardır ki bu ulu «dönenme» ile ilişiksizdir?

Bu söz, içimizdeki sönmez «yalaz»ın ölmeze bir «gözü», kuruluşumuzdaki hızın ayrılma bilmez bir kaynağıdır.

O sözü dilediğimiz yerde göğsümüzü gere gere söyleyebilmek içindir ki ellerin aşamadığı engelleri aşmış, «yat»ların devremiyecceği pürüzleri «ulusça» devirmiş bulunuyoruz.

«Denlemek» gerektir ki yükseliş akınımızı ondan özlü ve gerçek anlatacak söz, ne dilde, ne de yazıda yer bulamadi.

O, «yağları» yenmiş bir «koşunun» başında geçen bir bayrak gibidir. Onu duyanların boynuna borç olan o sözü söyleyeni «çapmak» değildir; o sözün karşısında «yükünmektir.»

O, içimizdeki «tinin», yüreğimizdeki «inanın» öz adıdır.

O sözü dinlerken saygı duymayanların ve onunla bağlayan bir «barçayı» yarıda bıraktıranların yanıldıklarını anlatmak öyle bir borçtur ki hepimize düşer.

İçinde bu kutlu söz bulunmayan hiçbir «savlak bayık» sayılamaz ve böyle bir «yargının» yerini bulup bulamadığından kuşulanabiliriz.

Bugünün «anlağı», dünün anlayışından ancak bakımlardan ayrılır.

Bunun tersinde herhangi bir davranışa «onar» değiliz.

M. N.

Bu söyde geçen ve tarama dergisinden alınmış olan sözlerin bugün kullanılan dilde karşılıkları:

Otlı	=	Ateşli
Dönenme	=	İnkılâp
Oturum	=	Celse
Duyum	=	Haber
Köz	=	Şerare
Yat	=	Yabancı
Ulusça	=	Milletçe
Denlemek	=	Dikkat etmek
Yağı	=	Düşman
Koşun	=	Asker
Çapmak	=	Ret ve cerhetmek
Yükünmek	=	Hürmetle eğilmek
Tin	=	Ruh
İnan	=	İman
Barça	=	Cümle
Savlak	=	İddia
Bayık	=	Katı
Yargı	=	Hüküm
Anlak	=	İz'ar
Onar	=	Razı

Şekil 73. Resimli Uyanış Dergisi 1934/05 Syf. 83

Sayı No: 1976-291

Yayın Tarihi: 05 Temmuz 1934

Sayfa No: 83

Başlık: Öz Dilimizle (Türk Dönenmesi)

Nispet takısı üzerinde düşünüşler ve deşmeler

Dil uğraşmasında en düşündürücü bir mesele şüphesiz ki (nisbet) takısıdır. Bunun hakkında birçok yazılar yazılmış ve sözler söylenmiştir. Bizde; yazılan bu yazıların mühimlerini önümüze alarak deşmeler ve kuralamalar yapacağız. Önce (Ahmet Cevat Beyin «Türkçede nisbet anlatan şekiller» [1] adlı yazısından bahsediyoruz.

« L I »

(İstanbul, Ankaralı) gibi. Bu takı filhakika yurt adlarına tapılan o yurda mensupluğu anlatmakta (Bagdadi, Ankaralı) karşılığını ifade etmektedir. Fakat bu (nisbet sıfatları yapma) kabiliyeti yalnız bu dar çerçeve içindedir. (Li)nin asıl vasıfesi sahiplik (ıslık)dır: (ateşli silâhlar = ateşi alan silâhlar), (sedalı harfler = sedası olan harfler) gibi. Gerçe bunlar (eslehai nariye), (hurufu savtiye)nin karşılığıdır. Yani burada (savti = sedalı), (nari = ateşli) demektir: Söz süzün karşılığı fakat takı takımın karşılığı değildir. Aynen (asakiri bahriye) sözleri (deniz askeri) sözlerinin tam karşılığı olduğu halde buradaki — asker (i) — takısı — (bahri) — takısının karşılığı olmadığı gibi.

Bir dilin kaidece zenginliği ve olgunluğu takılarının başlı başına birer vazife sahibi olmasıyla ölçülür. Meselâ; Fransızcada (eur) takısı bizdeki (ci) takısından başka (geç, gl) alt takılarının vazifesini yüklenmiştir. (manteur = yalenci) (coureur = koşucu) (indicateur = gösterici), (pulvérisateur = püskürtücü) (économiseur = kısıklı), (carburateur = kargaç) gibi.

Bu bakımdan o dil, kaidece, Türkçeden kırsıdır.

Öyleyse (ıslık) vazifesini yüklenen bir takıya ya ne bir vazife daha yüklemek dili erdirmek, zenginleştirmek değil, darlaştırmak demek olacaktır. Ve esasen de tatbiki çok güç ve hatta imkânsızdır da.. Tatbiki imkânı bize ancak, — Yalnız nisbet vazifesi üzerine, alacak tek bir nisbet takısının kabulü — verecektir. Şu sözler için filân takı, bu sözler için filân takı dili ve milleti güçlükler içine sokacaktır. Tek bir takı kabulünün şart ve zaruri olduğunu uzatmak lüzumsuzdur.

Şimdi örnek olarak nisbet vazifesini de yüklenmesi istenen bu takımın bu vazifeyi yapıp yapamayacağını örneklerle sınavalım:

Millî müdafaa = budunlu koruma [2], askeri bir gözle = askerli bir gözle, ruhi hadiseler = ruhlu hadiseler. İnsani bir hareket = insanlı bir hareket..

Ama Budunluk koruma, bir asker gözile, ruh hadiseleri, insanca bir hareket dersek bunları ifade etmiş oluruz fakat bunlarda Türkçenin katı ihtiyacı olan bu takımın yerini dolduramazlar. millete bir nisbet takısı seçmek gerektir.

Netice: (Li) ancak yurt isimlerine ve nadir sözlerle takılarak nisbet takısı vazifesi görüyor. Bütün

[1] Türk Dil Tetkik Cemiyeti bülteni sayı: 2

[2] Budun = millet.

« L I K »

Bu takı her şeyden önce — asıl maddelerden gayri sözlerle takılarak — isim yapıcı yegâne takımımızdır. Bir başka takımımız yoktur. Türkçe için bu vazifesi çok azıdır. İkinci vazifesi de Ahmet Cevat Beyin — bu şekil Türkçenin en verimli nisbet şeklidir — dediği gibi hakikaten nisbet ifade eden sıfatlar ve bu sıfatlardan bozulma isimler yapmaktır. (Yazlık, kıyık, elbiselik, salonluk, baloluk, beş kişilik, binlik) vesaire gibi.

Ciddan bu vazifeyi de başatabiliyor diye acaba bunu «nisbet takımımız bu olsun!» diye kabullenebilir miyiz? Gene hayır! Önce bu takımın da mazbut ve kendine has olan çok aziz bir vazifesi vardır. Hele bundan sonra bu vazifeden çok ama çok işler istiyeceğiz. Bu isim yapan biricik, bir tek takımımızdır: (Güzellik, sözlük (lûgat), gözlük, yoruculuk, kızgınlık, gazetecilik, kırıklık, kurgınlık, yüzlük, emhürîyetçilik) vesaire..

Meselâ (lik) ile göze mensup (aynî), (lâfzî), (sadrî), (askerî), (insanî), (hayvanî) sözlerini yapamayacağız. Çünkü (lik) burada esas vazifesini görecektir bize nisbet sıfatları yerine; isimler verecektir: Güzellik, sözlük, göğüsük, askerlik, insanlık, hayvanlık gibi.. Demek böylece, bu misalde olduğu gibi, meselâ fizioloji ıstılahlarını bu takı ile yapmak imkânsızlığı ile karşı karşıyayız.

(Kamus)a (sözlük), Gramere farıza (dillik) desek (grammatical)a (dilliklik)mi diyeceğiz. Buna zevkimiz imkân yok müsaade etmeyecektir. Halbuki isimlerimizin bir çoğu da (lik) ile bitiyor; demek bunların hiçbirinden nisbet sıfatı yapamayacağız.

(Müllî)ye (budunluk) dersek, (milliyet)e de (budunlukluk) demek lüzum gelecek. (Demevi = kanlık), (demevilik = kanlıklık), (asır = yüzük [3]), asrı = yüzüklük), (asrîlik = yüzüklüklük) olması icap edecek. Böylece anlaşıyor ki:

Bütün sözlerle takılarak nisbet ifade eden sıfatlar vücutta getirmek imkânı yoktur; bazı sözlerle tatbik olunabilecektir.

Kendine has ve yüce bir vazifesi vardır. Bu yüceliği ve kendine haslığı yıkamayız. (Lik) — asıl maddelerden isim doğurtan takılar müstesna — isim yapan bir tek takımımızdır ona ilâhî hakkımız yoktur.

Daan

[3] İsmet Paşa Hazretleri bir nutuklarında (asır)a (yüzük) demiyordu. Esasen en kıyası ve elverişli de budur.

Şekil 74. Resimli Uyanış Dergisi 1934/12 Syf. 102

Sayı No: 1977-292

Yayın Tarihi: 12 Temmuz 1934

Sayfa No: 102

Başlık: Nispet Takısı Üzerine Düşünceler ve Deşmeler

olarak, siyasi mahiyetle değil, fakat sırf askeri mahiyette olduğunu bildirdi.

Bu Alman gazetesi şöyle diyordu:

«Mesele, sovyetlerin Karadenizdeki hakimiyetini tahtı emniyete almaktır.

Mesele, başka bir tarzda, şu suretle de beyan edilebilir: Beynelmîlî vaziyet vahimleştiği zaman Türkiye, boğazları muhkem bir tarzda kapatabilecek vaziyette midir? Sovyet filosu bugün Karadenizde bulunan filoların en kuvvetlisidir. Ve Moskova Karadenizde kendi hegemonyasını muhafaza etmek niyetindedir. Şimdiye kadar Sovyetler Türkiye'ye müteaddit defa, lüzumu takdirinde, boğazların müdafaasına filen iştiraki teklif etmiştir. Fakat her defasında bu teklif Türkiye tarafından maharetle savuşturulmuştur.

Türkiye'nin Cenevre'de boğazların tahkimini talep etmesi üzerine mesele yeniden ortaya çıkmıştır.»

Gazeteler, ceneral Vorosilof'un riyasetindeki Sovyet murahhas heyetinin hemen hemen tamamen askerlerden mürekkep olduğunu tebarüz ettirdikten ve bu heyetin en mühim sevkıncesi noktasından yaptığı askeri tetkikatı hatırlattıktan sonra, makalesini şu suretle bitirmekteydi:

«Bu ziyaretlerin neticeleriyle bu ziyaretlerden sonra yapılan müzakerelerin neticelerinden, hiç olmazsa yakın bir istikbalde hiçbir şey sızmayacağı tahmin olunabilir.

Fakat diğer taraftan boğazlar hakkında muhtemel her münazaada Sovyetlerin Türkiye yanında vaziyet alacakları iddia edilebilir.

Dünyanın hal hazır vaziyeti nazarı dikkate alınınca Çarlık tarafından uzun zamandanberi beslenen hedeflerin büyük bir kısmının bu suretle kuvveden file çıktığı tebeyyün eder.»

Aynı zamanda, umumî harpten evvel nazarı dikkate alınması icabeder telâkki olunan bazı mülâhazalar da bundan böyle bir kenara atılmış bulunmaktadırlar.

«La Turquie» gazetesi, bu meseleye tahsis ettiği uzun bir makalesinde iki ayrı ayrı meselenin birbirine karıştırıldığını isbata çalışmaktadır. Bu meselelerden bir tanesi, boğazlardan askeri ve ticari gemilerin geçmesi, diğeri de askerlikten tecrit edilmiş mintakaların ilgasıdır. Gazete, İstanbul'un emniyetini hiçbir suretle haleldar etmedikçe, gemilerin boğazlardan serbestçe geçmelerini kabul etmekte, fakat boğazların gayri askerliğinin ilgasında dönmek şartıyla ısrar eylemektedir.

Gazete diyor ki: bu ilga hadisesi, boğazların serbestisine hâlel getirmek şöyle dursun, bilâkis bu serbestiyi tahtı emniyete alacaktır. Bugün Milletler Cemiyeti Lozan konferansının kendisine emanet ettiği bu vazifeyi bugün yapamayacağından boğazların serbestisini ve binnetice İstanbul ve hinterlandının emniyetini muhafaza sırf Türkiye'ye düşmektedir.

Türk tezi şu suretle bulâsa olunabilir: Türkiye, beynelmîlî akti hukukun muhafazasıyla mükellef edilmiştir. Bu vazife ise, her şeyden evvel kâfi miktarda kuvvete lüzum göstermektedir. O halde hangi taraftan alınıralsa alınır, «Türk boğazları» meselesi bütün şekil ve suretlerde ve her şeyin fevkinde olarak, bir türlü meselesidir.

(A.A.)

Öz dilimize:

Bayram günü

GÜN DOĞARKEN

Doğan güneş vuruyor
Karşığı yamaçlara;
Şu çentik tepeler mor.
Uyanıyor Ankara.

Bu bir bayram çağıdır!
Gündüz incek şimdi;
Bulutlar kurar çadır
Görmek için geçidi.

Güneş demek Türk demek;
O da doğudan çıkar,
Batıya akını var;
O da yüksek, o da tek.

Çoun da ışıkları
Gazi'nin saçları gibi
Şimdi al, şimdi sarı,
Gazi'nin saçları gibi.

O da Türk'ü andırır
Bu günü yaratırken;
Kamuyu uyandırır
Yarın da erken erken.

GAZİ GEÇİYOR

Alına yel vurunca saçları yeleleşti;
Kaşları gönlümüzde kararan koru eşt.
Gözümüz ardındadır, gönlümüz ardındadır.
İkinci on yılına Türkiye akındadır.
Gölgesi vurdur geçti üzerine toprağın,
Adına Gazi denen o şimşekten bayrağın.

KOŞUN GEÇİYOR

Bozkırın güneşinde büyümüş ekin kadar
Yağızlaşmış yüzleri geçiyor karşımızda;
Yol açıyor onlara gerginleşen kıranları.
Onlar için yer açtık güneşe başımızda.
Bir ninenin sevinçle döktüğü yaşa benzer
O çelikten yüzlerin altına toplanan ter.

Geçiyorlar önünden anıp yüce adını
Kentlisiyle köylüsü; erkeği ve kadını,
Siperlerin önünden akan Sakarya gibi,
O duruyor ayaktan bir çetin kaya gibi.

Ülküye ulaştırıp yılların savaşını
Budununa eğiyor eğilmeyen başını.

M. N.

Koşun = Asker
Budun = Millet
Kentli = Şehirli
Doğu = Şark
Eati = Garp
Kıranlar = Ufuklar, kenarlar.

(Bu sözler tarama dergisinden alınmıştır.)

Şekil 75. Resimli Uyanış Dergisi 1934/26 Syf. 135

Sayı No: 1979-294

Yayın Tarihi: 26 Temmuz 1934

Sayfa No: 135

Başlık: Öz dilimize

Öz dilimize:

Lozan Günü

Lozan, yabancı bir ülkeden bir bucak, bir İsviçre kentidir. Orası ne denli bayındır, ne denli şenlikli olursa olsun, biz, kendi ulusumuzun özlem tarihinde sayılı bir yer tutan bir günü kutlularken onun adını anmazdık, eğer Sakarya kıyılarında parlayan Türk kılıcının ne demek istediğini türk usu ve türk yazgacı o keutte yat elçilerle birlikte çeklemeseydi...

1928 yılında bir takım yabancı yol arkadaşlarıyla birlikte Anadolu toprağından geçiyorduk.

Yanımdaki İsviçreli yazıcıya İnönü sırtlarını gösterip :

— Burasını bitişinize yazınız, dedim, biz, beş altı ay önce burzlarda başladığımız bir savaşı, sizin döğup büyüdüğünüz Lozan kentinde sonuna erdirmiş-tik. Biz İnönü ve Sakarya'yı görünce, anınca bir yol Lozan'ı da anarız...

1923 temmuzunun yirmi dördünde, bütün ulus-ların, kamu acunun gözü önünde başına buyruk, topraklarına izi bir ulus olduğumuzu yüksek sesle ve dindik bir başla bağırarak, dediklerimize eller peki demişlerdi.

Eski çağ, Seve'de Türke ölüm yolunu göstererek son yapacağını yapıyordu. Yeni çağ, Lozan'da türkün güresine, eremine saldımlı bir savlak olarak elleri inandırmış, bu ulu ulusun ölgüsüz bir soy olduğunu gerçekleştirmişti.

Türkün savaşta bir bağatır olduğunu Sakarya sularının sesinden, Dumlupınarın görezlerinden din-liyeceğiniz gibi, barıştaki bağatırlığını da Lozan göklerine sinekalmış angılardan belliyebilirsiniz.

Lozan, uzun bir savaş bitişinin sonuna ellerle birlikte atılmış bir çekidir.

O, yeni ve dırı tarihimizden bir bölümün bir araya gelmiş başı ve sonudur. Onu yapan ve yazanlar biribirinden ayrı değildi.

Bize düşen, bu sayılı yıl dönümünde o tarihi yapan ve yazanlara sonsuz sevgi ve engin saygılarımızı bir yol daha sunmaktır.

M. N.

Kent	=	Şehir
Ne denli	=	nekadar
Bayındır	=	mamur
Özlem	=	hıncısı
Us	=	akıl
Yazgaç	=	kalem
Yat	=	yabancı
Cek	=	imza
Bitik	=	defter, kitap
Acun	=	dünya
İzi	=	sahip
Çağ	=	devir, zaman
Güre	=	enerji
Erem	=	irade
Saldamlı	=	müspet
Savlak	=	dava, iddia
Ulus	=	millet
Budun	=	
Görez	=	rüzgâr
Angı	=	hatıra

"Bu sözler tarama dergisinden alınmıştır."

Şiir:

Akşam

Güllerin kucagında yandı bûlbûl hak diye,
Serviler titreşiyor sonumuz toprak diye,
Bir günlük ömrümüzdür ufka vuran bu akşam..

Çocuk olsam uyusam ben de ruyaya dalsam
Düşünmesem gecenin yorgun karanlığını,
Duymasam servilerin sessiz ağladığını..

Şiir'e

Asıl doğmak var olmak sana ermektir bence,
Ancak sana erenle yaşatmaya yükselir;
Bir ilâh belirtiyor kudretin bir fanide;
Hilkat gibi insan da seninle güzelleşir.

İsa'nın mabedini süsleyen Meryem gibi,
Gönlümün mihrabında yerin yüksek uludur;
Yalnız senin aşkınla cosar ruhun engini,
Yaratmak ah yaratmak asıl yaşamak budur.

İHSAN SACİT

Eşsiz bir gece

Rüya dolu bir gece.. Uyuyor mehtap deniz
Geçiyoruz bir sevgi ve şiir ülkelerinden.
Sandalımız kayıyor billür sulara sessiz
Veriyorsun ve çıplak göksünü rüzgâra sen..

Deniz: ne kadar güzel, gözünün rengi gibi
Şimdi emel, aşk dolu, şimdi hırçın dalgalı..
Sular bir (Madrigal) in hazin ahengi gibi,
Ninnilerle enginde uyutuyor sandalı.

Mehtap: altın konfetler serpmiş gibidir suya
Yıldızlar birer gümüş minyatür mi ki yanar?
Her taraf bir füsünla yattı sanki uykuya,
Heyecanla süslendi bir kat daha rüyalar.

Sen: aksine gururla sulara bakan Venüs,
Aydın ıyıklarla sihir dolu perisin.
Sevincin, mahmurlugun yüzünde ayrı bir sūs.
Ayrı bir zevk veriyor geceye güzel sesin.

Ve ben: böyle hayranı, eşsiz güzelliğinin
Dizlerinde ebedi hûlyamı süslüyorum.
Alev sıcaklığıyla ellerimde ellerin
Bu gece ah bitmesin.. ah bitmesin diyorum.

Bir hatıra

Baktım hayal içinde gençliğime,
Bir gamlı gölgede son bahar günü.
Dallardan yapraklar düştü elime
Ömrümüz, böyle bir yaprak dökümü.

HİKMET KÂMRAN

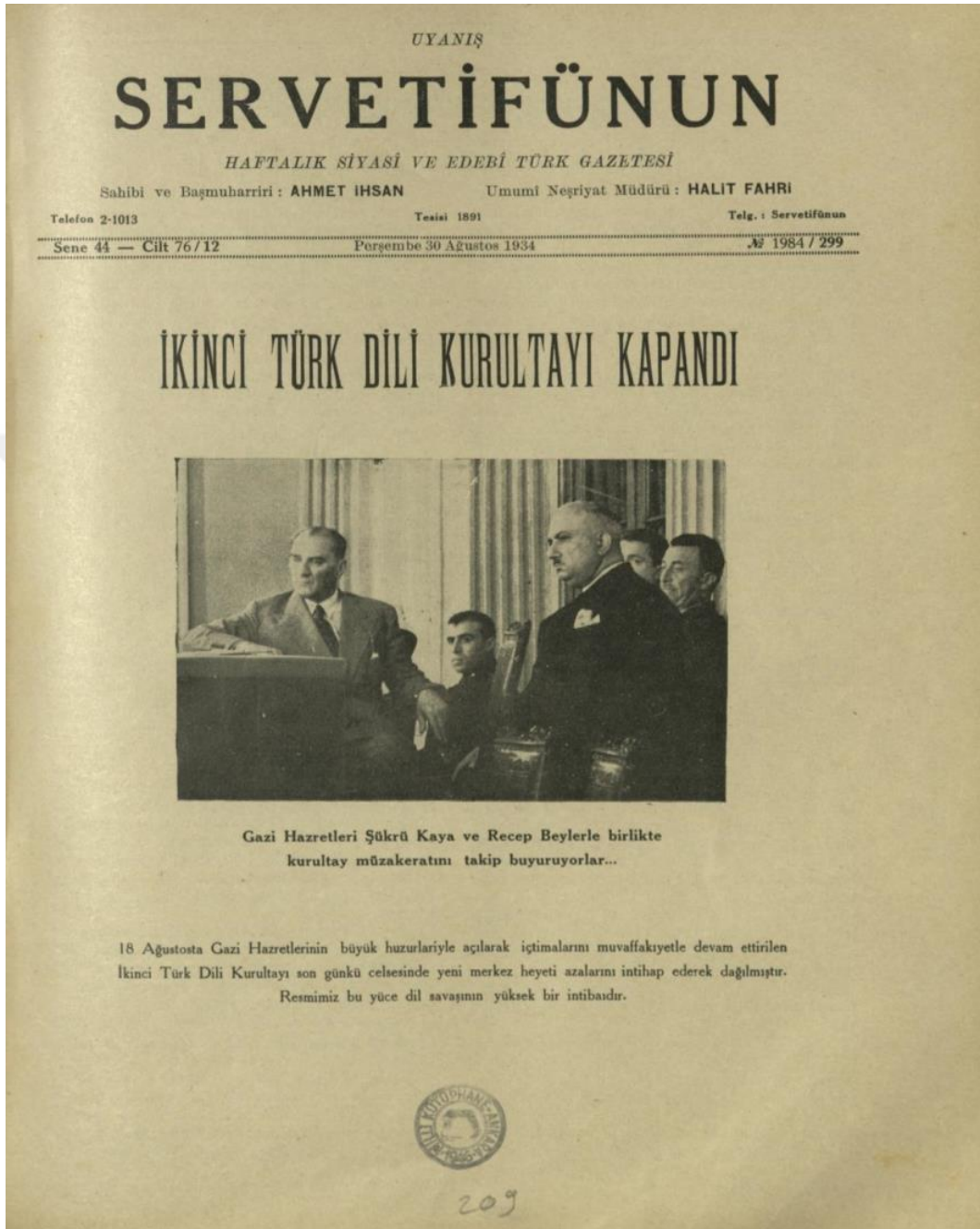
Şekil 76. Resimli Uyanış Dergisi 1934/02 Syf. 135

Sayı No: 1980-295

Yayın Tarihi: 02 Ağustos 1934

Sayfa No: 151

Başlık: Öz dilimize



Şekil 78. Resimli Uyanış Dergisi 1934/30 Syf. 209

Sayı No: 1984-299

Yayın Tarihi: 30 Ağustos 1934

Sayfa No: 209

Başlık: İkinci Türk Dil Kurultayı Kapandı.

Öz dilimize:

İkinci Dil Kurultayı

İkinci Dil Kurultayı toplantılarına döleniyor. Anması başları döndürecek ve beyinleri şaşırtacak kadar eski bir soysallığın çocukları, orada üzerine öykünün, bakımsızlığın ve yabancıtapağın tozları birikmiş engin bir dili duru kökündeki parlaklık ve yüksekliğe yüceltmek için tarihin tanıdığı en büyük türkün yedisini altında çalışıyorlar.

Bundan iki yıl önce ilk dil kurultayının büyük bir urunç içinde toplanışını mavi ve engin gözleriyle gören, gördüğünden ötürü içi içine sığmayan Boğaz suları bu yıl yenibaştan o toplantıların ikincisi karşısına ülküsüne yürüyen, amacına seğirten türk gibi sevinç ve hız içinde akıp gidiyor.

Bizi öz dilimize kavuşturmak güdü ile atılan bu büyük adımlar, yıllarca, yüzyıllarca öz ana ve gerçek baba kucagından koparılıp yat çevreler içinde büyütilen bir çocuğu ana kucagina yaklaştırıyor demektir. Bu toplantılar, türkün bilgi, uyanış ve kendine dönüş tarihinde birer atılış durağı sayılacak ve yarın anasına öz ve duru bir dille sevgisini fısıldıyan yavru, yavuklusuna eynel sözlerle vurgunluğunu anlatan imre genç artık geçmişe karışacak olan bu sayılı toplantıları ne sonsuz bir öğünce içinde anacaklar.

Başınızı yurdun dağına, taşına çeviriniz; orada yeni türkelinin demirle ve çelikle yeniden kurulduğunu görürsünüz. Gözünüzü sınırlarımızın dışına uzatınız, orada türk onurunun ne üstün bir yer tuttuğunu görerek kıvranırsınız.

Ve kulağınızı Boğaz sularının kıyısında en büyük türkün yanbaşında toplanan Kurultay'a veriniz; orada yeni düzenine doğru yürüyen bir dilin ilk ırlarını duyarsınız.

Yeni Türkiye'nin kuruluşunu her yönden görebilen kutlu çağlarda yaşıyoruz.

Bugün, daha gönlümüzün derinliklerinde biriken bu uruncu, bu sevinç gereği gibi anlatamadığımıza acımalıyım. Birbirinin ardından gelecek kurultaylar, dilimizi özleştirecek ve uzak olmanın bir yarında onu da yapacak, onu da anlatacağız.

İkinci Kurultayın toplantısı karşısında duyduğumuz en umut verici duygu budur.

— Hakimiyetimiilliye refikiminden —

M. N.

Döleniyor = Devam ediyor	Güt = Merak
Soyşallık = Medeniyet	Eynel = Muntakap
Öykü = İhmal	Imre = Açık
Yediş = Sevk ve idare	Onur = Şeref
Urunç = Heyecan	İr = Nağme
Yön = Taraf	

Garp edebiyatından parçalar:

Sahrada mehtap

— Jules Boissiere'den —

Sevgilim; ruhum gecenin karanlığında meşgul bir sahrada zulmet içinde sürüsünü sevk için aydınlık göremiyen, nisan seması gözlerini kapıyan zavallı bir çoban gibiydi.

Namütenahiliklerle dolu yıldızsız bir sema altındaki sahra gibi ruhumda da gölge ve korkudan başka birşey görülmez.

Ruhum ne küçük bir dal, ne bir çiçek ne de akan bir dereydi. Zulmette hiç birşey görünmüyordu.

Bununla beraber bazan durgun sularında bir ürperme rüzgârla bir leylâk kokusu geçirdi.

Bazı kuşların ekseriya bu saatte öttüğü bu yerde yapraklı dalların hışırtısı müşkülâtla ışıdılır, dilsiz gölgeden korkmuş kuşlar geyik boynuzları gibi karanlıklarda dilsiz olurlar.

Suyun titreyişi artık dalgaların rüyasını göremiyor, zambakların kokusu artık çiçeklerin rüyasını söylemiyordu.

Kuşların, yaprakların, derelerin bu hayatı gölgenin bir vehmi zannedilirdi. Fakat heyhat. Kalbimin sahraında bu nisan gecesinde herşey hakikaten ölmüştü.

Ey sevgili kadın; eğer bu kuşlar, zambak kokuları, menekşeler ve yaseminler hakikat ve kalbimin sahraı da kara ise buna kim ne diyebilir?

Fakat sevgilim sen, bir ay gibi ruhların semasına yükseldin ve nurlar saçtın. O vakit sen yüksekte gözlerin kapalı olarak geçen herşey ruhumun münbit, buğdaylarla dolu, güllerle müzeyyen, saf sular, bülbüller ve dutlarla süslendiğini, senin nurunda şirin çiçeklenen meyveler ve şimşeklenen fikirlerle dolu olduğunu gördüler.

Masum zambaklara benzleyen ruhum arzularımı güzelliğine doğru yükseltirken güller kokan gönlümün nağmesi şen sevda sesleriyle doludur.

M. Saip

Gençlerin yazıları:

Bir çamın gölgesinde

Saçlarını uzatmış
Rüzgârın nefesinde;
Bu güzel yana yatmış
Bir çamın gölgesinde.

Alına değmiş bir dal,
Okşayışı pek uysal.
Yakınında bir yol kal,
Bir çamın gölgesinde.

Burayı cennet sanmış,
Aşk şarabına kanmış,
Hem uyumuş uyanmış,
Bir çamın gölgesinde.

Rüzgâr bir öpüş aldı,
Gözü denize daldı.
Bütün emelim kaldı
Bir çamın gölgesinde.

M. Hulâsi

214

Şekil 79. Resimli Uyanış Dergisi 1934/30 Syf. 214

Sayı No: 1984-299

Yayın Tarihi: 30 Ağustos 1934

Sayfa No: 214

Başlık: Öz dilimize

Gençlerin yazıları:

İlkbahar

— Tefik Mehmet'e —

Kutbun tekmil soğuğu hücrelerine çekildi,
Uzak zindanlarından geri döndü yıldızlar.
İlkbaharın en tatlı günleri beklenildi,
Ufuklarda parlayan gümüşten inciler var.

Yemyeşil tarlalarda mineler açtı çiçek,
Yeniden hayat verdi bahar 510 ruhlarla.
Koşuyor çiçeklere, havayı yara yara,
Kokulardan zevklenen serseri bir kelebek.

İnsafsızca, sümbülün açık kalan göğsünü,
Uzupun hortumuyla, eşeledi her arı.
Akasyalar bezendi en nadide süsünü,
Tomurcuklar kapladı ince, narin dalları.

Göremeyiz birkaç ay sonra bir ayarını,
Bitecek tabiatın bu muazzam düğünü.
Çekeceğiz bir kışın yağmurunu, karını,
Haz duyabilmek için böyle bir bahar günü.

Salih Sevinç

bu hudutlar tarafeynin daimi hoşnutsuzluğunu ve da-
ima ihtilâflar tevhit ettiğini söylemek kâfidir. Meselâ
Türkiye'yi İrandan ayıran ve Şattularabın mansabın-
dan geçen cennp hududu (şimdi İran'ın Irak hududu)
1914 te beynelmilel siyasete uygun olarak Thalvege
üzerinden değil, nehrin İran sahili üzerinden çizil-
mişti. Bu hal İran'ın kendi sahilleri arasında kapotaj
yapmasına imkân vermiyordu (son zamanlarda İran
hükümeti bu hududu kabul etmediğini kabul etti).

Afganistan, İran ve Türkiye arasında daimi kır-
gunluklar idame etmek, Yakın Şark memleketlerini
zayıflatarak ve istilâ etmek istiyen Britanya ve çar-
lık emperyalizminin esas siyasetiydi.

Sovyet hükümetinin bu devletlere karşı dostluk
siyaseti, Sovyetler birliği ile yeni Türkiye, İran ve
Afganistan arasında müsavât ve teğriki mesai esasları
üzerinde aktedilmiş muahedeler, bu milletlerin istik-
lâlleri ve millî kültürlerinin inkişafı için girişmiş ol-
dukları semereli mücadeleler, bütün bunlar Yakın
Şark vaziyetinde büyük bir değişiklik hüsule getirmiş-
tir. Türkiye - İran ve Afganistan'ın milletlerinin siyasi
ve kültürel inkişafıyla tam bir mutabakat halinde
yakınlaşmalarını imkân dahilinde alan işte budur; ve
bu halden dünyanın bu kısmında harp tehlikesinin
azalması keyfiyeti, ve Sovyet işçi kütelerinin çok
alâkadar oldukları sulh davası yolunda yeni taahhüt-
ler doğmuştur.

Yakın Şark milletlerinin siyasi ve iktisadi kuvvet-
lenmesinde ve Sovyetler birliğiyle dostluk bağlarının
takviyesinde mühim bir unsur olabilecek Türk - İran
yakınlaşmasının inkişafını Sovyet efkârı umumiyesi
ancak alkışlayabilir.

K. İranot

İşaretler:

Dil bayramı

— Vakıf refikiminden —

26 Eylülde Dil bayramı yapacağız.

Dil bayramı, bizim için kendimize gelişin, kendi-
mizi buluşun tam bir sosyal teşekkül halinde şuur-
lanması demektir.

Müphemlikten, vuzuhsuzluktan kurtularak şura
çıkan sosyal vakaları ya bütünü kuvvetlenir, bir
akide halini alır, yahut tamamen parçalanır, kaybolur.

Dil meselesi evvelce mübhemdi, onun hakkında
şuursuz, vuzuhsuz dil tetkik cemiyeti ve kurultaylar
bunu apaçık şuurun üstüne attı.

Mistik bir telâkki olmaktan çıktı. Fakat kuvvetini
kaybetmedi. Güçlü bir inan halini aldı. Şimdi onu
yeni kendimize dönüşün günü olan 26 Eylülü kut-
luluyacağız.

Bu manzara bayramların tamamen sübjektif gö-
rüntüsüdür. Her bayramın şahsiyetinde bir beğenme,
bir sevinme vardır. Bu bayramın tabiatidir. Fakat
ileri budunlar, bayramları, yani insan topluluklarının
kendi kendilerini hissettikleri zamanları yeni toplu-
luklar, yeni güçler yaratmak için bir vasıta sayarlar.
Böylece bayramların heyecanı sadece bir negenin, bir
varoluşun ifadesi olmakla kalmaz. Yeni işler için ye-
ni bağlar yaratır. Bu da bayramların objektif hizmet-
leridir.

26 Eylülü hatırlarken ben düşünüyorum ki, 26
Eylül sadece yüzlerce sene evvel kaybettiğimiz öz
dili bulduğumuz için sevincimizin, yani kendi sami-
miyetimize, kendi özlüğümüze dönüşün neğesi olmasın!

Onun daha faydalı ve iyi işlerimiz için de vasıta
yapalım.

26 Eylül istersek bizde dil birliği ile tamamlanan
hakiki budun birliğinin ta kendisi olur. O gün bü-
tün Türkiye halkı birbiriyle DİLBİRLİĞİ ile bağlanır.

O gün bütün bu yurt çacukları birbiriyle Türk-
çenin başka dille ve başka kelimelerle konuşmazlar.

Bütün yurt çocukları 26 Eylül kültür bayramını
yurt davalarını Türk diliyle söyleyen şairlerle ifade
ederler. Meselâ bütün halk teşekkülleri belediyeler
şairleri şehirlerin duvarlarına, sokak başlarına sıra-
larlar. Bundan bir hayli kazancımız olur.

1 — O gün bütün yurdun sokak başları ve du-
varları bir (Söz kitabı) halini alır.

2 — Yalnız söz kitabı değil, budun şuurunu
26 Eylül vesilesiyle tekrarlamak inkılâp davasını
kökleştirmek için en iyi çarelerden biridir.

Günlerimizi inkılâp davasına yarar bir hale koy-
mak hepimize gerektir.

Seferberlikteki zaman gibi günlerimizin değeri
vardır.

Sadri Etem

243

Şekil 80. Resimli Uyanış Dergisi 1934/13 Syf. 243

Sayı No: 1986-301

Yayın Tarihi: 13 Eylül 1934

Sayfa No: 243

Başlık: Dil Bayramı

DİL BAYRAMINI KUTLULADIK

Bütün yurt dil bayramını büyük sevinçlerle kutladı. İstanbul ve Ankara Halkevlerinde yapılan toplantılarda ve bilhassa Ankara'da, başta Ulu Gazi'miz, Başvekilimiz olduğu halde dil savaşının ehemmiyetini iyice sezmiş birçok kimseler, gençler bulunmuştur. Bu hususta İstanbul ve Ankara radyolarında verilen konferanslar bu sevinçi bütün dünyaya yaymışlardır. Saffet Bey İstanbul radyosunda verdiği mühim bir konferansında bilhassa demişlerdir ki:

«Bugün, büyük önderimiz ata Türkün, budunumuza armağan ettiği bayramlardan birini yaşıyoruz: dil bayramını...

Kutlu olsun yurttaşlar; Başbuğ, onbeş yıl önce, yatları, yurdun dokunulmaz arıkliğinde boğacağını budunumuza adadı, ona gür sesi ile bütün acuna haykırdı. O günkü bu engin



Büyüklerimiz Dil Bayramını kutluluyorlar.

düşüncenin budunumuzu hangi amaçlara ulaştırmak istediğini, geçen yıllar içinde, birer, birer, gördük; türlü yatlar ana yurttan boğuldu; yurdu kemiren yabancılar koğuldu; yurdu kemiren yabancılar koğuldu; türklüğün benliğini saran pash ağlar koparıldı; buduna yıkılmaz bir temel olarak lâik Türk Cumhuriyeti kuruldu.

Okuma yazmadan uzak bırakılmış ulusumuz, yeni alfabeyle kavuştu.

Bu güzeyde, ulusun kafasını yaltırmak kolaylaştı; ulusluk türresi daha iyi anlaşıldı. Bütün ülkeye yayıldı.

Budunumuzun öz benliğini bilmesi için en güvenli açar, bilirsiniz, gerçek ulus tarihidir. Bu en değerli gömü; özlüğünden uzaklaşmış, gerçeğe karşı gözleri kepenklenmiş kişilerin yat bitiklerden topladıkları dipsiz, değersiz yalanlarla doldurulmuştu.

Ulusluk gömücümüzü bu



Ulu Gazimiz Başvekil ve Dahiliye Vekilimizle ikinci Türk Dili Kurultayını takip buyurlarken.

306

Şekil 81. Resimli Uyanış Dergisi 1934/04 Syf. 296

Sayı No: 1989-304

Yayın Tarihi: 4 Ekim 1934

Sayfa No: 296

Başlık: Dil Bayramını Kutladık.

ÖZ TÜRKÇEYE ALIŞALIM!

değersiz düzmelerden ayıklamak, onu gerçek bilgilerle doldurmak gerekti.

Bunun için düşünülür, çalışıldı, arandı, tarandı. Gerçek, doğru yol bulundu, acunun bilgi gözü önüne serildi.

Bu Türk ulus, tarih tezi, ortak bütün dirikliğile, Türk kültürünün bütün acun ulusları kültürlerine yalıtık saçmış olduğunu, bütün açıklığıyla, bütün gerçekliğiyle bilgi alanına koymuştur.

Tarihçiler; beşiği orta Asya da olan Türk kültürünün çok erkenden öne çıktığını, yayıldığını, ulaştığı yerlerdeki kültür izlerinden en aşağı yedi bin yıllık özelliğini söylüyorlar. Türklerin yüksek kültürleriyle,

bu kültüre uygun dilleriyle Orta Asya'dan Çin'e Hint'e; Sümer, Elâm, Eti illerin; bütün Akdeniz kıyılarına, adalarına; bir koldan da Okan denizinin değin Avrupa içlerine; türlü yollarla Amerika'nın Meksika, Pru gibi batı yakalarına göçtüklerini de öğrenmiş bulunuyoruz.

Yalın taş, türlü maden, ekim çağlarını ilkin açan; at, öküz, koyun, geyik gibi türlü yaratıkları ilkin el-ciltten ilk kültür ısları, bütün bu yarattıkları türlü kültür alanlarında gerekli olan terimleri, deyimleri, beşbelli ki, öz dillerinden koymuşlardır.

Daha bu kültür izine varmamış bulunan soylar, beşbelli ki, bütün bu kültürel, soysal söz deyimlerini, terimlerini, içlerine giren Türk kültür ısları dilinden almışlardır.

Bunları size anlatışımı, bizim Türk dili araştırma tüzemizin dayandığı sağlam temeli göstermek içindir. Bir kez, bu dediğim diltüre, tarih yalıtığı ile ay-



Ankara Dil Bayramında Hüseyin Namık ve Kâzım Nami Beyler.

dınlanınca önder bu işe de özlü sarılmak gerekliliğini ortaya koydu.

12 Temmuz 1932 de Türk dili araştırma kurumu kuruldu.

26 Eylül 1932 de birinci kurultayını yapmış olan kurumumuz, geçen ağustos ayında ikinci kurultayını da topladı.

Dil çalışmamızın çok dallı, geniş işlerini bir araya getirerek kısaca söyleyebiliriz ki irdeğimizin:

Türk dilini her yönden onararak, zenginleştirerek acun dilleri katında seçkin kılmaktır.

Bunun için; dilimize girmiş yabancı sözleri atacağız; unutulmuş Türk söz köklerini, kurallarını arayıp bulacağız; başka dillere geçmiş; türlü biçime sokulmuş Türk söz köklerini de bulup alacağız. Bütün bu gerekli nesneler üzerinde çalışacağız: böylece dilimize yeni bir diriklik, yeni bir eriklik vereceğiz.

Bu işin çok değerli olduğu gibi pek te güç olduğu ortadadır. Bu geniş yükümlün altından kalkmak için tutulacak tek yol: bütün ulusun başbaşa vererek emekle çalışmasıdır. Büyük Önderimizin de cumurumuzdan irdemi budur. Onun bütün buyruklarının ulus nedenli asğı olduğunu kamumuz biliriz; onun içindir ki, bütün ulus işlerinde olduğu gibi, bu dil işinde de Önderimizin gösterdiği yolda geniş, çabuk adımlarla yürüyeceğiz. Kısa bir uzda amacımıza ulaşacağız.

Kurultayın seçtiği biz (Dil kurumu genel özeği)nin buna inancı bayıktır.



Ankara Dil Bayramında Besim Atalay ve İshak Rafet Beyler.

307

Şekil 82. Resimli Uyanış Dergisi 1934/04 Syf. 297

Sayı No: 1989-304

Yayın Tarihi: 4 Ekim 1934

Sayfa No: 297

Başlık: Öz Türkçeye Alışalım.

ZİYA GÖK ALP'ın ölümünün onuncu yılı

Geçen perşembe günü, edebiyat ve fikir tarihimize büyük hizmetleriyle unutulmıyacak hatıralar bırakan milliyetperver mütefekkirimiz Ziya Gök Alp'ın ölümünün onuncu yıldönümüyüdü.

Bu acı hatırayı tazelemek için Millî Türk Talebe Birliği tarafından Halkevinde ve merhumun mezarında bir anış merasimi yapılmıştır.

Merasimde Alp'ın ailesinden bazıları ve onu sevenler hazır bulunmuşlardır. Kürsüye evvelâ Talebe Birliği Reisi Osman Bey gelerek:

— Arkadaşlar, büyük ölümünüzün onuncu yıldönümünü yaşıyoruz. Fazilet ve doğruluğun en büyük misali olan Gök Alp'ı bundan on sene evvel gözyaşları arasında toprağa gömdük. Bir millete kendini sevdiren insanlar fazilet ve doğruluğun davasını sürenler, bu sürenlerin en büyüğü Gök Alp'tır. Biz Gök Alp'ı sayar ve ona taparız. Gök Alp: «Ben, sen, o yok. Biz varız.» dedi. Ben, sözü, şair hakkında söyleyecek arkadaşlara terkediyorum» demiştir.

Osman Nuri Beyden sonra Birlik azasından Adnan Bey gelerek şairin hayatı ve eserleri hakkında izahat vererek demiştir ki:

— «Ziya Gök Alp Türk Milliyetçiliği tarihinin en mühim merkezi mevkii işgal eden büyük bir mütefekkidir. Ziya Gök Alp Türk içtimaiyatı ve Türk tefekkür tarihi noktai nazarından, hakikaten tetkike sayan ve muhtaç bir mevzu. Onu, gelecek nesillere, bütün ehemmiyet ve kıymetle mütenasip olarak tanıtmalıdır. Bu vazife yapılmazsa selâhiyetkar kalem sahipleri ve onun arkadaşları büyük bir manevi mesuliyeti omuzlarına yükleteceklerdir. Ziya Gök Alp memleketi kurtaran ve Cumhuriyeti kuran nesil üzerinde müessir olmuştur ve bu itibarla inkılâpta onun da mühim rolleri vardır.»

Adnan Bey bundan sonra, üstadın bugünü de meşgul eden bazı içtimai ve millî meseleler buhusus dil, iktisat, Türk kadınının içtimai hayattaki mevkii hakkındaki düşüncüklerini nakletmiş, üstadın vatani ve milleti nasıl telâkki ettiğini gene kendisinden aldığı misaller ve şiirlerle göstermiştir.

Adnan Beyden sonra edebiyat fakültesi talebesinden Sıtkı Bey «Gök Alpan onuncu yılı, adlı yazdığı bir şiir okudu. İsmail Hakkı Bey şair hakkında bugünkü duyulan heyecanı anlattı ve birlik azasından Rüknettin Bey şair hakkında bir nutuk söyledi:

— «Osmanlı politikası almış yürümüş parlak nazariyeler, vehimler, hulyalar içinde müthiş bir karanlık, yarına giden bütün yolları kapamış, her tarafı dağıtmıştı. Nereye gideceğini bilmiyen bir sürü biçareye yol gösterecek, yarına giden yolu aydınlatacak bir ışık lazımdı.

İşte Gök Alp o zaman dünü, bugünü aydınlatacak kadar yol bir «ziya» kaynağımız oldu.

Gök Alp, o zaman halka, dilde, musikide, edebiyatta, âdet kendimize doğru gelmemizin lâzım geldiğini anlatmak istiyor, bütün Türk bilginlerini, şairlerini kendimize, halka doğru yükseltmeğe çalışıyor: «Biz Avrupa kafalı, Türk kalpli olmahız!» diyordu.

Bugün o büyük başı kaybettiğimiz onuncu dönüm yılı.

Bu ışıklı günlerde onu kaybettiğimiz hatırasını biz çok daha gürültülü anmak olmayı isterdik, Gök Alp'ı duyan, ona tapan delikanlılar yaşıyor. Türk inkılâbı gündengüne olgunlaşıyor. Zaferden zafere koşuyor. O zaten öyle diyor:

«Ben, sen, o, kanmayız millet yaşar..» Ben ufacak olarak ilâve ediyorum:

«Gök Alp millet sayılır, ben Ana unutulur mu? Ziya Gök Alp, Türk varlığına o kadar âşıktı ki,

o kadar tapıyordu ki: Onun yücelmesi namına ferdi inkâr ediyor, ailesini ihmal ediyor ve mevcudiyetini o yolda eritiyordu.

Gök Alp'ı kaybettiğimiz gün, bütün memleket yas tuttu. Merasimine 50 bine yakın yurtdaş iştirak etti.

Bütün telgrafhaneler o gün bu kara haberi bütün yurda yaydığı zaman ziyasız karanlıkta kaldık zannetmiştik. Fakat insanlar ne kadar unutkan oluyorlar. Namık Kemal de öyle söylememiş miydi. Fakat Kemal'in kabri kalmamışsa namı kalmıştır.

Kızıl elmadan, Bozkurt hikâyelerinden Ergenekon diye efsaneler anlatan Gök Alp'ın namı hepimizin gönüllerinde taptaze bir çiçek gibi duruyor.»

Rüknettin Beyin sözleri bittikten sonra hep birlikte şairin mezarı başına gidilmiş ve orada Talebe Birliği tarafından hazırlanan çelenk merasimle mezarına konmuştur. Mezarı başında Birlik azasından Sadık Bey yazmış olduğu bir şiiri okumuş, büyük ölünün hatırasını anmak üzere bir dakika sükût edilmiştir.

Bundan sonra hep bir ağızdan İstiklâl marşı söylenerek merasime nihayet verilmiştir.

**Dün milli istiklâl ve iktisat
cephelerinde kazandık.
Bugün de yeni dil savaşında
muvaffak olacağız.**

365

Şekil 83. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 355

Sayı No: 1993-308

Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934

Sayfa No: 355

Başlık: Ziya Gökalp'ın Ölümünün Onuncu Yılı

Garp matbuatından iktibaslar:

Bir dilin yeniden doğuşu

Birkaç gün sonra Türkiye'de Dil Bayramı kutlanacaktır. Bu bayram, milli hissiyatı lisan sahasında takviye etmek ve halkı lisanın yenileştirilmesinde, yani buradaki ismiyle Dil İnkılâbı'nda hep birden çalışmaya sevk etmek maksadıyla tertip edilmiştir. Bu dil inkılâbı, malûm olduğu ve hile Gazinin 1928 senesinde lâtin harflerini kabul ve tatbik etmesiyle başlamış, ve bu işleri ifa için Türk Dili Tetkik Cemiyeti denilen bir teşkilât tavzif edilmiştir. Bu cemiyet Devlet Reisinin himayesi altında bulunuyor. Gazi, lisanın yenileştirilmesini kendi zatî teşebbüsünün eseri olarak terviç etmektedir.

Dil Tetkik Cemiyeti halk ile temasa gelerek sarf ve bilhassa lügatçe bütün eenebi tesirlerden azade olacak ve bütün millet tarafından anlaşılacak ve modern düşünüşler ihtiyasına kifayet edecek bir Türk dili vücuda getirmeğe çalışmaktadır.

Dil Tetkik Cemiyetinin gündelik iş ve mesaisi, Dil Bayramı ve bilhassa Dil Kurultayı tertip ve faaliyetleriyle takviye edilmektedir. Bu nevi tertip ve faaliyetlerle geniş halk tabakası içinde lisanın yenileştirilmesi lehinde müsait akis ve cereyanlar uyanırlamak isteniyor. Kurultayın açılış tarz ve merasimi bile halka lisanın yenileştirilmesi lüzum ve ehemmiyetini anlatmak maksadıyla, Kurultaylar eski sultan sarayı Dolmabahçe'de vuku bulmaktadır.

Devlet Reisi her içtimada ve içtimaların sonuna kadar hazır bulunuyor. Kurultay Marşı isminde hususî bir marş yapılmış ve Kurultayın merasimle açılması sırasında çalınmıştır.

Müzakerelerde mevzuu bahsolan tezler arasında Türk dilinin kıymetlendirilmesi için ortaya atılan tamamen ilmi olmayan hadden aşırı ve mübalâğalı iddialar ciddi sayılamaz. Bunlar, yeni milli benlik şuurunun ilk ve köpüklü heyecanlarıdır. Bununla beraber iki sene evvel aktedilen Birinci Kurultaya nisbet ve kıyas edilince bu mübalâğalı iddialarda hayli itidal husule geldiği görülmektedir. Esasen bu kere ağıstosta aktedilen İkinci Kurultay, eenebi âlimlerin de iştirakleri sayesinde kendisinden evvel toplanan kurultayınkine nisbetle daha yüksek ilmi seviyeye çıkarılmıştır.

Alman âlimlerinden ve Breslav üniversitesinden profesör Giese davet edilmişti ki mumailiyh eski İstanbul darülfünununda Ural, Altay dilleri kürsüsünü işgal ediyordu.

Garplaşmış olan ve kendisini Avrupa milletler

ailesinin tam ve müsavi hukuka malik bir uzvu sayan Türkiye, Türk dilinin — şimdiye kadar olduğu gibi — Hindu-Jermen grupundan ayrı bir dil olarak telâkkisini istemiyor ve yapılan faaliyetten bu anlaşıyor. Dillerin mukayesesıyla tavzif edilen kongre encümeninin mazbatası bu hususta bir dereceye kadar hak verici esaslar tespit etmiştir. Mazbatada ezcümle Alman, Rus ve Polonya âlimlerinin mesai malzemesinden Türk ve Hindu, Jermen dilleri arasında esaslı farklar bulunmadığına ve türkçenin aynı menşee raci olduğuna kanaat kesbettikleri zikredilmektedir. Bu âlimlerin tespit edilen neticeyi eenebi memleketlerde müdafaa edecekleri ümit olunmaktadır.

Kongrede Rus âlimleri, diğer bütün eenebi âlimlerden daha kuvvetli olarak temsil edilmişlerdir. Bu hal, Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki kültürel tesrikimesaiyi ifade etmekle kalmıyor. Türklerin telâkkisine göre bütün medeniyetler merkezi Asyadan doğmuştur ve kültürel bakımdan mühim olan mıntakalar halen de Rus hudutları içinde bulunmaktadır. Rusya'nın şimali şarkısında Türk dili sahasının hududu Şarki Türkistan'daki Turfan'a kadar uzanmaktadır. Bu geniş sahalarda birçok yerlerde — Türkiye'deki kadar heyecanlı ve hararetili olmamakla beraber — gene bir dereceye kadar yeni bir şuur belirmekte ve milli lisan mirasının Avrupa kültürünün benimsenmesiyle nasıl mahfuz tutulup ikmal edilebileceği hakkında meseleler ortaya atılmaktadır.

1926 ilkbaharında Baku'da toplanan Dil Kongresi bu hareket ve cereyanı teyit eden bir delildir.

Birçok Türk kabilelerinin eski zamanlardanberi kendilerine ait hususî bir edebiyat dili vardır. Türkistan'daki Siri Derya'nın orta ve munsap mıntakalarda milâttan evvel 12 inci asırda Çağatay dili, Türk dili olarak zuhur etmiş ve bu dil Fars diliyle musabakaya girişen ilk dil olmuştur. 14 in orta zaman müelliflerinden birisi İslâm âleminin üç edebiyat lisanı olarak Arapça, Farsça ve Türkçeden bahseder. Bunu hatırlamak lüzumsuz değildir.

Eğer hadsiz hesapsız Türk lehçelerinin bir ehram şeklinde kuruluşu tasavvur edilirse, İstanbul'da vücut bulan Osmanlıca, inceliği itibariyle bu ehramın zirvesiydi. Osmanlıca, bütün Türk milletlerinin münevverlerinin anlaştıkları bir lehçe - Diyalekt idi. Fakat bu Osmanlıca içinde diğer Türk lehçelerinin hiçbirinde olmayan, Arapça ve Farsça kelimeler bulunuyordu. Şimdiki cereyan ve hareket: mübalâğa ve ifrata yap-

368

Şekil 84. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 358

Sayı No: 1993-308

Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934

Sayfa No: 358

Başlık: Bir Dilin Yeniden Doğuşu

Nesir:

Deniz

Yüzündeki esmer duman, ağır, ağır çözülüp kalıyor. Günün taze ışıklarıyla ağır sular kayalara sokulup soruyor: uyudun mu güzel, uyudun mu güzel.. bu yumuşak ses perde berde yükseliyor. Birden kırk-kırıklarla karaya dökülüyor. Sonra; uzun eteklerini toplayıp çekiliyor. Gidemedi, geliyor, işte yine onun ayaklarına kapanıp yayıldı.

Kayaların göğsü artık dayanamıyor. Çoktan soğudu, taş kesildi, teni üfaldı ince, ince dağıldı. Deniz hırçın, hırçın ilerleyip taşları boğdukça, kovuklara giren sular; geri, geri dökülüyor. Sonra ince birer çizgi, daha sonra da gözyaşı gibi birer damla su inip uclarda titriyor.

Gün yükseldi, penbelikler eridi. Beyaz ateş suları yakıyor. Deniz yüzüne sayısız ve ufak birer güneş sıkıştırarak, sonsuz küçük ayna kırıntılarını oynatarak gözleri yaşıyor. Bir kotra, gölgesine yakın inik yelkenlerle, öyle üstü yanan suları, kumrular da düşük kanatlarla durgun karayı bekliyor.

Yavaş, yavaş denizin düzlüğü siliniyor, kopuktan mermer taşlar; kıvrımlarla canlanıp yürüyor, kıyılar da hanteller işliyor. Arasına, karanın önüne toplanıp, ısıtılmış gibi olduğu yerde kayıyor. Çok ufak sivri külâhlarla batıp çıkıyor. Biraz sonra kırışıklar düzeliyor, çözülüp arka, arkaya kalın çizgilerle bir ordu

muş ve bu sebeple manasızlaşmış olan inelikten taşış edilmemiş ve sağlam esaslara dayanan Türk lehçesine, ana yurda, Turan'a dönüşü ifade etmektedir. Türk halk ekseriyetine yabancı kalan Osmanlıcadan Türk dilinin mümkün olduğu derecede kurtarılması — Türk Maarif nazırının ilk dil kurultayında beyan ettiği veçhile — dil hareketinin başlıca amacı vâzifesidir. Halka yabancı ve gayri millî olan Osmanlılık, Türkiye'nin yeniden kurucuları tarafından siyasi, mali ve iktisadi sahalarda bertaraf edilmiştir. Türk millî ihtilâl inkılâbı Osmanlılığa karşı yapılan bir inkılâptır. Şimdiye sıra, en nazik olan ve millî doğuştan en kuvvetli bir tesir hasıl etmesi lâzım gelen bir sahaya, kültür sahasına ve bunun vasıtası olan dil ıslahatına gelmiştir. Eğer hâkim ve rehber vaziyetinde olan Türk nesillerinin yalnız münevverleri değil, aynı zamanda heyeti umumiyesi ve halk tabakaları tarafından da anlaşılabilir müttehit bir lisan yaratmağa muvaffak olacak olursa bu takdirde Türkiye için hakiki ve eîhan siyaseti bakımından büyük ehemmiyeti haiz olabilecek ufaklar açılacaktır. Bununla beraber evvelce Panturanizmden bahsedildiği gibi şimdi derhal bir Pantürkizmden bahsetmeğe lüzum yoktur.

Berliner Tageblatt gazetesi
İstanbul muhabiri
Paul Holzinger

gibi akıyor. Birden orda yolda duruyor, gölgeli mavi renkler dümdüz uzanıyor. Üzerinde vapur ve gemilerin bıraktığı akçıl yollar, dolanıp gidiyordu.

Bulutlar göründü, gök yüzünü çatmıştı. yavaş, yavaş yuvarlak, siyah ve geniş bir etek denizin üzerine yayılıp sarktı. Deniz kurşunileşti, morardı ve kuşlar öteye beriye uçtular. Deniz asaz ve durgun göğe bakıyor... Yelin bağı buyruğunu verdi: en öndeki uğuldayıp atıldı, şimdi arka arkaya, sonsuz ışıklarla ortalık karıştı. Ağaçlar yattı, yapraklar koparcasına sallandılar. Evlerin tahtaları iniliyor, daha olmadı. Bulutlar iyice kararmadı. Bir daha, delicesine bir yel atıldı, ortalığı altüst etti.. kopan tozlar, boşlukta donuyor. İlk damla ve arkasından kendini tutamayan gök, gürleyip boğandı. Suları, yelin dört yandan esisi birleştiriyor ve sular; enli, geniş dökülüyor, dallara çarptıkça, havada çağlayanlar akıyor ve sağa sola buz rengi kollar atarak dağılıyordu. Yağmur yelin elinde gökten aşağı, kendi renginde yaş bir cam örüp havaya takıyor, bu camlar şehrin üzerinden arka, arkaya gelerek evlere buğudan ıslak bir örtü çekiyordu.. Yağmurun titriyen derin ve kalın camı, kara ile deniz ve göğü, sisten bir kueğe benzetmişti. Deniz şimdi, ıslak ve akçıl..

Yağmurun durmayan fiskelerile; dövüle dövüle yüzünde koyu ve ufak düğmeler beliriyor. Yağmur yağdukça rengi akıp gidiyor.. Bulutların arası açılıyor. Mavi gök beliriyor.. Yaş ve kalın cam çözülür.. Denizin rengi, geri döndü. Yavaş, yavaş sular esmerleşt. Yayılan akşam sularla akmağa başladı. Kıyılar karanlığın içine, dalgın, dalgın karıştı..

Evler loğlaşıyor. Minareler esmerliğin içinde, yalnız ve süzgün uzanıyorlardı. Ağaçların aralarını, karanlık doldurdu ve tek, koyu koyu gölgelikler ördü. Artık denize; akşamın koyu camlı fevrieleri takıldı ve kapkara yollar uzaklara dayandı.

Deniz, kızallıklar içinde, yaşlı ve donuk, üzgün bir yüze benziyor. Evler, çürük mantar renginde, karanlığın dişiyle yontula, yontula ufalıp eridi. Denizin koyu siyah karanlıkları hissedildi ve kıyılara simsiyah saçlı büyük bir baş gibi çarptı. Kumlar tek bir sesle döküldü ve çağladı..

Şimdi de, ayın baygın ışığı, masallara benzeyen uzak yollar işliyor.

Deniz saçları ile yıkana, yıkana beyaz telleriyle titriyordu.

Bir yelkenli uzun yolun çizgisinden içeri girdi ve parladı.. Tatlı bir kımıldanışla sulara saptı. Işık yoldan ayrılmak istemiyor, duruyor, hep orada, yürüyüp gidemiyor. Uyudum, uyandım, deniz ışıklar içinde süzülüp uzanıyordu. Yavaş, yavaş ay çekildi. Bakır rengi, donuk bir ışık biraz durdu, sonra söndü. Deniz, karanlıkta kaldı. Uyumak istedi. Şimdi de tan yerinde gün, gecenin örtüsünü beyaz bıçağıyla kesti. Günün dinlenmiş taze renkleri belirdi. Deniz sırtında esmer tülüyle yorgun ve ağır kımıldadı..

M. Vahit Yusufoglu

Şekil 85. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 359

Sayı No: 1993-308

Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934

Sayfa No: 359

Başlık: Bir Dilin Yeniden Doğuşu (Devamı)

DİL SAVAŞI

Bugün Türk ilinin her bucağında ve kültür ocağımız olan halkevlerinin sıcak kucağında toplanan kardeşlerimiz iki yıl önce, 26 eylülde başlanmış olan dil savaşının ve birinci kurultayın yıldönümünü kutluyorlar. Bu dil savaşı, siyasi istiklâl savaşı kadar büyüktür. En yüce şekilde kutlanmak, bugünü sayılı bayramlarımız sırasına koymak çok yerinde değerli bir iştir.

Memleketin kurulmasını, milletin kalkınmasını yüce ülkeler arkasından ilerlemesini başaran ulu önderimiz, her işi sırasıyla yapmasını çok iyi bilen büyük Gazimiz kültür yarlığımızın temel taşı olan dil ve tarih işlerine de güçlü, yapıcı, yaratıcı ellerini uzattı, ışıklı bir yol daha açtı. Türk soyu göğsünü kabartarak öğüsün, tarihini okurken, edebiyatını gözden geçirirken atalarımızın ünlü işlerini anlasın, Türkün yaratıcı, arkasından erişilmez medeniyetçi bir budun olduğunu görsün, Türkün geçmiş çağlardaki parlak tarihi meydana çıkarılmış, çok zengin olan dili işlenip güzelleştirilmeğe başlanmıştır.

İki yıldanberi başladığımız dil savaşının ne kadar köklü ve büyük olduğunu, değerinin ölçülemeyecek derecede yüksek bulunduğunu anlamak için eski çağlara doğru bakmalıyız. San'at, ticaret, ziraat işlerinde her vakit başka milletler kılavuzluk etmiş bulunan milletimizin örnek olacak güzel bir dili vardı, yabancıardan yardım görmeye ihtiyacı yoktu. En eski sayılan Mezopotamya'daki «çivi» yazısının, Mısır hiyeroglifinin kökleri tünkün maldır, Türk kafasından doğmuş ölmüş âbidelerdir. Her milletten önce yazıyı icat etmiş olan türkler dillerini, yazılarını çok olgun bir şekle koymuşlar ve bu medeniyet vasıtasını acunun her yakasına götürmüşler bitmez, tükenmez eserler bırakmışlardır.

Sümerlerin, Etilerin milâttan çok öncelere ait eserleri bu sözlerimizin doğruluğunu anlatmağa, inandırmaya yetişir sanırım. Milâttan önce en olgun ve işlenmiş dile, yazıya malik olan atalarımız orta çağın bir kısmında da güzel, zengin bir dilin sahibi idiler.

6, 7, 8, 9 uncu asırlardan kalmış olan Gök türk ve Uygur yazıları o çağlarda dilimizin ne kadar düzensiz ve güzel olduğunu, yabancı dillerin boyundurduğundan uzak bulunduğunu, atalarımızın siyasi istiklâl kadar dil istiklâline de dört elle sarılmış olduklarını, Asyanın dört bucağından toprak altından çıkarılan taş parçaları türkün kültür yolundaki başarılarını gösteriyor.

Yer yuvarlaklığının her parçasına el ozatmış, medeniyet ışığını elinden bırakmamış olan soyumuz yürekten gelen bir durgunlukla kültürünün yükselmesine çalışmış ise de batıdan kopan Türk illerine doğru ilerleyen bir kasırga türkün hem siyasi istiklâlini, hem dil istiklâlini sarmış, yabancı sözler yazı dilimizi altüst etmiştir.

Arap ordularının Türk illerine, islâmîğin türkler arasına yayılması, yerleşmesi üzerine eski Türk eserleri ortadan kaldırılmış, yokedilmiş ise de kökü sağlam ve zengin o'an dilimiz en sevimli özlü bugüne kadar harp arasında yaşamış, inceliğini, süsünü bitirmemiştir.

Ortaçağın ikinci kısmında Asya ve Avrupaya bakan olursak Hristiyan ülkelerinde lâtince'nin, Islâm

yurtlarında da Arap dilinin her dile üstün tutulmak istendiğini görürüz. Islâm medeniyetine eşsiz eserler armağan etmiş olan Türk bilginleri Arap Acem dillerini üstün tutmuşlar, ana dilimizi benimsememişlerdir. Kendi bilginlerimizin dokuzuncu asırdan bahyan bu kötü gidişle Ganze, Selçuk, Osmanlı imparatorlukları devrinde de bırakılmamış, güzel dilimiz arapça ve acemcenin boyunduruğu altına düşürülmüştür. Atalarımızın kıskançlıkla kurdıkları kültür işi, dedelerimizin bilhassa okur yazar geçinenlerimizin kısa görüşlerine kurban olmuştur. Oyle günler olmuştur ki bilginlerimiz arapça, acemce [sıralama terkipler ve cümlelerle yazıların dolduruyorlar ve bununla da öğünüyorlardı. Halkın anlamadığı bir dille yazılmış olan yazıların ne kadar özü güzel olursa olsun yurt için, soy için mutlu bir iş sayılmazdı.

Ediplerimiz, şairlerimiz düne kadar yabancı dillerin boyundurduğundan kurtulmağı düşünmüşler halde, Avrupada Lâtin olmayan milletler on altıncı asırda lâtinceyi attılar ve ana dillerin işlemeğe, ilerletmeğe koyuldular. Bugün çok otgun ve yaygın gördüğümüz batı dilleri beş asırlık bir çalışmanın verimidir. Meselâ almanca'yı yabancı dillerin baskısı altından kurtulmağa çalışmak, yurdu için giriştiği savaşlarda üstün gelmiş olan «Lüter»de halk dilindeki zengin kaynaklara el uzatark millî edebiyatın himniyi kurmuş, dil yapılarına örnek olmuştur. Avrupadaki «Rönesans» denilen her çeşit bilgi doğumuna, uyanıklığa karşı arkasını çevirmiş, kulaklarını tıkamış olan saltanatın hükümetinin edipleri, şairleri halkın ruhunu okşamayan, halka çok yabancı olan bir dil kullanıyorlardı. Dilecilerimizin bu kötü gidişleri asırlarca sürmüş hattâ düne kadar devam etmiştir. Adlarını sevgi ve saygı ile andığımız dünkü şairlerimiz bile yabancı dillerin boyundurduğundan siyrlanmışlardır.

Türkün gücünü, yigizliğini, büyüklüğünü yürekten gelen yüce bir duygu ile söylemek isteyen değerli bir şairimizin yazısından bir parça okuyalım:

(En küçük dahî tubayı sıyt u satvetinin — dehre fersalan bir şehperi celâl açıyorken)

İşte görüyorsunuz ki dil bakımından bu sözlerde korkunç bir yabancılık var. Mevzuun büyüklüğü, şairin güzel duygusu yabancılıklar arasında kaybolup gidiyor. İşte kültür işinin yaşayışımızda, varlığımızda ne kadar büyük bir yer tuttuğunu, kökü, sağlamlığı, yaygınlığı yönünden eşsiz bir dil olan türkçemizin işlenmiş, düzen verilmiş diller sırasına çıkarılmasının gerekli bulunduğunu — başka işlerde olduğu gibi — yine ulu Gazimiz sezdi ve gördü. Artık yüce önderimizin el koyduğu bu işte başarılacaktı. Kurulacak büyük yapının emekçilerini, işçilerini seçen olu devlet başkanı, dil derneğinin işlerini yüce görüşleri ve yardımlarıyla kolaylaştırdı. Yüreği budun ve yurt duygularıyla çarpan bilgil soydaşlar dil savaşına el birliğile arıldılar ve bu işte de gösterilen çığırda, ılıdaktı yolda sevinerek yürümeğe başladılar.

Büyük gazimize, Türk Dili Derneğine saygı ve sevgilerimizi sunmağı bir borç bilirim.

* Akın
O. Selçuk

372

Şekil 86. Resimli Uyanış Dergisi 1934/01 Syf. 362

Sayı No: 1993-308

Yayın Tarihi: 1 Kasım 1934

Sayfa No: 362

Başlık: Dil Savaşı

Öztürkçe:

Tanruların bir derneği

Çanakkale Mebusu ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti. azasından Ahmet Cevat Bey, klâsik eserleri tercüme ile uğraşmağa başlamıştır. Yapmış olduğu tercümelere birini, "Hakimiyeti Milliye", refikimizden bir örnek olarak ıktibas ediyoruz:

Erten güzel Titon'un yatağından kalktı: Tanrılara, adamlar, ışığı göstermek için. Tanrılar danışık için toplanmışlardı bile; Jüpiter, yıldırımlarıyla yeri sarsan, erki sonsuz Jübiter de onların ortasında oturmuştu. Tanrıçe Minerva onlara Kalipso'nun sarayında Ülîs'in çekmekte olduğu sıkıntıları anlatıyordu.

«Ülî Jüpiter, siz de ölmez tanrılar!» dedi onlara «elinde altın çubuk tutan hangi han vardı ki yavaşlıktan, yarığastan, doğruluk ve gönüllük yollarından ayrılmasın? Ya, kim vardır ki bütün işledikleri için törü olarak ancak öz dileğini bilsin de türlü yamanlıklara, yavuluklara kendini kaptırmasın; hele tengriken Ülîs'in adamları arasında onu anan tek birinin kalmadığını gördükten sonra? O ise onlara karşı hep bir baba iyiliklerini saçardı! O şimdi bir ada üzerinde kalmış: türlü üzüntüler, cansıkıntıları altında ezgin, istemiyerek Kalipso'nun sarayında tutsak, anayurduna dönmiye bir yolu kalmamış: çünkü engin deniz deniz üzerinde kendisini götürecektir ne gemisi, ne de kürekçisi var. Babasından salık almak için Pîlos ile Lakedemon'a giden biricik oğlu dahi, yakında, canını almak üzere pusu kurmuş olan savlamecilerin tuzacağına düşecek.»

Yıldırımın izisi ona yanıt verdi:

«Kızım bize neler söylüyorsunuz? Ülîs'in, ülkesine dönüşünde, yatlılarından kaç alması için gereken ölçülerini kendin almadın mı?

Telemek'i de kendin bildiğin gibi yürüt. Buna erkin yok mudur? Onu engelsiz anayurduna ulaştır; savlameciler, senin buyruğunla, yavuzsamlarını işlemeyen dönsünler.»

Bu tanrı böyle diyerek oğlu Merkür'ü çağırdı:

«Merkür,» dedi ona, «başka tabaklarından ayrı, buyrultularımı yerlerine ileten hep sensin; şimdi de git, Kalipso'ya iyi bir öğüt ver; Ülîs'in adadan çıkıp gitmesine göynünü et, ki o da ülgesine dönsün; ancak ona ne bir tağır, ne bir kişi, kimse kılavuzluk etmesin: kendi başına bir sal üstünde kalsın; sonsuz emeklerden sonra, yirminci gün, bitnel Eşerya'ya varsın: burası gönençte ölmelere yaklaşan Feakienlerin ülkesidir. Bu kutlu elgün ona bir tanrı gibi saygı gösterecek, onu kendi ülkesine ulaştıracak; ona tung, altın, oflaz dokumalar verecek; bir sözle, onu bunca sıyurgallarla, armaganlarla ağırlyacaklar ki, Truva'da

Gençlerin yazıları:

Kotramız...

Denizde akşamhyan,
Kotramız kuytularda;
Yıldızlardan damhyan
Yakamozlar sularda;
Kotramız kuytularda...

Işıklı yorganında,
Mışıl, mışıl uyuyor;
Şehir, nehrin yanında,
Ninnisini duyuyor;
Mışıl, mışıl uyuyor...

Sahillerin kolunda,
Dalgalar sayıklıyor;
Gece sonsuz yolunda,
Işığı ayıklıyor;
Dalgalar sayıklıyor...

Sükûnetin, rüzgârlar,
Beşigini sallıyor;
Bîrer fidan kadarlar,
Karanlığı dallıyor;
Beşigini sallıyor...

Denizde akşamhyan,
Kotramız kuytularda;
Yıldızlardan damhyan,
Yakamozlar sularda;
Kotramız kuytularda...

M. Hulûsi

payına düşen bütün alanı, gemilerine bindirdiği gibi, engelsiz yurduna götürebilseydi bile zenginliği daha az olurdu; uğur yazısı, onun, sevgili yurduna böyle dönmesini, sevdiklerine ve sarayına böyle kavuşmasını istiyor.» Dedi ve Merkür bu buyruğa boyun eğdi.

Ahmet Cevat

Erten = şafak; bir tanrıçe olarak tasarlanmaktadır (l'Aurore)

Könüllük = Adalet

Tengriken = Semavi, ilâhi (divin céleste)

Savlameci = İddiakâr, müddei (prétendant, poursuivant)

İzi = Mevlâ, sahip

Yanıt = Cevap

Yath = Hasım, düşman

Gerekmek'ten; gereken = İcap eden

Yavuz sanı = Sûniyet, sûikast

Törü = Kanun

Tapık = Hizmet, memuriyet (fonction)

Bitnel = Münbit, mahsuldar

Gönenç = Saadet

Elgün = Halk (peuple)

Oflaz = Nefis, muhteşem

Sıyurgal = İhsan

Alanç = Ganimet

Uğur yazısı = Kader (le destin)

Buyun eğdi = İtaat etti.

Şekil 87. Resimli Uyanış Dergisi 1934/29 Syf. 3

Sayı No: 1997-311

Yayın Tarihi: 29 Kasım 1934

Sayfa No: 3

Başlık: Öz Türkçe

ÖZTÜRKÇE ŞİİRLER :*Tan yolcusu*

Tan yeri ağardı, kırlar uykuda;
 Esin, yaprakları öptü koruda;
 Bir gönül deyişi hıçkırdı suda :
 Gene gün doğuşu yanıklık verdi !

Ozan kopuzunu aldı eline,
 Bir koşma okudu güner yeline,
 Öyle dokundu ki sevgi teline
 İçinin yankısı gökte çinerti.

Şu dağlar ardında gizlenen irşi
 Bu koşkun yolcunun sevinç güneşi,
 İşte o ışığa giden bu kişi
 Onu öge öge gönence erdi,

Vardı tan yolundan yanına onun,
 Baktı ki bekliyor güz gibi solgun,
 Dedi : Hey güneşim ağlıyor musun ?
 «Ağlama; ayrılık artık elverdi !

«Dinle, kopuzumun sesi ne şakrak,
 «Koşuğum su gibi çağlıyor bak !»
 İrşi kollarını ketez yaparak
 Göğsünü kopuzun üstüne gerdi,

Dedi : Bu pınarda serinleyim ben,
 «Yanarken hem gülüp hem inleyim ben,
 «Tan yolculuğunu an, dinleyim ben,
 «Benim beklediğim böyle bir erdi !»

Böyle kavuştular ışıkla kopuz,
 Konuştu öz dille tandan gelen uz,
 Hepimiz o yolun bir yolcusuyuz,
 Gün incilerin oraya serdi.

Halit Fahri

Deyişte geçen yeni Öz Türkçe şüirlerin anlamı :

Esin = Nesim, badısaba Deyiş = Şiir, destan Kopuz = Bir Türk sazı
 Yanıklık = Fırkat, hıran Güner = Fecir Ozan = Şair Yankı = Aksiseda
 Çimrenmek = Çınlamak İrşi = Peri Öğmek = Sena etmek Gönence = Sa-
 adet Koşkun = Şiir, neşide Uz = San'atkar Ketez = Çember.

İzmir'e göğüç

Akşam üstü ağlayarak baktım da yine,
 İzmir, İzmir... senin eşsiz güzelliğine.
 Işık bağı baştanbaşa sarılmış sana.
 İzmir, İzmir.. ezgi gibi gönle aksana !..
 Baktım : sular dalgalanıp parlıyordu.
 Bütün acun ayrılık ne acı diyordu.
 Baktım ısı duygularla Karşıyaka'ya,
 Öyle sandım ta içimden koptu bir kaya
 Yuvarlanıp şu başıboş denize düştü.
 O anda son bir hızla yer gökle öpüştü..
 İzmir, senden ayrılırken gönlüm sendedir.
 İzmir, İzmir.. sendeki bu arpağı nedir ?

Gece siyah saçlarını acuna yaydı.
 İzmir şimdi uzaklarda bir altın yaydı.
 Artık yalnız sonsuz deniz, yok mudur kara ?
 Söyle güzel İzmir nerde ? Söyle ankara !
 Söyle, söyle nerde benim genç yavruların ?
 Söyle onlar olmayınca ne olur Tanrım ?..
 Bu denli az zaman beni nasıl bağlatmış ?
 Anladım ki hocalık en yüksek bir tatmı.
 Ey bu uçsuz sevgisiyle gözümde tüten
 Oltu, Oltu.. gönence ile içimdesin sen.
 Ey denizler arasında kalan İzmir'im !
 Ey gönlümü çelen kontim, ey can İzmir'im !
 Bu gece de gözyaşlarım dinmeden aktı.
 İzmir, senden ayrı düşmek içimi yaktı...

Abdülkadir Karahan

Şiirde geçen öztürkçe şüirlerin karşılıkları :
 Göğüç = Hasret; Ezgi = Şiir; Acun = Dünya; Işı = Sıcak;
 Arpağı = Şiir; Denli = Kadar; Gönence = Saadet; Kent = Şehir.

AYIN TARİHİ

Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından neşredil-
 mekte olan AYIN TARİHİ'nin sekizinci sayısı da
 çıkmıştır. Cisim ve nefis bir cilt halinde çıkarılan
 bu eserlerin fiatı hemen hemen hiç pahasına denecek
 bir ucuzluktur. Alâ kâğıda basılmış beyüz sayfaya
 yakın bir cildi yarım liraya satmak cidden hayret
 edilecek bir hizmettir. Şark ve garb bütün dünya
 matbuatındaki mühim makalelerin tercümelerini
 ihtiva eden her cilt, başlıbaşına evrensel bir hazine-
 dir. Okuyucularımıza tavsiye ederiz.

Şekil 88. Resimli Uyanış Dergisi 1934/29 Syf. 13

Sayı No: 1997-311

Yayın Tarihi: 29 Kasım 1934

Sayfa No: 13

Başlık: Öz Türkçe Şiirler

*Öztürkçe:***Türk Dili**

Yüzyıllardanberi uyuyan Ozan,
Kopuzunla anlat bize yaşını.
Türklüğün tertemiz dilini bozan,
Gör, kara yılanın kopan başını.

Çelikten kolunu uzat yurduna,
Atatürk'ü göster de bozkurduna,
Yirminci yüz yılda o Alp Artuna,
Atmıştır Türklüğün temel taşını.

Türk dili yeniden acuna geldi,
Atatürk'ün adı gökleri deldi,
Ana yurddan akmış bir koca seldi,
Savaştı ve buldu bak adaşını.

Türklüğün tertemiz dilini bozan,
Gör kara yılanın kopan başını.
Yüzyıllardanberi uyuyan Ozan,
Kopuzunla anlat bize yaşını.

M. H.

Matbuatımızı diriye edelim !*Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim'e :*

Cumhuriyet Rejimimiz kurulduğundanberi bir çok Millî ve içtimai meselelerimiz kökünden halledildi. Önerme yolunda büyük bir aşkla çalışan Türk milleti bu yürüüşte de aynı derin zevklerle ilerliyor.

Memleketimizde haledilmemiş bazı küçük ve ikinci derecede ehemmiyeti haiz meselelerin günden güne halledildiklerini görüyoruz. Bu makalemizde memleketimizdeki ecebi gazetelerinden bahsederken son matbuat kanunundaki ofak olduğu kadar da lüzumlu noktaları göz önünde tutmağa çalışacağız.

Türkiyede, bilhassa İstanbulda birçok Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rumca Ermenice ihtimal müsevice gazeteler, mecmualar çıkıyor. Bunlar ekseriyetle gerek lisan ve mevzularındaki ahenksizlik ve gerekse basılış bakımından pekte güzel ve düzkün olmayan şeylerdir. Mecmualar ise ekseriyetle Beyoğlunun tozlu kahvelerinde pinekleyen ve muayyen bir meslek veya iş sahibi olmayan iyi kötü bir lise tahsili yapmış hevesli tatlı su frengi gençler tarafından çıkarılır. Ömürleri de kabiliyetleri kadar kısa olan bu mecmualar az bir zamanda batarlar, ve yine çıkarlar.

Bir taraftan bu, diğer taraftanda bize eski iğrenç devirleri hatırlatan bu ecebi matbuat herci merci devam ederken düşünüyörüz. Millî bir birlik halinde kuran devletler de, İstanbulumuzun bu haline benzeyen bir şehir var mıdır? Bazı tanıdıklarım beyoğlu sokaklarında berbat bir şiveyle konuşulan ecebi dillerden ve beyoğlunda çıkan ecebi gazetelerinden bahsederken Çinde Şanghay şehrinin hatırladıklarını söylüyorlar. Orada da vaziyet böyleymiş. Canı sıkılan tatlı su frengi bir gazete çıkarırmış.

Bugün Millî idarenin kuruluşundan 12-13 sene geçtiği halde İstanbulda - Türk tabası oldukları gibi - tercihen fransızca konuşanlar var. İstanbuldaki Fransız tabasının adedi bini geçmediği halde tam beş dane fransızca çıkıyor. Haftalık ve aylık mecmualar da ayrı. Medenî memleketlerde istenildiği dilde herkesin gazete çıkarmak hakkını yalnız aşırı liberalizm kabul edebilir. Kemalizm ise makul bir devletçidir. Bizde matbuat her şeyden evvel diriye edilmelidir.

Bugün İstanbulda çıkan rumca ve ermenice gazetelerden başka bir tane İspanyolca, bir tane İtalyanca ve bir tane de Almanca gazete çıkıyor. Bunlardan Türkische post günlükdür «Il Messagero degli Italiani» İtalyanca negriyatını şimdilik ayda bir defaya indirmiştir. İspanyolca Lavoz ise heftada bir çıkar.

Şehrimizde sayısı bini geçmeyen bir Alman ve aynı miktarda bir İtalyan cemaatinin mevcut olduğunu biliyoruz. Vaki başka memleketlerde bu kadar küçük kitleler için başlıbaşına bir gazete çıkmaz. Fakat bizde gazetecilik te bir nevi hastalık haline geldi.

İspanyol gazetesine gelince : bunun kimlerin ihtiyacına cevap vermek maksadiyle çıkarıldığını bilmiyoruz. Çünkü İstanbulda İspanyol kaç kişi var? Fakat adedi herhalde 100 ü geçmese gerek. İhtimal bu gazete 400 senedenberi topraklarımızda yaşadıkları halde ana dilleri yahudice olmyan fakat Türkçeyi de pek az olsun bilmyen yahudilerin yani İspanyolca konuşanlar için çıkıyor. Fransızcadan mada ecebi ve akalliyet gazeteleri aşağı yukarı bunlardan ibaret. Şimdi gelelim Fransızca matbuata :

Şehrimizdeki Türkçe gazetelerin sayısı kadar beş Fransızca gündelik gazete !. Ne şaşılacak şey doğrusu.. Acaba bugün Fransa'nın idaresi altında yaşayan Beruf, Şam, Tunus, Cezair... gibi şehirlerde bu kadar Fransızca gazete çıkıyor mu ?

Beyoğlu'nun bugünkü hakiki Türk ülkesinin kültüründen uzak bir müstemleke toprağı gibi öz dilimize yabancı bir hale sokanlar eminim ki gene bu gündelik ecebi gazetelerdir. Bugün Paris'te de 600 bin ecebi vardır. Fakat Paris'in herhangi bir mahallesine, bir köşesine gitseniz oradan Fransız kültürünün, Fransız lisanının aktığını görürsünüz. Meselâ Etoil mahallesi ile Bastille mahallesi arasında hiçbir fark yoktur. Bizde de böyle midir? Acaba Beyoğlu ile Fatih veya Beyazıt aynı derecede Türk müdür?

İstanbul rıhtımına çıkan bir ecebinin kulaklarına çarpan ilk ses şu oluyor.

«Neotera, Apoyevmatini, Dimokratiya...»

Bu sınır dışı insanları Acaba Atınada mı yoksa İstanbul'da mı olduklarını bilmiyorlar. Beyoğlunda gene aynı fena şiveyle bu sefer başka gazete isimleri işitiyorlar.

«La Journal d'Orient, İstanbul, La Republique...»

İlk önce şunu söylemek isteriz ki Türk dilinde olmıyan gatelere sokakta gazete satıcıları tarafında bağırarak satılmaları derhal yasak edilmelidir. Dünyanın hiçbir şehrinde o memleketin diliyle çıkmıyan gazeteler sokaklarda satılmaz. Bunları köşe başlarında tütüncü dükkânlarında bulabilirsiniz.

Şimdi vatandaşların Fransızca, İngilizce, Alman-

Şekil 89. Resimli Uyanış Dergisi 1934/06 Syf. 18

Sayı No: 1998-313

Yayın Tarihi: 6 Aralık 1934

Sayfa No: 18

Başlık: Öz Türkçe

lazına götürmiye ahtetmişler gibi... Bir yönden baysal üzeldenberi çırpınan uluslar acunun aygınlığını bozmiya, uzak batının yaltıracak ve mutlu uluslarını yakın doğuya denli getirmek istiyorlar.

Adem oğulları üzeldenberi böyledir. Onlarda acun gibi her kurun dönekir. Dilekleri hergün bir acıyacak doğurmaktadır.

Geçen yedi günde telyazıları Balkanlarda yeni acı bir duyum verdi. Bulgar dağılı silâhlıları Yunan topraklarına kaçan zavallı Türklerin arkalarından kovayarak ta sınırları aşarak onları açlar gibi parçaladılar. Ne kötü bir duyum bu! Ne kahpece arkadan bir vuruş bu!

Bulgarlar, değil Balkanlar, bütün acunun en dar kafalı, en yalaz gözlü gürensiz insanlarıdır. Onlar kadar kandan kıvanç duyan kişiler pek azdır. Onlar üzeldenberi böyledir. Dövüşmek ve savaştan kaçan bay, bayan ve çocukları bir koyun sürüsü gibi öldürmek onların en ulusal ülküleridir.

Geçen yıllardaki tarihe Razgrat gibi bir acıyacak sokan bu ulus, bugün de aynı toprak insanlarına olmadık kötülükler yapıyorlar. Onlar için yerin üstündekilerle altındakiler hepsi bir.

Ey batının barış için çabalyan mutlu ulusları!

Acunun her yönüne savaş yalazı sokmaya yeltenen bu güneş ve bu sessizliği yıkmaya atılan Balkan dağları geliyor. Savulun!

Tayyar Fethi BÜTÜN

Arap harflerini bıraktığımız gün gazetemize Öztürkçe bir ad koymuştuk: UYANIŞ. Bugün 44 yaşına basan SERVETİFÜNÜN 1929 harf değişikliğinde, aldığı Uyanış adını büyük sevgiyle kendine bir başlık yapmıştır.

TUTUM HAFTASI BAŞLADI

Budunun her yerinde beşinci ulusal ekonomi ve tutum haftası başladı. Büyük Başbakan İsmet İnönü bu yılın haftasını da dün saat 15 te Ankara Halkevinde radyo ile ulusa karşı ve bütün acuna yayılan bir söylevle açtı.

Çok değer verilen bu söylevle Başbakan'ın beş yıl önce başlanan bu değerli ve ulusal işten alınan verimleri kamunun gözleri önüne koydu.

YURDDAŞ;

Yerli malı kullanmak, yurda bağlı olmak demektir. On para harcarken bile kimin cebine girdiğini düşün.

Yerli malı kullanmak milli ahlakımız olmalıdır. Milli istihsalın artması, yerli malı kullanmakla gerçekleşir.

M. İ. ve T. C.

Öztürkçe:

Soyumuz, Dilimiz..

Bu ulu soy Altaylarda, Bozkırlarda doğmuştur:
Nice sisi tepelemiş, nice düman boğmuştur.
Onu tutup anlatmıştır budunlara bin masal;
Onun ünü olup kalmış yeryüzünde acunsal.
Tek bir ateş eritmemiş onda olan perkliği,
O göstermiş adamhğa en evrensel erkliği.
O vurmıştır us atına üzengiler, dizginler.
Onda gelmiş nice ozan, nice ulu b'ginler.
İpeklerden çok andır örgüsünün bükümü,
Bu soydadır öz dillere deyim vermek yükümü.
Onu gördü kara yeller, onu gördü ak dağlar.
İlk (gün aydın!) ona dedi yeryüzünde erçağlar.
Nice ılık yapısının onda durur kireci,
Onda bugün varlık buldu ululuğun kereci.
İl sevgisi, dil sevgisi Türk soyunda atandır;
Ülkü için can da vermek bizim için kazançtır.
Bu soy şimdi bize diyor: Öz dilinde doğan ol;
Gidip ara ılıkları, karanlığı kovan ol!
Ülkümüzün karşısında gerek değil boş durmak;
Böyle bir iş, sapkınların gösterdiği azgıdır.
Ana dilin dileğini bulup ona koşturmak,
Atatürk'ün, alnımıza oyduğu bir yazıdır.
Sarp yamaca ermek için çeksek bile sıkıntı;
O sıkıntı yolumuzda azık olsun bizlere.
Şimden sonra yolumuzda kahrısa bir yıkıntı,
Başka söz yok arkadaşlar, yazık olsun bizlere.

Fazıl Ahmet

Perklik = Muhkemlik; Erklık = İstidat; Us = Akıl, fikir; Yü-
küm = Vazife; Deyim = İfade; Erçağ = İlk zaman; Kerec =
Malzeme; Acunsal = Dünyesi; Sapkın = Sapmış, delalete düş-
müş; Azgı = Yoldan çıkan, delâlet; Yazgı = Kitabe.

Bulutlar..

Yellerin yaydığı ipekten saçlar,
Ey ılıklı göğün tülde örtüsü!
Ürperen yüzüyle bakar yamaçlar,
Gündüzün, gecenin biricik süsü!

Tepeler üstüne uzanır yatar;
Gecenin boynuna kolunu atar;
Uzanır, hızlanır: sanki bir katar;
Gündüzün, gecenin biricik süsü!

Rüzgârın yularsız, gemsiz atları;
Yıkılan çatının hırdavatları;
Yer ve gökyüzünün orta katları;
Ey ılıklı göğün tülde örtüsü!
Ömürler tükendi «aldırmayın» der.
Her yanı dağınık, bak, bana benzer:
Bağlanır, çözülür, ayrılır gezir;
Gündüzün, gecenin süslü örtüsü.

M. Hulûsi Dosdoğru

Şekil 90. Resimli Uyanış Dergisi 1934/13 Syf. 35

Sayı No: 1999-314

Yayın Tarihi: 13 Aralık 1934

Sayfa No: 35

Başlık: Öz Türkçe

Öztürkçe:

Atatürk

Bütün çağlar içinde en büyük Türkün adı:
Atatürk.. Yıldızların görmediği bir Oğan..
Güneyden Günbatara bu ad nasıl çınladı,
Nasıl gökler gürlendi dağlarda yankulardan...

Atatürk.. adı gibi yücedir yücelerden..
Soy ağacı üstünde ün veriyor her dala..
Tan yerine kavuşup o sonsuz gecelerden
Adını gün yazıyor sönmez parıltılarla...

Bozkırlarda yol aldı güne eren dergeler,
Aydınlığı yayıldı en uzak öceklere.
Kurtardığı ülkeden dağıldı son gölgeler,
Atatürk güneşini saldı geleceklere.

Atatürk... Hey acuna adı sığmaz ulumuz,
Nice tunç abakların üstünden bakıyorsun.
Senin gibi coşmadı ne Atilla, ne Oğuz.
Sen ışık dalgasının, köpürmüş akıyorsun.

Halit Fabri

Delcassé

Son zamanlarda Fransız diplomasisinin en tanınmış şahsiyetlerinden biri olan ve eski Bizans imparatorlarından birinin ismini taşıyan Bay Maurice Paléologue umumî harbin mukaddematına dair (dünya politikasının büyük bir geçiti 1604-1906) namıyla tarihi ve siyasi bir kitabı neşretti.

Muharrirlerden Bay Marcel Chamina'de bu kitabı hakkında Bay Paléologue ile bir mülakat yapmış, ben de okuyucularına bu mülakatın meşhur Fransız hariciye nazırı Bay Delcassé'ye aid olan kısmını tercüme ederek arzeliyorum :

Umumî harbin mukaddematını müdhîş bir açık gözlülükle büyük bir adam anlayıp muhakeme edebildi. Bu adam büyük bir nazırdı ve tarihte mühim bir isim bırakacaktır: Delcassé

Bu adam Fransız zaferini vücutte getirenlerin birincilerindendir.

Delcassé tanıdığım insanların en hayretvericisi, en gizli tutanıydı. Hiç bir vakit teslim olmazdı. Yedi seneden fazla ben kendisiyle teşriki mesai ettim, hiç bir gün yanından ayrılmadım. Bunun için tekzip edilmeden söyleyebilirim ki kendisine yaklaşanlardan ne nazırlar, ne maiyeti, ne akraba ve taallukatı ve ne dostları, hasılı hiç kimse hiç bir vakit fikrine nüfuz edememişler ve ondan bir sır alamamışlardır.

Onda gizlilik ve politika aşkı vardı. Delcassé politikadan başka hiç bir şeyle hatta tarihle bile alakadar olmazdı. Kendisine bazan tarihten bahsedecek olsam: «Tarih mi? Onu yalnız selâmlamakla iktifa ederim» derdi. Onun bütün vaktini işgal eden yalnız politikaydı, yani Fransa'ya hizmet etmek ve Alsas ile Loren'i almak.

Bütün düşüncesi, bütün işi bundan ibaretti. Hayatta bu onun yegâne gayesi ve sebebi bakasıydı. Hatta bu gaye hayatının sonlarına doğru onun bütün maneviyatını teşkil ediyordu. Artık vatanperverlikten ibaret bir mahlûk olmuştu ve artık realiteyi lâzım

olduğu kadar açık gözlülükle göremiyordu bile.

Delcassé benim için bir Jeanne d'Arc olmuştu ve zaten kendisi bu vatanperver kıza pek severdi. Onu âdeta bir millî Allah diye telâkki ederdi. Delcassé ne tenevvür etmek ne de kendini müdafaa eylemek için bir vesika saklamazdı. Dosyası yoktu.

Çok defa mühim ve mahrem meselelere dair kalem aldığım yazıları nezaretin kasasına koyub saklayacağım vakit «Size de bunun bir suretini çıkartayım mı? Belki hususî evrakınız arasında bu kâğıdın da bulunmasını istersiniz» dediğimde o bana hayretle bakar ve «hususî evrakım yoktur» diye cevap verirdi.

Hariciye nazırlığı zamanında Paul Cambon, Barrère vesair zavattan hususî surette bir çok mahrem ve mühim mektub almıştı. Almanlar umumî harbin iptidalarında Belçika'ya hücum ettikleri esnada bütün bu mektupları kendisi bizzat birer birer yakmıştı. Delcassé müdhîş bir pazarlıke, birinci sınıf bir manevracı, pek usta bir diplomattı, çabuk ve iyi görürdü:

İyi hatırlarım, Chamberlain'i ve Lord Lansdowne ile müzakere edip Londra'dan döndüğü vakit beni yanına çağırarak seyahati hakkında bana bir muhtıra yazdırmıştı. (O seyahatte hiç bir mukavelename imza edilmediği halde şifahen bütün esaslı ve mühim meseleler görüşülüb mutabık kalmıştı.) Delcassé bana muhtırayı yazdırırken «Lord Lansdowne bana veda ederken ne dedi bilir misin? diye sordu, ve bana: Nazır hazretleri artık Rusya'yı bize getireceğinizi bir ümit edesim, dedi. — Hayır, size Rusya'yı getirmeyeceğim, diye cevap verdim ve Rusya'nın bir tranpaya zemin teşkil ettiği hissini taşımasını istemem, bu bir hata olacaktır, fakat aranızda bir yakınlaşmayı temin etmek için her türlü fırsatı vücutte getirmeğe çalışacağım, Rusya kendiliğinden gelmelidir. Bizimle birleşmek için Rusya kendiliğinden müracaatte bulunmalıdır, diye ilâve ettim.»

Hakikaten de öyle oldu. İşte bu vaka Delcassé'nin nasıl pazarlık ettiğini, nasıl iyi, doğru, çabuk ve uzak gördüğünü gösterir.

Belki Fas'daki Tanca meselesinde biraz daha ziyade siyaset göstermesi lâzımgeliyordu. Vakıa bu işte Delcassé haklıydı. Fakat takib ettiği siyaset meclisi vükelâ da hücumu uğruyor ve kimse tarafından ne ne anlaşıyor ne de müdafaa ediliyordu.

Evet parlamento da izahat vermesi icab ederdi ve hatta efkârı umumiyeye meseleyi arz etmek lâzımgelirdi. Bu benim hissimdi ve kendisine arzettim. Fakat Delcassé parlamentonun aleyhindeydi ve bu müesseseyi hiç te sevmeydi. O vaktin meşhur adamlarını ve ezeümle Combes, André, Pelletan ve Ronvier'yi çekemezdi ve bunların işlerinden nefret ederdi.

Vukuat vakıa Delcassé'ye intikam aldırdı ve görüşlerinin tamamile doğru olduğunu isbat etti.

Delcassé'nin açık görüşlü siyasetinin hazırladığı bu umumî harb zaferinden Fransızlar pek az istifade ettiler. Bugün dünyanın vaziyeti pek müşküldür. Bütün dünya hastadır. Hele Almanya ile Şimalî Amerika'nın vaziyeti her memlekettten daha ziyade fenadır. Belki bu iki memleket müdhîş maceraların arefesinde bulunuyorlar. Belki de Fransa her memlekettten daha iyi bir vaziyettedir. Az bir sikkatle Fransa'nın işleri yoluna girebilir. Eğer bugünkü fenalıkların

Şekil 91. Resimli Uyanış Dergisi 1934/27 Syf. 66

Sayı No: 2000-315

Yayın Tarihi: 27 Aralık 1934

Sayfa No: 66

Başlık: Öz Türkçe

ve müslüman Bulgarlar, yurdun sadık oğulları hisle-riyle, yabancı ajanslarına artık kulak asmayacaklardır.»

Gene Sofya'da çıkan Slovo gazetesi de şöyle mütalea yürütüyor:

«Türk gazetelerinin bu yakışmaz hücumlarının bahanesi, Elen-Bulhar sınırı hadisesidir. Mesele malumdur ve Bulgar askerleri, yanlarında Bulgar arazisinde çalınmış koyunlarla müsaadesiz sınırı geçmek isteyen bazı Pomak aileleri üzerine ateş açmak mecburiyetinde kalmıştır. Türk gazetelerinin kullandıkları lisan çok gayri tabiidir.

Buna karşı verilecek bir tek cevabımız vardır ve o da şudur: Muhtelif devletlerin sınırlarında, askerlerin vazifesi müsaadesiz sınırı geçmek isteyenlerin üzerine ateş açmaktır. Bu, Avrupa'da da, Asya'da da böyledir. Başka dil getirmeğe hacet yoktur. Esasen bu kadar basit ve iptidai meseleler üzerinde münakaşa etmek bile manasızdır.

Eğer Türkler, Pomaklara karşı bir sevgi duyuyorlarsa bu zavallı ahali arasında yaptıkları propagandalara ve Anadolu'ya geçmek için teşviklere bir son vermeleri gerektir. Bunların arasından bir propagandaya kanarak Anadolu'ya geçmiş olanların bir çoğu geriye dönmektedir. Türk gazeteleri, bugünkü zamana hiç uymayan bu yakışmaz hücumlarına bir son vermektedirler.»

Yukarda Bulgar gazetelerinin yazılarına dikkat edilirse resmî veya hususî bir ajans haberinden farkı olmadığını anlarsınız. Mevzuun başlangıcı ile bi-tişî aynı kelimelerin, aynı sözlerin, ve hatta aynı kuruşuk iddialarla doludur.

Dost Bulgar gazetecilerine şunu hatırlatmak isteriz ki, senelerden aylardanberi hemen hergün adı bir zabıta vukuatı kabilinden günlük ölüm hadiselerinin bütün kurbanları türklere aittir. Bütün yapılan bu zulümler bu işkenceler, neden diğer ekalliyetlere yapılmıyor?.. asıl "muamma", denilen şey de budur.

Sonra gülünç olan da, biz Türkleri kendi aleyhlerinde uğraşan bir millet olarak kabul etmeleridir. Ne sakat bir görüş bu! Atatürk inkılabından sonra yeni Türkiyenin acun barışı için sarfettiği gayretleri bu yolda ve bu uğurda kazandığı bir çok müsbet hadiseleri nasıl da unutmuyorlar! doğrusu şaşılacak birşey değil bu ..

Biz Türkler Balkanları Bulgarlara karşı düşman yapmayı hatırımızdan bile geçirmeyiz. Hem buna sebep de yok. Çünkü o millet yaptığı hadiselerle kendisini, değil balkanlara bütün acuna tanıtmış ve tanıtır da ..

Bunu yazarken bile, gündelik gazetelere yeni bir Ajans haberinin geldiğini görüyoruz. Gene Bulgarlar ve Türk müslümanlar ..

Dost Bulgar hükümetinin bu çalışkan gazetecilerine bu vesile ile yapacağı işlere dair bir iki noktaya işaret edeyim..

Bu yeni uydurma havadislerle gazetelerinizi doldurmakdansa, kendi öz kanınızda olan Bulgar vatandaşlarınıza, yeni acunun gittiği yollara taban tabana zıt olan o vahşî ahlâklardan vaz geçmele-rine tavsiyede bulununuz .. Bu onlara çok lâzım. İşte bu kadar...

Öztürkçe:

Güner

Erten, ışıktan bir bür;
Açılır, gündüz olur.
Aklaşan saçları gür;
Yayılır, dümdüz olur.

Boğdudandır aydarı,
Alımlı bakışları,
Göz kapakları yanı,
Açılır, gündüz olur.

Esin; gökçene diz çök,
Koşuk söyle de dil dök,
Duruk, göğen deniz, gök
Yayılır, dümdüz olur.

Gökyüzünde bir kıymaç,
Bütünbay körpe gül saç;
Güner, evsen bir amaç,
Açılır, gündüz olur...

İlgim

Koşma gülün peşinden
Yalnayak, diken batar.
Yanan; çöl güneşinden
Boyna ilgıma çatar.

Gökçenler cilvez olur;
Gel, dersin, gelmez olur;
Gönlünü vermez olur,
Seni bir yere atar.

Göğen gözlü sarışın..
Yıldızlarla barışın;
Kamunuz da karışın:
Dizilin katar katar.

Ezgi var sesinizde;
Bizler nefesinizde;
Dilimi kesinizde,
Olmayım yalan atar...

M. H. Dosdoğru

Koşuklardaki öztürkçe sözlüklerin anlamı:

Güner = Fecir	Duruk = Berrak
Erten = Şafak	Göğen = Mavi
Bür = konca	Kıymaç = Gamze
Boğdu = Şua	Bütünbay = Tamamen
Aydar = Peçem	Evsen = Hafif
Alım = Cazibe	Amaç = Hedef
Esin = Sabah rüzgârı	İlgim = Serap
Gökçen = Dilber	Cilvez = Narin
Koşuk = Şiir	Ezgi = Ahenk

Şekil 92. Resimli Uyanış Dergisi 1934/27 Syf. 71

Sayı No: 2000-315

Yayın Tarihi: 27 Aralık 1934

Sayfa No: 71

Başlık: Öz Türkçe

göre cinayetin, açığa çıkarılmış bir memurun bincından başka bir sebebi yoktur.

Komünist mahfellerde, az çok belirmiş bir kanaatle bu görüş tarzı kabul edilmemekte ve siyasal cinayet fikri müdafaa edilmektedir. Şahsen çok sempatik, kolay görülebilir, sadeliğiyle halk arasında şöbret kazanmış olan Kirof'un şahsi düşmanı olmadığı ve olamayacağı ileri sürülmektedir. Esasen cinayet, Marksist doktoriniyle telif edilemez. Cinayet için ekonomik ve siyasal sebepler aranmalıdır. Radek bir kaç gün önce bize şah-sebebler nazariyesini hatırına getiremeyeceğini söylüyordu. Bazı bolşevikler bu kadar katı iddia etmiyorlarsa da Nikolaviyef'in Kirof'un hususi kâtipliğini yapmış olsa bile rıyasile onun emniyetini kazanmış gizli bir beyaz olabileceğini söylüyorlar. Bu münasebetle rejimin şiddetli bir düşmanı olduğu halde halis bir komünist görüncere Zinoviyef'e kâtiplik etmiş, sonra Rusya'dan kaçarak yabancı gazetelerde hatıralarını neşretmiş olan Boyanov'un misalini zikrediyorlar.

Nikolaviyef'in hareketi hakkında hangi görüş kabul edilirse edilsin, uyandırdığı büyük gürültülerle muhtelif tefsirlere yol açmakla, idari tedbirlere sebebiyet vermiş olmakla, bilvasita yol açmış olduğu iydamlarla, Kirof'un ölümü, şahsi sebeblerden ileri gelmiş olsa bile, siyasal bir mesele olmuştur.

Bu cinayet neticesinde alınmış olan şiddetli tedbirler rejimin bu en istikrarlı zamanında bizi yeniden ihtilâl ve kızıl tedhişin kahramanlık günlerine götürmektedir. Leningrad cinayetinin arifesinde gıdalarla vesika usulünün ilgasının 1 kânunusani 1935 de yapılacağı ilân edilmişti. Bu tedbir halkın bazı kısımları tarafından karışık duygularla karşılanmış işçilere bu usulle beraber nadir imtiyazlarından birinin ortadan kalkmakta olduğu fikrini vermiş olmakla beraber bir çokları bu kararı normal bir ekonomik sisteme doğru atılmış ilk adım saymışlardır. Ekmek vesikalarının kaldırılması Rusya'nın bütün birinci beş yıllık plân esnasında yaşamış olduğu seferi vaziyetin ilgası başlangıcına alâmetti. Bu tedbir piyasa, para ve

Öztürkçe:

1935

Birer yıldız sanılan
Gelecek günlere eş,
Her gönülde anılan
1935

Ömrün kısalan bağı,
Yılların en geç çağı,
Kurun'un basamağı,
1935

Mevsimler sağ, solu,
Günler döşeli yolu,
Sevinenlerle dolu
1935

Erişilmez emeldir,
Bizi sürüyen yeldir,
İsa'dan akan seldir
1935

M. H. Dadoğlu

iş ücretleri tabii usullerine dönüşün işaretiydi. Geçen temmuzda, hükümet, bu tedbirin uyandırmaktan geri kalmıyacağı manevi tesirleri düşünerek Gepen'de bir inkılâp yapmaya ve kapalı ihtilâl mahkemelerini ilğaya karar vermişti. Rejimin yumuşaması yolunda elde edilmiş olan neticeler Leningrad suikastının neticeleriyle tehdit edilmektedir.

Merkezi İera komitesinin bir kararıyla ceza kanunu ve hattâ anayasa değiştirilmiş bulunuyor. Tedhişçi suikastlarda affetmek hakkı merkezi İera komitesinden geri alınmış, süratli muhakeme ve derhal infaz edilebilecek idam usulü kabul edilmiştir. Bu suretle Gepen inkılâbı kısmen yok edilmiş oluyor.

Fakat bilhassa vahim olan, idare muhitlerini kaplamış olan yeni havadır. Ezilmiş sanılan sınıf düşmanı, bir bolşevik şefinin çalışma odasına kadar girmeye muvaffak olmuştur. Bu yüzden, idare makamlarını endişeye düşüren duygular anlaşılabilir. İki yıldanberi içerde ve dışarda inkişaf etmiş olan siyasanın mevcudiyeti tehlikeye girmiştir. Fakat belki de bu, yarını olmuştur muvakkat bir haleti ruhiyedir. Kirof'un ölümü sol unsurlarına bir miktar mesafe kazanmak imkânını vermiştir. Heyecan geçtikten sonra, iki yıldanberi, Kremline daha mutedil bir siyasa takib ettiren derin kuvvetlerin yeden galip gelecekleri düşünülebilir.

Anama

Anam, anam, Ah anam!
Sönüp gittin vah anam.
Sana vakitsiz kıydı,
Bu nasıl Allah anam.

Dağlar seçilmez oldu,
Beller geçilmez oldu,
Keysere dönen sular
Sensiz içilmez oldu.

Gözden sızan yaş olsam,
Ölüne yoldaş olsam,
Gelip geçen okurdu
Mezarına taş olsam.

Solan bir güz gülüsün,
Ne sevilen ölüsün,
Kara toprakta değil
Gönlümde gömülüsun.

İçime neler doldu,
Hayat bana derd oldu,
Mor sümbüllü vatanım
Sensiz bir gurbet oldu.

Ah anam şimdi nesin,
Söyliyemem nerdesin:
Bir canlı hayal oldun,
Benimle her yerdesin.

Mahşerde derler anam,
Kavuşmak inanamam,
İnansam da, bu uzun
Hasrete dayanamam.

Zalim sel oya oya
Yara açtı ovaya;
Bırakın ağlıyayım
Anama doya doya.

Bağın ne gülü kaldı,
Ne de bülbülü kaldı,
Yavrun böyle anasız
Boynu bükülü kaldı.

Ana başta tac imiş,
Her derde ilâç imiş,
Bir evlât pir olsa da
Anaya muhtac imiş!

Hüseyin Nail

Şekil 93. Resimli Uyanış Dergisi 1935/10 Syf. 103

Sayı No: 2003-318

Yayın Tarihi: 10 Ocak 1935

Sayfa No: 103

Başlık: Öz Türkçe

Dilin düzelmesi içinde

kesenkes son söz:

Yıllardanberi üzerinde bunca emekler çekerek çalıştığımız iş dilin düzelmesi işi daha başarılamadı. Kuşku duymadan söylemek gerektir ki dilin düzene girmesi istediğimiz gibi değişmesi değildir. Bu değişme, ulusun dileğine göre, yıllarca süren emeklerle kendiliğinden olacak ve uydurma bir dil olan Esperanto dili gibi birdenbire doğmayacaktır.

Dilin düzelmesinde bence üç dilek gözönünde tutulmalıdır.

1) Dilin zenginleşmesi gerektir. Her düşünceyi anlatabilecek, kılı kırk yaracak bir dilimiz olmalıdır. Bilgide, ozanlıkta, derin düşünmek için başkaca çare yoktur.

2) Dilin, bütün Türkelindeki yurddaşları birleştirmesi gerektir. Demek isterim ki, her yerde başka türlü değil; bütün Türk yurdunda bir tek dil olmalı. Şimdi birçok ayrırlıklarla birbirinden başka kolları ayrılmış Türk dili, bütün yurddaşların kolayca ve dosdoğru anlaşmalarına yarıyacak bir biçime girmelidir.

3) Dilimiz, ulusun ve içinde okumuşlarla köylüler arasında bir ayrılık gözetmeyecek biçimde işlenmesi ve ulusun düşünce, bilgi bakımından yükselmesine yardım etmesi gerektir.

Ulusal bağlılık böylece işlenmiş bir dille gücünü arttıracaktır. Dilin değişen her yeni sözünü bugün yaşıyan dilden almak böredur. Fakat bunu unutup ta çok eski yılların ölü sözlerini dilimize almak kötü olur. Gönül ister ki kimsecikler yazı dilini yadırgamasın, o yazı dili konuşma dilinin tıpkısı olsun, okumanın tadı ve değeri anlaşılın. İşte her kişinin anlayacağı bir yazı dili ulusun düşüncesini yüceltmiye yarıyabilir. Yoksa kimsenin okumaktan tad duymadığı yabancı sözlerle dolu yazılar ulusun yükselmesine yardım edemez. Hele frenkçe sözleri Türkçeye doldurmak büsbütün gülüne oluyor. Bir yandan Türk diline yararlık gösterirken öbür yandan frenkçe sözleri kullanmak

bence çirkin bir suçtur. Sevimli Türk dilini bütün Türklerin iyice ve doğruca anlayabilmesi için üzerinde işliyelim. Onu, bütün Türkleri ve Türkiye'yi yükseltecek değerli bir dil yapalım. ***

Benim Güzel Bayanım!

İlk sözüm, ilk duyuşum, ilk görüşüm bu.. Sana ne bu ihtiyar İstanbulun efsane ve düzenlerle dolu romantik aşkını anlatacağım ne, de yüz yılların bir enkaz gibi çöktüğü mağrur tarihin galib kumandanlarına yakışan ölü hatıralarını...

Bütün acunun bir kördüğüm gibi bağlandığı bugünkü menfaat siyaseti entrikalarını dinlemek beni nasıl üzmezse eminim ki seni de saracaktır. Fakat bunlar yalnız kafatasların içinde sinirleşen, fen kavgalarından doğan menfaat ihtirasından başka bir şey değildir.

Bayanım! Sen benim şimdiye kadar okuduğum bu insan yapıları olan tozlu kitab ilimlerinin, fenlerin doğurduğu kudretten daha zengin ve daha renklisin. Gözlerinin içini yakından görenlerin bunu bilmesi gerektir.

Seni ilk tanıdığımda bazı ufak tesadüfler ruhlarda çok büyük intibalar bırakıyor, demişim. Sen güldün.. Bu haklı hakikatin acısını keşki sen de benimle beraber duysaydın bayanım!

Gözlerinin seyrine yaklaştığım ilk dakikada nasıl hayatın kudsiyetine inandımsa ölümler de o sevincin acısını duymak istiyorum.

Bayanım! Arasra kendi düşüncelerimden bile korkuyorum. Sana usulca söylediğim bu ilk kelimeleri işitenler seni benden uzaklaştırmak için çarpan göğsümün üstüne ecel civilerini çakacaklar.. Fakat inan ki bu ölüm senin sevgin kadar tatlıdır bence..

Benim güzel Bayanım! Varsın ölüm ilim ve fen silâhiyle çılgın ademoğlunun hayatının dişlerini köparmağa çalışsın, günlerin ömürleri kılsın...

Bundan bize ne? Bütün bu ihtiraslar anlatır ki yaşamının tadı ne derinse ölümün kahri da okadar engindir.. Sözlerime inan Bayanım. Ben yalnızın ve zalim düşmanıyım.

Dünyanın en yüce taştan insan yapan sanatkarları kafalarını, zekalarını birleştirerek bir «şaheser» vücuda getirirler; bu gayret ne seni yaratabilir ve ne de gülerken ruhlarda bıraktığın tatlılıkları..

O ilk günü, doğum günüm gibi kutluyorum. Hele ilk nefesinin acıklığını, ilk kokunu unutamiyorum bile..

Bayanım! Sana bir «fidan» diyorlar. Yeni kuvvetlenmiş binbir renkli bir çiçeğin kokusunu duyan bir yüz nasıl gözlerini kaparsa seni tanıyanlar da öyle bir iç sevinci duyuyorlar. Sende, diğer Hava kızlarına benzemeyen, birçok ruh ayrırlıkları var. Onları ilk ben duyduğum için kendi çocuklarım gibi büyüdeceğim. Kendi kısıkan duyularıyla onları hassas bir sanatkarın kudretiyle yakın bir günde kendi «şaheserim» yaparak gururlanacağım.

Benim güzel bayanım. İlk duyuşum, ilk görüşüm, ilk sözüm bu sana; dinle: benimle geçen her dakikan bana ömrümden fazla bir gündür.

Dudaklarının arasında içinden duyuşla kendi kendine büyüyecek açılan gülüşün, en çılgın kahkahalardan daha zevklidir bence. Gözlerinin neşesini nasıl ki, ilk ben duydumsa, gene sen olarak ben duymak istiyorum.

Korkuyorum. Bu her gün biraz daha genişliyen ilimlerden gittikçe derinleşen kitablardan, başıkabak diplomatların şaşkın siyaset entrikalarından doğacak harb, kin, ve öldürmek ihtirasından değil.. Bunlar seni benden ayıramaz. Fakat sahte gülüşleriyle seni kendi ateşten derdine köle etmek isteyen bir melodinin ruhüne incek akislerinden, tehlikeli bir senfoninin hüznü bitişinden korkuyorum.

Artık susuyorum Bayanım. İlk sözüm, ilk duyuşum, ilk görüşüm bu kadar Sana.. Son sözümü bütün canıyla dinle:

Benim bu şarkın zengin masallarına benzeyen içli ve doğru yalvarışlarıma inan ve unutma ki:

Bazı ufak tesadüfler hakikaten ruhlarda çok büyük intibalar bırakıyor. Değil mi?

Tayyar Fethi BÖTÜN

Şekil 94. Resimli Uyanış Dergisi 1935/17 Syf. 114

Sayı No: 2004-319

Yayın Tarihi: 17 Ocak 1935

Sayfa No: 114

Başlık: Dilin Düzelmesi İçinde Kesenkes Sonsöz

Ne güzel bir rüya bu.. En canlı hakikatlerden daha değerli daha zevkli saatler bunlar..

Şimdi sen de, yatağının içinde günün yorgunlukları ile gerilen vücutlar gibi bu satırların arasında dolaş ve bu içli rüyanın saadetini duyarken sık sık gerilen nefeslerini bende dinleseydim Kayuşum.

İçimdeki sevgiler günden güne filizleniyor, çiçekleniyor, büyüyor. Yarının zevkini bugün duymak için gözlerimi kapıyorum. Keşke hep böyle kalsam..

Soruyorsun bana, Kayuş ne demektir? Seni böyle çağırdığıma da gülüyorsun.

Atalarımız olan eski türklerdeki «Aşk gecelerinde» ilâhelerle, ilâhlar ve insanlar arasında birtakım aşk ziyafetleri olurdu. Ben bu aşk esatirlerine bayılırım. Bak sana «Güneş Hanımın» masalını anlata-yımda dinle :

« Yakutlara göre Ulu Koyun, Ay Koyunun kızı Güneş Hanıma aşık olmuş. Ulu Koyun Altaylılarda (Ogan) Uğuzlarda Gökhandır. Ay Koyun Altaylılarda (Bay Ülke) Gök Türklerde Gök Tanrıdır. Ulu Koyun babası (Seçen) der ki:

Ay Koyunun göklerine çık. Bana, onun kızı Güneş Hanımı iste! Ne kadar çok ağırlık isterse hiç esirgeme, kabul et.

Seçen, hemen semaya çıktı, Ay Koyunun utağına gitti. « Oğlum kızınızı sevmiş. Kızınızı oğluma verir misiniz? » dedi.

Ay Koyun peki veririm, fakat iki nişan isterim. Biri dalga: Gök incisi, biri serap: Çöl incisi.

Seçen bu haberi oğluna getirdi. Ulu Koyun istenilen iki nişanın tedarikini kolay gördü. Yer üstünde ve yer altında ne kadar cinler, periler, ruhlar varsa hepsini çağırdı. Hepsini de geldi.

Ulu Koyun dedi: Ey kahramanlar! İçinizde benim istediğim iki armağanı bana getirmeği kim üzerine alacak? Bunları getirmek gayet kolaydır. »

Bu teklifi kabul edecek hiç bir kahraman çıkmadı. Ulu Koyun teklifi tekrar etti. Gene cevap veremeyen olmadı. Üçüncü teklifinde bir kurt ile bir karga meydana çıktılar. Bu iki armağanı getirmeği üzerlerine aldılar. Kurt dalgayı tu-

tabilmek için uzun bacaklar aldı. Karga ise serabı görebilmek için keskin gözlerle sahip oldu.

Bu iki kahraman yola düştüler. Aradılar, taradılar, çalıştılar, uğraştılar. Ne kurt dalgayı tutabildi, ne de karga serabı ele geçirdi. Yüz yıllar geçti. İki armağan gelmedi. Ulu Koyun istenilen nişanları veremedi ve Güneş Hanımı da alamadı. »

Bu eski Türklerin aşkı..

Kayuşum! Sana gelecek yazılarımda yüz yıllardan beri eskimeyen ve gülmeyen bu aşk gücünün hakiki tarihini anlatmağa çalışacağım..

Yalnız beni dinleyeceğine söz ver!.. Emif!..

Tayyar Fethi Bütün

Genclerin yazıları:

Gönül

Sevgi yeşeren bağıdır,
Sular çağlayan dağıdır
Gökçene bakan gönül..

Yıldızlara yükselmiş,
Yanar dağlardan gelmiş
Bizleri yakan gönül.

Umulmayan günlerde
Bir em ararken derde
Sağlığı takan gönül.

Sesi kısık gürleri,
Sönecek ömürleri,
Üfleyip yakan gönül..

Yüzler kara olunca,
Gül sararıp solunca,
Kesildi alkan gönül.

Ecel yüzü gülünce,
Saçları dökülünce,
Şöyle bir gel yan gönül.

Herkes yuva kurmada,
Beceriksiz durmada,
Kendinden utan gönül..

Benden uçup gidersen;
Buldum başka yer, dersin;
Gene beni an gönül.

Sevgi bir bilmecedir;
Gündüzü yok gecedir;
Işık olsun yan gönül..

Gözelerin gözüdür,
Ozanların sözüdür
Durmuyup akan gönül..

M. H. Dosdoğru

Oziürkçe hoşuk :

Gencler haykırıyor, dinle, Kubilay!

Kubilay, tunclaşan gövdenle bugün
Sarmaşan ne sudur, ne fırtınadır,
Ayyıldız tepede yükselen bengün
Şimşekle oyulan bir bağanadır.

Su bizim, fırtına bizim karşında;
Biz de senin gibi er yarışında
Andıttık, Kubilay, kesik başında:
Aldımız o akan acar kanadır.

O ne kara gündü, kara sürüştü,
Eli baltahılar üstüne üstü,
Başın ulus için omzundan düştü,
Bil ki milyonca baş senden yanadır.

Bil ki içimizde kaynıyor hıncın,
Çarptı geriliği senin alıncın,
Bu bengün dikili ünlü yamacın
Üstünde dökülen yaşlar sanadır.

Şimdi solumuyor başında bir lü,
Biz geldik, çiçekle bengün örülü,
Sana bu dürgeler yurdundan ülü,
Yurdun ki dileğin gibi tunadır.

Gencler haykırıyor, dinle, Kubilay,
Ülkünü ovaya güneş gibi yay,
Sana akın akın gelen bu alay
İçinde ağlaşan binbir anadır.

Onlar yetiştirir senin gibi er,
Ne kadar övünse atalar değer,
Bütün bu yürekte kopan söylevler
Burada bir ülkü kurtaranadır.

Halid Fahri Ozansoy

Bengü, bağana = Abide — Acar = Taze,
genc — Sürüş — İryan, ihtilâl — Alınc —
Beddua — Ünlü — Şanlı, şerefli — Lü —
Ejderha — Dürge — Demet, deste — Ülü —
Hediye — Tuna — İhtişamlı — Söylev = Natak

Gelecek sayımızda :

Poker

(Şiir)

Halid Fahri Ozansoy'un

Şekil 95. Resimli Uyanış Dergisi 1935/07 Syf. 163

Sayı No: 2007-322

Yayın Tarihi: 7 Şubat 1935

Sayfa No: 163

Başlık: Gençler Haykırıyor

Atatürk'ün andı:

Atatürk, Ulus Kurultayında Reiscumhur seçildikten sonra and içerek şu nutku söylemişlerdir:

Kamutayın sayın üyeleri,

Kamutayca, beni bu seçim devresi için de Cumurluk başkanlığına seçmek yönile, yüksek Türk ulusu adına göstermiş olduğunuz büyük güvenden dolayı, eğil-rek hepimize saygılarımı sunarım.

«Reiscumhur sıfatile Cumhuriyetin kanunlarına ve hâkimiyeti millîye esaslarına riayet ve bunları müdafaa, Türk milletinin saadetine sadıkane ve bütün kuvvetimle sarfı mesai, Türk devletine teveccüh edecek her tehlikeyi kemali

şiddetle men, Türkiye'nin şan ve şerefini vikaye ve ilâya ve deruhte ettiğim vazifemin icabatına hasrı nefsetmekten ayrılmıyacağıma namusum üzerine söz veririm.»

Bayanlar, baylar; bu içtiğim andla, üzerime aldığım onurlu ödevin kutsi olduğu kadar ağır da bulunduğunu pek iyi anlıyorum. Benim, özel gücüm, ancak sizin, seçkin arkadaşlarınızın ayrılmaz birliği ve arasız yardımı ile yetebilir. Bu değerli güvencin benden esirgenmiyeceğine inanım büyüktür.

Arkadaşlarım, kütünüzden çekilirken, başladığınız önemli yurd ve ulus işlerinde sizler için verimli, mutlu çalışmalar dilerim.

“Türkiye Avrupadadır.”

Bundan yüz elli yıl önce Rigas Ferreos adlı bir rum İstanbul'da sultanın zulmüne esir olan ulusları barışa çağırıyordu.

Bu kurtarıcı barışa yalnız kendi yurdaşlarını, yalnız moldakları, Sırp'ları ve Bulgarları değil, aynı zamanda, Türkleri de çağırıyordu. Mükâfat olarak onu Belgrad'da kurşuna dizdiler.

Bugün Balkan uluslarının barışı gerçekleştirmiş, Sultanlar sürgüne gitti. 1931 birinci teğrininde Ankara'da Balkan Konferansına başkanlık eden Kamâl Atatürk «şimdiki Balkan devletleri Türkiye de dahil olduğu halde mevcudiyetlerini nihayet tarihe gömülmüş olan Osmanlı imparatorluğunun tedrici inhilâline medyundur» demiştir.

Meşhur «Balkan barış fıçısı» artık dünyayı tehdit etmiyor. Burada elli milyon kişi karşılıklı yardım, sınırları korumak, iktisadi sahada genel elbirliği ve daima kuvvetli bir tesanüd için anlaşmışlardır. Artık Avrupa imtiyaz ve kapitülasyonları bir daha gelmemek üzere gitmiştir. Atina ve Ankara, Belgrad ve Bükreş müşterek menfaatlerini koruyabilen birer merkezdir. Bu birliği Kamâlist Türkiye'nin doğurmuş ve kurmuş olduğunu öğrenmekle Fransa belki de hayret edecektir.

Kamâlistler yabancı yazarların sözlerine hiç de kulak asmayarak girişmiş oldukları medeniyet işini başarıya uğramaktadır.

Ruh ve kültür bakımından Kamâl Atatürk'ün havarileri Türkiye'nin Avrupa topraklarında sulh ve sükûn tesisini kendilerine gaye edinmişlerdir.

«Türkiye Avrupadadır» umdesi 9 şubat 1934 Atina andlaşmasında bilsbütün gerçekleştirilmiştir.

Ankara asırlardan sonra tekrar nüfuzunu eline

Öz Türkçe

Balımız

Bay Ahmed İhsan Tokgözü:

Ankara, yaratıcı gücün var Tanrı gibi, Çiçekten tan ıyı çıkardın arı gibi. Gün geçtikçe doluyor peteklerimiz balla. Göklerinde yükselen altın bağı Kartalla Bu ba' günbatara kadar gönderiyorsun. Tadı kaçan acıya tadı sen veriyorsun. Oralarda, diyorlar, içkiler ağulasmış. Bezinlik acıları dudaklara bulasmış. Açların haykırışı ürktümüyor tokları. Bir korkunun saplanmış yürekleri okları: Gene savaş olacak, gene kan akacakmış. Arkasında öksüzler, dullar bırakacakmış Tutsan ülkelere ölüm gerince kanad l. Fakat biz bu ağılu dudaklara verip tadı Günü gösteriyoruz geceye bakanlara. Dün nasıl hüz sunduksa bu tadı Balkanlara. Gene biz sunacağız ta enginler aşırı Ankara'nın baliyle barış tatlılıkları...

31/1/1935

Halid Fahri Özansoy

olarak, padişahların hürriyete kavuşmuş topraklarında, birleştirme işlerinde baş rolü oynamaktadır.

Türkiye, şarkta kendisine hareket zerbistesi veren Sovyet sosyalist cumhuriyetleri birliği ile sağlam andlaşmalar imzalandıktan sonra nüfuzunu tekrar kurmuş ve Yunanlılar, Rumenler ve Yugoslavlarla yaptığı anlaşmalarla da kendi otoritesini tesis etmiş bulunmaktadır.

Balkan birliğinin başı sıfatıyla zirai bloku ve gümrük birliğini yaratan sanayi uzaştırıcı bir siyaset takib eden, Balkanlar arasında demir ve kara yolları şebekesini kurmaya uğraşan, Balkan uluslarını maddi, manevi birbirine yaklaştıran Kamâl Türkiye'si rakib İtalya ile artık müsavi şartlar altında boy ölçüşebilir, Bulgaristan ve Arnavutluk'un bozgunculuklarına mani olmak ve Cenevre'de Milletler Cemiyeti konseyinin riyaseti bile kendisine verilen muazzam bir devlet yerini tutar.

Anadoluya dayanmakta olan hür ve müstakil Türkiye Avrupa sulhunu kuvvetli bir surette elinde tutmakta ve onu tarihine bir daha çıkmamak üzere girmiş bulunmaktadır.

Türkiye gaye ve hedefleri takdir edilmesi gerek olan, rüştüne sahip bir millet; şarkı Avrupada birkaç sene içinde vekayii seyr ve hareketini değiştirebilecek kuvvetli bir ulustur.

Yazan: Bernard Le Cache

“Vu.” mecmuası son nüshası Türkiye ve Türkiye'nin Cumhuriyet devrindeki parlak inkılablarına tahsis etmiştir. Yukarıdaki makale, bu nüshanın içideki yazılardan kıymetli bir örnektir. Bunun için tercümesini karilerimize sunduk.

Şekil 96. Resimli Uyanış Dergisi 1935/07 Syf. 226

Sayı No: 2011-326

Yayın Tarihi: 7 Mart 1935

Sayfa No: 226

Başlık: Öz Türkçe

Öz Türkçe

Yusuf Akçora

Bir yağmur damlası olarak yaratıl.. Yeryüzünde, gençliğin dağılan tatlı saçlarına benzeyen filizler, seni içerek büyüüp dalgalasınlar.. Yeşilliklerin yüreğinde, ince billurların titresin. Kuruhan dalların bile içinden geç ve yürü, taze canının değdiği uçlarda, yemyeşil yapraklara çevrilerek, bir mucize gibi gül.. Sonra çöllerin, içinde cılız ve bükük bir boyunla, sesin işidilmeden, yangın çıtırdıları arasında, ateş süzgeçlerde kuru, kuru, kuru! Nasılsa uzun yaş bir dalın gölgesinde baygın, kurtulsun.. Gene kendini unut ve süzül. Süzüle süzüle bir fidan köküne gir ve gençlen... Yapraklan.. Yemişlen.. Önce nazlı ve utangan dallardan sark.. sonra, birbirini iten, birbirini kakan adamların ortasında, hepsinden, yurd dışında kalmış gibi uzak, çok uzak bekle.. Kimse elini uzatıp tadına bakmasın.. Çocukların taşılayışını bile öze ve bekle, bekle, bekle.. En sonra bir yel ile düş.. Ayaklar altında, çamurlarda, sönmüş bir kor gibi sürün, sürün, inle.. İşte Yusuf Akçoranın, gününün doğmadığı, yurdun eski karanlık günlerdeki yaşayışı.. ve sana benzeyenlerin yaşayışı.. Yalnız sana, benzeyen ve o karanlık günlerde ölenlerden çok başka türlü, ışıklar içinde ölen Yusuf Akçora!.. Yüzünü örtecek kadar aklıgına çeken, saçları gibi, seni saran ve ona yakışan yurddaşların arasında, sevilen ve tutulan bilginin kucağı içinde, senin kadar yaşının, gücünün derinliğini sezen kadınının, bağırsız dalgalandan, bayrağının, zincirsiz bir Türkiye'nin örneğini taşıyan çocuğunun bulutsuz gözleri önünde göklere çekilen, gönüllere geçen, gün gün, bitiklerinin yapraklarında, damla damla, billur gibi akacak olan Yusuf Akçora.. Her yaprak çevrilirken, sesini, ak saçlarının temizliğine karışarak işideceğimiz Yusuf Akçora.. İşte sen, bana da karıştın.. Yarın saçlarımın teline de karışacaksın.. Saçlarımızın tellerine bakarken, gün ışığı gibi seni göreceğiz.. O, yüzünde; yalnız yaşın çizgilerini, yalnız günün ışıklarını, taşımıyor.. O yüzde, kuru çöllere benzeyen,

çok yalnız bir kılışla çekilen, sayısız, yumak yumak, çözülmeden birbirine karışan çilelerin derinliği, o saçlar da; içi, dayanılmıyacak kadar ağır, bilgilerin de parlaklığı vardı. Yurd ve bilgi uğrunda uyuyamadığın geceler toplandı, toplandı. Kanımı çevirdi ve senin binlerce gününü yedi.. Çağsız bir günde, gündünden uzaklaşan Yusuf Akçora!.. Bilgimizle, tecrüemizle, yeni yollar ve yürüyüşlerimizle, elimizde yurdumuzun bayrağı, dudaklarımızda senin çocuğunun gür sesi kadar sıcak sana yaklaşacağız.. Yurd önünde, sensiz ve bizle dolan, güne yarım bir sancak gibi bakan yaşlı, yuvanın önünde, kadının önünde eğiliyor ve senin kanından kan almış çocuğun gibi ak saçlarından öpüyorum.

Vahid Yusufoglu

Garp musikisi tarikinden:

Bestekâr

Vincenzo Bellini

Vincenzo Bellini 1801 yılında Catania dünyaya geldi. Babası Rosario Bellini küçük bir çalgıcıydı. Rosario, yedi çocuğundan en büyüğü olan Vincenzo'yu kendi eliyle musikiye başlattı. Beş yaşında piyano çalmasını öğrenen küçük Vincenzo, yedi yaşında *Salve Regina*, *Tantum ergo* gibi eserlerle bestekârlığa doğru ilk adımlarını atmış oluyordu.

Birkaç yıl içinde Vincenzo büyük yükselişler yaptı. Anası babası onu Napoli konservatuvarına göndermek istiyorlardı. Ama buna bütçeleri elverişli değildi. Bu emellerini öldürmek maksadıyla Düşes ve Dük Sammartino'ya müracaat ettiler. Ricaları kabul olundu. Ve genç adam Napoliye hareket etti.

Vincenzo konservatuarda, o

vakitler konservatuar müdürü olan büyük sanatkâr Nicola Zingarelli'nin terbiyesi altında yetişiyordu. Napolide kaldığı altı yıl boyunca altı senfoni, muhtelif romanzeler ve daha birçok eserler vücutte getirdi. İşte Vincenzo bu yılların birinde ilk sevda ve ilk sukutuhayalle karşılaşmıştı: almayı kurduğu kızın ailesi sorgusuna red cevabı verdi. Maddalena Fumardi'yi kızın ismi. çok sevmesine rağmen Vincenzo az zaman sonra unuttu. Yirmi dört yaşında Adelson e Salvini adlı eseri, «Melodram bestekâri» ünvanı altında, küçük bir tiyatroya giriyordu. Bianca e Ferdinando'su onu göklere uçurdu. Bu muvaffakiyetten az sonra impresario Barbaja ondan «Scala di Miláno» tiyatrosu için bir eser istedi. Teklifi kabul eden Vincenzo Il Pirato adlı deşimini yazdı.

Miláno halkı Il Pirato'ya büyük rağbet gösterdi. Miláno kadınları Vincenzoya kalb kapılarını açtılar. Ama Il Pirato'yu hararetle alkışlayan aynı halk La Straniera adlı eserini soğuk karşıladı. Bilhassa Zaire'si bütün bütün düştü. Ama Vincenzo elinden gayreti bırakmıyordu. 1830 yılında Hugo'nun Hernani'sini bestelemek istedi. Her nedense sonradan vazgeçti. Onun yerine 1831 de Somnambula adlı operayı verdi. Diğer bir ismi İsviçreli nişanlılar olan ve Felice Romani'nin Libretto'su üzerine bestelenen bu eser umum tarafından aynı rağbeti gördü. Vincenzo Bellininin ismi Rossini ve emsali gibi zamanın en büyük ve en gözde bestekâr ve uzlarının isimleri yanına geçti.

1824 yılları etrafında Rossini, dörd bir tarafa kök budak

Şekil 97. Resimli Uyanış Dergisi 1935/21 Syf. 258

Sayı No: 2013-328

Yayın Tarihi: 21 Mart 1935

Sayfa No: 258

Başlık: Öz Türkçe

Dilimiz için :

Yerinde bir sorgu !

Bir iki gün evvel tanıdığım yabancı kanılardan biri bana sordu :

— Sizin resmî ve hususî müesseselerinizden, gelen mektupların üzerinde ay adları neden başka başka türlü yazılıyor? Bunlar için kabul edilmiş umumî bir şekil yok mudur? Meselâ Kânunusani ayının adını bazıları eski şekilde bazıları da Sonkânun diye yazmaktadır. Hele bir çok kimselerin İkincânun ve II incikânun diye yazmalarındaki sebep nedir? Bunlardan sizce hangisi doğru ve resmidir.

Bu sorguya ne ben cevap verebilirdim ve ne de en değerli dileimizin vereceği kanaatindeyim.

Özü ve kanı bize uymayan bu sınırdışı kişisi bu sorgusunda yerden köğe kadar haklıdır. Bir çok dil işlerimizde yaptığımız garibelikler gibi ay adlarında da böyle hususiyetler kullanmak-taki manasızlık nedir acaba?

Bunca emekler harcıyarak bir düzen vermek istediğimiz yeni dil savaşında ilk bakışta gözlere batan bu sakatlıkları da yenilemeğe çalışmalıyız.. Hiç bir ulusun dilinde böyle dil karışıklıklarına rastlamaz. Hatta habes dilinde bile..

Sonra ikinci bir mesele aha var: Yeni dil işlerimizin her gün biraz daha kuvetlenmesi için çalıştığımız bu sıralarda gün ve ay adlarını da değiştirmek zarureti duralım. Anadolu'nun bir çok yerlerinde uzun yıllardanberi kullanılan mahalli gün ve ay adları vardır. Meselâ Cenub Anadolu'sunda Perşenbeye ekseriyetle Girey adını vermişlerdir. Gene Orta Anadolu'nun halkı Marta hâlâ Koçay diyor. Tarama dergisinde bu adların karşılıkları olmadı taktirde eskidenberi kullanılan bu mahalli adları resmî bir şekilde kabul ve tamimde haklıyız bence..

Tayyar Fethi Bütün

Dil karşılıklar kılavuzu

Bu ay içinde gazetelere verilen yeni karşılıklar kılavuzu, dil veriminin başlı duraklarından biridir. Dil araştırma kurumu, iki buçuk yıllık araştırmalarının verimleri arasında en canlılarını bu kılavuzu ortaya koyabilmek varyısına vermişti. Bugün artık bu çalışmanın ilk yemişi vermesi bütün Türk ileri atılışları gibi, gene büyük Önder ATATÜRK'ün yol göstericiliği le o'lmıştır.

Kılavuz çalışmalarına kısa bir bakış:

1933 martında, tam iki yıl önce, Önder dil kurumunu kendi yüksek başkanlığı altında toplanmış, onlara şöyle bir yönerge [1] vermişti:

Yazı dilinde her gün dilimizde dolaşan yabancı kökten gelme sözlere öz Türkçe karşılıklar aramak..

Bu yol üzerinde başlanan çalışma, ilk önce (Büyük dil anketi) dediğimiz adımlar kendini gösterdi. (Kamusu Türki) taranarak içinden toplanan bin beş yüze yakın arabça ve farisça söz, liste liste gazetelelerde basıldı ve bütün yurddaşlardan bu sözleri karşılayabilecek Türkçe sözler arayıp bulmaları istendi.

Ulu Önderin kutsal elile açtığı her yola seve istiyen giren, Türk ulusu, büyük ve içten bir istekle bu ankete de kendini verdi. Herkes bildiğini ortaya döktü.

O yılın yazında her yandan gelmiş, toplanmış karşılıklar gözönüne alınarak (karşılıklar kılavuzu) yapılmasına girişildi [2].

Tarama çalışmaları ve tarama dergisi:

İş biraz ilerleyince görüldü

[1] Yönerge - direktif

[2] Bu ilk hazırlığın verimi (Türk dili) bütteninin altıncı sayfasında basılmıştır.

ki yalnız yurdun ötesinden berisinden gelmiş önerge [3] lerle bu kılavuzu - istenilen tümlün ve eksiksizlikle - başka çıkar yol yoktur. Dilin bir çok kaynakları vardır ki anketle ortaya dökülmüş değildir. Onlarda yazılı sözleri bulmak için de, ilk önce onları tersine çevirmek, oraldaki Türkçe sözlerin farisçe hangi sözleri karşılayabileceğini belirtmek gerektir.

Bu anlaşılınca, işin yeni bir yönüne daha girilmiş oldu: Yurdun her yanından derlenerek kuruma girmiş olan 125 000 kadar derleme fişi ile, dilimizin varlıklarını içlerinde saklıyan basma ve yazma kitaplardan 150 kadarı, dilcilerimizin çalışkan elleriyle - yabancı sözlere karşılık bulma bakımından - tartıldı. Bu taramanın verimi de (Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi) adını taşıyan ürüt [4] oldu.

(Tarama dergisi), bu kaynaklarda bulunan Türk sözlerini - aralarında bir ayırdım gözetmiyerek - karşılayabilecekleri yabancı sözler sırasıyla ortaya dökülmüştü. Derginin bu bakımından değeri pek büyüktür. Bugünün ve yarının dil araştırmacıları dergiyi kendi araştırmalarında bir başlangıç, bir dayanak gibi kullanacaklardır.

Dergiden kılavuza geçenken:

Ancak, bir bilim kaynağı olmak üzere ortaya konan dergi, yazı yazacak olanların kullanması bakımından çok işe yarar bir kısıfta değildir. Dergide bulunan karşılıklar içinden en uygun, dile en yakın, anlaşılması en kolay olanlarını seçmek, her yazarın elinden gelecek bir iş değildir.

Dergiyi bir daha süzerek bunlardan seçilecek karşılıkları bir (kılavuz) da toplamak, ikinci

[3] Önerge - teklif

[4] Ürüt - eser

Şekil 98. Resimli Uyanış Dergisi 1935/04 Syf. 290

Sayı No: 2015-330

Yayın Tarihi: 4 Nisan 1935

Sayfa No: 290

Başlık: Öz Türkçe (Dil Karşılıklar Kılavuzu)

Türk Dili Kurultayının beğendiği çalışma programının en başlı adamıydı. Kurultaydan sonra dergiye her yandan gelen düşünceler bir araya getirilerek bütün karşılıklar arasından sıkı bir seçim yapılmaya içine girildi.

(Karşılıklar kılavuzu) için kurulan çalışma koluna kurumunun genel özeği [5] üyeleriyle [6] birlikte, ülkenin yazı ve bilim işlerinde tanınmışlarından da bir çoğu katıldı. Böylelikle geniş ve sıkı bir çalışma yolu tutuldu.

Etimoloji araştırmalarının verimi :

(Karşılıklar kılavuzu) yapılırken, yalnız karşılık toplama yolundaki derleme ve tarama işlerinin değil, etimoloji çalışmalarının verimi de gözönüne alınmıştır.

Kurumun etimoloji kolu, Türk tarihî çalışmalarının doğurduğu bir tez üzerinde çalışıyordu: Türk dilinin, bütün ileri dillere; Türk kültürünün, bütün yeryüzü kültürlerine ana kaynak olduğu tezi..

Buradan işe başlayan etimoloji kolu, Indo-Öropeen ve Semitik denen dil bölümlerinin Ural-Altay ardasının [7] kaynağı olan Türkçeden arab ve fars sölerinin kopmuş olduğunu gösterir bir çok tanıtılar [8] toplamıştı. Bunlardan birçoğu, dilimizde yabancı sanılan sözlerden bir takımının ana kökü gene Türkçe olduğunu ortaya koyuyordu. Bunları yabancı sanmamız iki yüzden olmuştu:

1 — Arab ve fars sözlerinin eski yazırlarımızca çok değerli, hele arabcanın bayağı kutsal sayılması.

Bu yüzden bir ki en açık Türkçe sözlerde bile bir arab-bulmak ona tüzümlük [9] vermek sayılmıştı. Başlı sarıklılar

- [5] Genel özeği = umumî merkez
- [6] Üye = aza
- [7] Arda = aile, familya
- [8] Tanıt = delil
- [9] Tüzümlük = asalet

kendilerine seyyid adı vermek ve başlarına yeşil sarık sarmak fikirlerini ileri sürdükleri gibi, Türk sözlerinin de arab soyundan geldiğini söylemekten bir kıvanç duyarlardı.

2 — Bir takım Türk sözlerinin arab ve fars dillerine giderek, o dillerin söz yaratma yollarına uyum olması?

Her dil gibi, arab ve fars dilleri de içlerine aldıkları yabancı sözleri yoğurarak kendi dillerinin söz üretme gidişine benzetirler. Bugünkü arabların Fransızca Sous-Officier sözünü alarak bundan (sevazif) diye bir söz uydurmaları, bunun en yeni bir örneğidir.

İşte uzak bir geçmişte arab ve fars dillerine kök salan Türk sözleri de o dillerce böyle benimsenerek ardaalanınca sonraları biz onu yabancı anmışızdır.

İki çalışmanın kılavuzda birleşmesi :

Etimoloji araştırmaları, dilimizde kullanılan ve yabancı sanılan sözlerden bir takımının Türkçe kökünden geldiğini ortaya koyunca, önümüzde yeni bir ışığın parladığını gördük: demek karşılığını bir türlü bulamadığımız bir takım sözleri Türkçede başka bir sözün karşılıyamaması, dilimizin yoksulluğundan değil o yabancı sandığımız sözün kökü türkçe olmasındanmış!

Kılavuz çalışmaları sırasında böyle bir takım sözlerin Türkçe kökünden kopuştuğu anlaşılınca, bunları doğrudan doğruya benimsemek yolu tutulmuştur. Ancak bunun için, benimsenilen sözün dilde yaygın bir karşılığı olmamak, o sözün kendisi okuma yazma bilmezlere kadar yayılmış olmak gibi bir köksel [10] şartlar da gözönünde tutulmuştur.

Bir yandan, iki yıldanberi aranıp taranarak bulunmuş karşılıklar öteyandan da etimoloji

- [10] Köksel = esasî

çalışmalarının Türkçeliğini ortaya koyduğu sözler, (karşılıklar kılavuzu)nda buluşmuş ve birleşmiştir.

Kılavuz çalışmaları mekânizması :

Kılavuz çalışmaları'nda, ilk önce Türkçe karşılığı konmak gereken anlam [11] lar üzerinde durulmuştur. Arab ve fars dillerinden alınarak Osmanlıcada kullanılan sözler arasında bir çokları vardır ki kendi dillerinde anlattıkları düşüncelerden ayrılarak başka bir deyim [12] almışlardır. Bunların bugünkü ileri dillerde hangi anlamları karşıladıkları belirtilmek gerektir.

Dilimize girmiş arab ve fars sözlerinden bir takımları da vardır ki anlattıkları nüfünceler başka başka değildir. Nitekim «badr, derya lücn» sözlerinin hepsi de düzce «deniz» demektir.

İşte bu bakımlardan her bir sözün düz varlığı değil anlattığı düşünce gözönüne ileri alınmıştır. Bunun için de günün ileri dilleri arasına en çok bilinen bir tanesi, fransızca, ele alınarak, dilimizde ilk yabancı sözler Fransızcada karşıladıkları anlama vurulmuştur.

Karşılığı konacak sözler, bu ölçü ile ölçüldükten sonra, her bir sözün Türkçede ne yolda söylenebileceği üzerinde sıkı araştırmalara girmiştir.

Bu araştırmada, dil anketinin verimleri, tarama dergisinde sözler, derginin yanlısını düzeltmek, eksikliğini tamamlamak üzere gelmiş olan f şler gözönüne alındığı gibi türtü dil kaynaklarından ve etimoloji araştırmaları ürünlerinden de [13] elden geldiği kadar asıgılanmıştır [14].

Bunca özenlerle [15] başarılan kılavuzu ilk önce gazetelerle çıkarırken, dil araştırma kurumu, bunun üzerine bir sonuncu anket daha yapmayı düşünmüştür.

- [11] Anlam = mefhum
- [12] Deyim = ifade
- [13] Ürün = mahsul
- [14] Asıgılanmak = istifade etmek
- [15] Özen = itina

Şekil 99. Resimli Uyanış Dergisi 1935/04 Syf. 291

Sayı No: 2015-330

Yayın Tarihi: 4 Nisan 1935

Sayfa No: 291

Başlık: Öz Türkçe (Dil Karşılıklar Kılavuzu) devamı

Tasadüfler:

Lisan katilleri

Bazan ufak bir tesadüfün vereceği intiba sizi günlerce, haftalarca, aylarca düşündürabilir. Hatta bazı tesadüflerin hatıraları, hafızalara o derece yerleşir ki uzun seneler neticesi onların ömürlerinde bir değişiklik bile olamaz.

Günlerdenberi yüzünü görmek istediğiniz bir dostunuzla hiç ümid etmediğiniz bir yerde karşılaşabilirsiniz.. Bu sizin için güzel bir tesadüftür. Fakat değil yüzünü görmek hatta ismini bile işitmek istemediğiniz birine tesadüfünüzü o günün meşumiyetine, uğursuzluğuna hamledersiniz..

Benim size bahsedeceğim tesadüflerim yukarıda izah ettiğim hadiselerle hiç benzemiyen ve herhustta onlardan bambaşka şeylerdir.

Bazı akşamlar yaya olarak evime döndüğüm yolda ekseriya levhaları, tabelaları okumak âdetimdir.. Keşki bu kötü itiyadı benimsememeliydim.. Yolda gözlerimin içine bir çivi ucu gibi batan lisan katillerinin Türk dilini, Türk şivesini nasıl bıcakladıklarını görüyorum. Bunlara belki siz de rastlamışsınız, veyahut rastlıyacaksınız! Basit görüldüğü kadar ehemmiyetli ve göze batan bu hataların size de bir iki tanesinden bahsedeyim:

Bizim Beyoğlu, çeñebilerin Pera adını verdikleri bu kara parçasının en işlek bir yeri olan İstiklâl caddesinde camakânları süslü bir mağazanın kapısı üstüne dört metre uzunluğunda iri bir levha asılmış

Gençlerin yazıları:

Sır

Yazmak, yazmak istiyordum. Bu heves bana, kitab okurken nerden geldi bilmiyorum. Her halde, sakince yağmakta devam eden yağmurdan...

Yağmur; sanki sine, sine yağışı, ruhları içe, içe dökülüştü, bana durgunluk ve sükûnet tavsiye ediyor. Bu yağışta, bu munis süzülüşte, zerre kadar hırçnlık yok. Vazifesini kolayca kabul etmiş ve sessizce kabul ettiriyor. Arada bir, karşık evin kapısından güçlükle tırmanarak çatıyı sarmış sarmaşığın, renkli yaprakları hırçınca kalkıyor. İki tarafa başını sallıyor, çarpışıyorlar, yağmurun o munis hareketin sükûnetini bozan yeke kızarcasına olhyarak eski halini almya çalışıyor.

Ne güzel, heyecansız, ateşsiz da-ima yağıyor. Bilmiyorum bu bir tavsiye mi? Yoksa.. yoksa coşkun ruh-

ve üstünde de şöy bir cümle var:

«Bu mağaza yakında.....dukkana tasinacaktır..»

Gene o malûm caddenin başka bir sokağında içi bir vilâyeti idareden daha güç görünen zengin bir mağazanın sayısız müşterilerinin her gün yüzlerce gözüne çarpan şu levha hangimizin gururunu zedeledi.

Hele göklere tırmanan o koca heybetli binaların kapıları üstlerine asılan levhalara baktıkça insanın sinirlenmemesi elinde değildir. Kimisi Aparteman, kimisi de, Apartıman, Apartaman, diye her biri bir şekilde yazı yazıyor!

Bilmiyoruz bu insan oğulları hâlâ mı Türkceyi öğrenmek istemiyorlar. Doğrusu ayıptır da..

T. F. B.

ların tesellisi mi? Ateşli arzın sükûneti mi? Bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum ki; bir sır, gizli bir yol gösteren bir parmak, sükûnet tavsiyesiyle örtülü meçhul bir muhit..

Gene rüzgâr esti. Aynı yapıklar daha şiddetle isyan ediyorlar. Bu isyan; sükûnete mi, coşkunluğa mı? Orası da malûm değil!.

Yağmur, içe, içe, ruhuma sine, sine hâlâ yağıyor ve saçaktan geçerken bariz görünüşüyle bana bunları düşündürüyor.

Türkân

Kardeş sanki

Bahçemde, bir penbe gülüm var. Bir gün o penbe gülün yanında, bir de sarı gül gördüm. Eğilmiş bana bakıyor. Penbe güle sokulan ve yaraşan bu sarı gül de gözümde ve gönlümde bir yer tuttu. Şaşımtım da: sarı gül aşırı komşu bahçelerinin gülü. Anasının eteğini tutup da sürükler gibi bahçeme yaklaşmış ve penbe gülümün boynuna kolunu dolamış.. Dayanamadım.. Onu bir akşam anağulden çaldım: uzanan bu yaramaz kolu kesip bahçeme diktim. O gün, bugün bu iki güzel kardeş; yolumu gözlerler. O kadar birbirine yakın durur ve bakarlar ki, renkleri birbirinin içinde bir dudak gülüyor sanırım.

İki kşu

Bir gün evimde kuşun yuvasını başka türlü civıltılarla dolu buldum: bizim kuşa, bir arkadaş gelmişti. Kendi kanadiyle ayağını bağhyan bu güzele ne yapmalıydı? Kapı da kendiliğinden kapanmıştı. Açtım. Gelenin gözü, eş sevgisiyle örtülmüştü. Açık kapıyı görmedi.

Vahid Öz-güner

Şekil 100. Resimli Uyanış Dergisi 1935/02 Syf. 354

Sayı No: 2019-334

Yayın Tarihi: 2 Mayıs 1935

Sayfa No: 354

Başlık: Lisan Katilleri

Ankara'da, 3 mayısta, Türk Kuşu açıldı - Atatürk söylev verdi.

Türk Tayyare Cemiyeti uçan bir gençlik yetiştirmek için kurulan Türk Kuşu'nun işe başlamasından ötürü 3 mayıs cuma günü Ankara uçak alanında açılma töreni yapılmıştır. Birçok devlet ileri gelenleri bu törende bulunmuştur.

Atatürk çok değerli bir söylev vermiş ve sözünü şöyle bitirmiştir:

«...Türk; yurdun dağlarında, ormanlarında, ovalarında, denizlerinde her bucağında, nasıl bir bilgi ve kendine güvenle yürüyor, dolaşıyorsa, yurdun asuğmanında da, aynı suretle dolaşabilmelidir.

Bu işe, Türku, çocukluğundan, vatan kuşlarıyla, vatan havası içinde yarışa alıştırmakla başlar.

İşte, bugün, burada, bizi toplayan sebeb, o kutsal işe başlama ayıdır.



Önderimiz Türk-Kuşu üyelerile

Havacılık kınasına ciddi sarılmalarından dolayı, Hükümete, Genelkurmay Başkanı sayın Mareşala ve Türkiye Hava Kurumu Başkanı değerli arkadaşım Fuada, burada, özel minnetlerimi sunarım.

Bu ödevimizi başarmada, bizden değerli yardımlarını esirgemiyen, dostumuz Rus Sovyet Cumhuriyetine ve onun, sayın Büyük Elçisi Bay Karahan'a, önünüzde, açıkça teşekkür etmekten kıvanç duyarım.

Türk çocuğu:
Her işte olduğu gibi, hayacılıktaki da, en yüksek düzeyde, gökte, seni bekleyen yerini, az zamanda, dolduracaksın.

Bundan, gerçek dostlarımız sevinecek, Türk ulusu mutlu olacaktır »

« Atatürk uçşları seyrediyor.

venlerini kazanmak, parti üyelerinin kutsal ödevidir.

Türk ulusu kendisine hizmet edenleri, süreli bir surette, değerlenmiş ve onlara önmüştür.

Son sayılay seçiminde partimizin ulusun güvenini kazanması bize, çalışmamızda yeniden büyük şevk ve kuvvet vermiştir.

Ulusla hizmet yolunda bütün varlığımızla çalışmak, parti üyelerinin bozulmaz andıdır.

Atatürk'ün bu söylevde kullanmış olduğu kelime karşılıkları şunlardır:

Devrim : İnkılâb

Azı : İşyan (Révolte, rebellion)

Güvenlik : Emniyet (asayiş anlamında)

Kesin : Kati

Gelişim : İnkıfâf

Yönetim : İdare (Administration)

Ar : Güzel sanatlar (Beaux-Arts)

Eşit : Müsavi

Kapasite : Kabiliyet (Capacité)

Doğusal : Fitri

Tüzel : Adli (Juridique)

Özel : Hususi (Privé, particulier)

İşlev : Amel (fiil)

Kapsal : Şâmil

Cuda : Asla

Yönetlemek : Tevcih etmek

Tecim : Ticaret

Güdümlü : Şevk ve idareli (Dirigé)

Değat : Temas

Önemli : Ehemmiyetli

Konu : Mevzu

Bağlaşık : Müttefik (Allié)

Dayanışma : Tesanüt

Yükün : Taahhüd (Engagement)

Bayrılık : Sadakat

Etke : Âmil (Facteur)

Nomal : Tabii

Eyicil : Hayırhah

Kınav : Faaliyet (Activité)

Örgüt : Teşkilât (Organisation)

Yönet : Veche

Kutsal : Kudsi

Sürel : Daimi

Finans : Maliye

Modern : Asri

Endüstri : Sanayi.

Şekil 101. Resimli Uyanış Dergisi 1935/16 Syf. 388

Sayı No: 2021-336

Yayın Tarihi: 16 Mayıs 1935

Sayfa No: 388

Başlık: Atatürk Söylev (Kullanılan sözcüklerin karşılaştırılması)

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıcaı kullanılmamasını rica ederiz.

1. — Hâkim (Souveraine) - Ege-men
Hâkimiyet - Egemenlik
Misal: Hâkimiyet Milletindir - Egemenlik Ulusundur
2. — Müstakil - Erkin, Bağınsız
İstiklâl - Erkinlik; Bağınsızlık
Misal: 1 - Biz müstakil bir milletin çocuklarıyız - Biz erkin bir ulusun çocuklarıyız.
İstiklâl mücadelesi - Erkinlik savaşı
2. - Müstakil Mebuslar - Bağınsız Saygıtlar
Türkiyede mahkemeler müstakildir - Türkiyede hak yerleri bağınsızdır.
3. — Sanayi - Endüstri
Sınai - Endüstriel
4. — Hür (T. Kō.) - Özgün
Hürriyet (T. Kō.) - Özgünlük
5. — Serbest - Özgür
Misal: Serbest mıntaka - Özgür - bölge
- 2
1. — Mamuriyet - Bayındır
a) Mamuriyet - Bayındırlık
b) Nafia
İmar etmek - Bayındırmak
Misaller: Ankara Bayındır bir şehir olmuştur.
Memleket Bayındırlık yolundadır.
Bütün devlet yapı işleri Bayındırlık Bakanlığına bağlanmıştır.
Biz yurdumuzu Bayındırmaktan ve geliştirmekten başka bir şey düşünmüyoruz.
2. — İnkişaf etmek - Gelişmek
İnkişaf ettirmek - Geliştirmek
İnkişaf - Gelişim, Gelişme
Misal: Tükiyenin ekonomik gelişimi günden güne artıyor.
3. — Milli - Sivil
4. — Askeri - Sûel (Militaire)
Not: «Asker» kelimesi «Soldat» anlamına Türkçedir.
5. — Cemiyet, Şirket - Sosyete
Misal: Türk cemiyeti - Türk sosyetesini
Şeker şirketi - Şeker sosyetesini
İçtimai - Sosyal
Not: 1 - Türk kökünden gelen «Cemiyet» şu anlamda kullanılacaktır:
Hilâliahme cemiyeti - Kızılay Cemiyeti. Dil Cemiyeti. Gazeteciler Cemiyeti.
- 3
1. — İtimat - Güven
İtimat etmek - Güvenmek
Asayiş ve emniye - Güvenlik
2. — Huzur ve sükân - Baysallık
Yurtta güvenlik ve baysallık, ülkümüzdür.
Not: Güven ve güvenç kelimelerinde şu ayrıma dikkat edilmelidir:
a) Orduya güvenimiz vardır.
b) Ordu bizim güvenimizdir.
(Medarı emniyet ve itimadımızdır).
3. — Temin etmek:
a) İnaçlamak, inan vermek
b) Sağlamak
c) Elde etmek
Misaller: 1 - Bu işin böyle olduğuna sizi inançlarım.
Bu işin böyle olmadığını hakkında kendisine inan vermedi (kendisini temin etmeğe) çalıştım.
2 - İşimi, ancak, banka yoluyla sağlayabildim.
3 - Temin ettiğimiz neticeler - Elde ettiğimiz sonuçlar.
4. — Sonuç - Netice
5. — Teminat - İnanca
- 4
1. — Âbide - Anıt
Misaller: İstanbul bir anıtlar şehridir.
İstanbul, Atatürk için, heykelli bir anıt yaptırmaya karar verdi.
2. — Müstacel - Evgin
Misaller: Yurdu bayındırmak, evgin işlerimizin başında gelir.
Dün Ankaradan bir evgin telgraf aldım.
3. — Terbiye etmek - Eğitmek
Terbiye (education) Eğitim
Mürebbi - Eğitmen
4. — Mekteb - Okul (Okula)
5. — Muallim - Öğretmen
Misaller: Cumhuriyet okullarının genç kafalı eğitimcilerine ihtiyacı vardır.
Her öğretmen, eğitim usullerini bilmez.
Biz çoktanberi gençliği yeni zamanlar için eğitmek istiyoruz.
- 5
1. — Seciye - İra
Misal: Biz istiklâl muharebesinde Türk seciyesinin kuvvetine dayandık - Biz erkinlik savaşında, Türk irasının kuvvetine dayandık.
2. — Aciz - Eksin
Acz - Eksinlik
Acz duymak, âciz kalmak - Eksinmek
Misaller: İnkılâb, acizlerin işi değildir - Devrim, eksinlerin işi değildir.
Devrimciler büyük zorluklar karşısında, eksinmek değil, şevklerini artırmalıydılar.
3. — Ehemmiyet - Önem
Ehemmiyet vermek - Önemek
Mühim - Önemli
Misaller: Son yıllarda ekonomik işlere büyük önem vermekteyiz.

Şekil 102. Resimli Uyanış Dergisi 1935/23 Syf. 406

Sayı No: 2022-337

Yayın Tarihi: 23 Mayıs 1935

Sayfa No: 406

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıca kullanimlarnı kullanılmamasını rica ederiz.

- 6**
- 1.— Tadil etmek — Değiştirmek;
Azaltmak
Tadil — Değişke
Örnekler: Kanunları ancak Kumutay değiştirebilir.
Son parti programında pek önemli değişiklikler vardır.
- 2.— Takdir etmek — Değerlemek
Örnekler: Halk, kendisi için çalışanları ergeç değerler.
Bu iş için çektiğiniz sıkıntıyı değerlemiyor değilim.
- 3.— Merhale — Yügrüm
- 4.— Safha — Evre
- 5.— Tekâmül — Evrim
Tekâmül etmek — Evrimmek
Örnekler: Dil işi büyük hareketin yeni bir yügrümüdür.
Şimdi biz inkışafı iktisadının en nazik safhasında bulunuyoruz — Şimdi biz ekonomik gelişimin en nazik evresinde bulunuyoruz.
Biz inkılâbıyız, tekâmülcü değiliz — Biz devrimciyiz, verimci değiliz.
Maarif müesseselerimiz, her gün, yeni hatvellerle, tekâmül etmektedir — Kültür kurumlarımız, her gün, yeni adımlarla evrimmektedir.
- 7**
- 1.— Emri vaki — Olut
Örnek: Almanya, silâhlamakla, Avrupayı yeni olut karşısında bıraktı.
- 2.— Tayin etmek — Belitmek;
Atamak
Tayin — Belit; Atama
Örnekler: 1 - Türkçe yazılarda, yeni kelimelerin kullanılış yerini belitmek lâzımdır.
2 - ... Konsolosluğuna bay... atanmıştır.
- Gazetelerde yeni atamalar listesi bugün çıktı.
- 3.— İstihsal etmek — Üretmek
Müstahsil — Üretmen
Mahsul (Genel olarak) — Ürüt; Ürün
- 4.— İstihlâk etmek — Yoğaltmak
Müstehlik — Yoğaltman
- 5.— Arz ve talep — Sunum ve istem
Örnekler: Güdümlü ekonomi sunum ve istem kanunlarını altüst etti.
Bu yıl okuma piyasasında sunum az, istem çoktur.
Türkiyede yoğaltmanlarla üretmeler arasında asıf (menfaat) kavgası yoktur.
Buhran yüzünden Avrupada yalnız maddi sıkıntı artmış değildir; yüksek fikir ve san'at ürünlerinin de gittikçe azaldığını görüyoruz.
Bu yıl endüstri ürünlerimiz iç pazarda, tarım (Ziraat) ürünlerimiz dış piyasalarda çok istek (rağbet) görmüştür.
- 8**
- 1.— İdare etmek — Yönetmek
Örnek: Devlet yönetmek kolay değildir.
İdare (administration) — Yönetim
Örnek: Türk devletinin yönetim şekli Cumhuriyettir.
İdare (idare yeri anlamına) — Yönetge
Örnek: Dün bütün yönetmesine gitmiştim.
- 2.— İstikamet — Yönet
Örnek: Ekonomi siyasamız yeni bir yönlette ilerlemektedir.
- 3.— Cihet — Yön
Örnek: Bu meseleyi hangi yönünden düşünürseniz kolay olacağını görürsünüz.
- Viche (direktif) — Yönerge
- 4.— Sevk (T. kö.)
Sevk ve idare — Güdüm; güdem
Sevk ve idare etmek — Güdümek
Sevki tabii — İlgüdü
Örnekler: 1 - Güdümlü ekonomi — Economie dirigée
2 - İstanbula gelen uçak bir Fransız pilotunun güdemi altında idi.
3 - Türk Kuşunda uçak güdemegi öğreniyorum.
4 - İnsanlar akıllarıyla, hayvanlar içgüdülerıyla hareket ederler.
- 5.— Fikri muzmer — Gütge
Örnek: Bu adamın bir türlü anlayamadığım bir gütesi var.
- 9**
- 1.— Halletmek — Eritmek; Açmak; Çözmek; Kotarmak
Örnekler: 1 - Su şekeri eritir.
2 - Bilmeye açmasına (çözmesine) merak ettiniz mi?
3 - Aramızda bütün anlaşmazlıkları kotardık.
- 2.— Çareihal — Çözge; Kotarma yolu
Örnekler: 1 - Bu işte nasıl bir çözge bulacağımızı bilmiyorum.
2 - Bu işin kotarım yolu nedir?
- 3.— Tarzıhaz, sureti tesviye — Anlatış
Örnek: İki taraf da bugüne kadar hiç bir anlatış bulamadılar.
- 4.— Beyanat — Diyeve
- 5.— Nutuk — Söylev
Örnek: İsmet İnönü dün yeni bir söylev verdi.

Şekil 103. Resimli Uyanış Dergisi 1935/30 Syf. 7

Sayı No: 2023-338

Yayın Tarihi: 30 Mayıs 1935

Sayfa No: 7

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıca kullanimamasini rica ederiz.

10

- 1.— Tahlil etmek - Çözelemek
Tahlil - Çöze
Tahlili - Çözel
Örnekler: 1 - Bu yazıyı dik-
katle çözelemek lazımdır.
2 - Bu mesele hakkındaki
çözenizi akla yakın bul-
muyorum.
- 2.— İnkılâb - Devrim
Örnek: Biz henüz devrim
içindeyiz.
- 3.— Tecrübe - Deneç
4.— Tecrübe etmek - Denemek
5.— Manâ - Anlam
Örnek: Bu kelimenin ne
anlama geldiğini bana söy-
ler misiniz?

11

- 1.— Müzakere - Görüşme, gö-
rüşü
Örnekler: 1 - Bükreş görüş-
melerinden sonra..
2 - Bu iş için daha hiç bir
görüşüde bulunmadık.
- 2.— Münakaşa - Aytışma
Örnek: Bu iki adam ara-
sında her aytışma, kavga-
ya varır.
Münakaşa etmek - Aytış-
laşmak
Teatiyi efkâr etmek - Oy-
laşmak
Teatiyi efkâr - Oylasma
Örnek: Uzun uzadıya oy-
laşmadan sonra, istediği-
niz gibi karar verebildik.
- 4.— Efkar umumiye - Kamoy
(kamuğ'oy'dan)
Örnek: Almanyanın silâh-
lanma davasında İngiltere
kamoyu ikiye ayırmıştır.
- 5.— Basiret - Öngörü
Örnek: İnsan hiç bir işte
öngörüsünü kaybetmemeli..

12

- 1.— Sukutu hayal - Umusa
Sukutu hayale uğramak -
Umusanmak

Örnek: Kendisinden o ka-
dar iş belediğimiz bu zat,
bizi ne çabuk umusaya uğ-
rattı.

- 2.— Tesanüd - Dayanışma
Örnek: En büyük kuvvet
yurddaşlar arasında daya-
nışmadır.
- 3.— Seviye - Düzey
4.— Maksad - Erge
Örnek: Kültür işlerinde er-
gemiz, bütün yurddaşları
yüksek bir bilgi düzeyine
çıkarmaktır.

- 5.— Rekabet etmek - Öbürdeş-
mek
Rekabet - Öbürdeşme
Rakıp - Öbürdeş
Örnekler: 1 - Ekonomi iş-
lerinde lüzumsuz öbürdeş-
melerin zararını çekiyoruz.
2 - Öbürdüşmek, her zaman
faydalı değildir.
3 - Bay yüksek zekâsı
ile, bütün önderlerini yaktı.

13

- 1.— Manzara - Görey(paysage);
Görünüm; görün (aspect)
Örnekler: 1 - Çamlıca sırt-
ları, İstanbulun en canlı
göreylerinden biridir.
2 - Bu şehir halkının yok-
sulluk görünüşü insana acı
geliyor.
3 - Bu meselenin sosyal gö-
rünümlü üzerinde durmak
isteriz.
- 2.— Nezaret - Görü
Örnek: Bu evin denize o-
lan görüşünü, başka hiç
bir yerde bulamazsınız.
- 3.— Tarzı rüyet - Görüş
Örnek: Bu iş üzerinde gö-
rüşlerimizi uzlaştırmaya
ben imkân göremiyorum.
- 4.— Ticaret - Tecim
Tüccar - Tecimer
Ticari - Tecimel

Örnekler: 1 - Dış tecim iş-
lerimiz yolundadır.
2 - Türk tecimerlerinin kuv-
vetlenmesini ve artmasını
arzu ederiz.

- 5.— İntihab etmek = Seçmek
İntihab - Seçim
Müntahib - Seçmen
Müntehab, güzide - Seçkin
Örnekler: 1 - Bu iki tablo-
dan hangisini seçtiniz?
2 - Kamutay seçimi dört
yıl sonra olacaktır.
3 - Ben İstanbulun ikinci
seçmenlerindenim.
4 - Bay Türkiyenin seç-
kin yazlarındandır.

14

- 1.— Tevazün - Denklik
Örnek: Devlet yönetimin-
de bütçe denkliği birinci
şarttır.
- 2.— Müttevazin - Denk; denge-
şik
Tevzin etmek - Denkleştir-
mek; dengeştirmek
Örnekler: 1 - Türkiyenin
dış tecimi dengeseiktir.
2 - Denk bir bütçe, esastır.
3 - Bütçemizi denkleştirin-
ceye kadar ne çektiğimizi
biz biliriz.
- 3.— Muvazene - Denge
Örnek: Arkadaşım denge-
sini kaybederek düştü.
- 4.— Merkezi siklet - Dengey
Örnek: Fransız parlamen-
tosunun dengeyi şimdi ya-
rı - sağdadır.
- 5.— Taziyet - Başsağlığı
Taziyet etmek - Başsağla-
mak; başsağlığı dileğinde bu-
lunmak; başsağlığı dilemek
Örnekler: 1 - Bütün hükü-
metler Mareşalın ölümü
üzerine Polonyaya başsağ-
lığı telgrafı çektiler.
2 - Size, başsağlığı dilerim.

Şekil 104. Resimli Uyanış Dergisi 1935/06 Syf. 26

Sayı No: 2024-339

Yayın Tarihi: 6 Haziran 1935

Sayfa No: 26

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

15

- 1.— Muvafık - Oydaşık; onay; yerinde; uygun
Muvafakat etmek - Oydaşmak
Örnekler: 1 - Bu meselede sizinle oydaşık değilim.
2 - Bu önergeyi onay bulanlar ellerini kaldırsınlar.
3 - Bu hareketiniz benim ahlak anlayışına uygun değildir.
4 - Oydaşmak her zaman gönülden olmaz.
- 2.— Muhaliif - Ayrışık
Muhalefet etmek - Ayrışmak
Örnekler: 1 - Bizde ayrışık partiler yoktur.
2 - Niçin her işte ayrışmak hevesine kapılıyorsunuz?
- 3.— Zıt - Karşıt
Tezad - Karşıtlık
Örnekler: 1 - Bu iki fikir birbirine karşıt değildir.
2 - Ekonomik girişimlerle Kamuşağı arasında karışıklık olmamalıdır.
- 4.— Telif etmek - Bağdamak
Örnek: Bu iki fikri birbirine nasıl bağdayabilirsiniz?
- 5.— Tasvib etmek - Onamak
Tasdik etmek - Onaylamak
Tasdik - Onaylama
Örnekler: 1 - Bu hareketinizi hiç de onamıyorum.
2 - Cumur Başkanı son kanunu onaylamıştır.

16

- 1.— Hakikat (T. Kö.) - 1 - Gerçek, gerçeklik - Verite 2 - (Terim) Gerçe, gerçeklik - Réalité
Örnekler: 1 - Hakikat budur.
2 - Bir devlet adamı hayal değil, gerçekler (gerçeklikler) üstünde yürür.
- 2.— Hakiki - 1 - Gerçek, hakikiğ - Véritable, 2 - Gerçel (Terim) - Réel
Örnekler: 1 - O, hakikiğ bir iş adamıdır.

2 - Belgi iyi değil, fakat gerçek (gerçel) olan budur.

- 3.— Tahkik etmek - Gerçinlemek
Tahkik, tahkikat - Gerçin
Örnekler: 1 - Polis meseleyi gerçinlemeğe başlamıştır.
2 - Tüzel gerçinler - tahkikatı adliye
- 4.— Tahakkuk etmek - 1 - Gerçekleşmek, gerçeleşmek, 2 - Kesinlenmek
Örnek: Yurd bayındırlığı ülkesi, ancak cumuriyet devrinde geçelesti (gerçeleşti)
2 - Kesinlenen vergiler - Tahakkuk eden vergiler
- 5.— Tahakkuk ettirmek - 1 - Gerçeletirmek, gerçeleş-tirmek, 2 - Kesinlemek, 3 - Varlaştırmak
Örnek: Asırlardanberi Anadolu'da en büyük bayındırlık işlerini varlaştıran cumuriyettir.

17

- 1.— Mütahhüt - Üstenci
Teahhüt - Üstencilik
Örnekler: 1 - Arkadaşım geçen yıl odun üstenciligi etti.
2 - Üstenciler, iş yaparken, yalnız kendi kazançlarını düşünmemelidirler.
- 2.— Taahhüt - Yüken
Örnek: Makdonald İngilterenin Avrupada yeni hiç bir yüklen altına girmiyecğini söyledi.
- 3.— Taahhüt etmek - 1 - Yükenmem, 2 - Üstenmek
4.— Nezaret - Gözet
Örnek: Üç suçlu, polis gözetisi altına alınmıştır.
- 5.— Malzeme - Gereç
Örnek: Şimdi en çok işliyen fabrikalar, harb gereçleri yapanlardır.

18

- 1.— Sadık - Bayrı

Aydın Hattı da ulusun oldu.



Kamutayın geçen haftaki toplantısında Aydın demiryolunun devletce satın alınması hakkındaki kanun projesinin görüşülmesine başlandı. Bayındırlık bakanımız B. Ali Çetinkaya, hattın ufak bir tarihçesini, bugüne kadar geçirdiği evreleri anlattı. Sürekli alkışlarla karşılanan oybirliğiyle onandı.

Sadakat = Bayrılık

Örnekler: 1 - Biz dostluklarımıza bayrı ve bağlıyız.
2 - Bayrılık en yüksek insanlık vasıflarındandır.

- 2.— Lehte, lehinde = Yana
Lehte olmak = Yana olmak
Örnekler: 1 - Bu işte sizin fikirlerinizden yana değiliz.
2 - Ben böyle önergelerden yana olamam.

- 3.— Lehinde söylemek = iyiliğini söylemek
Örnek: O, her yerde sizin iyiliğinize söyler.

- 4.— Lehdar = Yanat
Örnek: Ahmed sizin en çokkun yanatlardanıdır.

- 5.— Aleyh = Karşı
Aleyhte olmak = Karşı olmak
Aleyhte söylemek = Kötülüğüne söylemek
Aleydar = Karşın

Şekil 105. Resimli Uyanış Dergisi 1935/06 Syf. 27

Sayı No: 2024-339

Yayın Tarihi: 6 Haziran 1935

Sayfa No: 27

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar (devamı)

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıcaları kullanılmamasını rica ederiz.

19

- 1.— Tefevvuk etmek = Üşgelmek; Üstolmak
Faik, Mütfevvik = Üst; Üstün
Tefevvuk = Üşgelme, Üstolma; Üstülük
1 - Düşmana yalnız silâh-ça değil, kafaca da Üstolanlardır ki harbi kazan-dılar.
2 - Bu işte Ahmed, Mehmede Üşgeldi.
3 - Düşmanın üstün kuvvetlerini dağıttık.
4 - İstedğimiz Türk gençliğinin yalnız zekâ değil, ırâ üstünlüğüdür.
- 2.— Tekaddüm etmek = Öngelmek
Müttekaddim = Önceki; Öngelen
Kıdem = Öncelik
1 - Niçin her işte benden öngelmek istiyorsunuz.
2 - Müttekadim arızemde bildirdiğim gibi - Önceki sunumda bildirdiğim gibi...
3 - Asker ercelerinde (rüt-belerinde) öncelek, başlıca esaslardandır.
- 3.— İhtisas = Uzuğ
Mütehassıs = Uzman
1 - Asrımız, her şeyde uzuğ asrıdır.
2 - Ekonomi Bakanlığına yeni bir Alman uzmanı gelmiştir.
- 4.— Muhtelif = Türlü
Günün türlü haberleri arasında en dikkate değer, İtalyan - Habeş anlaşmazlığı hakkındaki son kararlar.
- 5.— Müteferrik = Ayırık
Eskiden bir âlimde ihtisas değil, malûm müteferrika ve muhtelifa daha çok hoş-giderdi - Eskiden bir âlimde uzuğ değil, ayırık ve türtü bilgiler daha çok hoş-giderdi.

20

- 1.— Havalî = Dolay
2.— Banliyö = Yö,e
1 - İstanbul dolayının or-manları gittikçe azalmak-tadır.
2 - Demiryolları yönetgesi (idaresi), yöre trenleri ta-rifesini ucuzlattı.
- 3.— Muhit = 1 - Çevre, 2 - Çe-ven
1 - Ecimiz, geçekte kadar, yangın çevresi dışında gö-rünüyordu.
2 - Ankara hükümet çeven-lerinde söylendiğine göre..
- 4.— Zelzele = Deprem
Bu kış Türkiye sık sık deprem felâketleri gördü.
- 5.— Zaruret = Zorag; Kıstam
1 - Havamızı 1000 Türk kanadı ile sıldamak rahat nefes almamız için bir zo-rağ haline geldi.
2 - İnsan böyle bir hare-kette bulunmak için nasıl bir kıstam içinde kalmalı ?

21

- 1.— Matbuat = Basın
Basın kurumunun dördün-cü kuvvet olduğunu söyle-mek, ona boş bir gurur vermek değil, tamtersi (bi-lâkis) onu derin ödev ve soravları karşısında düşün-dürmek de-ektir.
- 2.— Vazife = Ölev
3.— Mesuliyet = Sorav
4.— Neşriyat = Yayın
Radyo, asrımızın en kuv-vetli yayın araçlarından biridir.
- 5.— Vasıta = Araç

22

- 1.— Nakliyat = Taşın
Nakil = Taşıma
2.— Vesaiti nakliye = Trşıt (ta-şıma araçları)
1 - Bir memlekette taşın iş-

leri, ekonomik gelişimle sı-kı sıkıya ilgilidir.

2 - Deniz taşıtları arasında en ucuzu yelkenlilerdir.

- 2.— Emvali menkule = Taşılı mallar
Emvali gayri menkule = Taşıtsız mallar
Bay ... bütün taşılı ve ta-şıtsız mallarını karışı üle-rine çevirdi.

- 4.— Tedvin etmek = Dergimek
Müdevven = Dergin

1 - Türkçe Kamusu, Şem-settin Saminin dergimiş olduğu eserlerin en iyisidir.

2 - A ... nin dergileri ara-sında bu isimde bir eser hatırlamıyorum.

3 - Kavanini müdevvene-miz = Dergin kanunları-mız.

- 5.— Hayal = Hayal (T. K.)
Muhayyile = Sanay
Siz bu haberi sanayınızda icad etmiş olmalısınız.

23

- 1.— İktifa etmek = İzdemek
Tilmiz, şakirdimarifet = İz-demen

1 - Biz bütün devrim davalarında Atatürk'ü izdemek-teyiz.

2 - Akıl öğretmeyi bırakı-nız; eğer onun iyi bir iz-demeni olursanız, bu şeref te size yeter.

- 2.— İktifa etmek = Veter bul-mak; Yetsinmek.

1 - Hiç birimiz, hava sav-gamız için, 200 kanadı yeter bulmayız.

2 - Kendisini hoş kullanı-rsanız, vermek istediğiniz paranın yarısı ile de yetsi-neceğine şüphe etmiyorum.

- 3.— İktisab etmek = Edinmek
Mükteseb = Edinik
İktisab = Edinç

Müktesebat = Edinçler

Şekil 106. Resimli Uyanış Dergisi 1935/13 Syf. 35

Sayı No: 2025-340

Yayın Tarihi: 13 Haziran 1935

Sayfa No: 35

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıcaları kullanılmamasını rica ederiz.

2 4

- 1.— Refah - Genlik
Bizim docamız sınıf değil, halk genliğidir.
- 2.— İslâh etmek - 1 - Yeğritmek
2 - Arıtmak.
Eski kitaplarda «susmak» söylemekten yeğdir; gibi sözleri hatırlarsınız. Yeğritmek kelimesinin kökü işte bu «yeğ» dir.
1 - Bu kurumu yeğritmek, onu yıkıp yenisini yapmaktan daha zordur.
2 - Yıllardanberi bizdeki atcinsiyetini arıtmağa çalışıyoruz.
- 3.— İslah, İslahat - 1 - Yeğritim, 2 - Arıtım
1 - Tanzimat Avrupa korkusuyla baş vurulmuş bir yeğritim hareketi idi; bir devrim değildi.
2 - İslâhı cinsi fers - Atcinsinin yeğritimi.
- 4.— Salâh bulmak - Yeğrimek
Salâh - Yeğrim
Dünyada ekonomik durum, henüz, hiç bir yeğrim beldeği (alâmeti) göstermiyor.
- 5.— Salih - Yarar, Elverişli
1 - Bu evi bu işe yarar bulmuyorum.
2 - Bu evi oturmağa elverişli bulmuyorum.

2 5

- 1.— Meyl, temayül Eğlim, Eğginlik
Mütemayil - Eğgin
1 - Oğlunuzun resme eğlmi olduğunu biliyorum.
2 - Bu fikri kabul etmege onu hiç te eğgin bulmadım.
- 2.— Tes'id etme - Bayramak

Cumuriyetin onuncu yıldönümünü ne kadar coşkunlukla bayramıştık.

- 3.— Yevmi mahsus - Bayragün
Bayrak, ancak, pazar günleri ile bayragünlerde çekilir.
- 4.— Tezahür - Gösteri, gösterim
Nümayiş - Gösteriş
1 - Gazeteciler salgıtımız Almanyada iken kendilerine karşı büyük dostluk gösterilerinde bulunulmuştur.
2 - Bu, eikim bir hareket olmaktan fazla, bir gösteriştir.
- 5.— Sebat - Dura
Durasız adam, zekâsını yok yere harcamış olur.

2 6

- 1.— Tesir - Etki
Müessir - Etkin, dokunaklı
Tesir etmek - Etkimek
- 2.— Âmil (Müessir) - Etke
1 - Bu ilâcin henüz hiç etkisini görmedim.
2 - Dokunaklı bir ses dinlemek.
- 3.— Etkin - bir te bir bulmak.
4 - Hayat Pahalılığı üzerine etkiyen sebeplerden biride piyasa düzensizliğidir.
5 - Sular ve ormanlar toprak bitelgesi üstünde en büyük etkelerdendir.
- 3.— Kuvvei inbatiye - Bitelge
- 4.— Mesahai sathıye - Yüzölçe
Anadolunun yüzölçesi ne kadar olduğunu hatırlıyor musunuz?
- 5.— Münevver - Aydın

Bir devrim ancak aydın ve ileri kofalar üstünde tutunabilir.

2 7

- 1.— Vecibe - Düşerge
Türk hava kurumuna yardım etmek başlıca düşergelerimizdendir.
- 2.— Tefrika - Bölem - Feuilleton
Son romanınızın gazetede kaç bölem tuttuğunu söyley misiniz?
- 3.— Tefrika (nifak anlamına) - Ayırğa
Halk arasına ayırğa sokan politikacılar, demokrasinin asıl düşmanlarıdır.
- 4.— Musibet - Sinat
Deprem en büyük sinatlardan biridir.
- 5.— Taklid - Benzet
Taklid etmek - Benzetmek
Mukallid - Benzetici
1 - Sanatta benzetçilik değil, özgünlük lâzımdır.
2 - Para benzetliyenlerin cezaları ağırdır.

Ş i r :

Gece başlarken

Selma'ya:

Akşam.. gözlerinde yalnız unutm,
Yıldızlar yüzüne gözyaşı eler;
İçelim geceyi gel, yudum yudum
Başbaşa düşerken suya gölgeler...

Gözlerde uyutsak geçen bir anı
Ellerim saçında kalsa gücümle..
Sevişen gölgeler sardı her yanı,
Gözlerde söyleyen şarkıyı dinle !..

Bir dudak dolaşa yüzümde sevgen,
Unutsam başımı böyle dizinde..
Bütün bir geceyi saçından örsen,
Ömrümce yaşasam gece içinde..

1-2 Haziran 1935

GAVSI OZANSOY

Unutm = niyan ; Gücümle = sitemle ;
Sergen = müşfik.

Şekil 107. Resimli Uyanış Dergisi 1935/20 Syf. 51

Sayı No: 2026-341

Yayın Tarihi: 20 Haziran 1935

Sayfa No: 51

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıcaları kullanılmamasını rica ederiz.

28

- 1.— İfşa etmek - Gizaçmak
İfşaat - Gizaç
1 - Sazanof'un büyük harb zamanında İstanbul'un Çarlığa nasıl verildiği hakkındaki gizaçlarını okudunuz mu?
2 - Dostlarının sırrını dile vermek, devlet işleri hakkında gizaçmak en kötü huylardandır.
- 2.— Suhunet - Isığ
Dünkü ısığ derecesi acaba ne idi?
- 3.— Vâd - Adanç
Vadetmek - Adamak
1 - Yapamıyacağın işler için kimseye adançta bulunma.
2 - Adamak kolay, ödemek güçtür.
- 4.— Reyâm - Genoy
Geçen yılın başlıca hadiselerinden biri, Almanyanın Sar genoyunda kazanmasıdır.
- 5.— Teberru - Verit
Türk hava kurumuna verit ile bulunmaktan kaçınan iyi bir Türk değildir.

29

- 1.— Tamir etmek - Onarmak
Tamir - Onarım
1 - İstanbulda hemen bütün eski eserlerin onarımına ihtiyacı var.
2 - Kırılan kalp onarılmaz.
- 2.— Tamim - Genelge
İç Bakanlığının göçmenler hakkındaki son genelgesini okudunuz mu?
- 3.— Timsal - Sembol
Atatürk Türk kuruluşunun bütün davalarının sembolüdür.
- 4.— Ekseriyet - Çoğunluk
Ekalliyet - Azınlık
Ekseriya - Çoğun, çok vakit

- 1 - Fransada parlamento çoğunluğu Flandenin önergesini reddetti.
- 2 - Uluslar sosyetesinde azınlıklar meselesi her vakit ortaya konur, bir türlü kotarılmaz.
- 5.— Takrir - Dilerge
Kültür Bakanlıği bütçesi hakkında üç dilerge verilmiştir.

30

- 1.— İhmal etmek - Savsamak.
1 - Hava işi savsaya gelmez.
2 - İşini savsayan talihsizlikten bahsetmemeli.
- 2.— İhtiyat - Saknı
İhtiyat etmek - Saknımak
1 - Hayır, o bu işte savsa değil, saknı göstermiştir.
2 - Kredi işlerinde saknıyan bankalara kızmamalıyız.
- 3.— Kaide - 1- Kural; 2- Duraç
1 - Bu cümle gramer kuralına göre doğru değildir.
2 - Taksim anıtının mermer durağını nasıl buluyorsunuz?
- 4.— Tarif etmek - Tanımlamak
Tarif - Tanım
1 - Bana ekonominin son tanımını söyler misiniz?
2 - Eğer yerinizi iyi tanımlıyabilseydiniz bu kadar arayıp sormazdım.
- 5.— Teşettür - Ayrılışma
Yurd işlerinde fiki ayrılışması en büyük felâkettir.

31

- 1.— Mevsuk - Doğru, belgin
Bu haberin belginliğinde şüphe ediyorum.
- 2.— Kurunu ulla - İlkçağ
Kurunu vusta - Ortaçağ
Kurunu ahire - Sonçağ
Asrı hazır - Yeniçağ
- 3.— Asrı - Modern
- 4.— Zannetmek - Sanmak
Zan - Sanı
- 5.— Güzide - Seçkin

32

- 1.— Şimal - Kuzey
Cenup - Güney
Sark - Doğu
Garp - batı
Şimali şarki - Doğu kuzeyi
Şimali garbi - Batı kuzeyi
Cenubu şarki - Doğu güneyi
Cenubu garbi - Batı güneyi
Şarki simali - Kuzey doğusu [1]
Amerikayı cenubi - Güney Amerikası
- 2.— Sual - Soru
İstintak - Sorgu
Mesele - Mesele (T. Kö.)
1 - Size bir soruda bulunmak istiyorum.
2 - Dün bütün suçlular soruguya çekildiler.
- 3.— Hikâye - Öykü
Gazetelerin gündelik öykülerinde sanat değil, eğlence değeri aramalısınız.
- 4.— İhtimam etmek - Özenmek
İtina - Özen
1 - Bu işe daha iyi kayıdolanmanız lazımdır.
2 - Yazınızda baştan başa özensizlik görünüyor.
- 5.— İkametgâh - Konut
Mesken - Otru
1 - Herkes bulunduğu şehirde bir konut göstermek yükümlüdedir.
2 - Hükümet Ankarada işyarların otu meselesini de kotaracaktır.

33

- 1.— Havayici zaruriye - Yaşatık
Hükümet, yaşatık fiatlarını indirmek için elinden geleni yapıyor.
- 2.— Gıda - Besin
İşe - Beslev

—Sona 80inci sayfa—

[1] Ötekiler de bunlara kıyaslanarak yapılabilir.

Şekil 108. Resimli Uyanış Dergisi 1935/27 Syf. 77

Sayı No: 2027-342

Yayın Tarihi: 27 Haziran 1935

Sayfa No: 77

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

Öz Türkçe Karşılıklar:

Gazetemize gönderilecek yazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıca kullanılmamasını rica ederiz.

- 37**
- 1.— İbda - Yaratı
Yaratı kuvvetinden yoksun
olandan büyük eser bekle-
meyiniz.
 - 2.— İhale etmek - Üstermek
İhale - Üsterim
Bu yolun kime üsterildi-
ğini biliyor musunuz?
 - 3.— Güzergâh - Geçek
Vasıf Çınar bütün demir-
yolu geçeğinde kendini ta-
nyan ve tanımayanlar ta-
rafından selâmlanmıştır.
 - 4.— Seyahat - Gezi
Seyyah - Gezen
Gazetecilerimiz son Mos-
koca gezisinden çok iyi
duyuşlar getirdiler.
 - 5.— İntiba - Duyuş
- 38**
- 1.— Mesmuat - Duyuk
Sofya aytarımızın duyuk-
larına göre...
 - 2.— Havadis - Bilget
Haber - Haber (T. Kō.)
 - 3.— Hasılatı safiye - Özurüt
Hasılatı gayrı safiye - Ham-
ürüt
Bu kazancı özurüt mü,
yoksa hamürüt üzerinden
mi hesapladınız?
 - 4.— İztırar - Sıkınc
Nasıl bir sıkınc sizi böyle
hareket etmiye sevketti?
 - 5.— Hulâsa - Özet
Başbakanın dünkü söyle-
vinin iyi bir özetini isterim.
- 39**
- 1.— Hitab etmek - Aytamak
Hitab - Ayta
Hatib - Aytaç
1 - Güzel bir ayta, sırasın-
da bir orduluk iş görür.
2 - Bir sözmenle bir aytacı
çoğun birbirinden ayırd
etmiyoruz.
 - 2.— Muhatap - Aytıç
Bu meselede siz benim ay-
tıcım olamazsınız.
- 40**
- 3.— Menfaatperest - Asıgıcıl
Memleket işlerinde asıgıcıl
olmayınız, özgeçi (feragat)
gösteriniz.
 - 4.— Hissi kablelvuku - Önsezi
Bu felâketi, bir önsezi ile,
bekliyordum.
 - 5.— Facia - Acın
Yugoslavya Marsilya aci-
nını unutamaz.
- 41**
- 1.— Mahmi - Korunuk
Tahtı himayede olan - Ko-
runcak
1 - Kimsenin korunucu ol-
mak istemem.
2 - Büyük Britanya korun-
caklarını sayar mısınız?
 - 2.— Mahzur - Çekinek
Bu işi yapmakta ne gibi
çekinekler görüyorsunuz?
 - 3.— Menşe - Çıkağ; Köken
1 - Bu malın çıkışı neresidir?
2 - Bu ailenin kökeni kak-
kında ne biliyorsunuz?
 - 4.— Musahhih - Düzeltiç
Bir gazetede ağır soravlar-
dan biri de düzeltiçlerin
üstündedir.
 - 5.— Havale - Gönderi
Bankanın 300 liralık gön-
derisini aldınız mı?
- 42**
- 1.— Maznun - Sanık
 - 2.— Şahit - Tanık
 - 3.— Hurafe - Urasa; (evham
ve hayalât) sanıka
1 - Halka urasalardan kur-
tarmak lazımdır.
2 - Biz hesablarımızı sanı-
kalar üzerine kurmayız.
 - 4.— Hassasiyet - Duyganlık
Gazeteler hava sargası işin-
de büyük bir duyganlık
gösterdiler.
 - 5.— Şayanı dikkat - Dikkatdeğer
Uslâbunuz dikkatdeğer bir
gelişim içindedir.
- 43**
- 1.— Muvafık, mutabık - Uygun
Muntabık - Uyuk
1 - Fikirlerimiz birbirine
uygun değildir.
2 - Hareketiniz kanuna uy-
gun değildir.
3 - Bu masanın ayakları
yerlerine uygun değildir.
 - 2.— Müeyyide - Berkite
Bütün kanunlar devrim
savgasının birer berkitesi
olmalıdırlar.
 - 3.— Mükâfat - Öden
Hayır ve hizmet işlerinde
en büyük öden, cıdan ra-
hıttır.
 - 4.— Satih - Yüzey
Akşam üstü, su yüzündeki
ışın (muzi) kırışıklara dal-
dım...
 - 5.— Münavebe - Sıralaşma
Gece nöbetçileri araların-
daki sıralaşmaya göre ça-
lırlar.
- 44**
- 1.— Katil - Öldüren; ölütcü
Cinayet - Kıya
Cânı - Kıyan; kıyacı
1 - Kadın yüzünden ölütcü.
2 - Ölütcülerin sonu ölümdür.
3 - Büyükdere kıyasını iş-
liyenler tutulmuştur.
 - 2.— Hasret - Özlem
 - 3.— İştıyak - Göresi
Müştak olmak - Göresi gel-
mek; göresimek
1 - Özlem ve göresilerle size
saygılarımı sunarım.
2 - Sizi göresim geldi.
 - 4.— Zühul etmek - Unutsamak
Zühul = Unutsa
Unutsa bağışlanabilir; savsa
(ihmal) hoş görülmez.
 - 5.— Emanet - İnam
Emanet etmek - İnamlamak
Atatürk'ün geneliğe en bü-
yük inamı, cumuriyettir.

Şekil 109. Resimli Uyanış Dergisi 1935/04 Syf. 87

Sayı No: 2028-343

Yayın Tarihi: 4 Temmuz 1935

Sayfa No: 87

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar

126	UYANIŞ	No. 2030-345
Öz Türkçe Karşılıklar:		
Şimdiye kadar çıkan beş kelimelerin düzelmiş ve tek listesi		
<i>Gazetemize gönderilecek gazılarda aşağıdaki kelimelerin osmanlıca ları kullanılmamasını rica ederiz.</i>		
A	Ehemmiyet vermek — Önem vermek	Hasılatı gayri safiye — Hamürüt
Aleyh — Karşı	Ekseriyet — Çoğunluk	Hülâsa — Özet
Aleyhte olmak — Karşı olmak	Ekalliyet — Azınlık	Hitab etmek — Aytamak
Aleyhinde söylemek — Karşı söylemek	Ekseriya — Çoğun, çok vakit	Hitab — Ayta
Aleyhdar — Karşın	Emvairi gayri menkule — Taşısız mallar	Hatib — Aytaç
Azm — Dölen	Emvairi menkule — Taşılı mallar	Hissî kablelvuku — Önsezi
Azmetmek — Dölenmek		Havale — Gönderi
Arz ve talep — Sunum ve istem		Hurafe — Urasa; (Evham ve hayalât) sanık
Acz — Eksinlik	F	Hassasiyet — Duygulanlık
Acz duymak âciz kalmak — Eksinmek	Feragat — Özgeçi	
Âciz — Eksin	Faik, Mütfevvik — Üst, Üstün	I
Âbide — Anıt	Fikri takip — Güderge	İztrrar — Sıkınc
Askerî — Süel (Militaire)	Fıkr — Bölük; Anlatık	İslah, Islahat — Yeğritim; Arıtım
Asayiş ve emniyet — Güvenlik	Fesat — Bozut	İslah etmek — Yeğritmek; Arıtmak
Amerikayı cenubi — Güney Amerikası	Facia — Acın	
Asrı — Modern	Fikri muzmar — Gütke	İ
Asrı hazır — Yeni çağ		İdare etmek — Yönetmek
Âmil (Müessir) — Etke	G	İnkılâb — Devrim
B	Gıda — Besin	İstikamet — Yönet
Basiret — Öngörü	Gıpta — İmren	İstihlak etmek — Yoğaltmak
Banliyô — Yöre	Güzergâh — Gerçek	İstihsal etmek — Üretmek
Beyanat — Diye	Gafil — Aymaz, boş, dalgın	İtimad etmek — Güven
C	Garp — Batı	İtimad etmek — Güvenmek
Cebhe — Yöney	Güzide — Seçkin	İnkişaf ettirmek — Geliştirmek
Cinayet — Kıya	H	İnkişaf etmek — Gelişmek
Câni — Kıyan; kıyacı	Hakikat (T.Kö.) — Gerçek, gerçeklik — Verite, (Terim) Gerçe	İstiklâl — Erkinlik, Bağımsızlık
Cihet — Yön	Hâsret — Özlem	İktifa etmek — İzdemek
Cemiye, Şirket — Sosyete	Halletmek — Eritmek; Açmak, çözmek; Kotarmak	İhmal — Savsa
Cenubu şarkî — Doğu güneyi	Huzur ve sükûn — Baysallık	İsraf — Savurganlık
Cenubu garbî — Batı güneyi	Hür (T.Kö.) — Özen	İhtiyat — Sakın
Cenub — Güney	Hürriyet (T.Kö.) — Özkenlik	İhtiyat etmek — Sakınmak
Ç	Hâkim (Souverain) — Egemen	İhmal etmek — Savsamak
Çarei hal — Çözge, kotarma yolu	Hâkimiyet — Egemenlik	İlfaat — Gizaçı
D	Hayal — Hayal (T.Kö.)	İlfa etmek — Giz açmak
Davet — Çağrı	Hakiki — Gerçek, hakikiğ —	İmtihan — Sınaç
Davetnam: — Çağrılık	Véritable; Gerçel (Tarim) —	İktidar — Erk (Puissance)
E	Réel	İktisab — Edinç
Emanet — İnâm	Havli — Dolay	İktisab etmek — Edinmek
Emane etmek — İnamlamak	Havayici zaruriye — Yaşatık	İktifa etmek — Yeter bulmak, Vetsinmek
Efkârı umumiye — Kamoy (kamugoy'dan)	Hikâye — Öykü	İhtihab etmek — Seçmek
Emrivaki — Olut	Haset — Günâ	İhtihab — Seçim
Ehemmiyet — Önem	Havadis — Bilget	İhtisas — Uzuğ
	Haber — Haber (T.Kö.)	İhtimam etmek — Kayıtlanmak
	Hasılatı safiye — Özurüt	İtina etmek — Özenmek
		İtina — Özen

Şekil 110. Resimli Uyanış Dergisi 1935/18 Syf. 126

Sayı No: 2030-345

Yayın Tarihi: 18 Temmuz 1935

Sayfa No: 126

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar A-Z

No. 2030—345	UYANIŞ	127
İkametgâh — Konut	Mahreç — Çıktı; Sürüt	Mahrum etmek — Yoksundur-
İstintak — Sorgu	Müstehtlik — Yoğaltman	mak
İşge — Beslev	Mahsul (genel olarak) — Ürüt,	Mahrum olmak — Yoksunmak
İbdal — Yararı	ürün	Mesmuat — Duyuk
İddia — Sava	Müstahsil — Üretmen	Muhatab — Aytuç
İddia etmek — Savamak	Merhale — Yügrüm	Menfaatperest — Asıgıcı
İntiba — Duyuş	Mühim — Önemli	Mahmi — Korunuk
İhale etmek — Üstermek	Merasim — Tören	Mahzur — Çekinek
İhale — Üsterim	Müsavi — Eşit	Menşe — Çıkağ; Köken
İhtiyak — Göresi	Müsavat — Eşitlik	Musahhih — Düzeltiç
İhtikâr — Vurgunculuk	Mürebbi — Eğitimci	Maznun — Sanık
K	Mektep — Okul (Okula)	Müşak olmak — Göresi gelmek,
Kıdem — Öncülük	Muallim — Öğretmen	göresimek
Katıl — Ölü	Müchassis — Uzman	Muvafık, Mutabık — Uygun
Katıl — Öldüren, ölücü	Muhtelif — Türlü	Muntabık — Uyuk
Kurunu üla — İlkçağ	Müteferrik — Ayrık	Müeyyide — Berkite
Kurunu vusta — Ortaçağ	Muhit — Çevre; Çeven	Mükâfat — Öden
Kurunu ahire — Sonçağ	Müstacel — Evgin	Muvakkat — Süresiz, geçegen
Kaide — Kural; Duraç	Mülki — Sivil	Mülâhaza — Düşün
Kuvvei inbatıye — Bitelge	Mamur — Bayındır	Muhtekir — Vurguncu
L	a) Mamuriyet — Bayındırlık	Müsadere — Alanç
Lehte, lehinde — Yana	b) Nafia	Müsadere etmek — Alancetmek
Lehte olmak — Yana olmak	Müstakil — Erkin; Bağınsız	Müsrif — Savurgan
Lehinde söylemek — İyiliğini	Mevsuk — Doğru, belgin	Manâ — Anlam
söylemek	Mukallid — Benzetçi	Müzakere — görüşme, görüşü
Lehdar — Yanat	Müşbet — Sınat	Münakaşı — Aytışma
Lütfü ihsan — Kayra	Meşahai sathıye — Yüzölçe	N
M	Münevver — Aydın	Nezaret — Görü
Muvafık — Oydaşık; Onav; Ye-	Müessir — Etkin, dokunaklı	Nzaret — Gözet
rinde, uygun	Meyl, temayül — Eğlim, Eg-	Nailiyet, Mazhariyet — Ergi
Muvafakat etmek — Oydaşmak	ginlik	Nekahat — Eyselik
Muhalif — Ayrışık	Mütemayil — Eğgin	Namzet — Aday
Muhalefet etmek — Ayrışmak	Mevkii iktidar — Erke (Pouvoir)	Nasihat — Öğüt
Müteahhit — Üstenci	Müktesebat — Edinçler	Nasih — Öğütçen
Malzeme — Gereç	Mükteseb — Edinek	Nutuk — Söylev
Mesken — Otru	Muhayyele — Sanay	Nümayiş — Gösteriş
Münavebe — Sıralaşma	Müdevven — Dergin	Nakliyat — Taşın
Müşahede — Görüm	Mesuliyet — Sorav	Neşriyat — Yayın
Mecmua — Dergi	Matbuat — Basın	P
Mazannei sâ — Karalı	Maksat — Erge	Pâye — Aşama
Muaf — Bağışık	Manzara — Görey (paysage);	R
Muafiyet — Bağışıklık	Görünüm, görün (aspect)	Rekabet etmek — Önürdeşmek
Muayene — Bakı	Müntehib — Seçmen	Rekabet — Önürdeşme
Muhabir — Aytar	Müntehab, güzide — Seçkin	Rakip — Önürdeş
Muhabir — Duymaç	Mütevazin — Denk, dengeşik	Rûkn — Örkün
Mukavemet — Dayanık, daya-	Muvazene — Denge	Rivayet — Söylenti
nım	Merkezi sikle — Dengey	Rutubet — Yaşlık
Müvezzi — Dağıtmaç	Mütekaddim — Önceki, öngelen	Rûbe — Erece
Mecra — Yatak; Akağı	Mesele — Mesele (T. Kõ.)	Ratib — Yaş
Makale — Bette	Med'u — Çağrık, çağrılı	Reyiâm — Genoy
Mania — Engel	Müfsit — Bozucu	Réfah — Genlik
Mani — Önge	Mahrum — Yoksun	

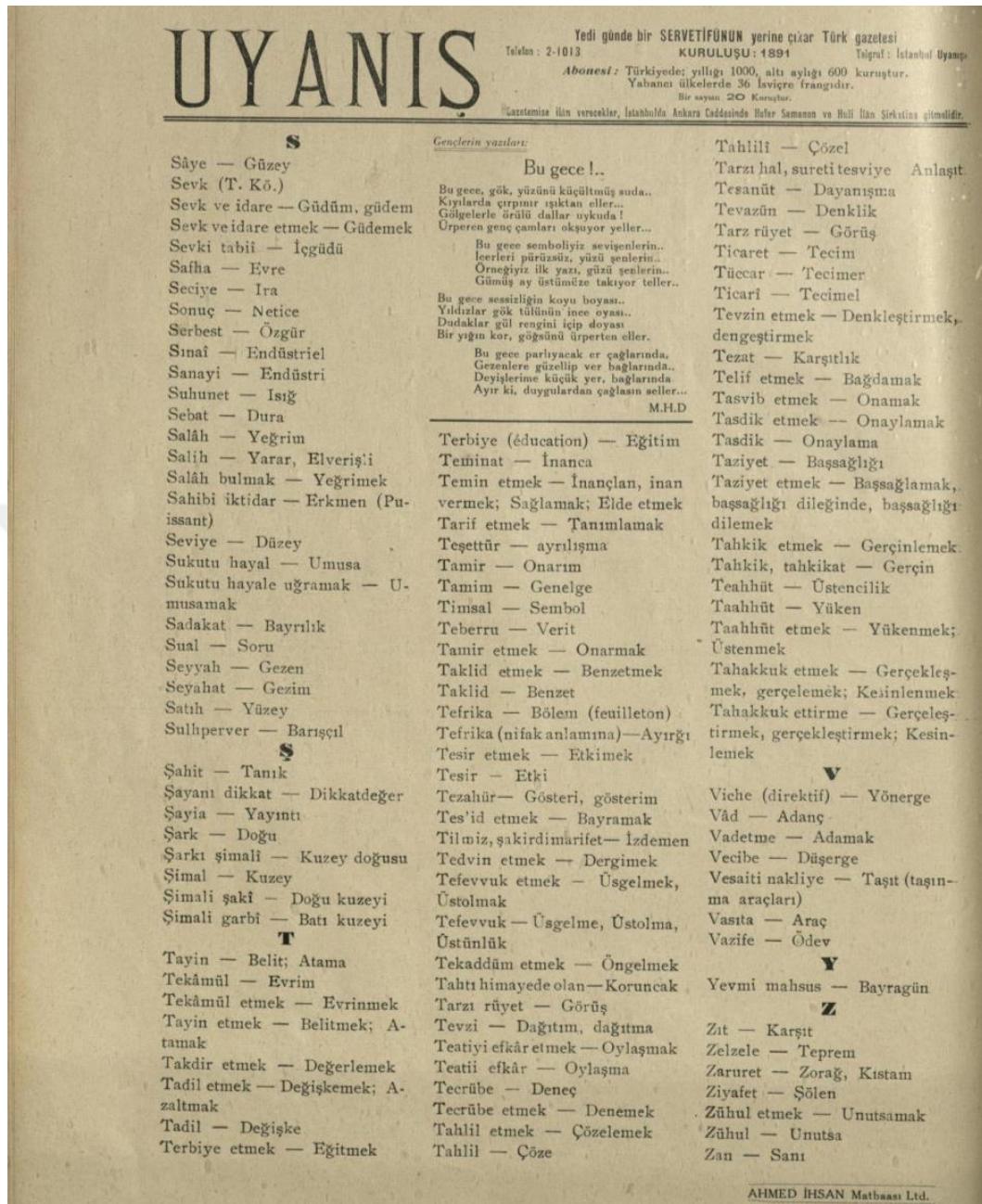
Şekil 111. Resimli Uyanış Dergisi 1935/18 Syf. 127

Sayı No: 2030-345

Yayın Tarihi: 18 Temmuz 1935

Sayfa No: 127

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar A-Z (devamı)



Şekil 112. Resimli Uyanış Dergisi 1935/18 Syf. 128

Sayı No: 2030-345

Yayın Tarihi: 18 Temmuz 1935

Sayfa No: 128

Başlık: Öz Türkçe Karşılıklar A-Z (devamı)

Kültür bahisleri

ORTAOKUL ve LİSELERİMİZDE Türkçe ve Edebiyat programlarımız nasıl olmalı?

Kültür Bakanlığı bu defa yeni öğrenim yılı başlamadan evvel ortaokul ve liselerimizin Türkçe ve edebiyat programlarını esaslı bir surette tadile karar verdi ve bunun için bütün öğretmenlere fikirlerini yazıp yollarını bildirdi. İşte ben de, her cihetçe memnuniyetle karşılanması lazım gelen bu mesele, ye dair düşüncelerimi bilhassa bir kültür memnusu olan Uyanış'ta da yazmağı bu sebepten bir ödev telâkî ettim.

Programların tadili meselesinde evvelâ şunu kaydetmek isterim: Ortaokul Türkçe programının esası, Türkçeyi bütün incelikleri, gramerinin ve sentaksının bütün derinlikleri ve özellikleri ile öğretmek ereğine bağlanmak gerektir. O halde, köhne osmanlı dili gramer ve sentaksının bir derece kolubudu kırık bir şekilde hâlâ devam etmekte olan müfredatı bir an evvel tadil edilmek, değiştirilmek, istilâlar türkçeleştirilmek ve aynı zamanda meselâ isim ve sıfat teşkiline yarıyan öz Türkçe ekleniler - hiçbirisi eksik bırakılmamak üzere - yeniden vücuda getirilecek kitaplara cümle içindeki örneklerle konulmak, Türkçe cümlelerin mutlaka fiille bitmesi lâzımgelceği kanaatini de bir derece sarımsak doğru olur. Elde henüz ne muayyen bir gramer usulü, ne de buna göre yapılmış bitikler bulunmadıkça bunu hakkile başarmaya da imkân göremiyorum. Diğer taraftan ortaokul Türkçe antolojilerini de lise antolojileri ile beraber gayet ince bir araştırma ve önemle yeniden tertib etmek lâzımgelir. Bunda, ulusal duygular başa geçmek şartile, estetik karakterleri de göz önüne almak unutulmamalıdır. Yani, osmanlı dili yadigarı olan dükkü edebî parçaların mümkün olduğu kadar en sade ve güzelleri bu antolojilere girebilmelidir. Diğer taraftan bunların, çocuklarımızı bugün gördüğümüz gibi çok muammalı bir dil halini alması için, her parça sonuna izahlar ve hatta öz Türkçeye çevrilmiş örneklerle anlatılışı ve zevk

almış kolaylaştırılmalıdır. Aynı zamanda, ortaokulu bitiren bütün okurların Türkçeyi yanlış, pürüzsüz ve açık yazabilecek bir düzeye çıkarılması için vazifelere çok fazla önem verilmeli, öz Türkçesi bulunan kelimelerin osmanlıca-larını kullanmak alışkanlıkları da ellerine vereceğimiz küçük yeni bir sözlükle az zamanda yokedilmeğe çalışılmalıdır.

Şimdi liselerin edebiyat programlarına gelelim.

Düzece ileri olan diğer memlekelerde lise edebiyat programları, eski Yunan ve Latın edebiyatına da içerisine alarak bütün acun klâsiklerini devir devir öğretir. Fransız, İngiliz, İtalyan, Rus, İspanyol, İsveç edebiyatları bütün çağları ve bellibaşlı çehrelerle tanıtılır. Bizde de böyle olmalıdır. Garb edebiyatı diye yalnız lisenin son sınıfında Fransız klâsik ve romantiklerinden birkaç isim ve Almanlardan Goethe ve Schiller ile İngilizlerden Shakespeare'i belirtmek, iki üç ezberleme formül ve izah ile iktifa etmek yetmez. Diğer taraftan, okurlarımızın bugün hakkile okuyup anlamaya kudretleri yetmiyen Divan edebiyatı etrafındaki akademik diyebileceğimiz bilgileri de hiç bir zaman onlarda evrensel edebî kültürü yaratamaz. Bir sürü Osmanlı dili şair ve nasirlerinin isimlerini ve bunların kitap listelerini ezberlemekle, anlamadıkları, anlamıyacakları eski dil üzerinde yapmaya mecbur kaldıkları bu yorucu ve faydasız işten onlar hesabına pek parlak bir sonuç çıkmadığını sözlü yoklamalar da ortaya koymaktadır. Bu usul bir kısım talebede, herşeyden önce düşünme kabiliyetini azaltıyor. Divan edebiyatını şöyle dursun, Tanzimat edebiyatını bile hakkile kavrayamayanlara tesadüf olunuyor. Meselâ bir talebe Namık Kemal'in hayatını bülbul gibi anlatıyor da rasgele çıkan diğer bir soruya cevap verirken şaşıyor ve meselâ Servetifünun edebiyatı yazıcıları kimlerdir sorusuna karşı Tevfik Fikret'le beraber Na-

mık Kemal'i ve Ziya Paşayı da birlikte söylüyebiliyor. Bundan anlaşılan şudur ki bu talebe, Tanzimattan sonra Şinasi ve onun arkadaşları ile Servetifünuncular arasındaki farkı henüz kavramış değildir. O halde metinlerini anlatmayan bütün o biyografi ve bibliyografileri üstünkörü bellemekten bu genç ne kazanç elde etmiştir? Zoraki ezberlediği o yarımamalak şeyleri de yarın unutacak değil midir? İşte bunun için lise müfredatını yeniden sağlam esaslara bağhyarak tadile ve kitaplara beraber okutma usullerini de bu yeni müfredata göre ıslâha lâzım vardır sanırım. Garp edebiyatı tarihinde - örneklerle beraber - lisenin üç sınıfına (bütün ıslâsın edebiyatını içine alarak) dağıtılmalıdır ve pek tabii olarak ona göre kitaplar da hazırlanmalıdır. Türk edebiyatı tarihine gelince, bunlar, fazla sayfalı bitikler halini almaktansa daha toplu, fakat daha faydalı bir şekilde yeni baştan tertip olunmalıdır. Demek oluyor ki programların yüklülüğü denen nokta daha ziyade lüzumsuzlukları atmak ve yerlerine daha lüzumlarını koymak ve neticede okurların edebî bilgilere alâkasını zevkle çoğaltmakla beraber bilhassa onları aarı edebiyat teknik ve ruhunu anlayacak kabiliyete yaklaştırmak davasına dayanmaktadır. Bu asrı edebiyat tekniğini ve ruhunu kavramak meselesi etrafında her şeyden evvel roman ve temâşa gibi nevirin bugün almış oldukları önemi hatırlamak isterim. İşte gençleri bilhassa bu nevirlerde tenkit ve tetkik alanına ulaştırarak vasıtaları gene onlara aratmak yolunu açmalıyız. Bunun için de onların edebiyat tarihindeki bilgileri kadar ve belki daha fazla görüşlerini ve tenkit kabiliyetlerini arttırmalıyız. Sadece edebiyat tarihi ise bunu temin edemez. Çünkü garpta olsun, bizim edebiyatımızda olsun bu asrın vücuda getirdiği eserleri dükkü tenkit ölçüsü ile ölçeceğinden hakiki orijinal kıymetlerini

bir türlü ortaya çıkaramaz. Hele bu eserler hakkında geleceğin vereceği hükümlerin bir tanesini bile keşfedemez. Esasen edebiyat tarihî anek terkihi mahiyette anlaşılar. Bu sebeptendir ki bu bilgi etrafında yazılmış olan dağınık makaleler, biyografi v.s. ler, nihayet, her devirde sanat ve fikir hareketlerini sarahatle gösterecek olan büyük ve hakiki edebiyat tarihine bir nevi hazırlıktır. Binaenaleyh bu alanda çabuk ve indî muhakemelerden çekinmek lâzımgelir. Şu da muhtemeldir ki, edebiyat tarihinde en fazla ehemmiyeti haiz olan nokta, fikirlerdir, fakat sarıh hadise üzerine kurulmuş, realiteye yaklaşılabilen fikirler... Bunun içindir ki edebiyat tarihî yazınlar, daima canlı eserleri ve şahsiyetleri bulup ortaya çıkarmak vazifesini üzerlerine almışlardır. İşte lise kitaplarını yazınların ve öğretmenlerin mazi eserleri üzerinde başarıcakları bu işi,

yeni eserler üzerinde tanısmile orijinal bir şekilde talebe yapıştır ve onları bu suretle şahsî tenkit ve tetkik yoluna götürürsek işeyi bitiren gençler arasında estetik alanda bazı istisnalara rağmen ekseriyetle hep birbirine benzer klâsik kafalar yetiştirmek ihtimalini ortadan kaldırmış oluruz.

Yukarıda lise edebiyat kitaplarından biraz bahsettim. Burada bunların mümkün olan devirler için güzel resimlerle basılmalarını faydalı gördüğümü ilâve ederim. Nitekim, Garp edebiyatı tarihleri de böyle basılmaktadır. Sonra bu kitapların bahisleri, eski tarih kitaplarında olduğu gibi içiçe, uzun uzun yazılmamalı, bahisler daha fazla kolaylıkla bulunabilecek bir tarzda tali bahislere ayrılmalı, bunun için de yalnız asır tasnifi kâfi görülmemelidir. Bir devirdeki şiir, nesir, tarih, v.s. ayrı ayrı kısımlar halinde derli toplu bir şekilde konulmalıdır. Hatta her bahiste sonuna ku-

çok hülasalar bile sıkıştırılmalıdır. Bu, hiç şüphesiz, okurlar için çok istifadeli ve zevkli olmaktadır. Antolojileri tertip ederken de, yukarıda söylediğim gibi, forma adedini çoğaltmaktan ziyade inceden inceden bir tarayışla en güzel parçaları seçmek esas gözönünden uzak tutulmamalıdır, ve bu parçaların bugün anlaşılması her cihetçe güç olanların izahları da küçük puntolu haşiyelerle onların ilâve edilmelidir.

İşte ortaokul ve liselerimizde gerek Türkçenin, gerek Türk edebiyatı ile beraber acun edebiyatının en iyi şekilde öğrenilebilmesi ancak bu esaslara göre kâbil olabileceği kanaatindeyim ve Kültür Bakanlığının senelerdir süruncemede kalan bu davayı bu defa kâfi olarak halletmek için en doğru adımları atacağına kuvvetle inanmaktam.

Halid Fahri Özansoy

Şekil 113. Resimli Uyanış Dergisi 1935/01 Syf. 146-147

Sayı No: 2032-347

Yayın Tarihi: 1 Ağustos 1935

Sayfa No: 146-147

Başlık: Kültür Bahisleri (Ortaokul ve Liselerimizde Türkçe ve Edebiyat Programlarımız nasıl olmalı?)

DİL BAYRAMI YURDUN HER YÖNÜNDE TÖRENLE KUTLULANDI



Dil bayramı dolayısıyla An'kara Halkevinde yapılan kutlulama töreninden bir görünüş.

Dil bayramı yurdun her tarafında kutlanmıştır, yurdun her tarafındaki halk evlerinde tören yapılmıştır. Dil bayramı dolayısıyla, Türk dili kurumu genel sekreteri Bay İbrahim Necmi Dilmen, Dil Kurumu adına İstanbul radyosunda bir söylev vermiş, söylevine şöyle başlamıştır :

— Sayın yurtdaşlar, üç yıl önceydi. Atatürk'ün yüksek buluş ve yaratış kaynağında yeni bir şimşek çıkmıştır. Türk varlığını, erkinliğini, egemenliğini, soysallığını bağışlayan yüce Önder, türk dilini de aydın gözünün önüne almıştı. Bu bakışın ilk verimi 26 eylül 1932 de yurdun her yerinden gelmiş bin kadar dilcinin Dolmabahçe sarayında toplanması oldu. Birinci türk dili kurultayı adıyla türk devrim tarihinde yer alan bu toplantının bugün üçüncü yıldönümünü kutluluyoruz. Bayramınız kutlu olsun.

Türk dili işini bu duruşa getirmeden önce, Önder, 9 ağustos 1928 de türk alfabesini yarattı. Bu alfabe dilimize sosyal dünyada hakkı olan yer vermişti. Bu alfabe yaradır yolda lûgat, gramer, terim yaratma işine de el konmuştu.

Ancak bu yoldaki ilk çalışmalar verimi, Atatürk'ün kararlıkları yaran, güçlükleri yenen, en kısa yoldan en umulmadık yüksek buluşlara varan dehâsına göre, yeter değildi. En küçük bir izden ulu bir anayol bulan Önder, bu yetmezliğin neden ileri geldiğini hemen gördü. Dil devrimine doğru yürüyen yolun tarih kaynağına dayanması gerekliliğini duydu ve yaltırık saçan gözlerini oraya çevirdi.

Türk Dil kurumuna öz bir kardeş olarak kutsal eliyle kurduğu Türk Tarih Kurumu, yer yüzü tarihinin ilk kültür ışıklarının orta Asya'daki türk ana yurdunda parladığını, oradan türü geçme yollarıyla Ural-İdil boyuna, Hind ellerine, İran yaylasına, Mezopotamya ovalarına, ön Asyaya, Ege ve Akdeniz kıyılarına, Afrika'ya, Atlas okyanusu yakalarına, Vistül, Rayn, Tuna havzalarına, Çine, Amerika'ya, ve bütün Okeana yayıldığını ortaya çıkardı. Soysal yaşamının, bilginin, her türlü kültürün kaynağı böylece belli edildikten sonra, yeniden dil üzerine dönülebilirdi. Tarihin verdiği yeni aydınlığa göre, yer yüzü

dilleri üzerinde türk dilinin bir kaynak gibi gözden geçirilmesine başlamak, bunun için de bir yandan türkçenin en eski varlıklarına kadar derinleşmek, bir yandan da başka dillerin etimolojilerini araştırarak bunlarla dilimiz arasında tarihin belki de tarihten öncekinin kararlıkları içinde unutulmuş olan bağlıkları bulmağa çalışmak... İşte yeni dil atılışının başlıca amaçları bunlardı.

Bay İbrahim Necmi Dilmen, söylevinin sonuna doğru şöyle demiştir :

— Türk dilinin gerçek varlığını derinleştirmek ve onun bütün dillere kök salmış bir diller anası olduğunu göstermek en çok türke düşer. Hele Atatürk çocukları için bu, hem yüksek bir ödev, hem de büyük bir kıvançtır.

Türk dil kurumu, bu yüce varğı üzerinde de iki geniş ve ana yoldan çalışmaktadır. Bunların biri türk dilinin en eski en ilkel varlıklarına doğru derinleşerek araştırmalar yapmaktır. Bu yoldan yürüyerek dilimizin, bütün yeryüzü dillerine ana kaynaklık etmiş olan en ilkin söz köklerini bulmağa doğru gidiyoruz.

Şekil 114. Resimli Uyanış Dergisi 1935/03 Syf. 295

Sayı No: 2041-356

Yayın Tarihi: 3 Ekim 1935

Sayfa No: 295

Başlık: Dil Bayramı Yurdun Her Yönünde Törenle Kutlandı.

mi hastane yatağında buldum. Nihayet oradan da kovuldum.

« Açlık midemi kemiriyordu. Dizlerim bükülüyordu. Bir çuval kemige dönüştüm. Son bir çare kalyordu: tabloyu satmak!

«Sonra, kendimi kadere bıraktım.

«...Böylece açlığımı giderdim.

«Neyse iyi bir aile yanında bir iş buldum. Bin müşkülattan sonra bir yana birkaç kuruş koyabildim. Bugün eşkejiye giderek tabloyu geri almak istiyordum. Sizin satın almış olduğunuzu öğrendim...»

Bir neşe tufanı kalbini dolduruyordu.

Sevgili tablosunu yiyecekmiş gibi süzüyor ve o vaziyette kendinden geçmişe benziyordu.

Elinden meysiyetle birleşmekten başka şey gelmiyordu.

Tabloyu indirerek ihtiyar kadına uzattım ve vermek istediği parayı reddettim; çünkü o ana acısını hafifletmekten daha büyük bir ödev olamazdı.

Şimdi boş odamı bir ilkbahar neşesiyle gençlendirerek o çehre artık yaldızlı çerçevesinden gülmüyorsa da aynı yerde daha anlamlı bir ihtiyar kadının beyaz, kuru, hasta yüzünü farkediyordum.

Bu ihtiyar ananın yüzüdür. İfade etmiş olduğum mavi gök parçası için gülmüyor ve gözyaşları arasında bana dua ediyor.

Armando Zamboni

Gençlerin şifreleri

Ne çıkar?

Bu karışık sesler ne?
Toplananlar içine
Düştü sanki bir ateş!
Bir yıldız kaydı gökten,
Bir an oldum diye ben,
Aradım kendime eş.

Ne çıkar ağlamaktan?
Canlar çalın uzaktan;
Yigit girsün gerdiye..
Süründe geldi ölüm,
Oyle diyor ki gönlüm,
Haykır, olmedim, diye!

Biraz eridi ılık:
Ve bir sürü karışık,
Hayaller sarı beni..

Çözülm, toprağa gömün,
Bilmeince ölümün,
Sırmı... ve öleni.....

Nurettin Can

DİL HAKKINDA ETİMOLOJİK BİR ANKET

ULUS gazetesi "Dil hakkında etimolojik bir anket" açmıştır. Bu faydalı konudaki anket, ilgilie karşılanacak teğderdir. ULUS gazetesi, bu hususta şunları yazıyor:

- 1 — Sabah, sabahleyin
- 2 — Öğle, öğleyin
- 3 — İkinci, ikindiye-ikindileyin
- 4 — Akşam, akşamleyin
- 5 — Yatsı, yatsıym-yatsıleyin
- 6 — Gündüz, gündüzün-gündüzleyin
- 7 — Gice, giceleyin

I) Yukardaki kelimelerin ilk ve asıl kökleri nelerdir?

II) Bu kelimeler nasıl teşekkül etmişlerdir?

III) Bu kelimeleri teşkil etmek için köke ilâve olunan ekler nelerdir ve eklerin her birinin mana

farkları bakımından rolleri ne olmuştur?

IV) Bu araştırma neticesinde:

A — Türk dili kökleri, ve,

B — Türk dili ekleri, ve,

C — Türk sözlerinin teşekkülü hakkında bir kaide çıkarmak mümkün müdür?

Dil davasını kendi davası bilmiş olan Ulus, yukarıki anketi açarak bütün bilgileri cevap vermiye ve memleketteki bütün gazeteleri de kendisine yardıma çağırıyor.

Mesele, yukarda işaret ettiğimiz gibi, dilimizdeki kelimelerin kökleri, ekleri ve teşekkülleri hakkındaki görüşleri anlamaktır.

Bilginlerden ricamız cevaplarını gazetemiz yazı işleri direktörlüğüne göndermeleridir..

PEMBE ELMAS, BİR HİNDLİYİ ZENGİN ETTİ

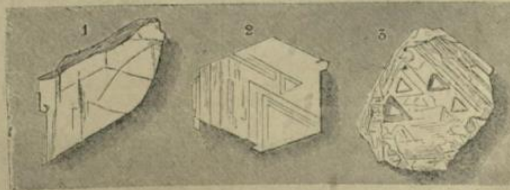
Hindistanın Madras eyaletindeki Anantapur denilen yer civarında sapan süren Hindli bir çiftçi, toprak arasında küçük bir taş bulmuş ve bu taşın mütehasıslar tarafından incelenmesi sonucunda, çok değerli bir elmas olduğu görülmüştür.

Bu elmas kesilmemiştir ve yirmi kırat ağırlığındadır. Rengi, pembedir. Mütehasıslar ne kadar fiat biçimleri gerek olduğunu bir türlü kestirememişler, yirmi kırat ağırlığındaki pembe elmasa kolay kolay paha

biçilemeyeceği kanaatini belirtmişlerdir.

Bununla beraber, elması bulan fakir çiftçi, hakiki değerini saptanmasını beklemeğe bir an evvel zengin olmayı kurmuş, elması Bombayda bir kuyumcuya 6.600 rubiye, yani 495 sterline satıp elden çıkarmayı tercih etmiştir.

Anantapur denilen sahada, eskidenberi daha birçok işlenmemiş mücevherlere rastgelinmişti. Fakat, şimdiye kadar pembe renkteki elmas büyük-lüğünde taş rastlanılmamıştı.



Sun'i ve tabii elmaslar nasıl görünür? 1 ve 2 numaralılar, Muvasan isminde bir kimyager tarafından 1893 senesinde istihsal edilmiş olan elmas zerrelere'dir. 500 defa büyütülmüştür. 3 numaralı, küçük bir parça tabii beyaz elmas. 300 defa büyütülmüştür.

Şekil 115. Resimli Uyanış Dergisi 1935/10 Syf. 315

Sayı No: 2042-357

Yayın Tarihi: 10 Ekim 1935

Sayfa No: 315

Başlık: Dil Hakkında Etimolojik Bir Anket

Bir ertik kurbanı

Değerli yazarlarımızdan M. N. Artamın, meslek uğrunda can veren gazeteci Vilfred Barberin ölümü hakkında «Ulus» gazetesinde «Sözün gelişi» sütununda çıkan bir yazısını, bu ölümün bütün dünya gazetecileri arasında olduğu gibi bizde de uyandırdığı ilgiyi havrayışla gösteren bir örnek olarak, buraya alıyoruz.

Adisababada otuz bir yaşında bir gazeteci, evlenmesinin ilk yıldönümünden yedi gün sonra öldü. Şimdi bu ertikde, yakında İtalyan uçaklarının üzerinde uçacağı tepelerden birisinde gazeteci arkadaşlarının ve sadık uşağı Mehmedin yığıldıkları çiçek yığınının altında gömülü yatmaktadır.

Habeşistanda bir ölüm... Sınırlarında bu kadar beyaz Avrupalı ve siyah Afrikalı ölen bir savaş ülkesinde bir Vilfred Barberin ölümüne ayrı bir yazı ayırmak, belki de bir takım okurlarımıza tuhaf gelecektir.

Lâkin öyle olmasın. Henüz evlenmelerinin üzerinden bir tek yıl bile geçmeden genç karısını bırakıp Habeş topraklarına koşan bu genç, hakkında yazılan yazılardan öğrendiğimize göre, çok ateşli bir gazeteciydi. Öteki ertikdeşleri gibi Adisababada oturarak haberin ayağına gelmesini beklememiş, Ogadenin «sarı cehennem» adını alan malarya yataklarına kadar gitmiş, orada kendi gözüyle gördüklerini ve kendi kulağıyla duyduklarını, içine yalan katmaksızın, yazmak istemişti.

Sarı cehennemde kaynaşan malarya mikrobunun öldürdüğü bu ilk Avrupalı gazetecinin ulus ve gazetesi değil, ertigi bizi ilgilendiriyor.

Doktorlar, fen yolunda incelemeler, araştırmalar yaparken

ölenlerin adını nasıl unutmalarsa bizde içinde gazetecilik ve doğru haber alma aşkını Ogadenin malarya kaynağı olan sarı cehennemine gidecek kadar ileri götüren genç ayıtarın ölümüne acımalıyız.

Vilfred Barber, son yazılarından birisinde «buradaki malarya beyaz adamı öldürecek!» diye hayflanmıştı. Verdiği bu hükümün doğruluğunu kendi ölümüyle ispat etti.

Bu hadise üzerinde duruşumuzun bir ergisi de gazete sütunlarında okurlara her gün sunulan haberlerin nasıl toplanmakta olduğuna bir örnek vermektir.

Doğru haber almak yolunda can bile verildiğini gören bugünkü gazeteci de, bu ölümden kendince bir ders alabilir.

M. N. Artam

Dil Anketi

ULUS gazetesinin açtığı dil hakkındaki faydalı anketin ilkinde geçende bahsetmiştik. Gazetesinin «Dil hakkında Etimolojik ve Morfolojik II inci Anket» i şudur:

- 1 — Işık
- 2 — Parlak
- 3 — Sıcak
- 4 — Ateş
- 5 — Gök
- 6 — Su
- 7 — Yer
- 8 — Toprak - torpak
- 9 — Yıldız
- 10 — Yıl

I) Yukarıdaki kelimelerin ilk ve asıl kökleri nelerdir?

II) Bu kelimeler nasıl teşekkül etmişlerdir?

III) Bu kelimeleri teşkil etmek için köke ilâve olunan ekler nelerdir ve eklerin herbirinin mana ve farkları dakimından rolleri ne olmuştur?

IV) Bu araştırma neticesinde:
A - Türk dili kökleri, ve,
B - Türk dili ekleri, ve,
C - Türk sözlerinin teşekkülü hakkında bir kaide çıkarmak mümkün müdür?

Verilecek cevaplar, Ankarada «Ulus» gazetesini yazı işleri direktörlüğü adresine gönderilecektir

Atatürke suikast hazırlayan bir çete yakalandı

— Baş 340 ıncı sayfada —

dıkları ve yapılması tasarlanmış olan suikastın ne suretle yapılacağını Mebus Ali Saip Ursavaşın idare edeceği yazılmıştır. Şu hale nazaran Mebus Ali Saibe atf ve isnat olunan suçun mahiyeti Türk ceza kanununun 12 nci maddesine muvafık görülmüş olduğundan dahili nizamnamenin 180 nci maddesine tevfiaken teşrii masu-niyetinin ref'ine encümenimizce de karar verildi.

Ali Saip Ursavaş, Kamutayda kendini müdafaa ederken, anadan, babadan türk, katıksız türk olduğunu, Atatürke yapılmakta olan bir suikaste maalesef müfterilerin kendi adını karıştırdıklarını, bir aydanberi elim izlirap altında ezildiğini söylemiş, Atatürke derin bağlılığından bahsetmiş ve sözlerini şöyle bitirmiştir:

— Arkadaşlar! hükümet, vazifesini yapmıştır. Eğer hükümet bunu duyduğu zaman benim çiftliğimi, evimi taharri etmeseydi ve benim hakkımda bu tahkikatı yapmasaydı, emin olunuz, ben hükümete teşekkür edecek yerde onu tenkid ederdim. Çok hassas bulunmak lâzımdır. O hayat, memleket ve vatan içindir. Yalnız İsmet İnönüden rica ediyorum. Ben Adliye tahkikatını kâfi görmemekteyim. Bu tahkikatla bizzat meşgul olsun. Ben onun çok iyiliğini gördüm. Ondan çok rica ediyorum, bu işi tahkik etsinler. İsmet İnönü! hayatım kıldan ince, kılınçtan keskin bir kılıcın üstündedir. Haksızlığa uğradım, sen bu işi tahkik et!

Şekil 116. Resimli Uyanış Dergisi 1935/24 Syf. 347

Sayı No: 2044-359

Yayın Tarihi: 24 Ekim 1935

Sayfa No: 347

Başlık: Dil Anketi

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde ise araştırma bulgularına dayalı sonuçlar, tartışmalar ve öneriler sunulmuştur.

Toplumların kendi aralarında ve diğer toplumlara yönelik ifade şekilleri dil aracılığıyla gerçekleşir. Bir toplum dilinden ayrı düşünemediği gibi varlık da gösteremez. Dilin canlı ve dinamik yapısı onun doğuşunda bu yana gelişmesine ve değişmesine neden olmuştur. Bu sürecin durdurulması demek o milletin hiçbir faaliyet alanında yeniliğe ya da değişime gitmediğini gösterir. Kısacası değişimin önüne geçilemez. Fakat söz konusu bu değişim dil üzerinde oluyorsa burada devlet ve dil bilimcilere büyük sorumluluk düşmektedir. Yabancı sözcük sayısının artması ya da dilin mantık ve matematiğine aykırı sözcük artışı dilin asimile olmasını hızlandıracaktır. Dil Devrimi'ni bilimsel ve dil yapısına uygun gerçekleştirmek, toplumun ve devletin desteğini almak sürecin hızlanmasını ve amacına ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Dil Devrimine yönelik yapılan Türkiyat Enstitülerinin kurulması, yeni harflerin kabulü, Güneş Dil Teorisi çalışmaları sürece bilimsel ve somut yapı oluşturmayı hedeflemiştir. Süreci destekleyenler olduğu kadar yanlış ve gereksiz görenler de olmuştur. Eleştirenlerin savunduğu görüşler şöyle sıralanabilir;

- Dilin dinamik yapısı bozulmamalıdır.
- Devlet müdahalesi ve devrim şeklinde yapılan bu süreç kabul edilemez.
- Yapılan çalışmalar bilimsellikten ve söz varlığını geliştirmekten uzaktır.
- Sözcüklerin çıkartılması ile verilmek istenen kodda eksiklik meydana gelmektedir.

Süreci savunanlar bu durumlara cevap niteliğinde yazılar, kitaplar ve konferanslar vermişlerdir. Çalışmada eleştirilen sözcüklere yönelik Aksan (1976) tarafından kaleme alınan “*Tartışılan Sözcükler*” adlı eser incelenmiş ve veriler tablolaştırılmıştır. Elde edilen bilgilere göre Dil Devrimi çalışmaları büyük oranda bir zemine oturtulmuş ve desteklenmiştir.

Dil devrimi savunucuları dil üzerinde bağımsızlık en büyük yurt savunması olarak nitelendirilmişlerdir. “*Dile eklenen yeni bir Türkçe sözcük, deyim ve atasözü topraklarımızı yeni bir vatan katmak gibidir.*” (Aksoy, 1973).

Osmanlı Türkçesi bir imparatorluk dilidir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi dili ise Türkçedir. Türk milleti özünü ve kimliğini bu süreçte tanımış ve bağımsızlığını ortaya koymuştur. Bu aşamalardan bir diğeri de dilde bağımsızlık kazanmadır. Burada kastedilen Osmanlı Türkçesi düşünüp Türkçe yazmak değildir. Türkçe düşünüp Türkçe yazmak için bu çalışmalar yapılmaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde belirtildiği gibi sosyal, eğitim, ekonomi ve daha birçok alanda süreç eş zamanlı ilerletilmeye çalışılmıştır. Örneğin; Okul kitaplarında yapılan değişikliklere baktığımızda eleştirilen sözcükler kadar beğenilen ve daha anlamlı bulunanlarda olmuştur. Öğretmen okuldan üç sözcüden “üçgen” kavramını anlatmış ve önceden kullanılan “müselles” zamanla yerini ona bırakmıştır (Dilaçar, 1962).

Dil Devrimine bakış ılımlı da olsa aşırı da olsa herkes Türkçenin kendine has yapısıyla anlatım yapmasını öz dilde hâkim olan varlığını çağdaş düzeyde gösterebilmesini amaçlamıştır. Bu alanda yaşanan bölünmelerin temel sebebi politik ve siyasi görüşlerin diğer çalışmaların önüne geçmiş olmasıdır. Buna bağlı olarak sadeleşmiş Osmanlı Türkçesi ve Cumhuriyet Türkçesi savunucuları diğer iki öbek oluşmaktadır (Atok, 1971).

Tüm insanlık boyunca tez ve antitez bir arada hareket etmiştir. Gelişimler ve ilerlemelerde bu tartışmalara bağlı olarak yaşanmaktadır. Bir toplumda herkes aynı durumu savunur ve hiç eleştiri ile karşılaşmaz ise bünyesinde barındırdığı eksiklikleri de göremez. Bu bağlamda öbeklerin varlığından ziyade yapılan çalışmalara katkısının odaklanmak gerekmektedir. Dil bir millet için her zaman mesele olmalıdır ki gelişim ve değişim devamlılığı söz konusu olabilsin. Aydınların önerileri de sürecin ilerleyişinin normal olduğu ve her dönem düzenli hareket etmek gerektiği üzerinedir. Gelişmelerin eşzamanlı incelenmesi için dönemin belli bir kesiti çalışmada ele alınmıştır. Seçilen derginin temelini oluşturan Servet-i Fünuncular yabancı dil etkisinden ayrılmadan derin anlamlı bir dil kullanımını savunmaktadırlar. Arapça ve Farsça tamlamaların yanında nadir kullanılan sözcüklere de yer vermektedirler.

Harf Devrimi ve devamında Dil Devrimi ile dergide büyük oranda yenileşmeye gidildiği görülmektedir. Süreçte dönemin sosyal ve siyasal yapının etkisi de göz ardı edilemez. İmer (1973) tarafından yapılan dergilerde Türkçe kullanımı çalışması Dil Devrimi'nin basına yansımaları adlı çalışmamızı destekler niteliktedir.

Bu çalışmada Resimli Uyanış Dergisi 1928-1935 yılları arasında yayınlanan 416 sayı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar ise şu şekilde sıralanabilir;

Dergide Dil Devrimine yönelik haber, köşe yazısı ve şiirlere rastlanmaktadır. “Lisan ve Medeniyet” adlı yazıda A. Meillet'in dil konferansında bahsettiği harf değişikliği ve Hint-Avrupa dillerine yönelik görüşleri yer almıştır. Bu görüşler dil çalışmalarının ilerleyişi ve gelişimi noktasında bilgi vermektedir. Dergide yer alan bölümlerden elde edilen verilere göre ülkeyi yönetenlerin Dil Devrimi sürecini bizzat desteklemekle birlikte Öz Türkçe sözcük kullanarak halka sesleniş yaptıkları söylev ve nutuklarında görülmektedir. Atatürk'ün Türk kuşu açılışında yaptığı söylev dergide yayınlanmış ve kullandığı sözcükler ve karşılıkları verilmiştir. Sözcüklerin öz Türkçe karşılıklarının verilmesi dergide birçok yayında görülmektedir. Tarama dergisinden alınan sözcüklerde hazırlanmıştır. Aşağıda dergide yer alan metinden kısa bir örnek verilmiştir. “Bir toplantıda yüreği “otlu” bir Türk genci, sözüne Türk “dönencesinin” adını anarak başlamış. O “oturuma” başlık eden kendisini uzun söz dinlemeyiz yollu bir karşılıkla susturmuştur. ” (Dönenme: İnkılap Oturum: Celse Ateşli genç: Otlı genç)

Türk Dönencesi” adlı metinden alınan bu bölümde sözlük çalışmasına yer verildiğini ve içerikte de dilsel tartışmaların aktif olduğu görülmektedir.

- Resimli Uyanış dergisinde 1933 yılı itibariyle yayınlanan sayılarında dil kılavuzu gramer başlıklı yazılara yer verilmiştir. Haftada bir yer verilen bu bölümde Dil Devrimi'nin anlam ve önemi, Türk dili yapısı ve dil bilgisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca bölümlerde verilen dil bilgisi terimlerinin adlandırılması da dikkat çekmektedir. Dil bilgisi terimleri şu şekilde ifade edilmiştir; Takık: İsim, Kılık: Sıfat, Yedek: Zamir, Bağlama-Başarık: Tamlama, Türek: Mastar, Çağ: Zaman eki, Buyuruk: Emir kipi, Gösteriş kılığı: İşaret sıfatı, Başarak: Fiil, Güçlü başarık: Yeterlilik fiili, Çabuklatan

başarak: Tezlik fiili, Uygun başarak: Olumlu fiil, Aykırı başarak: Olumsuz fiil

- Çalışma incelenen 1928 ve 1935 yılları arasında birinci ve ikinci dil kurultayları yaşanmıştır. I. Dil Kurultayı (1932) ile ilgili dergide kurultayın yapılış yeri: Dolmabahçe sarayı, kurultayda ele alınacak konular ve başlıklara yer verilmiştir. Yeni sözcüklerin türetilmesine yönelik gelecek olan eleştirilerin tespiti ve cevaplarının oluşturulması, dilde korunacak ve çıkarılacak sözcüklerin tespiti ve tasfiyesi planlanmıştır. Kurultay sürecin planlı ve programlı ilerlemesinde önemli bir araçtır. Kurultayda kürsüye çıkan Ahmet İhsan Bey'in konuşması dergide yayınlanmıştır. Konuşmada yer alan şu ifadeler "Servet-i Fünun'un yenilikçi ve batılı yönünü eleştiren Abdülhamit, gazetenin halka edebiyat çalışmaları adı altında fesat dağıttığını böylelerinin Avrupa'da olduğu gibi cezalandırılması gerektiğini fermanlamıştır. Arapça aşığı bu zihinler (Abdülhamit) Türk dilinin, Türk kültüründen uzak olmasını isterken baskı ve zorlamalardan, hesapsız fermanlardan ayrılarak dilimizin tarihini ve büyüklüğü cihana göstermekteyiz. Dilimizi yepyeni hale getirmek için kurultay bize en doğru yolu hazırlıyor." dönemin zihniyetini ortaya koymaktadır. II. Dil kurultayı 23 Ağustos 1934 yılında açılmıştır. Dergide kurultay oldukça geniş yer kaplamıştır. İki yıllık süreçte dil ile ilgili yapılan çalışmalar hedeflenenden az fakat gözle görünür oranda da geniş olduğu belirtilmiştir. Halk ağzından söz derleme ile elde edilen sözcüklerin taranarak öz Türkçe sözcüklerin ortaya çıkarıldığı görülmüştür. Yazı dilinde büyük yer kaplayan yabancı sözcüklerin öz Türkçe karşılıklarını bulmak için dil anketleri açılmıştır. 126 bine yakın derleme fişi, 160 civarı yazılı ve basılı kaynak "tarama dergisi" oluşturulmuştur. 1300 sayfadan oluşan bu eser Türk dili hazinesinin ilk ürünleri arasında yer almaktadır. Bunların yanında dergide dil etimoloji çalışmalarına da yer vermiştir. Dil anketlerine benzeyen fakat bu sefer sözcük önerisi yerine türetilen sözcüklerin yapısına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Dergide bu anket şu şekilde yer almıştır;

Işık, Parlak, Sıcak, Ateş, Gök, Su, Yer, Toprak, Yıldız, Yıl

-Sözcüklerin ilk ve asıl kökleri nelerdir?

-Sözcükler nasıl oluşturulmuştur?

-İlave ekler ve anlamları nelerdir?

Soruları sorularak araştırmanın sonucunda kural çıkartmanın mümkün olup olmadığına değinilmiştir. Bu anketler “Ulus” gazetesinden alınarak dergiye eklenmiştir. Sorulara yönelik aydınların vereceği cevaplar Ankara Ulus gazetesi yazı ileri direktörlüğüne gönderilmesi istenmiştir. Tüm bu çalışmalar halk ile işbirliği ve fikirsel olarak ortak payda da bulunmak içindir.

- Dergide öz Türkçe karşılıklar başlığında altında verilen ve metin içerisinde kullanılan sözcüklerin günümüzde kabul görme durumuna yönelik genel bir tarama yapıldığında şu sözcükler (Aleyh: karşı, Cihet: yön, Cenup: güney, Ekseriyet: çoğunluk, Güzide: seçkin, İntihab: secim, Kıdem: öncelik, İstintak: sorgu, İtimat: güven, Matbuat: basın, Mektep: okul, Münevver: aydın, Müsavi: eşit, Salih: yarar, Şark: doğu, Timsal: sembol, Tevazün: denklik) kabul görürken bu sözcükler (Aciz: eksin, Dünya: Acun, İnkılap: Dönenme, Havadis: bilget, İfşa etmek: gizaçmak, Asker: Koşun, Refah: genlik, Takrir: dilerge) kabul görmemiştir. Derleme sürecinde hem önceki hem de yeni türetilen sözcüklerin bir arada kullanıldığı da görülmektedir. Bu durum örnek olarak şu sözcükler verilebilir; Gıda: besin, Hikâye: öykü, İdare etmek: yönetmek, İtina: özen, Mahrum: yoksun, Nutuk: söylev, Seviye: düzey Seyahat: gezi, Şahit: tanık, Tamir: onarım.

Dil Devrimi süreci oldukça hareketli dönemler geçirmiştir. Fikrin tek elden ziyade devlet ve toplum ekseninde ilerlemesi için bu çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Dil Devrimi aşamalı ve ardışık ilerleyiş gösterirken duraksama süreçlerinde teoriler, derlemeler, kılavuzlarla dil hazinesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Güneş dil teorisi mevcut durumun ve hedeflenen durum arasında köprü kurarak yapılan çalışmaların zeminini oluşturmayı amaçlarken tasfiyecilik tüm yabancı sözcükleri çıkarmayı, sade dil görüşü ise mevcut dilde benimsenmişler hariç bir devrim sürecini hedeflemektedir. Dergide yer alan öz Türkçe karşılıklar bölümünden derleme sözlüğünden parçalara yer verilmiştir. Yayında yer alan başlığın altında ise dergiye gönderilecek yazılarda öz Türkçe sözcüklerin kullanılması rica edildiği yazmaktadır.

Eğitim alanında kullanılan Türkçeye yönelik çalışmaların yapıldığı “*Ortaokul ve Liselerimizde Türkçe ve Edebiyat Programlarımız Nasıl Olmalı?*” başlıklı kültür bahsinden anlaşılmaktadır.

Günümüze dil meselelerine gelecek olursak uluslararası ticaret ve ilişkilerde yer alan gümrük faaliyetlerinin dil içinde kullanılması gerektiğini dile getirilmiştir. Bu oldukça önemli bir ifadedir. Batıdan gelen sözcüklerin giriş sırasında “*Dil Gümrüğü*” onayından geçmesi ve Türkçe karşılığının bulunması gerekmektedir (Baş, 2011). Dile yönelik değişim her zaman olacağından sosyal, kültürel ve eğitim ortamlarında öz Türkçe kullanıma özen göstermek gerekir. 1932 yılında Dil Devrimine sebep olan Arapça ve Farsça etkisi günümüzde yerini İngilizce ve Fransızcaya bırakmıştır. Türkçenin kullanım alanını daraltmak sanat, moda ve diğer alanlarda yabancı dil kullanımını yaygınlaştırmak dilin yozlaşmasına neden olacaktır. Özentilik ve beğeniden uzak milli varlık ve kültür bilinciyle yetişen bireylerin olması, eğitim programlarına yazma ve okumanın yanına konuşma dersleri eklenmesi ve diksiyon çalışmalarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Böylece dil hareketliliği olumlu yönde seyrir edecektir.

KAYNAKLAR

- Akar, A. (2005). *Türk dili tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Aksan, D. (1976). *Tartışılan sözcükler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1968). *Gelişen ve özleşen dilimiz*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1973). *Özleştirme durdurulamaz* (Vol. 14). Ankara: Üniversitesi Basımevi.
- Aktaş, A. (1999). Atatürk ve harf devrimi. *Erdem*, 11(33), 699-714.
- Atok, O. (1971). *Devrimler içinde dil devrimi*, A/118. S. 5-6
- Banguoğlu, T. (1987). *Dil bahisleri*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baş, N. (2011). Gümrük alanında çeviriye yönelik terminoloji çalışmasında karşılaşılan sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 41-60.
- Başaran, M. (2001). *Dilim dilim anadilim*. Ankara: Türk Dili Dergisi Yayınları.
- Başgil A. F. (2007). *Türkçe meselesi*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Baydar, M. (2015). *Edebiyatçılarımız ne diyorlar*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Bozkurt, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Caferoğlu, A. (1970), *Türk dili tarihi*. (Genişletilmiş 2. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 778.

Chomsky, N. (1957) *Syntactic structures*. The Hague: Mouton.

Cumhuriyet. (1931). <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1931-03-10/1>

Cumhuriyet. (1931a). <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1931-05-03/1>

Çakır, H. (1997). *Osmanlı basınında reklam*. Ankara: Elit Reklamcılık.

Deliorman, N. (1964). İlk türk gazetesi, *Türk Kültürü Dergisi*, 23, 6-11.

Demirci, K. (2008). Dilbilgiselleşme Üzerine Bir İnceleme. *Bilig*. 45, 131-146.

Dilaçar, A. (1962). *Devlet dili olarak Türkçe*, Ankara: TDK Yayınları.

Doğramacıoğlu, H. (2010). Şemseddin Sami'nin kaleminden dil ve edebiyat meseleleri. *Journal Of International Social Research*, 3(10), 253-258.

Ercilasun, A. (2000). "Osmanlı Türkçesi", *Yeni Türkiye*, V1/34, Ankara, S. 145-152.

Ergin, M. (1958). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını.

Ergin, M. (1977). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.

Ergin, M. (1985). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi yayınları.

Erişen, S. (1981). Dil bütünlüğü. *Eğitim ve Bilim*, 6(31), 26-31.

Gall, M. D., Borg, W. R., & Gall, J. P. (1996). *Educational research an introduction*. England: Longman Publishing.

Gencan, T. N. (1966). *Dil bilgisi*. İstanbul: Tekağaç Eylül Kitap ve Yayınevi.

Güngörmez, B. (2002). Kitle iletişim araçları, siyaset ve propaganda. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 1-12.

- Hall R. (1964). *Introductory linguistics*, Philadelphia: Chilton.
- Halliday, M. (1973). *Explorations in the functions of language*. London: Arnold.
- Hockett, C. F. & Ascher, R. (1964). *The human revolution*. *Current Anthropology* 5, 135-147.
- Hockett, C. F. (1960). *The origin of speech*. *Scientific American* 203, 88-96.
- İmer, K. (1965). Türk yazı dilinde dil devriminin başlangıcından 1965 yılı sonuna kadar özleşme üzerine sayıma dayanan bir araştırma. *Türkoloji Dergisi*, 5(1), 175-190.
- İmer, K. (1973). Türk yazı dilinde dil devriminin başlangıcından 1965 yılı sonuna kadar özleşme üzerine sayıma dayanan bir araştırma. *Türkoloji Dergisi*, 5(2), 175-190.
- İmer, K. (1990). *Dil ve toplum* (Vol. 12). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- İnan, A. (1981). *Ellinci yılında türk harf devrimi (1928)*, Ankara: Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu.
- Jespersen, O. (1992), *The Philosophy Of Grammar*, University Of Chicago Press, S. 17)
- Kaplan, M. (1982). *Kültür ve dil*. Ekim, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2001). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları,
- Karaağaç, G. (2012), *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ.
- Kissling, H. J. (1960). *Osmanisch-Türkische grammatik*, Germany: Wiesbaden.
- Koloğlu, O. (1985). *Osmanlı basını içeriği ve rejimi*, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi-I, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Koloğlu, O. (1993). *Osmanlılarda basın ve kamuoyu*, Osmanlı Ansiklopedisi-V1, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Komisyon, (2010), *Dil yarası, diyarbakır*, Disa Yayınları. Komisyon, (2008). Güneş Dil Teorisi ve Komisyon Raporu, [https://Yenidenergenekon. Com/111-Gunes-Dil-Teorisi-ve-Komisyon-Raporu/](https://Yenidenergenekon.Com/111-Gunes-Dil-Teorisi-ve-Komisyon-Raporu/) (Erişim Tarihi: 20. 12. 2022)
- Korkmaz, Z. (1977). Eski Anadolu Türkçesinin bugünkü durumu ve karşılaştığı sorunlar. *Türkoloji Dergisi*, V11. 13-22.
- Korkmaz, Z. (1985). Dil inkılâbının sadeleşme ve Türkleşme akımları arasındaki yeri. *Türk Dili*, X1x1., 401.
- Korkmaz, Z. (1995). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Ankara, I, 537-606, 686-708.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Tdk Yayınları.
- Köprüzade, M. F. (1927). “ ‘Türkiyat’ Âleminde”, Hayat, Nu. 11/53 (1 Kânûnıevvel 1927), S. 2.
- Levend, A. S. (1960). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Levend, A. S. (1972). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. 3. Baskı, Ankara: Tdk Yay.
- Maksudi, S. (1930). *Türk dili için*. Ankara: Türk Ocakları Yayınları.
- Martinet, A. (1960), *Éléments De Linguistique Générale*, çev., Mehmet Rifat, Sema Rifat (1998), Xx. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, Yapı Kredi Yayınları.
- Menges, K. H. (1968). *The Turkic languages and peoples, an introduction to Turkic studies*. Germany: Otto Harrassowitz-Wiesbadens.

- Murat, A. K. (2017). Dilde birlikte yaşama tecrübesi olarak Osmanlı Türkçesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43(43), 15-34.
- Oral, M. (2008). Türkoloji Tarihinde 1926 Bakü Turkiyat Kongresi.
- Öksüz, Y. Z. (1995). *Türkçenin sadeleşme tarihi: genç kalemler ve yeni lisan hareketi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özdem, R. H. (1940). Tanzimattan beri yazı dilimiz, fıkırî nesir dilimizin gelişmesi, *Tanzimat I*, İstanbul, S. 859-931.
- Özdemir, E. (1995). *Kitle iletişim araçları ve Türkçe, kitle iletişim araçlarında dil kullanımı*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Özdemir, M. ve Sügümlü, Ü. (2013). Dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmaları: Türk Dili Dergisi (1976). *Electronic Turkish Studies*, 8(9).
- Özkan, M. (1995). *Türk dilinin gelişme alanları ve eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Özkan, M. (1997). Kuruluşunun 70. yılında Türkiyat Enstitüsü. *Türkiyat Mecmuası*, 20, 1-11.
- Özyetgin, M. (2006). Atatürk ve güneş dil teorisi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Xc11(655), 105-114.
- Porzig, W. (1995). *Dil denen mucize*, Çev. Vural Ülkü. İstanbul TDK Yayınları.
- Ruhlen, M. (2012). Dilin kökeni: geçmiş ve geleceğe bakış. *Dil Araştırmaları*, 10(10), 167-182.
- Sakaoğlu, S. (1991). Türk dili tetkik cemiyetinin kuruluşu ve Atatürk. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 39(1991), 19-29.
- Sapir, E. (1929). The status of linguistics as a science, *Language*, 5(4), 214.
- Saussure, F. (1980). *Genel dilbilim dersleri I*. Ankara: TDK, Yayınları.

- Sayılı, A. (1994). Bilim, kültür ve öğretim dili olarak Türkçe. *Erdem*, 9(27), 893-902.
- Sinanoğlu, O. (1972). Atatürk ve Türk bilim dili. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 59, 1-5.
- Sinanoğlu, O. (2002). *Bir New-York rüyası Bye-Bye Türkçe*. İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Sis, N. (2006). *Türkçenin çağdaş sorunları*. İstanbul: Divan Yayınevi.
- Sura, S. ve Büke, H. (2022). “Dil Devrimi ve Türk Basınının Tutumu” *Büyük Zaferin 100. Yılı Anısına Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Üzerine Değerlendirmeler: Türkoloji* (Türkiye/Antalya 24-27 Kasım 2022). Ed. Yılmaz Yeşil ve Seyfullah Yıldırım. 213-253. Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları.
- Şahin, V. (2014). *Bilge kadının aynadaki yüzü (Halide Edip Adıvar’ın romalarında yapı ve izlek)*. Ankara: Akçağ Yay.
- TDK, (2023)<https://www.tdk.gov.tr/Yayinlar/>
- Tekin, T. (1989). Türk dili diyalektlerinin yeni bir tasnifi. *Erdem*, 5 (13), 141-168.
- Tekin, T. (1997). Tarih boyunca türkçenin yazımı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 9, 149-150.
- Timurtaş, F. K. (1981). *Tarih içinde Türk Edebiyatı*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1999). *Osmanlı Türkçesi grameri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Trager, G. (1949). *The field of linguistics*. London: Battenberg Press.
- Tulum, M. (1999). Osmanlı Türkçesi. *Osmanlı*, IX, 421-429.
- Tulum, M. (2011). *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Turan, E. T. (2018). Mustafa Kemal Paşa ve Harf İnkılâbı. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3, 380-397.
- User, H. Ş. (2006). *Başlangıcından günümüze Türk yazı sistemleri* (Vol. 799). İstanbul: Akçağ yayınları.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vardar, B. (1999). “Ferdinand De Saussure. *Yirminci Yüzyıl Dilbilim*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yüce, N. (1998). “Osmanlı Türkçesi”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi* (Haz. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1998, Iı, 3-20.

